National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

KUNGL BIBL.
18 APR 1961
STOCKHOLM

Soc
1961:

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1961:13

Jordbruksdepartementet

LANTBRUKETS YRKESSKOLOR

BETÄNKANDE AVGIVET AV

1955 ÅRS LANTBRUKSUNDERVISNINGSKOMMITTÉ

Stockholm 1961

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1961

Kronologisk förteckning

1. Totalisatorverksamheten. Idun. 140 s. Jo.
2. Sparstimulerande åtgärder. Idun. 121 s. Fi.
3. Effektivare prisövervakning. Idun. 177 s. H.
4. Automatisk databehandling inom folkbokförings- och uppbördsväsendet. Idun. 230 s. Fi.
5. Begravningsplatser och gravar. Norstedt & Söner. 188 s. Ju.
6. Underrätterna. Idun. 339 s. Ju.
7. Enhetlig ledning av krigsmakten. Beckman. 120 s. Fö.
8. Om läkarbehov och läkartillgång. Idun. 228 s. I.
9. Principer för en ny kommunindelning. Beckman. 248 s. I.
10. Preliminär nationalbudget för år 1961. Marcus. V + 105 s. Fi.
11. Den allmänna brottsregistreringen. Kihlström. 318 s. Ju.
12. Statliga belastningsbestämmelser av år 1960 för byggnadsverk. Idun. 50 s. K.
13. Lantbrukets yrkesskolor. Kihlström. 206 s. Jo.

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1961: 13

Jordbruksdepartementet

LANTBRUKETS YRKESSKOLOR

Betänkande avgivet av

1955 års lantbruksundervisningskommitté

EMIL KIHLSTRÖMS TRYCKERI AKTIEBOLAG
STOCKHOLM 1961

Innehåll

sid.

Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet . . . 7

Kapitel I. Utredningsuppdraget 11

Kapitel II. Lantbruksundervisningens nuvarande former 15
Lantmannaskolor 16
Lantbruksskolor 19
Lanthushållsskolor 20
Jordbrukets yrkesskolor 21
Rådgivnings- och upplysningsverksamheten bland jordbrukare 22
Skoljordbruk 22

Kapitel III. Behovet av lantbruksundervisning 24

Kapitel IV. Lantbruksundervisningens allmänna uppläggning 27
Kurstyper 27
Utbildningsgång 29
Skoljordbruk 30
Lantbruksundervisning och skogsundervisning 30
Regional samordning 31
Undervisningsanstalternas benämning 31

Kapitel V. Förberedande yrkesutbildning 33
Allmänna synpunkter 33
Enhetsskolans förberedande yrkesutbildning 37
Andra former av förberedande yrkesutbildning 39
Praktik vid enskilda jordbruk 41

Kapitel VI. Grundläggande yrkesutbildning 45
Allmänna synpunkter 45
Grundläggande yrkeskurs 47
Kortare grundläggande yrkeskurs 53
Praktisk-teoretisk yrkeskurs 54
Grundläggande yrkeskurs i trädgårdsskötsel 55

Kapitel VII. Specialiserad yrkesutbildning 57
Växtodling 59
Djurskötsel 59
Maskinskötsel 60
Företagsekonomi 60
Skogshushållning 61
Övriga specialkurser 61
Fruktodlingsskolan i Ursholt 62

sid.

Kapitel VIII. Utbildning av arbets- och driftsledare samt ladugårdsförmän . . 64
Arbets- och driftsledarkurs 64
Ladugårdsförmanskurs 68

Kapitel IX. Utbildning av lantmästare 71
Utbildningens nuvarande utformning 71
Förslag till ändringar i lantmästarutbildningens uppläggning 72
Lantmästarutbildningen i framtiden 74
Utbildningens allmänna utformning 74
Undervisningens uppläggning m. m. 77

Kapitel X. Lanthushållsskolorna 81
Uppgifter 81
Utbildningens innehåll och anordnande 84
Specialkurser m. m. 86

Kapitel XI. Lantbruksundervisningens organisation 88
Nuvarande organisation 88
Kommitténs förslag 89
Allmänna synpunkter 89
Förslag om skolstyrelse 92
Lantbruksundervisningens centrala ledning 95
Lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå 96

Kapitel XII. Vissa skolorganisatoriska problem 98
Läsår och undervisningstid 98
Undervisningsavdelningarnas storlek 100
Ersättning åt lärare för extra undervisningstimmar (övertimmar) 101
Kurser och kurstyper 102

Kapitel XIII. Lärarpersonalen vid lantbrukets yrkesskolor 103
Nuvarande förhållanden 103
Lantbruks- och lantmannaskolor 103
Jordbrukets yrkesskolor 104
Lanthushållsskolor 105
Kommitténs förslag 106
Lantbruksskolor 106
Allmänna synpunkter 106
Rektor 108
Ämneslärare 108
Yrkeslärare 110
Förmän 111
Timlärare 111
Tillsättning av rektors- och lärartjänster 112
Fyllnadstjänstgöring 112
Lanthushållsskolor 113
Rektor 113
Ämneslärare 114
Timlärare 115
Övrig personal 115
Tillsättning av rektors- och lärartjänster 115
Vissa lärartjänster vid Alnarpsinstitutets lantbruksavdelning 116

sid.

Kapitel XIV. Pedagogisk grundutbildning och fortbildning för lärare vid lantbrukets yrkesskolor m. fl. 118
Nuvarande former av pedagogisk utbildning 118
Kommitténs förslag 119
Fortbildning för lärare vid lantbrukets yrkesskolor 123
Facklig fortbildning 123
Pedagogisk fortbildning 124
Administrativa och organisatoriska frågor 125
Central information 125

Kapitel XV. Statsbidrag till lantbrukets yrkesskolor 126
Nuvarande bestämmelser 126
Byggnadsarbeten 126
Undervisningsmateriel för maskinundervisning 126
Skoljordbruk 127
Avlöningar m. m. åt lärarpersonalen 127
Driftkostnader 128
Särskilda utbildningskurser 128
Studiehjälp åt elever 129
Kursverksamhet för jordbrukets rationalisering 129
Kommitténs förslag 129
Allmänna synpunkter 129
Byggnadsarbeten 130
Undervisningsmateriel 131
Skoljordbruk 132
Avlöningar m. m. åt lärarpersonalen 132
Driftkostnader 136
Praktikgårdar 139
Pedagogisk utbildning och fortbildning för lärare m. fl. . . 140
Studiehjälp åt elever vid lantbrukets yrkesskolor 140
Kursverksamhet för jordbrukets rationalisering 141

Kapitel XVI. Kostnadsberäkningar 142

Kapitel XVII. Sammanfattning 149

Särskilda yttranden

av herrar Arnegren, Boo, Ekerot och Zachrison 156
av herrar Arnegren, Ekerot och Zachrison 156
av herr Edblom 158
av herr Hjorth 159
av herr Söderqvist 161

Förteckning över särskilda bilagor

Bilaga 1 Förteckning över lantbruksundervisningsanstalterna 164
Bilaga 2 Antalet huvudkurser och elever vid lantbruksundervisningsanstalterna läsåren 1954/55—1958/59 169
Bilaga 3 Schema över kommitténs förslag till utbildningsgång i lantbruksundervisningen 171
Bilaga 4 Försöksverksamhet med nioårig enhetsskola 172
Bilaga 5 Förslag till undervisningsplan för 21-veckors grundläggande yrkeskurs i jordbruk 177

sid.

Bilaga 6 Förslag till undervisningsplan för 25-veckors grundläggande yrkeskurs med utvidgad undervisning i skogshushållning 179
Bilaga 7 Förslag till undervisningsplan för 10-veckors kortare grundläggande yrkeskurs 181
Bilaga 8 Förslag till undervisningsplan för grundläggande praktisk-teoretisk yrkeskurs 183
Bilaga 9 Förslag till undervisningsplan för 8-veckors specialkurs i växtodlingslära 185
Bilaga 10 Förslag till undervisningsplan för 10-veckors specialkurs i nötkreatursskötsel 188
Bilaga 11 Förslag till undervisningsplan för 8-veckors specialkurs i svinskötsel 189
Bilaga 12 Förslag till undervisningsplan för 10-veckors specialkurs i fjäderfäskötsel 190
Bilaga 13 Förslag till undervisningsplan för 12-veckors specialkurs i maskinlära 191
Bilaga 14 Förslag till undervisningsplan för 10-veckors specialkurs i företagsekonomi 193
Bilaga 15 Förslag till undervisningsplan för 42-veckors arbets- och driftsledarkurs 195
Bilaga 16 Förslag till undervisningsplan för 24-veckors kurs för utbildning av ladugårdsförmän 197
Bilaga 17 1950 års undersökning angående lantmästarnas sysselsättning . . . 199
Bilaga 18 1959 års undersökning angående lantmästarnas sysselsättning . . . 200
Bilaga 19 Förslag till undervisningsplaner för lanthushållskolans yrkeskurser 201
Bilaga 20 Förslag till undervisningsplan för 3-veckors avslutande kurs för utbildning av hemvårdarinnor 204
Bilaga 21 Förslag till undervisningsplan för 6-veckors kurs i lanthushållets och jordbruksföretagets ekonomi 205

Till

Herr Statsrådet och Chefen för

Kungl. Jordbruksdepartementet

Genom beslut den 30 juni 1955 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla högst nio sakkunniga för att verkställa utredning rörande yrkesutbildningen inom jordbruket.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallades såsom sakkunniga landshövdingen R. N. Johansson, tillika ordförande, byråchefen O. A. P:son Arnegren, numera ledamoten av riksdagens II kammare K. Boo, rektorn Signe Borlind, förbundsordföranden F. Edblom, rektorn N. F. Ekerot, länsjägmästaren R. Hjorth, numera sekreteraren i Svenska lantarbetareförbundet G. Nilsson samt byråchefen C. G. F. Söderqvist. Med stöd av särskilt bemyndigande den 21 oktober 1955 utsågs därjämte genom beslut den 8 november 1955 direktören S. J. G. Zachrison att vara ledamot av kommittén.

Sedan Johansson genom beslut den 3 oktober 1955 erhållit begärt entledigande från uppdraget, utsågs samma dag dåvarande generaldirektören i lantbruksstyrelsen C.-H. Nordlander att vara ledamot, tillika ordförande i kommittén. Denne entledigades på egen begäran genom beslut den 4 december 1959, varvid samtidigt byråchefen i lantbruksstyrelsen K. G. Ericsson förordnades att vara ledamot, tillika ordförande, i kommittén.

De sakkunniga har antagit benämningen 1955 års lantbruksundervisningskommitté.

Efter framställning från kommittén har departementschefen förordnat följande personer att såsom experter biträda de sakkunniga, nämligen den 29 januari 1957 ämnesläraren vid Sätila lantmannaskola J. A. Bjärsdal, den 14 februari 1958 fil. kand. Eva Ernest-Börestam, den 30 juni 1959 förste byråsekreteraren hos lantbruksstyrelsen Ingeborg E.-S. Brodin och byråagronomen hos samma styrelse R. J. A. Camstedt samt den 5 februari 1960 överinspektören S. G. V. Andersson och förste byråsekreteraren hos lantbruksstyrelsen Rut M. Andersson.

Till sekreterare förordnades den 8 november 1955 överinspektören i statens vatteninspektion S. G. V. Andersson. Genom beslut den 30 juni 1959 förordnades byråchefen hos lantbruksstyrelsen K. G. Ericsson att vara biträdande sekreterare, vilket uppdrag han fullgjorde, tills han genom beslut den 4 december 1959 förordnades att vara ledamot, tillika ordförande i kom-

mittén. Sedan Andersson genom beslut den 5 februari 1960 erhållit begärt entledigande från uppdraget som sekreterare och i stället förordnats att såsom expert biträda kommittén, förordnades samma dag experten i kommittén R. J. A. Camstedt att tillika vara sekreterare åt kommittén.

Under utredningsarbetets gång har jämlikt Kungl. Maj:ts olika beslut till kommittén överlämnats ett flertal framställningar att tagas under övervägande vid fullgörandet av dess uppdrag. Kommittén har därjämte haft att avgiva remissutlåtanden i ett flertal frågor, som haft samband med dess uppdrag. Vidare har till kommittén från skilda institutioner och organisationer inkommit ett antal skrivelser, berörande olika delar av kommitténs arbete.

Enligt beslut av 1960 års riksdag skulle kungörelsen den 22 december 1939 (nr 910) angående statsbidrag till nybyggnader m. m. vid vissa anstalter för lantbruksundervisning fr. o. m. den 1 april 1960 tillsvidare icke äga tillämpning i andra fall än sådana, där före nyssnämnda dag statsbidrag beviljats eller med bidragsansökan avsedda byggnadsarbeten igångsatts eller därmed avsett förvärv av byggnad ägt rum. Med anledning av riksdagens beslut utfärdades kungörelse den 25 mars 1960 (nr 45). Till följd härav stoppades alla nybyggnadsprojekt vid skolorna. Då det betänkande, som kommittén avsåg att avgiva, icke kunde förväntas föreligga så tidigt, att de däri framlagda förslagen rörande bl. a. statsbidrag till byggnader vid lantbrukets skolor skulle hinna behandlas i samband med det ordinarie budgetarbetet till 1961 års riksdag, ansåg sig kommittén böra i skrivelse till Kungl. Maj:t den 11 september 1960 avgiva förslag till nya bestämmelser angående statsbidrag till byggnadsarbeten vid lantbruksundervisningsanstalter.

Kungl. Maj:t uppdrog den 11 november 1960 åt lantbruksstyrelsen att — med utgångspunkt i kommitténs nyssnämnda och kommande förslag angående den lägre lantbruksundervisningen — uppgöra och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till långsiktig plan för den fortsatta upprustningen och utbyggnaden av ifrågavarande undervisningsanstalter. Kungl. Maj:t föreskrev vidare, att denna planläggning skulle ske efter samråd med lantbruksundervisningskommittén och berörda skolors huvudmän samt i erforderlig omfattning jämväl med domänstyrelsen, skogsstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen.

I kommitténs direktiv ingick också att verkställa en beräkning över det antal lantbrukets yrkesskolor, som kunde bli erforderligt för framtiden. Eftersom det uppdrag, som lantbruksstyrelsen sålunda fått, i huvudsak överensstämmer med det, som i direktiven givits åt lantbruksundervisningskommittén, har kommittén dels låtit lantbruksstyrelsen ta del av sina förslag rörande lantbruksundervisningens utformning och dels efter samråd med jordbruksdepartementet överenskommit med styrelsen om att denna skall slutföra den prognos över lantbruksundervisningens framtida omfattning, som kommittén planerat och påbörjat.

Sedan utredningsuppdraget nu slutförts, får kommittén härmed vördsamt överlämna Betänkande angående lantbrukets yrkesskolor.

Till betänkandet är fogade särskilda yttranden, ett av herrar Arnegren, Boo, Ekerot och Zachrison, ett av herrar Arnegren, Ekerot och Zachrisson, ett av herr Edblom, ett av herr Hjorth samt ett av herr Söderqvist.

Stockholm den 8 mars 1961

Gösta Ericsson

Arne P:son Arnegren	*Karl Boo*	*Signe Borlind*
Folke Edblom	*Nils Ekerot*	*Ragnar Hjorth*
Gunnar Nilsson	*Carl Söderqvist*	*Sten Zachrison*
		/ Allan Camstedt

KAPITEL I

Utredningsuppdraget

I uttalande till statsrådsprotokollet över jordbruksärenden den 30 juni 1955 angav chefen för jordbruksdepartementet direktiven för lantbruksundervisningskommitténs arbete. Departementschefen anförde därvid följande:

»Allteftersom utvecklingen på näringslivets olika områden går framåt blir yrkesutövningen mera komplicerad och krävande. Icke minst gäller detta inom jordbruket och skogsbruket. En förutsättning för ett fortsatt framåtskridande är därför, att yrkesutbildningen vidgas och förbättras. Av de blivande jordbrukarna genomgår emellertid fortfarande endast en mindre del sådan utbildning; särskilt är detta fallet med småbrukarna. För lantarbetare, som är i behov av speciell utbildning, finnes ingen ordnad yrkesundervisning.»

Departementschefen erinrade vidare om att den nioåriga enhetsskolan med förberedande yrkesutbildning under i huvudsak det sista skolåret hölle på att prövas och att spörsmålet huru den fortsatta yrkesutbildningen borde anordnas i anslutning till genomförandet av enhetsskolan varit föremål för utredning av en särskild kommitté, som den 29 april 1954 avgivit betänkande i ämnet (SOU 1954:11). Kommittén hade mera ingående behandlat yrkesutbildningen för näringsgrenarna industri-hantverk, handel och husligt arbete, d. v. s. den utbildning, som stode under tillsyn av överstyrelsen för yrkesutbildning. Jordbruks-, skogs- och fiskeriutbildningens anknytning till enhetsskolans nionde klass samt därmed sammanhängande frågor hade däremot berörts blott i förbigående. Sedan Kungl. Maj:t på grundval av ifrågavarande betänkande förelagt riksdagen förslag om utbyggnad av yrkesutbildningen inom förstnämnda näringsgrenar (prop. 1955:139), hade statsutskottet i utlåtande över propositionen (SU 1955:138) framhållit, att det vore av utomordentlig vikt, att en utredning sattes igång rörande utformningen av den behövliga utbyggnaden av yrkesutbildningen inom jordbruks-, skogs- och fiskerinäringarna. Riksdagen hade icke gjort någon erinran häremot. Departementschefen anförde, att han även för sin del funne det synnerligen betydelsefullt, att en dylik utredning komme till stånd. Till en början syntes denna böra avse den yrkesutbildning, som skulle meddelas vid de lägre lantbruksundervisningsanstalterna.

Till ledning för planläggningen av en sådan utredning anförde departementschefen följande:

»På jordbrukets område utgör lantmannaskolorna de egentliga yrkesskolorna. För närvarande är anslutningen till dessa i många fall icke så stor som skulle vara önskvärt. En av orsakerna härtill är otvivelaktigt svårigheten att undvara ungdomarna i det praktiska jordbruket under den relativt långa tid, som kurserna vid lantmannaskolorna kräver. Det bör därför undersökas, i vad mån kortare kurser kan anordnas eller en uppdelning av kurserna kan äga rum. Över huvud torde böra eftersträvas att lämna skolorna stor frihet i ifrågavarande hänseende.

I samband med översynen av kursformerna bör även kursplanerna omprövas med hänsyn till de senare årens utveckling.

Sålunda torde böra uppmärksammas den omfattande mekanisering, som jordbruksnäringen undergått. Vidare bör övervägas vilket utrymme, som bör lämnas de allmänbildande och de naturvetenskapliga ämnena. Uppmärksamhet synes även böra ägnas spörsmålet, huruvida tidsvinst kan göras genom att undervisningen i vissa av dessa ämnen kan inrymmas i undervisningen i de tillämpade ämnena. Vidare bör avvägningen av utrymmet för de tillämpade ämnena sinsemellan omprövas. Vid uppgörandet av kursplanerna bör stor hänsyn även tagas till den omständigheten, att jordbruk oftast är förenat med skogsbruk. Den skogliga undervisningen torde böra ges avsevärt utrymme i sådana trakter, där skogsbruket är av större vikt.

Av grundläggande betydelse är uppenbarligen yrkesutbildningens anpassning till den nioåriga enhetsskolan. Den förberedande yrkesundervisningen i bl. a. jordbruk och skogsbruk, som lämnas i denna under det nionde skolåret (9 yj), bör samordnas med den fortsatta yrkesutbildningen på lämpligt sätt. Kursplanerna vid lantmannaskolorna bör därför lämna tillfälle till en påbyggnadskurs för elever med dylik förberedande utbildning. För elever, som valt någon annan linje inom enhetsskolan, bör en grundläggande kurs kunna anordnas.

Även ifråga om lantbruksskolorna, vid vilka i huvudsak utbildas drifts- och arbetsledare för jordbrukets behov, bör kursformerna och kursplanerna bli föremål för översyn. Likaså torde den vid jordbrukets yrkesskolor bedrivna undervisningen böra anpassas till de nya förutsättningar, som genomförandet av enhetsskolan medfört. I detta sammanhang bör även till behandling upptagas de blivande lantbrukarhustrurnas yrkesutbildning vid lanthushållsskolorna. De frågor, som därvid bör utredas, synes i huvudsakliga delar överensstämma med vad jag anfört rörande lantmannaskolorna.»

Departementschefen anförde vidare, att i anslutning till behandlingen av ovannämnda frågor borde även utredas, vilket antal lägre undervisningsanstalter, som kunde beräknas bli erforderligt för framtiden. Utredningen borde därvid tillse, att kurserna i möjligaste mån utformades och förlades så, att såväl undervisningsanstalternas byggnader och övriga anläggningar som lärarkrafterna på ett lämpligt och rationellt sätt komme till användning. Därjämte borde undersökas, i vad mån enhetsskolans förberedande yrkesundervisning i ifrågavarande avseenden kunde förläggas till här nämnda skolor. Härvid borde samråd ske med skolöverstyrelsens försöksavdelning. Slutligen borde i detta sammanhang klarläggas, i vilken omfattning de lägre lantbruksundervisningsanstalterna och lärarna vid dessa kunde och borde, vid sidan om sina ordinarie uppgifter, utnyttjas för undervisningen i motsvarande yrkesutbildande ämnen under enhetsskolans nionde läsår samt vid hushållningssällskapens rådgivnings- och undervisningsverksamhet.

Departementschefen erinrade även om att i förenämnda proposition angående utbyggnad av yrkesutbildningen m.m. (1955:139) uttalats, att en särskild utredning av frågan om den centrala ledningen av hela yrkesutbildningen skulle igångsättas. Frågan om den centrala ledningen av jordbrukets yrkesutbildning borde därför prövas i samråd med den blivande utredningen angående hela yrkesutbildningens centrala ledning.

Utöver frågorna om den centrala ledningen borde förevarande utredning även beakta andra problem angående ledningen och tillsynen av yrkesutbildningen på jordbrukets område, såsom utformningen av samarbetet med annan yrkesutbildning och med tillsynsmyndigheten för enhetsskolan. Utredningen borde slutligen också pröva personalbehovet vid utbildningsanstalterna på jordbrukets område.

För fullföljande av sitt uppdrag har lantbruksundervisningskommittén företagit olika undersökningar och i övrigt sökt utnyttja tillgängligt material på de områden, som beröres av utredningsuppdraget.

Sålunda har till belysning av frågan

om samordningen av enhetsskolans förberedande yrkesutbildning på jordbrukets område och den egentliga yrkesutbildningen vid lantbrukets undervisningsanstalter uppgifter om hittills vunna erfarenheter inhämtats från de skolor av olika slag, där försöksundervisning i 9 yj bedrivits.

Av särskild vikt för yrkesutbildningen på jordbrukets område är frågan om organiserandet av den praktiska utbildningen. Frågan om jordbrukets lärlingsutbildning har utretts av en särskild, på initiativ av lantbruksstyrelsen tillsatt kommitté bestående av representanter för lantbruksstyrelsen, Svenska lantarbetsgivareföreningen, Svenska lantarbetareförbundet och Sveriges lantbruksförbund. En redogörelse för denna utredning har överlämnats till lantbruksundervisningskommittén, som beaktat däri framförda synpunkter vid utformning av kommitténs förslag angående den praktiska utbildningen i jordbruk.

Lantbruksundervisningskommittén har ansett det vara av intresse att närmare klarlägga orsakerna till att jordbrukets yrkesutbildning används i så relativt liten omfattning av vissa grupper av de i jordbruket sysselsatta, särskilt småbrukare och lantarbetare. Kommittén har därför med Kungl. Maj:ts bemyndigande låtit statistiska centralbyrån verkställa vissa försöksundersökningar med syfte att utröna möjligheterna att få fram signifikativa statistiska data rörande nämnda förhållanden. För detta ändamål har enquêter rörande inställningen till jordbrukets yrkesutbildning gjorts dels bland ett urval jordbrukare, som icke genomgått huvudkurs vid lantmannaskola, dels bland ett urval av lantarbetare. Det visade sig emellertid icke möjligt att härigenom erhålla ett någorlunda signifikativt material. I huvudsak har därför dessa undersökningar icke ansetts kunna läggas till grund för utredningens arbete. Sedan materialets brister konstaterats, har bearbetningen av de inkomna svaren för övrigt begränsats till några få sammanställningar.

Ett annat näraliggande spörsmål, nämligen vilken praktisk betydelse för yrkets utövning som förutvarande lantmannaskoleelever anser sig ha haft av utbildningen i hittillsvarande form, har gjorts till föremål för en särskild undersökning, utförd inom Jordbrukets utredningsinstitut av agr. lic. F. Petrini.[1]

Kommittén har vidare genom enquêter bland rektorer och lärare vid lantmanna- och lanthushållsskolor inhämtat dessa personalgruppers synpunkter ifråga om kursplaner, skoljordbrukens utnyttjande m. m.

Vid överväganden om kursformer och uppgörande av kursplaner har kommittén haft vägledning av forskningsmaterial, som ställts till kommitténs förfogande av agr. lic. P. Koort. I förevarande sammanhang har slutligen kommitténs expert, agronom J. Bjärsdal, gett kommittén tillfälle att taga del av erfarenheter från yrkesutbildningen på jordbrukets område i Förenta staterna.

Såsom underlag för kommitténs behandling av frågan om yrkesutbildningen av arbetsledare inom jordbruket har genom arbetsmarknadsstyrelsens försorg anskaffats arbetsmarknadsprognoser för ifrågavarande grupp av arbetstagare. Vidare har representanter för i detta sammanhang särskilt berörda skolor och personalorganisationer lämnats tillfälle att framföra synpunkter och förslag rörande arbetsledarutbildningens ordnande.

Skogsvårdsstyrelserna har på begäran av kommittén framlagt önskemål och synpunkter på skogsundervisningens

[1] Undersökningen, som ej är intagen i betänkandet, redovisas i särskild bilaga (stencilerad).

ställning vid jordbrukets yrkesutbildning.

Kommittén har även i övrigt sökt kontakt med olika myndigheter, utredningar och enskilda sammanslutningar, som beröres av utredningsuppdraget.

Slutligen har kommittén genom besök vid ett antal skolor av olika slag velat få en bild av de förhållanden, under vilka utbildningen i praktiken bedrives. Kommittén har sålunda besökt yrkesskolan i Gålö, lantmannaskolorna i Finsta, Jälla, Strängnäs, Svalöv, Vilan, Nordvik och Tvillingsta, lantbruksskolorna i Ulvhäll och Alnarp, driftledarkursen i Alnarp samt lanthushållsskolorna i Kumlan, Benninge, Uddeholm, Ståndar och Tvillingsta.

KAPITEL II

Lantbruksundervisningens nuvarande former

Lantbruksundervisningen — då närmast vad som brukar betecknas såsom den lägre lantbruksundervisningen — har tidigare varit föremål för en allmän översyn dels av 1936 års lantbruksundervisningskommitté och dels av de år 1945 tillkallade sakkunniga för yrkesutbildning inom jordbruk och skogsbruk. I anledning av nämnda utredningars förslag genomfördes vid 1939 och 1949 års riksdagar den nu gällande ordningen för yrkesundervisningen inom jordbruket.

För lantmannaskolornas del innebar beslutet vid 1939 års riksdag bl. a., att dessa skolor organisatoriskt skildes från folkhögskolorna. Vidare påtog sig staten en större andel än tidigare av kostnaderna för skolornas verksamhet. Införande av statsbidrag till byggnader och föreskrift om att till varje skola skulle höra ett lämpligt skoljordbruk, utgjorde vidare betydelsefulla reformer inom jordbrukets yrkesutbildning.[1]

Vid 1949 års riksdag genomfördes en del ändringar i undervisningen vid lantmannaskolorna i syfte att göra densamma mera praktiskt inriktad. Bland annat beslöts införandet av en ny huvudkurs, kallad praktisk-teoretisk sommarkurs. Vidare utvidgades möjligheterna att erhålla statsbidrag till byggnader, varjämte bestämdes att statsbidrag skulle kunna utgå till anskaffande av materiel till maskinundervisning.

Lantbruksskolorna erhöll år 1939 en mera enhetlig undervisningsform med dels en tvåårig huvudkurs och dels en ettårig huvudkurs. De tidigare norrländska lantbruksskolorna, vid vilka anordnades en teoretisk-praktisk helårskurs och vid vissa skolor därjämte en teoretisk vinterkurs, omorganiserades till lantmannaskolor.

Vid 1939 års riksdag genomfördes en viss förlängning av huvudkurserna vid lanthushållsskolorna. Vid sidan av huvudkurserna skulle kortare undervisningskurser, såsom fortbildningskurser för förutvarande elever, för husmödrar m. fl. kunna anordnas. Det framhölls vidare, att lanthushållsskola i likhet med lantmannaskola i allmänhet borde vara försedd med skoljordbruk. Lantmannaskolas skoljordbruk skulle dock kunna utnyttjas även av lanthushållsskola, om skolorna vore förlagda i närheten av varandra. Vid lanthushållsskola förutsattes dessutom ett mera fullständigt skoljordbruk kunna ersättas med anläggningar för praktisk undervisning i trädgårdsskötsel och smådjursskötsel.

På grundval av de åren 1939 och 1949 genomförda besluten har utformningen av yrkesundervisningen inom här berörda skoltyper utvecklats på följande sätt.

[1] Dispens från anskaffande av skoljordbruk kan dock alltjämt medgivas för det fall, att lämpligt jordbruk icke kan förvärvas.

Lantmannaskolor

Antalet lantmannaskolor är för närvarande 50, varav 39 äges av landsting, 4 av hushållningssällskap, 6 av föreningar och 1 av aktiebolag. Efter den år 1939 genomförda omorganisationen har förändringarna ifråga om antalet skolor och huvudmannaskapet för skolorna varit följande.

Läsår	Antal lantmannaskolor	Därav skolor ägda av		
		landsting	hushållningssällskap	annan huvudman
1940/41	46	16	11	19
1945/46	48	23	9	16
1950/51	50	28	10	12
1955/56	51	34	8	9
1956/57	50	34	8	8
1957/58	50	35	8	7
1958/59	50	39	4	7
1959/60	50	39	4	7

En förteckning över de lantmannaskolor, som för närvarande är i verksamhet, lämnas i bilaga 1.

Huvudkurser vid lantmannaskola är enligt stadgan för lantbruksundervisningsanstalter[1] vinterkurs om minst 125 arbetsdagar, fortsättningskurs till vinterkurs om minst 125 arbetsdagar, längre kurs om minst 250 arbetsdagar, helårskurs, praktisk-teoretisk sommarkurs om minst 125 arbetsdagar, maskinskötarkurs om minst 60 arbetsdagar samt ettårig landugårdsförmanskurs. Lantbruksstyrelsen kan medgiva, att huvudkurs av annan längd än som angives i stadgan får anordnas.

Specialkurser av olika slag, exempelvis för utbildning av kontrollassistenter, ladugårdsskötare m. fl. anordnas vid ett flertal skolor vid sidan av ovannämnda huvudkurser. Statsbidrag till dessa kurser utbetalas från särskilt härför i rikstaten uppfört anslag.

Vid lantmannaskolas *vinterkurs* skall meddelas teoretisk undervisning i svenska språket, räkning och geometri, naturlära (kemi, fysik, geologi och botanik), jordbrukslära, husdjurslära, lantbruksekonomi, lantbruksbokföring, arbetslära, maskin- och redskapslära, skogshushållning, byggnadslära, trädgårdsskötsel samt medborgarkunskap.

Undervisningen bör ordnas så, att under tid, då huvudsakligen teoretisk undervisning meddelas, varje elev erhåller i medeltal 40 timmars undervisning i veckan. Förutom i form av lektioner skall undervisning såvitt möjligt meddelas genom övningar, demonstrationer och exkursioner. I den mån så befinnes lämpligt, skall sådana arbetsformer användas, som befrämjar elevernas självverksamhet. Undervisningen i de tillämpade ämnena skall i största möjliga utsträckning anknytas till jordbrukets förhållanden i den bygd, som utgör skolans huvudsakliga verksamhetsområde. Stadgan medger vidare, att undervisningen vid vinterkurs, vid fortsättningskurs till vinterkurs och vid längre kurs ordnas efter olika studielinjer för att giva elev möjlighet att få mera grundlig kunskap i en eller flera speciella grenar.

Skolorna äger alltså ganska stor frihet

[1] SFS 1951:663 (ändr. 763/1953, 250/1958, 306/1959).

Skola	Antal undervisningstimmar i				
	jordbruks-lära	hus-djurs-lära	maskin-lära	skogshus-hållning	lant-brukseko-nomi o. bokföring
1	2	3	4	5	6
125—135 dagars kurs					
Jälla	100	140	101	72	129
Vreta kloster	109	126	134	72	132
Tenhult	169	164	73	66	122
Ryssby	121	138	41	100	144
Bräkne-Hoby	145	152	69	40	159
Vilan	161	138	112	20	159
Sätila	134	133	97	110	121
150—160 dagars kurs å jordbruks-linje					
Nytorp	130	159	55	222	97
Torsta	84	146	44	197	154
Vindeln	101	131	50	—	45
150—160 dagars kurs å skogs-linje					
Nytorp	68	91	50	386	83
Torsta	59	133	39	285	110
Vindeln	77	71	30	226	22

vid uppgörande av undervisningsplanerna, vilka emellertid alltid skall fastställas av lantbruksstyrelsen. Att dessa undervisningsplaner kan variera ganska väsentligt mellan olika skolor framgår av ovanstående tabell, som utvisar antalet undervisningstimmar i huvudämnen vid vissa lantmannaskolors vinterkurser läsåret 1958/59.

Vinterkurser, som läsåret 1958/59 anordnades vid sammanlagt 45 skolor, omfattade vid 27 skolor 125—135 dagar, vid 12 skolor 140—155 dagar och vid 6 skolor 160—170 dagar.

Uppdelning av vinterkursen på två studielinjer, en jordbrukslinje och en skogslinje, har skett vid lantmannaskolorna i Ökna, St. Segerstad, Ingelstorp, Osby, Sötåsen, Lillerud, Rättvik, Nytorp, Torsta och Vojakkala. Vinterkursen vid Ingelstads lantmannaskola har uppdelats på en allmän linje och en skogslinje och vid Vindelns lantmannaskola på tre linjer, nämligen en jordbrukslinje, en skogslinje och en trädgårdslinje.

Vid lantmannaskolorna i Svalöv och Hörby anordnas förutom ordinarie vinterkurser även kurser uppdelade på två vintrar, s. k. tvåvinterskurser. Undervisningen vid sistnämnda kurser omfattar c:a 100 dagar per läsår eller sammanlagt c:a 200 dagar under två vintrar. Vid lantmannaskolan i Önnestad anordnas vidare vid sidan av ordinarie vinterkursen en femmånaders trädgårdsbetonad vinterkurs med c:a 300 timmars teoretisk undervisning i trädgårdsskötsel. Sommarkurser i trädgårdsskötsel anordnas dessutom vid lantmannaskolorna i Osby och Umeå. Vid lantmannaskolan i Sånga-Säby (jordbrukets föreningsskola) har undervisningen vid vinterkursen en speciell karaktär, i det att ekonomiska samt närings- och socialpolitiska frågor jämte föreningskunskap upptager huvudutrymmet, medan de vid lantmannaskolorna eljest förekommande fackämnena helt uteslutits.

Vid *fortsättningskurs till vinterkurs* skall förekomma såväl teoretisk under-

visning som praktiska övningar i jordbruksgöromål. Den teoretiska undervisningen skall vidga och fördjupa den undervisning, som meddelats under vinterkursen. I flera nu anordnade fortsättningskurser ingår även kontrollassistentutbildning.

Fortsättningskurs anordnades läsåret 1958/59 vid 15 skolor. Undervisningen koncentreras vid dessa kurser i hög grad på de tillämpade fackämnena, således jordbrukslära, husdjurslära, maskinlära, lantbruksekonomi och lantbruksbokföring. Undervisningens omfattning inom vartdera av dessa ämnen varierar emellertid högst betydligt vid olika skolor. Vid några skolor uppdelas vidare fortsättningskursen på olika studielinjer. Detta har sålunda skett vid lantmannaskolan i Bräkne-Hoby (jordbrukslinje och husdjurslinje), vid lantmannaskolan i Önnestad (allmän linje och trädgårdsbetonad linje) samt vid lantmannaskolorna i Vilan och Skurup (allmän linje och husdjurslinje).

Vid sidan av ovannämnda fortsättningskurser anordnades under samma läsår vid 9 skolor s. k. fortsättningskurser med hemkontakt. Eleverna i dessa kurser praktiserade större delen av kurstiden på sina respektive hemgårdar och erhöll där vägledning genom besök av lärare från vederbörande lantmannaskola 5 à 6 gånger under kursen. Vistelsen vid skolan omfattade endast 2—3 veckor av kurstiden.

Vid *längre kurs* skall undervisningen omfatta vad för vinterkurs är föreskrivet samt därutöver åsyfta fördjupning och utvidgning av elevernas kunskaper i de ämnen, som ingår i vinterkursen. Längre kurs anordnades under läsåret 1958/59 endast vid 7 skolor (Finsta, Jälla, Vreta kloster, Ingelstorp, Önnestad, Vilan och Svalöv). Undervisningen omfattade vinterkursens ämnen, ehuru med i regel rikligare tid tillmätt åt vart och ett ämne. Uppdelning av längre kurs på studielinjer har skett vid lantmannaskolorna i Finsta (maskinlinje och husdjurslinje) och Vilan (allmän linje och husdjurslinje). Kontrollassistentutbildning ingår oftast i längre kursen.

Vid *helårskurs* skall förekomma såväl teoretisk undervisning som praktiska övningar. Den teoretiska undervisningen skall i huvudsak omfatta vad för vinterkurs är föreskrivet samt därutöver åsyfta fördjupning och utvidgning av elevernas kunskaper i vinterkursens läroämnen. I några fall är teoriundervisningen helt koncentrerad till vinterhalvåret. I andra fall är den delvis också förlagd till sommarhalvåret. Helårskurs anordnades läsåret 1958/59 vid 12 skolor. Uppdelning av helårskurs på studielinjer har skett vid lantmannaskolan i Ökna (jordbrukslinje och skogslinje).

Vid *praktisk-teoretisk sommarkurs*, som i första hand ger förberedande yrkesutbildning i jordbruk för yngre elever, skall huvudvikten läggas på att genom praktiskt arbete, övningar och demonstrationer ge eleverna kunskap i olika arbetsuppgifters rätta utförande. Den teoretiska undervisningen skall avse att i anslutning till den praktiska undervisningen ge eleverna elementära insikter främst i jordbrukslära, husdjurslära, arbetslära, maskin- och redskapslära, skogshushållning och trädgårdsskötsel. Praktisk-teoretisk sommarkurs anordnades läsåret 1958/59 vid 24 skolor.

Vid *maskinskötarkurs* skall förekomma såväl teoretisk som praktisk undervisning. Maskinskötarkurs anordnades läsåret 1958/59 vid 9 skolor. Vid Jordhammars lantmannaskola förekommer under vinterhalvåret endast sådana maskinkurser.

Vid *ettårig ladugårdsförmanskurs* skall meddelas såväl teoretisk som praktisk undervisning. Den teoretiska undervisningen skall ingå i kursen med sam-

manlagt omkring 400 timmar, lämpligt fördelade över hela kurstiden. Undervisningen meddelas i form av lektioner och demonstrationer. Vid den praktiska undervisningen skall eleverna turvis utföra eller deltaga i alla i en ladugård förekommande arbeten. Ettårig ladugårdsförmanskurs anordnades läsåret 1958/59 vid 10 lantmannaskolor.

Det totala antalet kurser av ovannämnt slag samt elevantalet vid desamma under senaste femårsperioden framgår av bilaga 2.

Antalet elever i lantmannaskolornas vinterkurser, längre kurser och helårskurser har under senare år varit ganska oförändrat och i genomsnitt för samtliga skolor något mindre än antalet tillgängliga elevplatser. Ifråga om såväl praktisk-teoretiska sommarkurser som maskinskötarkurser kan dock noteras en markant ökning av elevantalet.

För att vinna inträde som elev vid lantmannaskola, fordras som regel

att ha genomgått folkskola eller förvärvat motsvarande kunskapsmått,

att ha under minst ett år varit sysselsatt med lantbruksarbete och

att ha fyllt 18 år. Skolans styrelse äger dock att i särskilda fall medgiva inträde åt den, som fyllt 17 år, och lantbruksstyrelsen kan medgiva inträde även åt yngre sökande.

Inträde vid fortsättningskurs förutsätter självfallet, att vinterkurs genomgåtts eller att vederbörande på annat sätt förvärvat motsvarande kunskaper. Beträffande inträdesåldern gäller vidare särbestämmelser för praktisk-teoretisk sommarkurs (att som regel ha fyllt 16 men ej 18 år) och för ettårig ladugårdsförmanskurs (att ha fyllt 19 år); undantag kan dock medgivas även i dessa fall. Medelåldern vid vinterkurserna är för närvarande omkring 21 år. Antalet elever i 18 års ålder och även i 17 års ålder är dock relativt stort, särskilt i mellersta och norra Sverige. Antalet elever i de lägre åldrarna har under senare år ökat betydligt i vinterkurserna.

Under 1950-talet har ett flertal lantmannaskolor vid sidan av ovan nämnda kurser anordnat fortsättningsskolekurser i jordbruk för elever från skoldistrikt med sjuårig folkskola. Kurserna har i regel pågått 6—8 veckor och omfattat 30 veckotimmar. Antalet kurser uppgick under nämnda tioårsperiod till c:a 200 med ett sammanlagt elevantal av c:a 3.000.

Lantbruksskolor

Antalet lantbruksskolor är för närvarande 5. Av dessa är 2 statsägda, medan 2 har hushållningssällskap och 1 enskild stiftelse som huvudman. En förteckning över skolorna lämnas i bilaga 1.

Vid lantbruksskola kan följande slag av huvudkurser anordnas, nämligen

tvåårig kurs för utbildande av jordbruksförmän;

ettårig kurs för meddelande av allmän praktisk-teoretisk jordbruksutbildning;

ettårig kurs för utbildande av ladugårdsförmän;

maskinskötarkurs (omfattande minst 60 arbetsdagar); samt

ettårig arbetsledarkurs.

De tre förstnämnda kurserna förekommer vid samtliga skolor, maskinskötarkurser vid Ulvhäll och Bollerup. Ettårig arbetsledarkurs — en kursform, som tillkom genom beslut vid 1949 års riksdag — har icke anordnats vid någon skola.

Såväl den tvååriga kursen för utbildande av jordbruksförmän som den ettåriga kursen för meddelande av allmän praktisk-teoretisk jordbruksutbildning avser att ge en teoretisk utbildning, som i huvudsak omfattar vad som är före-

skrivet för lantmannaskolas vinterkurs, ehuru med särskild inriktning på förhållandena vid större jordbruk. Den övriga delen av kurstiden upptages av praktiskt arbete och arbetsinstruktioner. Den förstnämnda kursen karakteriseras därför särskilt av en grundlig praktisk träning i storjordbrukets arbetsförhållanden, medan den ettåriga kursen i viss mån motsvarar helårskurs vid lantmannaskola.

Lantbruksskolornas ladugårdsförmanskurser och maskinskötarkurser överensstämmer i fråga om undervisningens uppläggning och omfattning med motsvarande kurser vid lantmannaskola.

Den ettåriga arbetsledarkursen, som avsetts skola bygga på genomgången vinterkurs vid lantmannaskola, skall programenligt dels genom teoretisk undervisning, omfattande minst 550 timmar, vidga och fördjupa elevernas teoretiska insikt särskilt med hänsyn till förhållandena vid större jordbruk och till arbetsledarens uppgifter, dels genom praktisk utbildning utveckla elevernas arbetsskicklighet samt öva dem i att rätt bedöma och planlägga olika arbeten.

Antalet kurser vid lantbruksskolorna samt elevantalet vid desamma under senaste femårsperioden framgår av bilaga 2.

Antalet elever har under senare år visat en sjunkande tendens, särskilt vid vissa lantbruksskolor. Genom nedläggande av två skolor är dock alltjämt antalet elever någorlunda i nivå med platstillgången. Till ladugårdsförmanskurserna har dock brist på kompetenta sökande gjort sig gällande, varför en del sådana kurser icke blivit fullbelagda.

För att vinna inträde vid lantbruksskola fordras ifråga om allmänteoretiska förkunskaper att ha genomgått folkskola. Minimiåldern för inträde — undantag kan i vissa fall medgivas — är 19 år ifråga om landugårdsförmanskurs och arbetsledarkurs samt 18 år för övriga kurser. Praktikfordringarna är ett år, varvid dock förutsättes specialpraktik i djurskötsel för ladugårdsförmanskurs. För den ettåriga arbetsledarkursen, vilken såsom nämnts icke kommit till stånd, är fordringarna på praktik tre år.

Lanthushållsskolor

Antalet lanthushållsskolor är för närvarande 41, varav 34 äges av landsting, 1 av hushållningssällskap, 4 av enskild förening eller stiftelse och 2 av bolag. En förteckning över skolorna lämnas i bilaga 1.

De vid lanthushållsskolorna förekommande huvudkurserna är halvårskurs om minst 154 dagar och årskurs om minst 308 dagar. Vid skolor med halvårskurs anordnas i regel två sådana per år. Några skolor anordnar årskurs jämsides med två halvårskurser.

Vid vissa skolor anordnas även andra typer av kurser, såsom 5 månaders yrkeskurser för hemvårdarinnor, 6 månaders trädgårdskurser och 6 veckors feriekurser för skolungdom. Medel till dessa kurser utgår från anslagen till lantbruksundervisningsanstalterna.

Dessutom anordnas vid vissa skolor i socialstyrelsens regi och med medel från anslag under femte huvudtiteln i riksstaten 3 månaders prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor.

Genom teoretisk och praktisk undervisning meddelas kunskaper i grunderna för skötseln av ett lanthushåll samt viss orientering om de arbetsuppgifter, som förekommer vid ett jordbruksföretag. Den teoretiska undervisningen omfattar kostlära, bostads- och hemvårdslära, sömnads- och vävteori, ekonomilära, barnavård samt husdjurs- och träd-

gårdslära. Förutom dessa yrkesbetonade ämnen ingår även samhällslära med familjekunskap, sång och gymnastik. Den praktiska undervisningen omfattar alla i ett lanthem förekommande arbeten, såsom matlagning, slakt, konservering, slöjd samt trädgårdsskötsel och djurvård. Syftet med denna undervisning är främst att ge eleverna en allsidig träning samt lära dem att rätt utföra olika arbetsmoment.

Lanthushållsskolornas elevantal har under senare år oavbrutet stigit efter hand som antalet platser utökats. Antalet sökande är avsevärt större än antalet tillgängliga platser.

Antalet halvårskurser och årskurser samt elevantalet vid desamma under senaste femårsperioden framgår av bilaga 2.

För inträde vid lanthushållsskola fordras att ha genomgått folkskola samt att ha fyllt 17 (i undantagsfall 16) år. Medelåldern bland eleverna är som regel något över 19 år.

Jordbrukets yrkesskolor

Sedan ett tjugotal år finnes ett mindre antal skolor, benämnda jordbrukets yrkesskolor, speciellt avsedda för ungdom i den ålder, då de nyss lämnat folkskolan. Antalet sådana skolor är för närvarande tre, nämligen jordbruksskolan i Gålö i Stockholms län, yrkesskolan för jordbruk och lanthushåll i Sorsele i Västerbottens län samt jordbruks- och lanthushållsskolan i Pålkem i Norrbottens län. Ytterligare en sådan skola har tidigare funnits, men är nu nedlagd. Skolan i Gålö meddelar uteslutande jordbruksundervisning för gossar, medan de båda övriga skolorna, förutom sådan utbildning, även meddelar undervisning i lanthushåll för flickor. För skolorna i Gålö och Sorsele är numera hushållningssällskapet respektive landstinget i respektive län huvudmän medan stiftelsen Norrbottens läns arbetsstugor är huvudman för skolan i Pålkem.

Kurserna vid yrkesskolorna är för gossar ett- eller tvååriga och för flickor ettåriga. Undervisningen vid skolorna skall reglementsenligt fortgå minst 300 dagar årligen, sön- och helgdagar inberäknade. Undervisningen vid skolorna i Gålö och i Sorsele har emellertid en annorlunda uppläggning än den, som tillämpas vid skolan i Pålkem. Vid förstnämnda skolor meddelas sålunda under vinterhalvåret teoretisk undervisning under 500—700 timmar för vardera årskursen. Omfattningen av teoriundervisningen torde i dessa fall ungefärligen motsvara den teoriundervisning, som meddelas i lantmannaskolans vinterkurs. Vid yrkesskolan i Pålkem lämnas teoretisk undervisning, som sammanlagt omfattar endast 320 timmar, genom periodiska kurser i enstaka ämnen, varvid speciallärare anlitas.

Den teoretiska undervisningen vid de tre yrkesskolorna omfattar både allmänna läroämnen och fackämnen, varjämte särskild tid är anslagen till vissa övningsämnen samt till gymnastik och idrott. Den praktiska undervisningen bedrives genom att eleverna får deltaga i alla på skolegendomen förekommande arbeten. Övning i vissa arbetsuppgifter beredes eleverna genom att de får deltaga i s. k. specialturer, såsom ladugårdsturer, gårdshantverkarturer o. s. v. Vid skolan i Pålkem anordnas särskilda kurser i träslöjd (210 timmar) samt i smide och mekanisk slöjd (85 timmar). Undervisningen för de kvinnliga eleverna vid skolorna i Sorsele och Pålkem bedrives huvudsakligen i överensstämmelse med undervisningen vid övriga lanthushållsskolor.

Antalet kurser och elever vid här

ifrågavarande skolor under senaste femårsperioden framgår av bilaga 2.

Antalet inträdessökande har vid Gålö- och Sorseleskolorna varit betydligt större än platstillgången. Vid skolan i Pålkem har däremot under senare tid vakanta platser funnits.

Särskilt Gålöskolan tillkom ursprungligen närmast av arbetsmarknadsskäl. Denna skola har nu till uppgift att ge ungdom från befolkningsgrupper utanför jordbruket praktisk-teoretisk utbildning i jordbruk. Av de från Gålöskolan under femårsperioden 1951—55 utbildade eleverna, har omkring 75 procent i fortsättningen ägnat sig åt jordbruk.

Rådgivnings- och upplysningsverksamheten bland jordbrukare

Vid vissa skolor anordnas utöver här redovisade kurser även kortare kurser i olika ämnen i enlighet med reglementet den 30 juni 1949 (nr 451) för statsunderstödd utbildningsverksamhet på lantbrukets område. Statsbidrag till kurserna utgår jämlikt kungörelsen den 30 juni 1949 (nr 452) och utbetalas från särskilt för ändamålet i riksstaten uppfört anslag. Dessutom medverkar skolornas lärare i viss omfattning i rådgivningsverksamheten. Omvänt medverkar hushållningssällskapens tjänstemän genom föredrag och demonstrationer i skolornas undervisning.

I nedanstående tabell redovisas omfattningen av ifrågavarande kursverksamhet.

I statistiken redovisas endast de kurser, som betraktats som skolans egna och för vilka redovisning lämnats av skolan direkt till lantbruksstyrelsen. Huvuddelen av berörda anslag, som budgetåret 1958/59 uppgick till

År	Skolor		
	antal kurser	antal deltagare	statsbidrag kronor
1954/55 ...	65	1.244	64.000
1955/56 ...	65	969	80.900
1956/57 ...	58	955	82.300
1957/58 ...	71	1.020	97.500
1958/59 ...	72	1.270	84.200
1959/60 ...	83	1.204	116.600

1.394.000 kronor, har disponerats av hushållningssällskapen. I betydande utsträckning har, vid sidan av ovan angivna kurser, till skolorna förlagts även sådana kortare kurser, för vilka hushållningssällskapen svarat för redovisningen, men där skolornas lärare och materiella resurser utnyttjats.

Skoljordbruk

Enligt gällande stadga skall till lantbruks- lantmanna- och lanthushållskola höra ett med hänsyn till skolans ändamål lämpligt jordbruk (skoljordbruk). Om ett lämpligt jordbruk icke kan anskaffas, äger Kungl. Maj:t medgiva befrielse från skyldigheten att inneha skoljordbruk.

Av uppgifter i skolornas redogörelser för läsåret 1958/59 framgår, att lantbruksskolorna var försedda med skoljordbruk av betydande storlek (300—500 ha). Av de befintliga 50 lantmannaskolorna var 48 försedda med skoljordbruk. Deras fördelning i olika storleksgrupper framgår av nedanstående sammanställning.

Storleksgrupper ha åker	Antal skoljordbruk
< 20	4
20— 50	15
50—100	25
100—200	3
>200	1
Summa:	48

Det minsta skoljordbruket omfattade 10,9 ha åker och det största 223 ha. Till åtskilliga av skoljordbruken hörde också betydande skogsarealer. Sålunda hade 22 skolor mer än 100 ha skog.

Av 41 lanthushållsskolor var 16 försedda med egna skoljordbruk. Dessa var i allmänhet av mindre storlek. I den mån lantmannaskolor och lanthushållsskolor varit samförlagda, har lanthushållsskolorna kunnat utnyttja lantmannaskolornas jordbruk för sin undervisning.

KAPITEL III

Behovet av lantbruksundervisning

I direktiven för kommitténs arbete framhålles, att utvecklingen på näringslivets olika områden och icke minst inom jordbruket och skogsbruket ställer allt större krav på yrkesutövarna och att en vidgad och förbättrad yrkesutbildning därför är en förutsättning för ett fortsatt framåtskridande. I detta sammanhang erinras vidare i direktiven om att endast en mindre del av de blivande jordbrukarna genomgår yrkesutbildning. Särskilt är detta fallet i fråga om småbrukarna. Vidare är det endast mera undantagsvis som lantarbetare skaffar sig teoretisk utbildning i jordbruk.

Frågan om jordbrukets framtida behov av yrkesutbildning bör också ses mot bakgrunden av den fortsatta strukturella utvecklingen inom jordbruksnäringen. De problem, som är förknippade härmed, kommer att behandlas av 1960 års jordbruksutredning, som enligt sina direktiv bl. a. skall framlägga förslag rörande riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken. Det är ej möjligt att uttala sig om hur denna utrednings förslag och därav föranledda beslut kan komma att påverka jordbrukets utformning. Lantbruksundervisningskommittén har därför haft att grunda sina förslag på de förutsättningar, som med utgångspunkt i hittills föreliggande material och på grundval av den redan pågående strukturomvandlingen i jordbruket kan bedömas som mest sannolika.

Följande uppgifter om de strukturförändringar, som är att vänta inom jordbruket under 1960-talet, kan hämtas från den officiella statistiken och vissa specialundersökningar. Enligt en av dessa undersökningar väntas antalet brukningsenheter med mer än 2 ha åker minska under 1960-talet med bortåt 35.000 för att år 1970 nedgå till ett sammanlagt totalantal för hela riket av ungefär 200.000 brukningsenheter.[1] Nedgången av antalet brukningsenheter är i huvudsak begränsad till de mindre brukningsenheterna eller storleksgrupperna 2—15 ha åker, medan antalet brukningsenheter inom storleksgrupperna 15—100 ha åker kommer att något öka. Enligt en annan prognos, som i allt väsentligt verifierar de anförda uppgifterna, kan avgången av antalet företagare i jordbruket väntas bli 8.000—10.000 per år, samtidigt som nyrekryteringen av företagare bedömes ligga mellan 2.000 och 4.000 per år[2]. Denna bild av den framtida utvecklingen inom jordbruket utgår givetvis från vissa mer eller mindre osäkra antaganden på grundval av nuvarande ekonomiska, sociala och näringspolitiska utvecklingstendenser. Det torde likväl vara den sannolika utvecklingen inom jordbruket under de närmaste tio åren.

De förväntade strukturförändringar-

[1] Folke Larsson, Förskjutningarna i brukningsstrukturen 1951—1956, SOU 1958: 7, bil. 2.

[2] Odd Gulbrandsen, Strukturomvandlingen i jordbruket, Stockholm 1957.

na i det framtida jordbruket kan emellertid icke tas till intäkt för en inskränning av lantbruksundervisningen. Såsom framgår på annan plats i betänkandet är det för närvarande icke möjligt att vid lantmannaskolorna taga emot mera än icke fullt 2.000 elever. Det beräknade framtida rekryteringsbehovet av företagare inom jordbruket kommer således alltjämt att bli större än de nuvarande skolornas utbildningskapacitet. Yrkesundervisningen i jordbruk måste därför utbyggas och förstärkas både i kvantitativt och kvalitativt hänseende. Till ovan angivna siffror över nya företagare bör vidare läggas det beräknade nyrekryteringsbehovet av lantarbetare. Antalet lantarbetare är för närvarande c:a 30.000. Om alla platser återrekryterades, skulle behovet av nya lantarbetare årligen uppgå till c:a 1.000. Med hänsyn till att även behovet av lantarbetare minskas relativt snabbt, kan nyrekryteringen beräknas uppgå till 500 —1.000 per år.

Intresset för lantbruksundervisning har vidare enligt tillgänglig statistik varit vida större bland dem, som tillträtt jordbruk i storlekar över 15 ha än bland dem, som tillträtt mindre jordbruk. Även om totala antalet jordbruk minskar, har man likväl att räkna med en ökning i storleksgruppen över 15 ha. Strukturförändringen torde därför inom överskådlig framtid icke komma att påverka skolornas rekryteringsunderlag i negativ riktning.

Än viktigare torde vara, att behovet av yrkeskunskap för yrkesutövarna vid de bestående brukningsenheterna måste oavsett enheternas storlek bli allt större. Även de mindre jordbruksenheternas lönsamhet kommer sålunda i större utsträckning än hittills att vara beroende av brukarens yrkeskunskap och förmåga att genom exempelvis högt uppdriven specialproduktion utvinna en tillfredsställande avkastning. De växande investeringskostnaderna ställer dessutom ökade krav på både produktionsteknisk och företagsekonomisk yrkeskunskap hos såväl innehavare av som anställda vid medelstora och större brukningsenheter.

Dessa krav på yrkeskunnande kommer med all sannolikhet att i framtiden medföra, att en väsentligt större del av blivande företagare och anställda i jordbruket skaffar sig grundläggande yrkesutbildning än vad hittills varit fallet. En utbildning, som i regel begränsas till en vinterkurs om fem månader, kan enligt kommitténs uppfattning icke anses tillfyllest för flertalet företagare och anställda. Ungdomen bör därför ges möjlighet att anslå längre tid för yrkesutbildning än för närvarande är fallet. Detta medför i sin tur ökade anspråk på skolornas utbildningskapacitet.

En mera försiktig politik beträffande såväl utökning av antalet elevplatser som krav på t. ex. utbildningstidens längd kunde måhända vara befogad på grund av de närmast gångna årens sämre konjunkturer för jordbruket. På längre sikt är emellertid en sådan inställning icke hållbar, om jordbruket skall kunna hävda en ekonomiskt försvarbar ställning i svenskt näringsliv.

Det finns i detta sammanhang också anledning att erinra om att en mycket omfattande utbyggnad av yrkesutbildningen sker inom andra arbetsområden. I en tid, då allt större krav i lönsamhetshänseende ställes på det svenska jordbruket, finner kommittén det synnerligen angeläget, att resurser skapas för en gedigen yrkesutbildning i jordbruk, något som i hög grad är ägnat att medverka till att jordbruket även i fortsättningen kan hävda sin ställning jämsides med andra näringsgrenar.

Både i Sverige och våra grannländer Danmark och Norge[3] har framlagts resultat av undersökningar, som visar, att ett klart positivt samband föreligger mellan yrkesutbildningen och det ekonomiska utbytet vid det egna jordbruket. Även om delvis andra orsaker kan ha medverkat, exempelvis större initiativkraft över huvud taget, synes materialet dock otvivelaktigt visa, att de, som genomgått yrkesutbildning, driver sina företag med bättre ekonomiskt utbyte än jordbrukare, som saknar sådan utbildning.

Detta förhållande i förening med de mer eller mindre tvingande krav, som utvecklingen i sig själv uppställer ifråga om utbildning, torde i och för sig vara ett kraftigt incitament för den enskilde att skaffa sig yrkesutbildning. Ännu större stimulans skulle ges, om myndigheterna i högre grad än hittills varit fallet betraktade yrkesutbildning som merit, exempelvis i samband med vissa statliga åtgärder för jordbrukets rationalisering. Så kunde vara fallet vid beviljandet av statliga lån och bidrag för förvärv av jordbruksfastighet. Kommittén avser icke härmed föreslå, att genomgången yrkesutbildning skall utgöra villkor för statens stöd, men anser att sådan utbildning bör betraktas som en värdefull merit för den, som söker lån eller bidrag, och att detta bör klart uttalas i bestämmelserna för erhållande av statligt stöd i denna form.

För den anställde är värdet av yrkesutbildning mest uppenbart, i den mån den leder till att han får en högre lön än han eljest skulle erhållit. En differentiering av timlönen för yrkesutbildad och icke yrkesutbildad arbetare tillämpas redan enligt lantarbetaravtalet. Denna lönedifferentiering är av betydelse såsom stimulans till yrkesutbildning. Det är vidare av vikt, att det mera klart definieras, vilka slag av yrkesutbildning, som ger rätt till benämningen yrkesutbildad i avtalet. Förekomsten av mindre kvalificerade arbeten avtar efterhand i jordbruket, samtidigt som arbetarstammen reduceras numerärt. De arbetsuppgifter, som utföres av den kvarvarande arbetarstammen, är av den art, att en gedigen grundutbildning erfordras. Alla möjligheter att stimulera blivande lantarbetare av olika kategorier att skaffa sig sådan utbildning vid lantbrukets skolor bör därför tillvaratagas.

Att elevtillslutningen vid lantbruks- och lantmannaskolorna har varit otillfredsställande med hänsyn till det utbildningsbehov som får anses ha förelegat, bottnar till viss del i den bristande förståelse för skolmässig yrkesutbildning, som ännu är rådande bland de inom jordbruket sysselsatta. Kommittén vill i detta sammanhang framhålla hur viktigt det är att jordbrukets egna organisationer — både företagarnas och de anställdas — utnyttjar sin opinionsbildande förmåga genom att ta ställning för och verksamt främja yrkesutbildningen på lantbrukets område.

Upplysningar om de utbildningsmöjligheter och utbildningsvägar, som finns inom lantbruksundervisningen, kommer i framtiden i stor utsträckning att ges i den obligatoriska skolans yrkesvägledning. Det är för jordbrukets del synnerligen angeläget, att dess intressen här tillgodoses genom en saklig och effektiv yrkesvägledning och studierådgivning. Även lärarpersonalen vid lantbrukets skolor bör utnyttjas i detta syfte.

[1] N. Westermarck: The human factor and success in farming. Acta Agriculture Scandinavica, vol. 1:2/1951.

Joh. Ridder: Betydninger af landmandens praktiske og teoretiske uddannelse. Det landøkonomiske Driftsbureaus Periodiske Beretninger IX/1953.

Cato Kvaal: Fagopplæring og økonomisk resultat. Nordisk lantbruksekonomisk tidskrift Häfte 1/1959.

KAPITEL IV

Lantbruksundervisningens allmänna uppläggning

Såsom en bakgrund till kommitténs detaljförslag i kapitlen V—IX rörande lantbruksundervisningens ordnande lämnas nedan en översikt av utformningen av olika kurstyper och av den planerade utbildningsgången. Det bör redan här framhållas, att en del av dessa förslag är avsedda att genomföras på längre sikt och att under en övergångstid nuvarande kursformer bör kunna tillämpas vid sidan av den nya organisationen. I förevarande sammanhang behandlas endast yrkesutbildningen inom jordbruk. Yrkesutbildningen vid lanthushållsskolorna behandlas i ett sammanhang i kapitel X.

Kurstyper

En viss *förberedande yrkesutbildning* efter genomgången folkskola lämnas för närvarande vid lantmannaskolornas praktisk-teoretiska sommarkurser, vid jordbruksbetonade fortsättningsskolekurser och i enhetsskolans 9 y gren 1. Dessutom finns i mindre omfattning möjlighet att direkt efter folkskolan påbörja jordbruksutbildning vid jordbrukets yrkesskolor.

I den försöksverksamhet för enhetsskolans utformning, som hittills bedrivits, finns i 9 y också en gren 1 för jordbruks- och skogsutbildning. Sedan 1957 års skolberedning tillkännagivit vissa principiella ställningstaganden till utformningen av enhetsskolans högstadium, har det uppstått osäkerhet om, i vilken utsträckning undervisning i jordbruk kommer att meddelas inom 9 y. Skolberedningens ställningstagande refereras utförligare i kapitel V. Vid sidan om den yrkesutbildning i jordbruk, som eventuellt kan komma att äga rum i den obligatoriska skolan, måste det under alla omständigheter finnas andra möjligheter att ehålla förberedande jordbruksutbildning. Detta bör ske genom praktisk-teoretiska sommarkurser av i huvudsak samma typ, som för närvarande. Vidare bör klart yrkesbestämda elever kunna direkt efter enhetsskolans åttonde klass fortsätta i en praktisk-teoretisk kurs av den typ, som för närvarande anordnas vid jordbrukets yrkesskolor. En sådan kurs, som motsvarar första årskursen av den tvååriga kursen vid dessa skolor och som i fortsättningen benämnes förberedande praktisk-teoretisk yrkeskurs, bör alltså kunna utgöra sista året i den obligatoriska skolan.

För den egentliga yrkesutbildningen finnes för närvarande fem olika utbildningsvägar, nämligen

1) lantmannaskolornas vinterkurs, som kan kompletteras med fortsättningskurs,
2) längre kurs,
3) helårskurs,
4) lantbruksskolornas ettårskurs och
5) andra årskursen vid jordbrukets yrkesskolor.

Vid vinterkurs och längre kurs meddelas huvudsakligen teoretisk undervis-

ning, medan vid de övriga tre kurstyperna även praktisk utbildning ingår. Det sammanlagda antalet elever vid samtliga här nämnda kurser har under senare år varit omkring 1.900, varav omkring 1.600 vid vinterkurs, omkring 100 vid vardera längre kurs, helårskurs och lantbruksskolornas ettårskurs samt 30 vid yrkesskolornas andra årskurs. Vinterkursen är sålunda den helt dominerande utbildningsformen.

I den *grundläggande yrkesutbildningen* synes i fortsättningen endast två kurstyper behöva förekomma, nämligen

dels en huvudsakligen teoretisk kurs av något varierande längd, dock i regel omfattande minst fem månader, vilken kommittén föreslår bör benämnas grundläggande yrkeskurs,

dels en praktisk-teoretisk helårskurs, utformad i huvudsak såsom de nuvarande lantbruksskolornas ettårskurs. Denna kurs benämnes i fortsättningen grundläggande praktisk-teoretisk yrkeskurs.

Den teoretiska utbildningen vid här nämnda kurstyper bör i stort sett vara likvärdig.

Det bör understrykas, att vad som sålunda föreslås beträffande kurstyperna icke är avsett att medföra någon försämring av möjligheterna att variera och anpassa utbildningen efter lokala förhållanden eller speciella utbildningsbehov. Förslaget är givetvis ej heller avsett att utgöra hinder för att inom ramen för den grundläggande yrkeskursen nya utbildningsformer försöksvis prövas. Sålunda bör systemet med s. k. hemkontakt ytterligare prövas.

Den grundläggande yrkeskursen bör i och för sig syfta till att ge en avrundad utbildning. Den pågående strukturrationaliseringen och den ökade rörligheten i produktionen i förening med en viss specialisering av densamma ställer emellertid, som kommittén redan framhållit i föregående kapitel, allt större krav på jordbrukets utövare. En mera omfattande och allsidig påbyggnad av de i den grundläggande yrkeskursen meddelade kunskaperna kommer därför att som regel behövas. Möjligheter härtill ges bl. a. vid de i det följande behandlade arbets- och driftsledarkurserna samt lantmästarkursen. Även de jordbrukare och anställda i jordbruket, vilka icke genomgår arbets- och driftsledarkurs, bör emellertid ha möjlighet att komplettera sin utbildning inom vissa specialområden. Sådan kompletterande utbildning kan lämpligen meddelas vid kurser för *specialiserad yrkesutbildning*. Kurserna bör utformas så, att de avser yrkesverksamma personer med erfarenhet av praktiskt jordbruk och bör därför ha begränsad tidslängd, förslagsvis omkring tio veckor. Lämpliga ämnesområden för kurser av detta slag synes i första hand vara växtodling, allmän djurskötsel, maskinskötsel och företagsekonomi. Varje kurs bör koncentreras på ett dylikt område och inom detta ge en väsentlig fördjupning och utvidgning av de i den grundläggande yrkeskursen inhämtade kunskaperna. Liknande specialiserad yrkesutbildning bör kunna anordnas i exempelvis specialodling av bär och grönsaker, svinskötsel, fjäderfäskötsel etc. Vissa kurser t. ex. i företagsekonomi skall främst vara avsedda för egna jordbruksföretagare, medan andra t. ex. i maskinskötsel och djurskötsel även bör utgöra en lämplig kompletterande utbildning för lantarbetare.

Under senare år har tendenser förmärkts att söka få till stånd särskilda skolor för olika former av specialundervisning. Såsom exempel härpå kan anföras fjäderfäskolan vid Lida (numera nedlagd) och fruktodlingsskolan i Urshult. Erfarenheten har visat, att

det är svårt att på förhand bedöma elevunderlaget i sådana specialskolor och att de på grund av sin ringa storlek lätt får ekonomiska svårigheter. Olika former av specialutbildning inom lantbruket bör därför enligt kommitténs mening knytas till redan befintliga skolor på samma sätt som skett med fjäderfäundervisningen vid Hörby lantmannaskola.

Den utbildning, som för närvarande meddelas vid lantbruksskolorna, föreslås skola bibehållas, ehuru annorlunda utformad. Den tvååriga kursen för utbildande av jordbruksförmän och den ettåriga kursen för utbildande av ladugårdsförmän föreslår kommittén sålunda (kapitel VIII) skola ersättas med dels en *ettårig arbets- och driftsledarkurs* och dels en *sex månaders ladugårdsförmanskurs*. Vid båda dessa kurser skall i motsats till vad som för närvarande är fallet i huvudsak meddelas teoretisk undervisning.

Driftsledarkursen vid Alnarpsinstitutet föreslås — med hänsyn till att de från kursen utexaminerade eleverna allmänt benämnes lantmästare — skola benämnas *lantmästarkurs*.

Utbildningsgång

För närvarande finnes ingen klar samordning mellan olika utbildningsformer inom lantbruksundervisningen. Det är emellertid i hög grad önskvärt att få till till stånd ett sammanhängande system för utbildningen och en utbildningsgång med en någorlunda klart formulerad målsättning för utbildningen på olika stadier. Resultatet av kommitténs överväganden i detta hänseende kan sammanfattas på följande sätt.

Efter förberedande yrkesutbildning (9 y gren 1 eller praktisk-teoretisk sommarkurs) eller motsvarande utbildning följer grundläggande yrkeskurs om minst fem månader. Den, som skaffat sig sådan förberedande yrkesutbildning, bör kunna direkt vinna inträde i grundläggande yrkeskurs, varför minimiåldern för inträde i denna föreslås skola vara 16 år. För dem, som icke genomgått förberedande yrkesutbildning, skall för inträde vid grundläggande yrkeskurs fordras ett års praktik i jordbruk.

Den grundläggande yrkesutbildningen skall i princip utgöra grundvalen för all fortsatt utbildning. Genomgång av grundläggande yrkeskurs skall sålunda som regel fordras för inträde i speciell yrkeskurs, i arbets- och driftsledarkurs och i ladugårdsförmanskurs. Vidare skall genomgång av arbets- och driftsledarkurs med goda vitsord eller vid inträdesprövning ådagalagda motsvarande kunskaper fordras för inträde i lantmästarkurs. Den här skisserade utbildningsgången åskådliggöres i diagrammet i bilaga 3, i vilket de kortaste utbildningsvägarna med utgångspunkt i olika linjer i den obligatoriska skolan är angivna.

Målsättningen för de olika stadierna i utbildningsgången förutsättes vara ungefär följande.

Grundläggande yrkeskurs jämte specialkurs inom visst ämnesområde skall ge erforderlig yrkeskunskap för innehavare av familjejordbruk eller för yrkeskvalificerad lantarbetare.

Arbets- och driftsledarkurs är avsedd att ge erforderliga teoretiska kvalifikationer för dem, som i egenskap av innehavare eller arbetsledare skall handha ledningen av större jordbruksföretag. Den skall även ge kompetens för inträde i lantmästarkurs. Ladugårdsförmanskursen skall, liksom för närvarande är fallet, ge kompetens för ledning och övervakning av driften vid större ladugård och svinstall.

Vid lantmästarkursen slutligen skall,

liksom hittills, utbildas såväl brukare av och förvaltare m. fl. vid storjordbruk som instruktörer, yrkeslärare m. fl. hos hushållningssällskap, lantbruksnämnder, skolor, lantbruksorganisationer m. fl.

Den föreslagna förberedande och grundläggande yrkesutbildningen bör tillsammans ge ungefär samma kunskapsnivå som den nuvarande vinterkursen. Om denna utbildning kompletteras med specialkurs i t. ex. företagsekonomi, växtodling, maskinskötsel eller djurskötsel, bör däremot en avsevärt högre kunskapsnivå uppnås.

Eftersom grundläggande yrkesutbildning skall ligga till grund för arbets- och driftsledarkursen, bör den senare kunna ge ett kunskapsmått, som ligger högre än vad som kan uppnås i de nuvarande lantbruksskolekurserna. Som en följd härav kommer även utbildningen i lantmästarkursen, vilken skall bygga på arbets- och driftsledarkursen, att höjas nivåmässigt, samtidigt som studierna blir mindre forcerade.

Skoljordbruk

Om undervisningen vid ovan föreslagna kursformer skall bli kvalitativt tillfredsställande, måste skolorna ha tillgång till lämpliga jordbruk. Behovet av skoljordbruk är emellertid, som framgår av redogörelsen i kapitel II, i stor utsträckning tillgodosett. Kommittén har därför icke funnit anledning föreslå några ändringar i hittills gällande bestämmelser rörande skoljordbruken. I den mån skoljordbruken utnyttjas för förberedande praktisk-teoretisk utbildning, bör de vara så stora, att de kan anställa rättare och ladugårdsförman, vilka vid sidan av sina ordinarie arbetsuppgifter kan handleda eleverna i praktiskt arbete. Av betydelse är givetvis också, att driften vid skoljordbruket är allsidig och erbjuder både lämpliga arbetsuppgifter och lämpligt åskådningsmaterial. På de lantbruksskolor, som skall anordna arbets- och driftsledarkurser och ladugårdsförmanskurser, bör ställas samma krav ifråga om skoljordbruk, som gäller för de nuvarande lantbruksskolorna.

Ett flertal skolor, speciellt de nuvarande lantbruksskolorna, är utrustade med stora skoljordbruk och bedriver en omfattande djurskötsel. Dessa skolor bör, i den mån resurserna icke helt utnyttjas för praktisk-teoretiska kurser, även direkt kunna medverka i en praktisk utbildning av enskilda elever. En sådan medverkan är speciellt angelägen, när det gäller att ge plats för det praktikskede, som föregår den i kapitel VIII föreslagna ladugårdsförmansutbildningen. Kraven på denna form av praktik måste sättas så höga, att den så långt möjligt bör förläggas till skoljordbruk med omfattande djurskötsel samt till härför lämpade gårdar med stora djurbesättningar.

Lantbruksundervisning och skogsundervisning

På skogsbrukets område pågår för närvarande en omfattande utbyggnad av yrkesundervisningen. Denna vänder sig till stor del till samma kategori ungdomar som lantbruksundervisningen, nämligen till blivande innehavare av jordbruk med skog. Det kan därför icke undvikas, att det uppstår en viss konkurrens om ungdomarna.

Sedan gammalt har, särskilt i de mera utpräglade skogsbygderna, i lantbruksundervisningen ingått utbildning i skogshushållning. Enligt kommitténs mening är det icke tänkbart, att någon större del av jordbruksungdomen kommer att genomgå en långvarig utbildning vid olika skolor i dels jordbruk

och dels skogsbruk. Så långt det är möjligt, bör därför en samordning komma till stånd mellan den undervisning, som sker i jordbrukets skolor och vid skogsbruksskolorna eller eljest i skogsvårdsstyrelsens regi.

Hur denna samordning skall ske, utvecklas närmare i det följande. Sammanfattningsvis skall här endast nämnas, att det redan tillämpade systemet med utvidgad undervisning i skogshushållning vid jordbrukets skolor bör utbyggas och att möjligheter till ytterligare komplettering av skogsutbildning bör ordnas åt dem, som genomgått yrkesutbildning på jordbrukets område och som har behov av sådan komplettering.

Regional samordning

En granskning av de förslag till nya kurstyper, som framlägges i detta betänkande, ger vid handen, att flera av de föreslagna kurserna icke kan anordnas vid samtliga skolor. Detta är exempelvis fallet beträffande vissa specialkurser, för vilka en skolas normala rekryteringsområde i regel ger otillräckligt elevunderlag. Detta är även för närvarande förhållandet i fråga om vissa andra kurser och en följd därav har varit, att flera skolor i ett och samma område anordnat kurser av samma slag med endast ett fåtal elever i varje kurs. Om dessa problem skall kunna lösas på ett tillfredsställande sätt, måste en organiserad regional samordning av undervisningsverksamheten komma till stånd. Kommittén återkommer i ett senare avsnitt av betänkandet till de praktiska förutsättningar, som finnes för en dylik samordning. Med hänsyn till den framställning, som följer i kapitlen V—X rörande undervisningen vid lantbruksundervisningsanstalterna och dess utformning, skall dock redan här framhållas, att kommittén för denna regionala samordning föreslår, att inom varje län inrättas regionala skolstyrelser.

Mellan å ena sidan undervisningen och å andra sidan rådgivnings- och upplysningsverksamheten förekommer, som tidigare nämnts, sedan gammalt en nära samverkan. En dylik samverkan synes angelägen även i framtiden. Det bör i detta sammanhang erinras om, att en betydande del av de agronomutbildade tjänstemännen inom det svenska jordbruket är knutna som lärare till jordbrukets skolor. Belastningen på såväl lärare sam lokaler är inom lantbruksundervisningen störst under vinterhalvåret, under vilken tid ifrågavarande resurser i regel är fullt utnyttjade. Under sommarhalvåret är beläggningen på skolorna vanligtvis lägre, varför varken lärarpersonalen eller förläggningsmöjligheterna kan helt utnyttjas. I några fall har också variationer i elevantalet mellan olika år lett till att även under vinterhalvåret en temporär disproportion mellan antalet elever och antalet lärare förelegat. Det är angeläget, att resurserna vid såväl skolor som hushållningssällskap tillfullo utnyttjas för rådgivnings- och upplysningsverksamheten och att en rätt avvägning av möjligheterna på dessa verksamhetsområden göres. Detta får dock icke ske så, att en samordnad ledning av rådgivnings- och upplysningsverksamheten förloras. Liksom ifråga om samarbetet mellan skolorna är det för samverkan mellan skolor och sällskap av vikt, att vissa organiserade former kommer till stånd. Kommittén får anledning återkomma härtill i ett senare avsnitt av betänkandet.

Undervisningsanstalternas benämning

För närvarande finnes olika benämningar för de skolor, som ombesörjer

yrkesundervisningen på jordbrukets område, nämligen lantbruksskolor, lantmannaskolor och jordbrukets yrkesskolor. Det torde emellertid knappast längre föreligga några skäl för att särskilja här berörda skoltyper genom olika benämningar. Tvärtom borde en gemensam beteckning ha den fördelen, att hela skolsystemet för allmänheten framstår som en enhet. Detta skulle även inåt — både formellt och kanske också psykologiskt — underlätta de olika skolornas utnyttjande för de kurser och andra utbildningsformer, som vid en viss tid är mest behövliga och lämpliga. Vid en lantbruksskola eller jordbruksskola bör sålunda utan större omgång i formellt hänseende kunna anordnas kurser med övervägande teoretisk undervisning, om så anses lämpligt, och på samma sätt bör en lantmannaskola vid behov kunna anordna kurser med övervägande praktisk undervisning.

Eftersom flertalet skolor för närvarande kallas lantmannaskolor, vore det i och för sig enklast att låta alla skolor få denna benämning. Ordet lantmannaskola kan emellertid icke anses täcka en verksamhet, som sträcker sig från förberedande yrkesundervisning i skolåldern till utbildning av arbets- och driftsledare. Det ter sig dessutom för nutida språkbruk föråldrat. Benämningen lantbruksskola är enligt kommitténs mening lämpligare ur olika synpunkter. Denna överensstämmer också med de i grannländerna använda beteckningarna för skolor av detta slag. Kommittén föreslår därför, att samtliga tre nu befintliga skoltyper i framtiden kallas *lantbruksskolor*.

Nämnda skoltyper samt trädgårdsskolor och lanthushållsskolor rubriceras vidare ibland som lantbruksundervisningsanstalter. Kommittén vill föreslå, att i stället för lantbruksundervisningsanstalt användes benämningen *lantbrukets yrkesskola*.

KAPITEL V

Förberedande yrkesutbildning

I detta kapitel kommer att behandlas dels förberedande praktisk-teoretisk utbildning i jordbruk och dels praktisk utbildning vid föräldrarnas jordbruk eller hos andra jordbrukare. Med förberedande praktisk-teoretisk utbildning avses härvid såväl den utbildning i jordbruk, som planerats komma till stånd inom enhetsskolans ram, som utbildning av det slag, som hittills meddelats dels i lantmannaskolornas praktisk-teoretiska sommarkurser och dels i första årskursen i tvååriga praktisk-teoretiska kurser vid jordbrukets yrkesskolor. Hit hör också den förberedande yrkesutbildning i jordbruk, som meddelas i de fortsättningsskolekurser, vilka för närvarande anordnas vid en del lantmannaskolor.

Allmänna synpunkter

Yrkesutbildningen inom andra näringsgrenar än jordbruket inledes ofta vid mycket unga år. Det alltmera ökade kravet på visst yrkeskunnande redan vid tillträdandet av den första anställningen har accentuerat behovet av förberedande yrkesutbildning i skolform. Utbildningen har på grund härav i större omfattning än tidigare kommit att förläggas till yrkesskolor, varjämte den till företagen förlagda utbildningen under senare år i ökad omfattning bedrivits under skolmässiga former och omfattat såväl praktisk som teoretisk utbildning.

Lantbruksutbildningen i Sverige, liksom i övriga skandinaviska länder, har kännetecknats av att den i regel inriktat sig på elever, som varit något äldre än eleverna i övrig yrkesutbildning, och att undervisningen, med undantag för lantbruksskolornas och jordbrukets yrkesskolors kurser, huvudsakligen meddelats i form av teoretiska lektioner på lärosal. Den historiska bakgrunden till detta förhållande är det nära samband, som tidigare förefunnits mellan folkhögskolorna och lantmannaskolorna. Skolorna har till största delen frekventerats av jordbrukarsöner, som på faderns gård erhållit den som grund för den teoretiska undervisningen nödvändiga jordbrukspraktiken. De elever, som icke kommit från jordbrukarhem, har skaffat sig praktisk utbildning genom att ta anställning hos jordbrukare.

Även inom jordbruket föreligger ett ökat behov av att redan på ett tidigt åldersstadium ge ungdomarna förberedande praktisk-teoretisk utbildning i yrket. Då jordbruket i motsats till det stora flertalet övriga näringsgrenar icke har möjlighet att ge yrkesutbildning i skolform inom företagen, måste självfallet den teoretiska delen av den förberedande yrkesutbildningen helt förläggas till yrkesskola och i ökad omfattning numera även den praktiska utbildningen.

Unga elever kan för närvarande i begränsad omfattning erhålla praktisk jordbruksutbildning i skolmässig form

dels i lantmannaskolornas praktisk-teoretiska sommarkurser och dels i ett- eller tvååriga kurser vid jordbrukets yrkesskolor. Den vid de nuvarande lantbruksskolorna meddelade praktisk-teoretiska undervisningen kan i detta sammanhang lämnas åsido, eftersom det vid dessa skolor icke är fråga om en förberedande utan en grundläggande utbildning i jordbruk.

Kommittén är för sin del övertygad om att ett ökat behov av förberedande praktisk-teoretisk jordbruksutbildning i skolmässig form kommer att uppstå. Detta framgår bl. a. av den ständigt stegrade efterfrågan på elevplatser i lantmannaskolornas praktisk-teoretiska sommarkurser. Antalet ansökningar till jordbruksskolorna har också under senare år varit vida större än antalet elevplatser. En utveckling i denna riktning kan av flera skäl väntas fortgå i samma eller t. o. m. i ökad takt. Samtidigt som jordbruksbefolkningens andel procentuellt minskar, kommer inslaget av jordbruksintressade ungdomar från icke jordbrukarhem att öka. Möjligheterna för dessa ungdomar att direkt erhålla anställning i ett mekaniserat jordbruk blir allt mindre. En förberedande jordbruksutbildning i skolform är därför många gånger nödvändig för att bereda dem möjlighet att erhålla fortsatt praktisk utbildning genom anställning hos jordbrukare. Arbetstekniken inom jordbruket har över huvud taget inom forsknings- och försöksverksamheten liksom inom undervisnings- och rådgivningsverksamheten ägnats föga utrymme. I samma mån, som vi alltmer närmar oss det optimala utnyttjandet av övriga produktionsmedel i jordbruket, måste ansträngningarna inriktas på en effektivisering av arbetsmetoderna och arbetsplaneringen. Detta aktualiserar behovet av en efter hand förbättrad utbildning på detta område även för ungdomar, som växer upp i jordbrukarhem. Denna utbildning bör med fördel kunna meddelas i förberedande yrkeskurser i direkt eller nära anslutning till den obligatoriska skolan.

Till grund för kommitténs överväganden och ställningstaganden till enhetsskolans undervisning i jordbruk och dennas anknytning till övrig jordbruksutbildning har legat dels de erfarenheter, som vunnits i den under åren 1953—1959 bedrivna försöksverksamheten, dels de anvisningar rörande den fortsatta utbyggnaden av undervisningen i 9 y gren 1 (jordbruk och skogsbruk) samt dess organisation, som finnes i skolöverstyrelsens »Timplaner och huvudmoment vid försöksverksamhet med nioårig enhetsskola». Kommittén har därtill haft ett flertal överläggningar med skolöverstyrelsens försöksavdelning rörande denna utbildning.

Sedan kommittén på denna grundval i huvudsak utformat sina förslag rörande den förberedande yrkesutbildningen i jordbruk, har 1957 års skolberedning offentliggjort sitt principiella ståndpunktstagande till utformningen av enhetsskolans högstadium. Beredningens förslag innebär bl. a., att yrkesutbildningen inom 9 y koncentreras till grundutbildning inom endast fyra huvudområden, varvid eleverna skall ges möjlighet att välja mellan mekanisk linje, handelslinje, huslig linje och allmänpraktisk linje. Detta synes medföra, att nuvarande gren 1 (jordbruks- och skogsutbildning) i 9 y helt slopas. De jordbruksintresserade 9 y-eleverna skulle i stället hänvisas till den mekaniska linjen. Av förslaget synes vidare framgå, att klart yrkesbestämda elever, liksom hittills varit fallet, skulle kunna fullgöra det nionde skolåret i yrkesskola. Därjämte framgår, att vad som hittills betecknats såsom linje 9 a (allmänteoretisk linje) i fortsättningen

skall differentieras och ge en avslutad teoretisk utbildning på någon av följande linjer: humanistisk, teknisk, merkantil eller socialekonomisk.

Med hänsyn till att ovisshet sålunda ännu råder, huruvida det i enhetsskolans högstadium skall ingå en yrkeslinje i jordbruk eller ej, har kommittén ansett sig böra icke endast redovisa synpunkter och förslag rörande uppläggningen av den enligt nu gällande riktlinjer avsedda jordbruksundervisningen i enhetsskolans 9 y utan även klarlägga de alternativa möjligheter till förberedande yrkesutbildning i jordbruk, som bleve nödvändiga, därest — som skolberedningen tänkt sig — 9 y gren 1 skulle komma att slopas. Det bör i detta sammanhang framhållas, att de olika formerna av skolmässig förberedande jordbruksutbildning, som tillskapas, så långt möjligt bör överensstämma ifråga om undervisningens uppläggning och omfattning. De kommer nämligen att utgöra facklig förutbildning till en relativt ensartad grundläggande yrkesutbildning i jordbruk. När kommittén i fortsättningen mera ingående behandlar undervisningen i de praktisk-teoretiska ettårskurserna sker detta därför, att enligt kommitténs mening dessa bör vara normgivande för all förberedande jordbruksutbildning i skolmässig form.

Även om säkra hållpunkter saknas för en bedömning av elevantalet i 9 y gren 1, tyder dock gjorda beräkningar[1] på att denna gren utan tvekan skulle komma att bli den mest frekventerade skolmässiga formen av förberedande jordbruksutbildning. En beräkning med utgångspunkt i de erfarenheter, som vunnits beträffande elevtillslutningen i den hittillsvarande försöksverksamheten, tyder på, att antalet elever i den förberedande jordbruks- och skogsutbildningen skulle komma att uppgå till c:a 2.000 per år vid fullt utbyggd enhetsskola. Det är dock att märka, att långt ifrån alla blivande företagare och anställda inom lantbruket i försöksdistrikten hittills valt 9 y gren 1. Av de diskussioner, som i skilda sammanhang förts rörande försöksverksamheten med enhetsskola, har också framgått, att ett betydande antal bland lantbrukarna, särskilt i de utpräglade jordbruksområdena, föredrager, att deras söner väljer en teoretisk linje i enhetsskolans högstadium för att sedan påbörja den egentliga yrkesutbildningen efter den obligatoriska skolan. Kommittén räknar därför med att ett stort antal av eleverna i de grundläggande yrkeskurserna i stället för 9 y gren 1 genomgår 9 a och därefter skaffar sig yrkespraktik vid föräldrarnas jordbruk. Även desa elever bör ges möjlighet att genomgå förberedande praktisk-teoretisk utbildning i skolform. I detta syfte bör de nuvarande praktisk-teoretiska sommarkurserna bibehållas och ytterligare utbyggas i takt med efterfrågan på dylika kurser.

Elever i enhetsskolan bör också ha möjlighet att fullgöra det nionde årets skolplikt genom att genomgå förberedande yrkesutbildning i jordbruk vid yrkesskola.

Vissa av de lantbruksskolor, som anordnar förberedande yrkeskurs, bör som en omedelbar fortsättning på denna anordna en grundläggande praktisk-teoretisk yrkeskurs. På så sätt får eleverna möjlighet att genomgå en tvåårig praktisk-teoretisk utbildning vid samma skola, motsvarande den utbildning, som för närvarande meddelas vid skolor av Gålötyp, vilket ur pedagogisk synpunkt innebär betydande fördelar. Denna utbildningsväg bör i första hand stå öppen för klart yrkesbestämda ele-

[1] Promemoria rörande jordbruksutbildningen i enhetsskolans 9 y, upprättad av lantbruksstyrelsen den 23.2.1960.

ver i den obligatoriska skolan och bör vara av särskild betydelse för elever från städer och tätorter. Den bör dock även stå öppen för elever, som gått en teoretisk utbildningslinje i enhetsskolans sista klass.

Sedan kommittén sålunda i korhet redogjort för de olika former av förberedande skolmässig jordbruksutbildning, som kommittén föreslår och som kommer att närmare behandlas längre fram i detta kapitel, övergår kommittén till att diskutera, hur en utformning av enhetsskolan i enlighet med skolberedningens förslag kommer att påverka uppläggningen av den förberedande yrkesutbildningen.

De ungdomar, som avser att ägna sig åt jordbruk och som vill gå en yrkeslinje inom enhetsskolan, kommer att vara hänvisade i första hand till den mekaniska grenen. Denna gren kan dock icke ersätta 9 y gren 1, eftersom den endast ger förberedande yrkesutbildning på det mekaniska området och icke ger utbildning i samtliga arbeten, som förekommer inom jordbruket. Den ger därför icke någon lämplig grund för den fortsatta utbildningen i jordbruk och de elever, som sedan skall fortsätta sin grundläggande yrkesutbildning, måste skaffa sig fortsatt yrkespraktik inom jordbruket eller någon form av skolmässig förberedande jordbruksutbildning. Med tanke på den osäkerhet beträffande yrkesvalet, som är utmärkande för ungdomar i den aktuella åldern, är det vidare troligt, att många av dem, som tänkt sig fortsatt jordbruksutbildning, genom hänvisningen till den mekaniska grenen påverkas att fortsätta sin yrkesutbildning inom rent tekniska områden.

Som ett alternativ för dem, som är klart yrkesinriktade på jordbruk, bör därför, liksom hittills varit fallet och såsom nyss redogjorts för, möjligheter finnas att fullgöra det nionde skolåret i en lantbrukets yrkesskola. Om de av skolberedningen framförda tankegångarna skulle komma att förverkligas, anser kommittén det synnerligen angeläget, att denna möjlighet bibehålles.

Lantbruksskolorna behöver således, vid en utveckling som den antydda, få ökade resurser att tillgodose behovet av förberedande yrkesutbildning för elever, som fullgör sitt obligatoriska nionde skolår. Även för ungdomar, som i den obligatoriska skolan väljer teoretiska utbildningslinjer och uppskjuter yrkesutbildningen till efter denna, bör ökade möjligheter finnas att vid sidan om yrkespraktik på föräldrarnas jordbruk eller hos andra jordbrukare genomgå förberedande yrkesutbildning vid lantbruksskola. Resurserna behöver successivt utökas i förhållande till den efterfrågan, som kommer att uppstå i takt med enhetsskolans fortsatta utbyggnad.

Vid sidan av åtgärder att öka lantbruksskolornas resurser ifråga om förberedande yrkesutbildning måste dessutom särskilda anordningar vidtagas i syfte att förbättra praktikmöjligheterna inom jordbruket. Kommittén framlägger förslag härom i slutet av detta kapitel. Om 9 y gren 1 slopas, måste därutöver åtgärder vidtagas för att få till stånd en kraftig förstärkning av yrkesorienteringen i jordbruks- och skogsyrkena i åttonde klassen.

Jordbruksupplysningskommittén har enligt sina direktiv att framlägga förslag rörande den framtida utformningen av den statsunderstödda klubbverksamhet, som för närvarande bedrives av ungdomsföreningar på landsbygden. Lantbruksundervisningskommittén kan dock icke underlåta att i detta sammanhang framhålla, att ifrågavarande verksamhet utgör ett värdefullt komplement till yrkesorientering och förberedande yrkesutbildning i jordbruk. Hittills

vunna erfarenheter av verksamheten visar, att den har goda möjligheter att hos ungdom väcka intresse för och ge värdefull stimulans till utbildning i jordbruksyrket. Kommittén vill därför för sin del förorda en kraftig utbyggnad av den statsunderstödda klubbverksamheten på jordbrukets område.

Enhetsskolans förberedande yrkesutbildning

En redogörelse för den hittillsvarande försöksverksamheten med jordbruksutbildning i enhetsskolan återfinnes i bilaga 4. Denna innehåller, förutom statistiska uppgifter angående elevernas linjeval och uppgifter om timfördelningen i 9 y gren 1, även en redogörelse för undervisningens uppläggning och de olika organisatoriska alternativ, som prövats. I ett särskilt avsnitt redogöres för det samarbete, som etablerats mellan den obligatoriska skolan och lantmannaskolorna. Därav framgår bl. a., att lantmannaskolorna i flera fall aktivt engagerat sig i den förberedande yrkesutbildningen i jordbruk genom att anordna praktisk-teoretiska kurser för elever, som i enhetsskolan valt 9 y gren 1. Slutligen lämnas i bilagan en kortfattad redogörelse för den praktiska yrkesorienteringen i enhetsskolans klass 8, i vilken lantmannaskolorna i viss utsträckning medverkat.

Kommittén vill först något beröra frågan hur den förberedande utbildningen i jordbruk helt allmänt bör utformas. Det beror på denna utformning, i vad mån lantbrukets skolor kan utnyttjas för sådan undervisning. Utbildningen i 9 y gren 1 bör också vara en förberedelse till egentlig grundläggande yrkesutbildning i lantbruksskolorna och bör sålunda utformas med tanke på den forsatta undervisningen och dennas uppläggning. Enligt de av skolöverstyrelsen utfärdade anvisningarna skall den praktiska utbildningen ge eleverna god träning i arbetsteknik och maskinernas och redskapens handhavande och vård. Av den för yrkesämnen tillmätta tiden beräknas c:a 75 procent skola utnyttjas för övningar och praktiskt arbete. Denna avvägning mellan teori och praktik förefaller kommittén ändamålsenlig. Om undervisningen göres allsidig och kvalitativt tillfredsställande, bör de, som genomgått densamma, ha möjlighet att fortsätta i grundläggande yrkeskurs vid lantbruksskola utan att behöva skaffa sig ytterligare jordbrukspraktik före inträdet.

Den teoretiska undervisningen skall enligt skolöverstyrelsens anvisningar omfatta dels allmänna läroämnen, såsom modersmålet, samhällslära och biologi, dels fackämnen, såsom jordbrukslära, maskin- och redskapslära, husdjurslära och skogshushållning. Kommittén har icke funnit anledning till erinringar mot denna uppläggning. Här skall endast understrykas betydelsen av en god samordning mellan den yrkesteoretiska och praktiska utbildningen, vilket underlättas av tillgången till ett skoljordbruk, som kontinuerligt kan utnyttjas i undervisningen.

I de diskussioner rörande speciellt den praktiska utbildningens utformning, som förts i samband med den pågående försöksverksamheten, har även framkommit förslag till andra lösningar än de hittills i regel praktiserade. Dessa innebär i korthet, att endast den teoretiska utbildningen skulle förläggas till skola, medan den praktiska utbildningen skulle ske antingen på föräldragården eller på särskilt utvalda gårdar. Intet av dessa alternativ är emellertid tillfredsställande vare sig ur pedagogiska synpunkter eller med hänsyn till den ålderskategori, det här är fråga om. I den mån förberedande yrkesutbildning

i jordbruk skall ges såsom en del av den obligatoriska skolplikten, bör den enligt kommitténs uppfattning i sin helhet förläggas till en skola, försedd med skoljordbruk.

Vad beträffar den praktiska utbildningen skulle det vara önskvärt, att läsåret för 9 y gren 1 a sammanfölle med vegetationsperioden. Detta skulle dock medföra, att eleverna i enhetsskolan finge avsluta sitt åttonde skolår redan i april, d. v. s. ett par månader före sina kamrater, vilket icke synes lämpligt. Vid vissa av de 9 y-kurser i jordbruk, som anordnats vid lantmannaskolorna, har utbildningen påbörjats så snart som möjligt efter det ordinarie läsårets slut eller i mitten eller senare hälften av juni månad. Detta har gjort det möjligt för eleverna att deltaga i flertalet under vegetationsperioden förekommande arbeten och framstår sålunda för kommittén som en godtagbar lösning. Att sommaruppehållet härigenom blir starkt förkortat, torde uppvägas av dels att utbildningen den första tiden till övervägande del är praktisk, dels att eleverna efter kursens slut kan komma ut i förvärvsarbete under vårmånaderna, då det i regel råder efterfrågan på arbetskraft inom jordbruket.

Om den praktisk-teoretiska utbildningen i jordbruk, som hittills planerats i enhetsskolans yrkeslinje, skall bli kvalitativt tillfredsställande fordras, förutom en rationell organisation av den praktiska och teoretiska undervisningen, tillgång till välutrustade skoljordbruk och lämpliga förmän, som kan handleda eleverna i praktiskt arbete. De ekonomiska åtaganden, som är förbundna med investeringar i skoljordbruk, måste många gånger komma att te sig avskräckande för de enskilda skoldistrikten, särskilt som elevtillslutningen till denna speciella utbildning i många distrikt kan förväntas bli ganska ringa. De flesta av lantbrukets skolor är försedda med välutrustade skoljordbruk, som lämpar sig för praktisk undervisning. Kommittén finner det därför självklart, att man vid planläggningen av jordbruksutbildningen i enhetsskolans yrkeslinje i landets olika delar bör undersöka, i vilken utsträckning utbildningen kan förläggas till lantbrukets skolor. Detta blir givetvis i sista hand beroende av hur långt resurserna räcker. Men även om kompletteringar i vissa avseenden blir erforderliga, exempelvis med avseende på lärarkrafter och förläggningsutrymmen, blir detta billigare än att inrätta nya yrkesskolor för ändamålet.

Det må nämnas, att lantbruksskolorna med hänsyn till att de i många fall rekryterar elever från större geografiska områden men även av utbildningsskäl, exempelvis i samband med arbetsuppgifter inom djurskötseln, måste ha möjligheter att inkvartera eleverna.

Lantbruksskolornas möjligheter att anordna förberedande yrkesutbildning kommer emellertid att, om icke en kraftig utbyggnad sker, vara otillräckliga, därest anslutningen till denna utbildning skulle bli av den storleksordning, som motiveras av rekryteringsbehovet av företagare och anställda inom jordbruket. Vid sidan av den undervisning, som enligt kommitténs uppfattning lämpligen bör förläggas till lantbruksskolorna, torde därför ytterligare utbildningsmöjligheter i viss omfattning behöva ordnas genom skoldistriktens försorg. Även i sådana fall bör samverkan äga rum med lantbruksskolorna.

I den mån skoldistrikten genom anskaffande av skoljordbruk anordnar förberedande yrkesutbildning i jordbruk, är det angeläget, att detta sker i samråd med de för lantbruksundervisningen ansvariga myndigheterna och med hänsynstagande till vad kommittén

i detta kapitel anfört. Det är ur jordbrukets synpunkt av allra största vikt, att den förberedande utbildning i jordbruk, som kommer att anordnas inom enhetsskolan, utformas på ett sådant sätt, att den verkar lika tilltalande för eleverna som motsvarande utbildning inom andra yrkesområden.

Kommittén vill i detta sammanhang erinra om att flera hushållningssällskap numera har tillgång till egna gårdar. Åtskilliga av dessa är utrustade med lämpliga lokaler för såväl undervisning som förläggning av elever och har i regel välutrustade jordbruk. Vid ordnandet av förberedande yrkesutbildning i jordbruk ute i länen bör därför även uppmärksammas möjligheterna att förlägga utbildning till dessa gårdar.

Den teoretiska utbildningen i lantbruksskolornas grundläggande yrkeskurser skall till övervägande del handhas av agronomiskt utbildade lärare. Dessa lärare kan i viss omfattning medverka även i den förberedande yrkesutbildningen. Huvuddelen av denna utbildning bör dock enligt kommitténs uppfattning lämpligen handhas av yrkeslärare. Frågan om i vilken utsträckning yrkeslärare bör anställas vid lantbruksskolorna kommer att upptagas till behandling i kapitel XIII.

I den förberedande yrkesutbildningen i 9 y gren 1 a skall även ingå undervisning i skogsbruk. Undervisningen i detta ämne kan handhas antingen av vid skolan anställd jägmästare, skogsmästare, skogvaktare eller efter överenskommelse med skogsvårdsstyrelsen av dess befattningshavare.

En annan fråga, som kommittén vill behandla i detta sammanhang, rör undervisning i allmänna läroämnen, såsom modersmålet och samhällslära, vilken vid sidan av undervisning i fackämnen skall ingå i den förberedande yrkesutbildningen i enhetsskolan. I den mån denna undervisning förlägges till lantbruksskolorna, torde praktiska skäl tala för, att även undervisningen i allmänna läroämnen meddelas vid den lantbruksskola, som anordnar förberedande yrkeskurs. Undervisning i allmänna läroämnen har redan med gott resultat meddelats vid flera av de lantmannaskolor, som för närvarande anordnar förberedande yrkesutbildning i jordbruk. För det fall lantbruksskolornas egna lärare ej kan åtaga sig hela undervisningen i dessa ämnen, bör möjligheter finnas att anlita speciallärare, t. ex. inom kommunen anställda lärare.

Andra former av förberedande yrkesutbildning

Av det hittills anförda framgår, att lantbrukets yrkesskolor redan i viss utsträckning har engagerat sig i den förberedande yrkesutbildning, som anordnats inom enhetsskolans ram. Vid sidan härav har lantmannaskolorna under 1950-talet anordnat fortsättningsskolekurser i jordbruk för elever från skoldistrikt med sjuårig folkskola. Dylika kurser har anordnats vid 24 skolor. Antalet kurser uppgick under nämnda tioårsperiod till c:a 200 med ett sammanlagt elevantal av 3.000. Kurserna har i regel omfattat 6—8 veckor och undervisningen har handhafts av lantmannaskolornas lärarpersonal och förmännen vid skoljordbruken. I samma mån som enhetsskolan genomföres, kommer denna verksamhet att avvecklas, varigenom de härigenom friställda utrymmena kan tas i bruk, antingen för enhetsskolans jordbruksutbildning eller för andra former av förberedande yrkesutbildning i jordbruk.

Andra former av praktisk-teoretisk utbildning, som kan anses motsvara förberedande yrkesutbildning, meddelas

dels i praktisk-teoretiska sommarkurser vid lantmannaskolorna och dels i första årskursen av praktisk-teoretiska tvåårskurser vid jordbrukets yrkesskolor.

De praktisk-teoretiska sommarkurserna, som infördes år 1949, har omfattats med stort intresse och under senare år anordnats i alltmera ökad omfattning. Under sommaren 1959 anordnades sålunda dylika kurser vid inte mindre än 24 lantmannaskolor med sammanlagt 300 elever. Ett flertal ungdomar har fullgjort sin fortsättningsskoleplikt i dessa kurser. I stor utsträckning har eleverna vid kurserna fortsatt sin utbildning vid vinterkurs.

Det är enligt kommitténs uppfattning angeläget, att de praktisk-teoretiska sommarkurserna bibehålles. Det torde också komma att bli behov av att sådana kurser anordnas vid flera skolor än för närvarande är fallet. För elever, som under nionde skolåret valt en teoretisk utbildningslinje eller annan yrkesgren än 9 y gren 1, kommer praktisk-teoretiska sommarkurser att utgöra ett värdefullt komplement till den praktiska utbildningen på föräldragården eller hos andra jordbrukare. Skulle enhetsskolans högstadium komma att utformas utan att förberedande yrkesutbildning i jordbruk ingår i detsamma, behöver praktisk-teoretiska sommarkurser anordnas i väsentligt större omfattning än vad som eljest blir fallet.

Då den praktisk-teoretiska sommarkursen bl. a. skall ge en grund för fortsatt utbildning i jordbruk, skulle det vara önskvärt, att den omfattade hela vegetationsperioden. Kursen bör emellertid kunna genomgås i direkt anslutning till den obligatoriska skolan, varför detta icke är genomförbart. Genom att kursen påbörjas så snart som möjligt efter den obligatoriska skolans slut eller i mitten eller senare hälften av juni månad, blir det dock möjligt för eleverna att deltaga i flertalet under vegetationsperioden förekommande arbeten.

Kommittén har ej funnit anledning föreslå någon ändring av den nu tillämpade kurstiden om 21 veckor. Kursen bör dock, för det fall utvidgad undervisning i något ämne, exempelvis skogsbruk, skall ingå i densamma, förlängas med några veckor. Enligt kommitténs uppfattning kan för praktisk-teoretisk sommarkurs om 21 veckor följande förslag till undervisningsplan tjäna som norm.

Undervisningsplan för praktisk-teoretisk sommarkurs

Läroämne	Antal timmar		Summa
	Praktik	Lektioner	
Jordbrukslära	260	60	320
Husdjurslära	100	60	160
Maskinlära	115	50	165
Skogsbruk	125	30	155
Bokföring	—	40	40
Summa	600	240	840

Kommittén har i kapitel II kortfattat redogjort för de vid jordbrukets yrkesskolor förekommande kurserna samt undervisningens uppläggning och utformning vid dessa kurser.

Elevtillströmningen till dessa skolor har under senare år varit mycket stor. Sålunda uppgår antalet ansökningar till den i närheten av Stockholm förlagda Gålö jordbruksskola årligen till 3 à 4

gånger antalet tillgängliga platser. Vid skolan antages i de tvååriga kurserna så gott som uteslutande elever från icke jordbrukarhem, vilka, i avsaknad av praktiskt yrkeskunnande, skulle haft stora svårigheter att finna lämpliga praktikplatser på annat sätt.

Undervisningen i första årskursen avser att ge eleverna förberedande praktisk-teoretisk utbildning i jordbruk, vilken sedan kompletteras och utvidgas i andra årskursen. I första årskursen meddelas sålunda teoretisk undervisning av i stort sett samma omfattning och innehåll, som planerats för enhetsskolans förberedande jordbruksutbildning, medan den teoretiska undervisningen i andra årskursen till omfattning och innehåll motsvarar den undervisning, som meddelas i vinterkurs vid lantmannaskolorna. Eleverna erhåller därjämte en allsidig och omfattande praktisk utbildning.

Genom att nu nämnda kurser sålunda ger en utbildning, som i direkt följd och vid samma skola omfattar såväl de förberedande som grundläggande stadierna, vinnes vissa fördelar, bl. a. förbättrade möjligheter att fördela lärostoffet på lämpligt sätt. Studietakten blir härigenom lugnare, vilket är ägnat att i hög grad förbättra studieresultatet. Det är därför angeläget, att dessa utbildningsmöjligheter bibehålles och utbygges i takt med efterfrågan på sådan utbildning. Detta bör som tidigare nämnts ske, genom att till en och samma lantbruksskola förlägges såväl förberedande som grundläggande praktisk-teoretisk yrkesutbildning, varigenom möjligheter erhålles att under två på varandra följande läsår genomgå såväl förberedande som grundläggande yrkesutbildning vid samma skola. Sådan utbildning bör anordnas även vid andra skolor än de nuvarande jordbruksskolorna och ingå som ett led i lantbruksskolornas ordinarie kursverksamhet.

Nu angivna möjlighet att genomgå såväl förberedande som grundläggande praktisk-teoretisk yrkesutbildning vid samma skola bör bli av särskild betydelse för elever från städer och tätorter. Det bör vidare vara värdefullt för skolpliktiga 9 y-elever, som fullgör skolplikten i förberedande praktisk-teoretisk yrkeskurs vid lantbruksskola, att direkt kunna fortsätta sin utbildning i grundläggande praktisk-teoretisk yrkeskurs vid samma skola.

De nuvarande jordbrukets yrkesskolor bör helt inordnas under samma bestämmelser, som gäller för övriga skolor, och även de benämnas lantbruksskolor.

De i detta avsnitt i övrigt behandlade kursformerna, enhetsskolans 9 y gren 1 a och praktisk-teoretisk sommarkurs, syftar i första hand till att ge den kännedom om och förtrogenhet med praktiskt jordbruksarbete, som är nödvändig med tanke på den övervägande teoretiska undervisning i grundläggande yrkeskurs, som sedan skall följa. Kommittén har icke funnit anledning framlägga i allo detaljerade förslag rörande kursernas utformning. Det bör eftersträvas att kurserna planläggas så, att de utgör lämplig grund för den fortsatta utbildningen.

Praktik vid enskilda jordbruk

Som redan inledningsvis framhållits, sker den övervägande delen av den praktiska utbildningen i jordbruk genom praktik på föräldragården eller hos andra jordbrukare. Även vid en utökning av antalet elevplatser i praktisk-teoretiska kurser vid lantbruksskolorna, kommer det alltid att finnas behov av praktikplatser vid enskilda jordbruk. Praktik vid föräldrarnas jordbruk kommer naturligtvis att utgöra den domine-

rande delen av den praktiska utbildningen. Den innebär ur organisatorisk synpunkt inga större problem. Men därutöver behövs praktikplatser dels för jordbrukarsöner, som vill skaffa sig praktik vid andra jordbruk än föräldrarnas, dels för de ungdomar från icke-jordbrukarhem, vilka av olika anledningar icke kan beredas plats i praktisk-teoretiska kurser av olika slag.

Med ökad mekanisering inom jordbruket minskas behovet av arbetskraft. Det har bl. a. på grund härav blivit allt svårare att finna lämpliga praktikantplatser hos enskilda jordbrukare, samtidigt som praktiken tenderat att bli mindre allsidig och inriktad endast på vissa av de arbeten, som förekommer inom jordbruket. Jordbrukarnas obenägenhet att anställa ungdomar är förklarlig, då de med nuvarande arbetslöner icke är betjänta av yrkesovan arbetskraft, som kan befaras vålla ökade kostnader för bl. a. maskinunderhåll.

Frågan om anordnande av en efter bestämda riktlinjer organiserad praktisk utbildning i jordbruk har länge varit aktuell och gång efter annan varit föremål för utredning. Den senast verkställda utredningen på detta område tillkom på initiativ av lantbruksstyrelsen vid sammanträde den 31 januari 1955 med bl. a. representanter för lantarbetsgivarnas och lantarbetarnas organisationer. Utredningen överlämnade sitt betänkande — Utredning angående jordbrukets lärlingsutbildning — till lantbruksstyrelsen den 25 mars 1957. Betänkandet, som har legat till grund för lantbruksundervisningskommitténs diskussioner i föreliggande avseende, har behandlat dels lärlingsutbildning av blivande lantarbetare, dels en mera allmän praktisk utbildning vid lämpliga jordbruk, kompletterad med teoretisk utbildning under kortare perioder vid lantbrukets skolor.

Lantbruksundervisningskommittén anser det icke vara erforderligt att vid sidan av den utbildningsgång, som förordats i det föregående, uppbygga en helt sidoordnad i huvudsak praktiskt inriktad utbildning för lantarbetare. Kommittén hyser den uppfattningen, att utbildningsvägarna bör vara desamma för blivande jordbrukare och i jordbruket anställda.

Utbildningen bör så långt möjligt förläggas till särskilt utvalda gårdar, i det följande benämnda *praktikgårdar*. För ungdomar, som genomgår praktisk utbildning vid enskilda jordbruk, har kommittén använt den gemensamma benämningen lantbrukselever, oavsett om denna utbildning i tiden är förlagd före eller efter genomgången grundläggande yrkeskurs.

Det bör vara angeläget för de för lantbruksutbildningen ansvariga att på ett mera målmedvetet sätt än hittills taga sig an den praktiska utbildningen vid enskilda jordbruk och medverka till att tillräckligt antal praktikplatser kan anvisas.

Möjligheterna att intressera jordbrukare att åtaga sig praktisk utbildning av ungdomar skulle kunna ökas genom att statsbidrag utginge för verksamheten med ett visst belopp per lantbrukselev och månad. Vid den med statsbidrag bedrivna lärlingsutbildningen hos hantverksmästare, vilken står under tillsyn av överstyrelsen för yrkesutbildning, tillämpas för närvarande ett liknande bidragssystem, varvid statsbidrag utgår med ett visst belopp per år och lärling till de hantverksmästare, som åtager sig att svara för nämnda utbildning[1].

Ersättningen till de jordbrukare, som

[1] Bestämmelser angående statsbidrag till lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. meddelade i Kungl. brev 28/5 1959 (ändr. 3/6 1960).

åtager sig att svara för praktisk utbildning, kan betraktas som en viss kompensation från det allmännas sida för de besvär och olägenheter, som är förenade med utbildningen. Både företagare och anställda får i viss mån eftersätta produktivt arbete för handledning av ungdomarna. Jordbrukarna får dessutom tillhandahålla kost och logi, vilket i våra dagar utgör en betydande belastning på de hushåll, som skall svara härför. Kommittén föreslår, att statsbidrag till ersättning åt de jordbrukare, som åtager sig att svara för den praktiska utbildningen, utgår med 100 kronor per lantbrukselev och månad.

Den här avsedda statsunderstödda praktiska utbildningen kan enligt kommitténs mening begränsas till tiden mellan enhetsskolans slut och den grundläggande yrkeskursens början. För att statsbidrag skall kunna utgå, skall därför även fordras, att vederbörande lantbrukselev fyllt 16 men ej 18 år. Den statsunderstödda utbildningen bör för varje lantbrukselev omfatta minst 6 och högst 12 månader.

Vad beträffar den fortsatta praktiska utbildningen efter grundläggande yrkeskurs, som exempelvis fordras för inträde i arbets- och driftsledarkurs och ladugårdsförmanskurs, synes något statligt stöd icke vara behövligt. De ungdomar, som behöver sådan praktik, bör nämligen besitta så stor yrkeskunskap, att de kan erhålla anställning vid jordbruk utan att ersättning i form av statsbidrag behöver utgå till arbetsgivaren (jordbrukaren).

Den praktiska utbildningen bör stå under ledning och överinseende av lantbruksstyrelsen. Den lokala ledningen och administrationen av densamma bör under styrelsens överinseende omhänderhas av de regionala skolstyrelserna. Åt lärare vid lantbrukets yrkesskolor bör uppdragas att handha den omedelbara ledningen och tillsynen av den praktiska utbildningen. Uppläggningen och utformningen av utbildningen bör såväl centralt som lokalt ske i samråd med arbetsmarknadens organisationer.

Praktikgårdarna bör utses av den regionala skolstyrelsen och godkännas av lantbruksstyrelsen. Kommittén vill understryka angelägenheten av att urvalet sker med omsorg, så att verksamheten vinner förtroende. Verksamheten bör till en början bedrivas i form av försöksverksamhet. Det torde vara lämpligt att på detta försöksstadium räkna med c:a 300 elevplatser om 12 månaders längd (3.600 elevmånader) årligen. Erfarenheten får sedan visa, i vilken takt verksamheten kan utbyggas.

Ovan föreslagna omfattning av den statsunderstödda praktiska utbildningen kommer emellertid icke att vara tillräcklig för att bereda alla dem, som så önskar, möjligheter till sådan utbildning. Den regionala skolstyrelsen bör genom medverkan av skolornas rektorer och lärare ha goda möjligheter att anvisa lämplig jordbrukspraktik även på andra gårdar än här nämnda praktikgårdar samt tillse, att också denna praktik blir kvalitativt tillfredsställande.

På samma sätt bör de regionala skolstyrelserna medverka, när det gäller att ordna lämplig specialpraktik för blivande arbetsledare och förmän inom jordbruket. Lämpliga praktikgårdar bör förmedlas av de regionala skolstyrelserna.

Kommittén har ovan föreslagit, att statsbidrag till ersättning åt jordbrukare, som åtager sig att svara för den praktiska utbildningen, bör utgå med visst belopp per lantbrukselev och månad. Från de medel, som ställes till förfogande härför, bör även utgå traktamenten och resekostnadsersättning enligt bestämmelserna i allmänna reseregelementet åt de lärare vid lantbrukets

yrkesskolor, som skall ha hand om den omedelbara ledningen och tillsynen av nämnda utbildning. De för ändamålet anslagna medlen bör disponeras av lantbruksstyrelsen och av styrelsen utbetalas till vederbörande jordbrukare och till de lärare vid lantbrukets yrkesskolor, som anlitats i verksamheten. Den preliminära fördelningen av anslaget och utbetalningen av förskott bör grundas på av de regionala skolstyrelserna upprättade preliminära ansökningar om statsbidrag, åtföljda av plan över verksamheten och de beräknade kostnaderna för densamma. Den slutgiltiga fördelningen av de anslagna medlen bör ske efter verksamhetsårets slut och grundas på redogörelser för verksamheten, upprättade av de regionala skolstyrelserna.

Till de ungdomar, som efter eget åtagande praktiserar hos enskilda jordbrukare, utgår för närvarande lön med belopp, som överenskommes från fall till fall alltefter vederbörande lantbrukselevs ålder, eventuella tidigare erfarenhet av jordbruk etc. Då lantbrukseleverna i den här föreslagna praktiska utbildningen vid särskilt utvalda gårdar kommer att vara tämligen lika såväl med avseende på ålder som tidigare utbildning och erfarenheter, kan lön under praktiktiden förslagsvis utgå med samma belopp för samtliga elever, exempelvis med viss procent av lantarbetarlönen enligt gällande kollektivavtal.

KAPITEL VI

Grundläggande yrkesutbildning

I föregående kapitel har under rubriken förberedande yrkesutbildning behandlats första stadiet i den utbildningsgång, som kommittén i förevarande betänkande föreslår skola tillämpas inom lantbruksundervisningen. I detta kapitel skall behandlas det andra stadiet i denna utbildningsgång, den grundläggande yrkesutbildningen i jordbruk. Denna utbildning bör meddelas i kurser benämnda grundläggande yrkeskurser, som ger allsidig och grundlig utbildning i jordbruk av ungefär samma omfattning och innehåll som den utbildning, som meddelas i de nuvarande vinterkurserna vid lantmannaskolorna.

I det följande kommer att behandlas tre olika former av grundläggande yrkeskurs, nämligen

1) grundläggande yrkeskurs, omfattande minst 21 veckor och utformad i huvudsak såsom den nuvarande vinterkursen vid lantmannaskolorna,
2) kortare grundläggande yrkeskurs, omfattande c:a 10 veckor och avsedd för redan yrkesverksamma jordbrukare och lantarbetare,
3) grundläggande praktisk-teoretisk yrkeskurs, omfattande 42 veckor och utformad i huvudsak såsom den nuvarande ettårskursen vid lantbruksskolorna.

Vid de två förstnämnda kurserna skall huvudsakligen teoretisk undervisning meddelas, medan i sistnämnda kurs — såsom benämningen på kursen anger — även skall ingå praktisk undervisning.

Kommittén kommer i detta kapitel även att något beröra sambandet mellan den jordbruksundervisning, som skall meddelas vid lantbruksskolorna, och den grundläggande undervisningen i trädgårdsskötsel vid trädgårdsskolorna.

Allmänna synpunkter

Minimiåldern för inträde i de nuvarande lantmannaskolornas vinterkurser är 18 år, med rätt för skolans styrelse att anta elev, som fyllt 17 år. Därutöver har lantbruksstyrelsen möjlighet att medge skolans styrelse att, då särskilda skäl föreligger, antaga även elev, som ej fyllt 17 år. Dessa möjligheter att antaga yngre elever har under senare år av vissa skolor utnyttjats i relativt stor omfattning. Detta är speciellt fallet vid norrlandsskolorna och vid de lantmannaskolor, som är belägna i skogsbygderna i mellersta och södra Sverige, medan lantmannaskolor i utpräglade jordbruksområden i allmänhet kunnat uppehålla det formella kravet med avseende på inträdesåldern. Elevklientelet i lantmannaskolornas vinterkurser kännetecknas dock rent allmänt av en successivt sjunkande medelålder.

Kommittén har redan i föregående kapitel berört den strävan, som finns inom annan yrkesutbildning, att ta hand om eleverna så snart som möjligt efter den obligatoriska skolans slut.

Inom lantbruksundervisningen har det hittills ansetts angeläget, att eleverna före inträde i lantmannaskolans vinterkurs uppnått viss mognad och att de haft erfarenheter av lantbruksarbetenas praktiska utförande och någon kännedom om de med jordbrukets drift sammanhängande problemen.

Trots att det har vissa fördelar att få arbeta med ett något äldre elevmaterial, har kommittén dock kommit till den slutsatsen, att minimiåldern för inträde i lantbruksskolornas grundläggande yrkeskurs bör sänkas till 16 år och att undervisningen bör avpassas för elever i 16—18 års åldern.

Elever i denna ålder kan lättare avvaras i arbetet på hemgården, vilket på lång sikt bör kunna medverka till att ett större antal blivande jordbrukare än hittills varit fallet kommer att skaffa sig grundläggande yrkesutbildning. Genom sänkningen av inträdesåldern blir det möjligt att undvika längre uppehåll i utbildningen mellan den obligatoriska skolan och den grundläggande yrkesutbildningen. Ett sådant uppehåll leder lätt till att många jordbrukarungdomar antingen icke skaffar sig någon yrkesutbildning eller i stället för yrkesutbildning i jordbruk väljer annan yrkesutbildning, som ges i omedelbar anslutning till den obligatoriska skolan, och som följd härav övergår till andra näringsgrenar.

Det kan också ur andra synpunkter betraktas som en fördel, att den grundläggande utbildningen sättes in relativt tidigt. De inhämtade kunskaperna bör således möjliggöra ett effektivare utnyttjande av den därefter följande yrkespraktiken.

För inträde i grundläggande yrkeskurs i jordbruk bör utom uppnådd minimiålder fordras, att inträdessökande avslutat sin obligatoriska skolgång samt att han antingen har minst ett års jordbrukspraktik eller har genomgått praktisk-teoretisk sommarkurs eller — därest sådana utbildningsmöjligheter kommer att finnas i framtiden — förberedande yrkesutbildning i 9 y gren 1 a.

Grundläggande yrkeskurs i jordbruk skall även kunna utformas med utvidgad undervisning i skogshushållning (sid. 52). För inträde i sådan kurs skall i fråga om fackliga förkunskaper fordras minst ett halvt års jordbrukspraktik eller praktisk-teoretisk sommarkurs samt 9 y gren 1 b eller lärlingskurs vid skogsbruksskola. Under en övergångstid bör ett halvt års allsidig skogspraktik jämställas med sistnämnda utbildning.

Genomgången grundläggande yrkesutbildning förutsättes efter en övergångstid skola utgöra formellt kompetenskrav för tillträde till den specialiserade vidareutbildning, som utgör nästa stadium i utbildningsgången. Till en och samma specialkurs kommer att söka elever, som genomgått grundläggande yrkesutbildning vid olika lantbruksskolor och i vissa fall i olika kursformer. Det bör ankomma på tillsynsmyndigheten att tillse, att överensstämmelse uppnås mellan de olika kursformerna, vad beträffar huvudparten av det grundläggande lärostoffets omfattning och innehåll.

I samband med att den grundläggande yrkeskursen, vars uppläggning bör vara normerande även för övriga former av grundläggande utbildning i jordbruk, här nedan närmare behandlas, redogöres även för kommitténs synpunkter på omfattningen och innehållet i de enskilda läroämnena. Kommittén är medveten om, att den föreslagna inriktningen på något yngre elevklientel måste följas av en viss kvantitativ minskning av det meddelade lärostoffet. En dylik reducering är i synnerhet nödvändig, om för den grundläggande yrkes-

kursen tillämpas samma kurslängd som i de nuvarande vinterkurserna. Det är därför önskvärt, att kurstiden successivt förlänges, något som också torde vara lättare att genomföra med yngre elever. Detta blir redan från början nödvändigt, för det fall i yrkeskursen ingår viss specialundervisning, exempelvis utvidgad undervisning i skogshushållning. På längre sikt är det enligt kommitténs uppfattning angeläget, att den grundläggande yrkeskursen utvidgas till att omfatta ett läsår om c:a 35 veckor. Kommittén har i föreliggande sammanhang dock stannat för att föreslå en minimitid om 21 veckor, men förutsätter, att skolorna och tillsynsmyndigheten efter hand som praktiska möjligheter härför föreligger, vidtager åtgärder för en successiv förlängning av kurstiden.

Grundläggande yrkeskurs

Som tidigare framhållits i detta kapitel, bör minimiåldern för inträde i lantbruksskolornas grundläggande yrkeskurs sänkas till 16 år och undervisningen avpassas för elever i 16—18 års åldern. Elevernas fackliga förutbildning kommer att utgöras av antingen minst ett års jordbrukspraktik, praktisk-teoretisk sommarkurs, oftast i kombination med ytterligare praktik, eller eventuellt ett års praktisk-teoretisk undervisning i enhetsskolans 9 y gren 1. Den allmänteoretiska förutbildningen kommer att variera mellan sjunde eller åttonde klassen i folkskolan, realskola (samtliga alternativ under en övergångstid), 9 g, 9 a (eller motsvarande) samt den teoretiska utbildning, som ges i olika grenar av 9 y. Till följd härav uppstår omedelbart frågan om behov och möjligheter att differentiera undervisningen på olika linjer efter förkunskaper. Detta problem är aktuellt även i de nuvarande vinterkurserna, där man försökt lösa detsamma genom parallellundervisning i vissa ämnen, exempelvis räkning och kemi. I den mån enhetsskolan genomföres, bör den grund, som de allmänna läroämnena utgör, bli mer ensartad för de olika elevkategorierna. Den teoretiska undervisningen i fackämnena i olika former av förberedande utbildning blir ej så omfattande, att den i och för sig motiverar någon långt gående linjeuppdelning i yrkeskursen. Kommittén har därför ej funnit anledning framlägga förslag om en generell linjedifferentiering i grundläggande yrkeskurs efter elevernas förkunskaper. För det fall elevgrupper med sinsemellan relativt olikartade förkunskaper i vissa allmänna läroämnen eller fackämnen skulle bli företrädda i yrkeskursen, bör emellertid efter anvisningar från tillsynsmyndigheten parallellundervisning i dessa ämnen kunna anordnas.

I vissa delar av landet, speciellt i mera jordbruksbetonade områden, torde yrkeskursen i vart fall under en övergångstid även komma att genomgås av äldre elever än 16—18-åringar. Då dessa något äldre ungdomar i allmänhet kan förutsättas vara mera mogna och ha grundligare praktisk erfarenhet av jordbruk än sina yngre kamrater, kan för deras del studierna med fördel bedrivas i något hårdare takt i de tillämpade fackämnena. Speciellt i lantbruksekonomi kan studierna bli något mera omfattande. Det synes i sådana fall vara motiverat att genomföra en uppdelning av elevmaterialet genom parallellundervisning. Detta förutsätter dock, att antalet yngre respektive äldre elever vid de enskilda skolorna är så stort, att uppdelningen med hänsyn till antalet elever i varje avdelning kan försvaras ur främst ekonomiska synpunkter.

Inom de nuvarande vinterkursernas ram har undervisningen i viss utsträck-

ning anpassats efter lokala förhållanden. Med tanke på de skiftande jordbruksförhållanden, som råder i olika delar av vårt land, är det givetvis nödvändigt, att möjligheter till lokal anpassning av lärostoffet fortfarande finnes. Undervisningen i yrkeskursen i såväl de naturvetenskapliga ämnena som de grundläggande delarna av fackämnena bör dock — med tanke på den efterföljande specialutbildningen — vara av i stort sett samma omfattning i samtliga yrkeskurser i landet. Undervisningen skall vidare vara allsidig och egentlig specialisering i studierna ske först i den vidareutbildning, som följer efter den grundläggande yrkeskursen. Till ledning för skolorna i deras planering av undervisningen i yrkeskurserna bör genom tillsynsmyndighetens försorg utarbetas en normalplan med huvudmoment och metodanvisningar, varvid de av kommittén i detta kapitel framförda synpunkterna bör iakttagas. Till ytterligare ledning har kommittén i bilaga 5 låtit utarbeta förslag till undervisningsplan för grundläggande yrkeskurs, omfattande 21 veckor.

För det fall väsentlig utvidgning av lärostoffet i något eller några ämnen anses önskvärd, bör detta ske genom förlängning av kursen. En sådan förlängning är exempelvis aktuell i de delar av landet, där skogsbruket är av stor betydelse, och där man sålunda eftersträvar att ge jordbrukaren-skogsbrukaren yrkesutbildning i både jordbruk och skog. Vid skolor med utvidgad undervisning i skogshushållning omfattar vinterkursen redan nu i allmänhet 25 veckor. Kommittén har låtit utarbeta förslag till undervisningsplan för yrkeskurs med utvidgad skogsundervisning (bilaga 6).

Som redan framhållits är kommittén av den uppfattningen, att de nuvarande 21 veckors kurserna är för korta och att en successiv förlängning av kurstiden bör eftersträvas. En utveckling i den riktningen har också skett vid lantmannaskolorna under de senaste åren. Ett par exempel på försök att utöka kurstiden och att ytterligare effektivisera studierna utgör dels tvåvinterskurserna och dels fortsättningskurserna med hemkontakt. Kommittén har funnit anledning att något närmare beröra dessa kursformer.

Försök med tvåvinterskurser har gjorts vid vissa lantmannaskolor i södra Sverige. Kursformen är närmast att betrakta som en längre kurs, vilken omfattar 4—5 månader under vardera två på varandra följande vintrar. Genom uppdelningen på två vintrar har man möjliggjort för eleverna att få den utbildning, som en längre kurs ger, utan att de för den skull behöver vara borta från förvärvsarbetet under den för jordbruket mest arbetsbråda perioden. En ur administrativ synpunkt betydande nackdel är, att kursformen medför ett ökat lärarbehov under endast en kort period av läsåret, eftersom undervisningen i hög grad koncentreras till en del av vinterhalvåret.

Tvåvinterskursen utgör ett betydelsefullt led i här nämnda strävan att förlänga den grundläggande utbildningen och ytterligare effektivisera studierna. Ett ännu bättre resultat i detta avseende bör emellertid enligt kommitténs mening kunna uppnås genom inrättandet av en grundläggande yrkeskurs, som pågår från januari till december med ett längre uppehåll under sommarhalvåret enligt det förslag, som framlades redan av 1936 års lantbruksundervisningskommitté. En sådan kurs har jämförd med tvåvinterskursen den fördelen, att vegetationsperioden kan utnyttjas för studier, t. ex. i form av hemkontakt under kursuppehållet, samtidigt som den icke ökar toppbelastningen under vissa pe-

rioder av läsåret. Även om avbrott i studierna sker under den för jordbruket mest arbetsbråda perioden, bör en effektiv studietid om 6—7 månader kunna erhållas.

Nu nämnda kursform anordnas enligt uppgift med gott resultat allmänt i Finland. Kursen omfattar här i princip hela läsåret. Avbrottet i den teoretiska undervisningen, vilket omfattar fem och en halv månader under sommaren, utnyttjas för kontrollerad lantbrukspraktik på praktikantgårdar, som godkänts för detta ändamål, varvid varje lantmannaskola har ett eget distrikt som den övervakar. Praktikanterna för praktikantbok och ifyller rapportblanketter, som varje månad insändes till skolan för granskning. Inspektion av utbildningen förrättas av skolan en gång under sommaren. Intresset för utbildningen är stort och en nära till hands liggande invändning, nämligen att risk kan föreligga, att en stor del av eleverna kommer att avbryta studierna efter vårens undervisning, är enligt företrädare för finsk lantbruksundervisning helt oberättigad.

En uppläggning av undervisningen enligt de riktlinjer, som här ovan angivits, synes sålunda vara fördelaktig och ge möjlighet att få till stånd såväl en förlängning av den grundläggande yrkeskursen som en ytterligare effektivisering av studierna. Kommittén vill därför förorda, att försöksverksamhet efter dessa riktlinjer igångsättes på föranstaltande av tillsynsmyndigheten. Den nuvarande tvåvinterskursen bör antingen inordnas i denna kursform eller helt slopas och ersättas med grundläggande yrkeskurs, kombinerad med därpå följande specialiserad yrkesutbildning.

Ett ökat antal skolor i södra och mellersta delarna av landet har under senare år tagit upp en ny kursform benämnd fortsättningskurs med hemkontakt. Under läsåret 1958/59 anordnades sådana kurser av nio skolor med sammanlagt 120 elever.

Hemkontakten utgör en fortsättning på den ordinarie vinterkursen och sker i form av 4—5 besök av skolans lärare i elevens hem eller på hans arbetsplats. Redan under vinterkursen förberedes hemkontakten genom att blankett- och tabellmaterial, som skall utnyttjas i densamma, genomgås. På eleven ankommer att under kursen upprätta växtodlingsplan och grundutfodringsplan för den aktuella gården och att sedan under sommaren föra noggranna anteckningar över allt, som sker inom växtodlingen och husdjursskötseln. Det gäller att i praktiken under lärares överinseende omsätta så mycket som möjligt av de i lantmannaskolan förvärvade kunskaperna och att genom studier, som löper vid sidan av arbetet, och genom diskussioner med de besökande lärarna ytterligare fördjupa sitt kunnade. De i hemkontakten deltagande eleverna samlas någon eller några gånger under sommaren till skolan för demonstrationer, varjämte avslutning sker genom en 1—2 veckors kurs, förlagd till skolan, varvid utförda sommararbeten redovisas.

Lantbruksstyrelsen har fastställt närmare anvisningar och föreskrifter rörande uppläggningen av hemkontaktkurserna, mot vilka kommittén icke funnit anledning till erinringar. Erfarenheterna av kursformen är goda och kommittén vill för sin del förorda en fortsatt utbyggnad av grundläggande yrkeskurs med hemkontakt.

Lärarnas insatser under hemkontakten begränsas i stort sett till ett antal besök på elevernas hemgårdar eller arbetsplatser. Kostnaden för lärarnas resor har hittillls helt fått bäras av skolornas huvudmän. De övriga kostnaderna för denna kursform, till vilka statsbidrag utgår, är förhållandevis låga.

Kommittén finner det med hänsyn härtill rimligt, att statsbidrag för framtiden även utgår till en del av resekostnaderna. Kommittén ämnar i kapitel XV angående statsbidrag till lantbrukets yrkesskolor föreslå, att statsbidrag med visst belopp per lärare skall utgå till skolornas resekostnader bl. a. i samband med hemkontakten.

Kommittén övergår därefter till behandling av de i den grundläggande yrkeskursen ingående enskilda läroämnena och deras lämpliga omfattning.

Svenska ingår som obligatoriskt ämne i de nuvarande vinterkurserna vid samtliga skolor med undantag för ett par skolor. Kommittén vill i detta sammanhang erinra om att 1945 års sakkunniga för yrkesutbildningen inom jordbruket uttalade, att svenska och räkning successivt borde helt försvinna från schemat. Det är i dagens läge och i synnerhet, när enhetsskolan mera allmänt införts, uppenbart, att svenska såsom särskilt ämne icke bör obligatoriskt ingå i kursplanen. De yrkesbetonade praktiska övningar, såsom uppställandet av praktiska skrivelser o. dyl., vilka för närvarande ingår i ämnet, kan inrymmas i samhällsläran.

Undervisningen i *räkning* upptar ett förhållandevis stort utrymme i de nuvarande vinterkurserna. Detta ämne torde, enligt vad som framhållits från lärarhåll och enligt kommitténs uppfattning icke kunna undvaras i yrkeskursen. Ämnet bör dock begränsas till vad som kan anses nödvändigt såsom underlag för undervisningen i fackämnena och uppläggas på ett sådant sätt, att det får direkt anknytning till dessa. Ämnet bör i anslutning härtill i fortsättningen benämnas *yrkesräkning*.

Ämnet *samhällslära* bör kvarstå som särskilt ämne i kursplanen. Tyngdpunkten i undervisningen bör ligga på samhälls- och nutidsorientering, särskilt med anknytning till lantbruket, varjämte en viss orientering bör lämnas i familjekunskap. I detta ämne bör, som förut nämnts, även ingå övningar i att uppställa praktiska skrivelser o. dyl.

Undervisningen i naturlära vid de nuvarande vinterkurserna omfattar ämnena: *kemi, fysik, geologi* och *botanik*. Vid ett par skolor har undervisningen i dessa ämnen inlagts i näraliggande fackämnen. Detta torde enligt kommitténs mening i allmänhet vara lämpligt ifråga om de tre sistnämnda ämnena. Fysiken kan sålunda behandlas som en del av maskinläran samt geologin och botaniken såsom delar av jordbrukslära n.

Vad beträffar ämnet kemi tyder dock erfarenheterna på att det bör kvarstå som självständigt ämne. Dels har ämnet anknytning till flera av fackämnena, dels är det av sådan svårighetsgrad, att det bör ges eget utrymme i undervisningsplanen.

I yrkeskurs med utvidgad skogsundervisning bör även ämnena geologi och botanik behandlas fristående, då dessa ämnen utgör en grund för undervisningen både i jordbrukslära och skogshushållning.

Kunskaper i *fältmätning* och *avvägning* samt *kartritning* är numera sällan direkt nödvändiga för den praktiske jordbrukaren. Eleverna behöver dock lära sig förstå täckdikningsplaner samt skiftes- och skogskartor m. m. och beräkningar i anslutning till dessa planer och kartor. Undervisning i hithörande frågor kan som för närvarande är fallet inrymmas i jordbrukslära n och i förekommande fall i skogshushållningen.

Ämnet *byggnadslära* är i och för sig betydelsefullt. Det torde dock kunna begränsas till en mera allmän orientering rörande byggnaders planering och ut-

nyttjande, åtgärder för deras underhåll och vård jämte sådan undervisning i ritning, som syftar till att lära eleverna förstå byggnadsritningar och beräkningar i anslutning till dessa.

Den tid, som vinnes genom ovan förordade begränsning av undervisningstiden för vissa läroämnen, bör i stället komma fackämnena tillgodo. Till en del blir utökningen av dessa en följd av att naturläran arbetats in i dem. I den mån utökning därutöver kan ske, exempelvis genom viss förlängning av kurstiden, bör den i första hand komma ämnena jordbrukslära, husdjurslära och maskinlära till godo.

Jordbrukskläran omfattar två avdelningar, nämligen allmän jordbrukslära och växtodlingslära. Undervisningen i geologi bör infogas i lämpliga sammanhang i jordbrukskläran, medan undervisningen i botanik bör infogas i växtodlingskläran.

Maskin- och redskapskläran bör enligt skolornas uttalanden beredas väsentligt ökat utrymme i kursplanen. Kommittén vill dock i anslutning härtill understryka, att undervisningen i yrkeskursen i detta såväl som i övriga fackämnen endast skall avse att ge en allmän grund för fortsatt utbildning. De elever, som önskar erhålla mera omfattande kunskaper i maskinlära, bör beredas möjlighet att fortsätta sin utbildning i specialkursen i maskinskötsel (sid. 60).

Vid yrkeskurser med utvidgad undervisning i skogshushållning bör undervisningen i maskinlära i så stor utsträckning som möjligt utformas med tanke också på undervisningen i skogshushållning.

Husdjurskläran inrymmer i likhet med jordbrukskläran ett omfattande kunskapsstoff. För att medge ett mera rationellt utnyttjande av den för undervisning anslagna tiden bör undervisning i mjölklära och sjukvårdslära, vilka för närvarande ofta betraktas som självständiga ämnen, infogas i lämpliga sammanhang i husdjurskläran.

Vid yrkeskurser med utvidgad undervisning i skogshushållning bör undervisningen i hästens skötsel och vård läggas upp så, att den ger en god grund för den utbildning i skogskörning, som ingår i undervisningen i detta ämne.

Behovet av en utökning av ämnena *lantbruksekonomi* och *redovisningslära* kommer givetvis att bli särskilt markant inom lantbruksundervisning i framtiden. Enligt kommitténs mening bör dock denna utökning främst ske genom att så många elever som möjligt stimuleras att efter yrkeskursen fortsätta sin utbildning i en specialkurs med företagsekonomisk inriktning. Med tanke på att eleverna i yrkeskursen är unga och har bristande erfarenhet i ekonomiska frågor, måste väsentliga delar av undervisningen i driftskalkylering ges i specialkursen. Yrkeskursen skall i första hand ge en god grund för fortsatta studier på det ekonomiska området.

Undervisningen i ekonomi bör i yrkeskursen omfatta bl. a. en redogörelse för jordbrukets utveckling och ställning i dagens samhälle samt ge orientering om jordbruksekonomiska åtgärder från det allmännas sida jämte en översikt över jordbruksadministrationen och till denna knutna centrala och lokala institutioner. Den bör vidare ge eleverna kunskap om elementära driftsekonomiska begrepp och övning i att uppställa enkla driftskalkyler. Eleverna bör dessutom erhålla kännedom om jordbrukets föreningsrörelse samt orienteras om marknadsfrågor, speciellt frågor, som rör anpassningen av produktionen till olika marknadslägen samt köp och försäljning av fast och lös egendom. Slutligen bör elementära frågor rörande det driftsekonomiska samban-

det mellan jordbruket och skogsbruket något belysas. Undervisningen i redovisningslära bör omfatta kassabokföring och en på denna grundad deklaration, varjämte eleverna bör erhålla kännedom om de viktigaste skattebestämmelserna.

I undervisningen i ekonomi inrymmes vid flertalet skolor undervisning i *arbetslära*. Undervisningen i ämnet har tidigare tillmätts relativt stor betydelse och erhöll på föregående utrednings förslag ställning såsom självständigt ämne. Arbetsläran har emellertid icke kommit att få den betydelse vid de nuvarande vinterkurserna som avsetts. Man har sålunda av olika skäl ej gett ämnet något större utrymme. Kommittén anser, att ämnet icke bör ingå såsom självständigt ämne i yrkeskurserna. Detta får icke fattas så, att kommittén skulle betrakta frågor, som sammanhänger med arbetsteknik och arbetsorganisation såsom mindre viktiga i yrkeskursen. En stor del av den fortsatta driftsrationaliseringen inom det svenska jordbruket kommer i hög grad att beröra dessa båda områden. I föregående kapitel har kommittén betonat vikten av att dessa problem ges utrymme redan i den förberedande praktisk-teoretiska utbildningen. På samma sätt bör i yrkeskursen inom fackämnenas ram uppmärksamheten inriktas på rationell arbetsplanering och arbetsteknik, varvid åskådningsmaterial kan hämtas från skoljordbruket. En samlad och mera omfattande undervisning i arbetsledning och därmed sammanhängande frågor ligger dock utanför yrkeskursens ram och bör meddelas dels i arbets- och driftsledarkursen (se kapitel VIII) och dels i företagsekonomiska specialkurser (se kapitel VII).

I de nuvarande vinterkurserna har undervisningen i *skogshushållning* efterhand fått en allt större omfattning vid en del skolor. Detta gäller givetvis i första hand inom områden, där skogsbruket är av stor betydelse. Vid vissa skolor på slättbygden har däremot ifrågavarande ämne helt slopats eller begränsats till en mera allmän orientering. Med tanke på den snabba utbyggnad av skogsutbildningen, som för närvarande genomföres inom skogsvårdsstyrelsernas ram, kan det vid ett ytligt betraktande framstå som naturligt, om skogsundervisningen vid lantbruksskolorna efterhand inskränkes.

Kommittén har dock efter ingående överväganden kommit till den slutsatsen, att en relativt omfattande undervisning i skogshushållning även framgent bör meddelas vid lantbruksskolorna inom de områden, där skogsbruket är av stor betydelse. Flertalet mindre skogsägare bedriver skogsbruk i direkt kombination med jordbruk. Skogen ingår härvid som en driftsgren vid sidan av växtodling och husdjursskötsel. Det är därför naturligt, att de blivande jord- och skogsägarna får undervisning i skogshushållning i direkt samband med undervisning i nämnda ämnen. Särskilt viktigt framstår detta med tanke på den driftsekonomiska planläggningen.

Den undervisning i skogshushållning, som skall ges i den grundläggande yrkeskursen, borde helst till omfattning och innehåll motsvara den undervisning, som meddelas på skogshushållningslinjen i andra årskursen vid skogsbruksskola. Med tanke på den begränsade kurslängden, c:a 25 veckor, är detta ej genomförbart utan en alltför långt gående minskning av de övriga ämnenas omfattning. Med hänsyn härtill har kommittén funnit, att undervisningen i skogshushållning bör begränsas till 300—400 timmar. Genom att undervisning i både jordbruks- och skogsämnena meddelas i samma kurs vinnes en del

tid, eftersom de allmänna läroämnena kemi, geologi och botanik har anknytning både till jordbruks- och skogsämnena. Detta gäller i viss utsträckning även maskinläran. På så sätt kan den för undervisning i skogshushållning anslagna tiden utnyttjas mera effektivt och bör kunna ge de blivande företagarna inom det kombinerade jordbruket och skogsbruket en för deras framtida verksamhet i stort sett tillräcklig grundläggande yrkesutbildning även i detta ämne.

Det bör ankomma på lantbruksstyrelsen att i samarbete med skogsstyrelsen utarbeta de anvisningar, som erfordras för den utvidgade undervisningen i skogshushållning vid lantbruksskolorna.

Det är önskvärt, att elever i övriga yrkeskurser erhåller viss orientering i skogshushållning. Omfattningen av denna bör begränsas så, att den inte kommer att uppfattas som skogsutbildning i egentlig mening. För en sådan orientering torde omkring 70 timmars undervisning vara tillfyllest.

Undervisning i *trädgårdsskötsel* ingår i allmänhet i de nuvarande vinterkurserna. Detta ämne bör kunna slopas som självständigt ämne i yrkeskursen. I den mån undervisning i trädgårdsskötsel anses böra meddelas, vilket torde vara fallet inom områden, där fältmässig odling av grönsaker eller andra trädgårdsväxter förekommer, kan undervisningen i ämnet inrymmas i växtodlingsläran.

Som framgått av kapitel II anordnas vid några lantmannaskolor 5—6 månaders kurser i trädgårdsskötsel. Dessa kurser bör enligt kommitténs mening bibehållas och ges formen av grundläggande yrkeskurser i trädgårdsskötsel, vilka till sin uppläggning svarar mot den grundläggande yrkeskursen i jordbruk. Kommittén återkommer till denna fråga i slutet av detta kapitel.

Kortare grundläggande yrkeskurs

Många aktiva jordbrukare uppmärksammar behovet av yrkesutbildning först, när de varit verksamma i yrket ett antal år. Detsamma är fallet med många anställda inom jordbruket. Dessa jordbrukare och lantarbetare kan i regel icke hänvisas till förenämnda grundläggande yrkeskurs. Dels är de betydligt äldre än det övriga elevklientelet och dels har de av ekonomiska skäl i allmänhet icke möjlighet att anslå någon längre sammanhängande tid till yrkesutbildning.

Kommitténs förslag till utbildningsgång innebär, att genomgången grundläggande yrkesutbildning efter viss övergångstid skall utgöra inträdeskrav till olika specialkurser. Detta innebär i sin tur, att många jordbrukare och lantarbetare skulle komma att utestängas från specialkurserna. Detta är särskilt ogynnsamt för lantarbetarnas del, eftersom genomgången specialkurs i maskinskötsel respektive djurskötsel förutsättes skola utgöra kompetenskrav för kategorien »yrkesutbildad» och därmed högre avlönad arbetskraft. En möjlighet vore att låta mångårig praktik inom yrket kompensera bristen på grundläggande teoretiska fackkunskaper. Enligt kommitténs uppfattning måste emellertid alla, som deltager i undervisning i specialkurs, ha inhämtat vissa grundläggande teoretiska kunskaper i jordbruk.

I syfte att bereda ovannämnda kategori möjlighet att erhålla en grundläggande yrkesutbildning, vars främsta målsättning skall vara att ge eleverna tillräckliga teoretiska kunskaper i jordbrukets fackämnen för att de skall kunna tillägna sig undervisningen i specialkurser inom olika ämnesområden, bör vid sidan av övriga yrkeskurser anordnas kortare grundläggande yrkeskurser. Såväl jordbrukare som lantarbetare, vilka

icke tidigare genomgått grundläggande yrkesutbildning, skall kunna vinna inträde i sådan kurs.

Vid bestämmande av kursens längd bör hänsyn tagas till att flertalet av deltagarna kommer att utgöras av familjeförsörjare med fast anställning. Kursen, som med hänsyn härtill måste göras förhållandevis kort, bör enligt kommitténs mening omfatta omkring 10 veckor. Av samma orsak bör kursen förläggas till de för jordbruket minst arbetsbråda perioderna. Även en relativt kort kurs bör emellertid förlagd till vinterhalvåret ge goda resultat med tanke på deltagarnas stora praktiska kunskaper inom yrket. Kursen bör vid behov kunna delas i två avsnitt.

Undervisningen i kursen skall avse att ge en orientering om jordbruksnäringen och en bild av jordbruksföretaget som en enhet. Den skall omfatta huvuddragen av jordbrukslära, husdjurslära och lantbruksekonomien. Eftersom relativt lång tid förflutit, sedan eleverna slutade den obligatoriska skolan, torde därutöver någon tid behöva anslås för undervisning i yrkesräkning. Med hänsyn till kursdeltagarnas ålder och ovana vid studier bör den teoretiska undervisningen ej forceras, utan så långt möjligt löpa parallellt med praktiska övningar. Den teoretiska undervisningen bör i så stor utsträckning som möjligt anknytas till praktiska förhållanden och belysas med exempel, hämtade från elevernas egen arbetsmiljö.

Undervisningens omfattning i de olika ämnena framgår av det förslag till undervisningsplan, som kommittén låtit utarbeta, vilket återfinnes i bilaga 7.

För det fall vissa kursdeltagare skulle ha möjlighet att anslå en längre sammanhängande tid för utbildning, kan den kortare yrkeskursen direkt följas av en specialkurs, t. ex. i maskinlära eller djurskötsel. Deltagarna kan på så sätt erhålla både grundläggande yrkesutbildning och speciell utbildning inom ett visst ämnesområde på förhållandevis kort tid.

En viss minimiålder, förslagsvis 25 år, bör uppställas som fordran för inträde i den kortare yrkeskursen. Detta är nödvändigt för att ungdomar ej skall lockas att välja den kortare utbildningsväg, som nämnda yrkeskurs innebär. Undantag från detta krav bör dock av tillsynsmyndigheten kunna beviljas i speciella fall.

Ett betydande antal av deltagarna i den kortare yrkeskursen kommer, som tidigare framhållits, att utgöras av familjeförsörjare med fast anställning. Avgörande för dessa deltagares möjligheter att genomgå kursen blir till stor del de ekonomiska betingelser, som kan erbjudas under kurstiden. Den studiehjälp, som utgår enligt bestämmelserna i allmänna studiehjälpsreglementet, torde vara helt otillräcklig, särskilt som endast stipendier men ej allmänt eller speciellt studiebidrag utgår för kurs, omfattande kortare tid än fyra månader. För att göra det möjligt även för lantarbetare med försörjningsplikt mot familj, som under kurstiden måste avstå från sin arbetsförtjänst, att genomgå den kortare grundläggande yrkeskursen, föreslår kommittén i samband med behandlingen av frågor rörande statsbidrag till lantbrukets yrkesskolor (kapitel XV), att stipendier till deltagare i ifrågavarande kurs skall utgå enligt de bestämmelser, som gäller för kurs, anordnad med medel ur anslaget Kursverksamhet för jordbrukets rationalisering.

Praktisk-teoretisk yrkeskurs

Vid lantbrukets skolor finnes för närvarande vid sidan av vinterkurserna ytterligare några kursformer, som ger un-

gefär samma teoretiska utbildning. Så är fallet med de ett- och tvååriga kurserna vid de nuvarande lantbruksskolorna samt den tvååriga kursen vid jordbruksskolorna. Vad först gäller den tvååriga kursen vid lantbruksskolorna för utbildande av jordbruksförmän, föreslår kommittén, att den skall ombildas till en ettårig arbets- och driftsledarkurs, till vilken genomgången grundutbildning skall vara formellt inträdeskrav. Denna kursform behandlas i kapitel VIII.

Ettårskursen vid lantbruksskolorna har i viss utsträckning utnyttjats av ungdomar, som efter teoretiska studier i realskolor, folkhögskolor eller gymnasier önskat få både praktisk utbildning i skolmässig form och teoretisk fackutbildning. Kommittén anser, att behov av motsvarande kursform kommer att finnas även framdeles och föreslår, att vid de framtida lantbruksskolorna skall, i den utsträckning lantbruksstyrelsen finner lämpligt, kunna anordnas grundläggande praktisk-teoretiska yrkeskurser, utformade i huvudsak i överensstämmelse med lantbruksskolornas nuvarande ettårskurser.

Som framhållits i kapitel V bör vid vissa lantbruksskolor kunna anordnas såväl förberedande som grundläggande praktisk-teoretiska yrkeskurser. Det blir på så sätt möjligt för eleverna att genomgå en tvåårig praktisk-teoretisk utbildning i en följd vid samma skola, motsvarande den utbildning som för närvarande meddelas i den tvååriga kursen vid jordbruksskolorna.

För inträde i grundläggande praktisk-teoretisk yrkeskurs skall fordras, att inträdessökande antingen genomgått förberedande yrkesutbildning eller har ett års praktik i jordbruk. Ifråga om det teoretiska kunskapsstoffet bör överensstämmelse föreligga mellan denna kurs och grundläggande yrkeskurs om 21 veckor. Den praktiska undervisningen skall omfatta praktiskt arbete och praktiska arbetsövningar, vari även bör ingå mera komplicerade och krävande arbeten, exempelvis inom maskinområdet. Eleverna bör också göras förtrogna med den planering och de arbeten, som ingår i driftsledningen av ett jordbruk. Betonas skall dock, att här icke är fråga om arbetsledarutbildning utan om en grundläggande yrkesutbildning.

Förslag till kursplan för den grundläggande praktisk-teoretiska yrkeskursen återfinnes i bilaga 8.

Grundläggande yrkeskurs i trädgårdsskötsel

Som framgår av redogörelsen i kapitel II för lantbruksundervisningens nuvarande uppläggning, förekommer vid några lantmannaskolor en trädgårdsinriktad undervisning, som till omfattning och utformning nära överensstämmer med den jordbruksundervisning, som skall ges i den grundläggande yrkeskursen. Sådan undervisning förekommer också vid vissa lanthushållsskolor och folkhögskolor.

Innan dessa kursers framtida ställning diskuteras, har kommittén funnit anledning göra vissa jämförelser mellan trädgårdsundervisningen och övrig lantbruksundervisning.

Utbildning av företagare och tjänstemän inom trädgårdsnäringen sker för närvarande vid tre trädgårdsskolor, nämligen vid trädgårdsskolorna i Alnarp, vid Experimentalfältet och i Söråker. Kurserna omfattar vid de två förstnämnda skolorna 16 månader och vid sistnämnda skola 12 månader.

Undervisningen i Söråker ges i en ettårig allmän trädgårdskurs. Vid Experimentalfältet förekommer dels en trädgårdsanläggarkurs och dels en växthus- och bänkodlingskurs. I Alnarp fördelar sig eleverna på en växthus- och

bänkodlingskurs och en fruktodlings- och plantskolekurs. Ett mindre antal av eleverna vid trädgårdsskolorna har tidigare erhållit trädgårdsutbildning vid lantmanna-, lanthushålls- eller folkhögskola. Andra har genomgått en särskild lärlingsutbildning, som består i fyraårig lärlingspraktik vid minst två olika trädgårdsföretag jämte teoretisk undervisning, omfattande c:a 450 timmar vid trädgårdsskola eller motsvarande teoretiska kunskaper, inhämtade genom korrespondensundervisning. Omfattningen av lärlingsutbildningen har aldrig blivit den avsedda och endast en mindre del av eleverna har vid inträdet i trädgårdsskola genomgått sådan utbildning. För flertalet elever i trädgårdsskolorna består förutbildningen av flerårigt praktiskt arbete inom trädgårdsskötseln.

Med hänsyn till det nära samband, som råder mellan trädgårdsundervisning och övrig lantbruksundervisning finner kommittén starka skäl tala för att trädgårdsundervisningen i framtiden inordnas i en utbildningsgång av det slag, som i förevarande betänkande föreslås för lantbruksundervisningen. Efter förberedande yrkesutbildning eller minst ett års praktik skulle trädgårdsintresserade ungdomar kunna vinna inträde i en grundläggande yrkeskurs i trädgårdsskötsel, omfattande minst 21 veckor. Utbildningen skulle efter ytterligare praktik ge kompetens för fortsatt utbildning vid trädgårdsskola. Hur denna fortsatta utbildning bör utformas är för närvarande föremål för behandling av trädgårdsnäringsutredningen, varför kommittén icke ansett sig böra ingå härpå.

Grundläggande yrkeskurser i trädgårdsskötsel bör givetvis i första hand anordnas vid trädgårdsskolorna. För det fall dessa skolors kapacitet skulle visa sig otillräcklig, bör sådana kurser kunna anordnas även vid lantbrukskolorna.

KAPITEL VII

Specialiserad yrkesutbildning

Jordbruket karakteriseras för närvarande av en alltmer ökad specialisering och av att arbetet på större gårdar mer än tidigare utföres av specialarbetare. Dessa specialiseringssträvanden medför behov av specialkurser, som ger blivande jordbrukare och anställda möjlighet att inom bestämda ämnesområden utvidga och fördjupa de kunskaper, de inhämtat i den grundläggande yrkeskursen.

Sådan utbildning förekommer redan nu i viss utsträckning i anslutning till vinterkurserna. Fortsättningskurserna ger sålunda en allmän utvidgning och fördjupning av de i vinterkursen inhämtade kunskaperna. Antalet elever i dessa kurser är dock, som framgår av kapitel II, ganska litet. På husdjursområdet och maskinområdet anordnas för närvarande specialiserad vidareutbildning i form av kontrollassistentkurser respektive maskinskötarkurser. Ifråga om maskinskötarkurserna har efterfrågan på elevplatser varit stor och en successiv utbyggnad av antalet kurser har skett under de senaste åren.

Vidareutbildning bör sättas in, sedan eleverna förvärvat ytterligare praktisk erfarenhet och genom denna kommit till klarare insikt om vilket område inom jordbruket, de i framtiden speciellt skall ägna sig åt. Denna utbildning bör utformas och anknytas till de grundläggande yrkeskurserna på ett sådant sätt, att det för de flesta av eleverna i dessa kurser framstår som naturligt att senare fortsätta studierna inom något för dem aktuellt ämnesområde.

Den blivande jordbrukaren behöver främst skaffa sig ökade kunskaper i företagsekonomi och redovisningslära. Anställda i specialbefattningar, såsom maskin- och traktorskötare eller djurskötare, behöver utvidgade och fördjupade kunskaper i maskinlära respektive djurskötsel. Vid sidan härav torde finnas ett icke obetydligt behov av speciell yrkesutbildning för jordbrukare, vilka inriktar sig på specialodlingar av olika slag, t. ex. fältmässig odling av olika grönsaker, eller som bedriver fjäderfäskötsel e. d.

Behovet av vidareutbildning bör enligt kommitténs mening fyllas *dels* genom kortare specialkurser, för vilkas uppläggning de nuvarande maskinskötarkurserna bör utgöra förebild, *dels* genom en ettårig arbets- och driftsledarkurs, avpassad för såväl blivande arbets- och driftsledare inom jordbruket som blivande företagare, vilka efter genomgången yrkeskurs vill ha en mera allsidig vidareutbildning, *dels ock* genom en ladugårdsförmanskurs. Arbets- och driftsledarkursen och ladugårdsförmanskursen kommer att behandlas i följande kapitel. Här skall därför i fortsättningen endast specialkurserna behandlas.

Som framhållits i kapitel VI skall genomgången grundläggande yrkesutbildning efter en övergångstid utgöra formellt kompetenskrav för tillträde till

specialiserad vidareutbildning. Undantag från denna regel bör dock göras, då det gäller starkt specialiserade kurser, t. ex. fjäderfäkurser. Kommittén är medveten om, att vissa svårigheter kan uppstå att uppehålla nämnda krav även för mera jordbruksbetonade kurser, såsom maskinskötarkurser och djurskötarkurser. Om undervisningen i specialkurserna skall kunna hållas på en hög nivå och ge en verklig vidareutbildning, måste eleverna i dessa kurser emellertid ha samma grundläggande kunskaper. Under en övergångstid torde det dock bli nödvändigt att ge dispens för nämnda inträdesvillkor. Det bör ankomma på tillsynsmyndigheten att meddela anvisningar härför.

Jordbruket sysselsätter för närvarande huvudsakligen två slag av specialarbetare: traktor- och maskinskötare samt djurskötare. Som kommittén redan tidigare framhållit, bör yrkesutbildad arbetskraft ha så mycket mer betalt, jämfört med icke yrkesutbildad, att utbildningen lönar sig. I lantarbetaravtalet ingår redan nu en bestämmelse om lönedifferentiering mellan yrkesutbildad och ej yrkesutbildad maskinskötare respektive djurskötare. Om kommitténs förslag om specialkurser inom dessa områden genomföres, kan det förväntas, att genomgången maskinskötarkurs respektive djurskötarkurs kommer att utgöra kompetenskrav för anställning som yrkesutbildad maskinskötare respektive djurskötare.

Varje enskild specialkurs bör omfatta en tid av c:a 10 veckor. En kurs av denna längd synes i allmänhet tillräcklig för ett begränsat ämnesområde. Hänsyn måste också tagas till, att kurserna kommer att genomgås i en ålder, då eleverna redan nått en viss högre inkomstnivå eller, då den arbetsinsats, som fullgöres, är så betydande, att vederbörande icke kan avvaras i arbetet på hemgården någon längre tid. Den, som vill skaffa sig mera omfattande utbildning genom att genomgå flera specialkurser, har möjlighet att göra detta under flera efter varandra följande vintrar. Å andra sidan bör givetvis möjlighet förefinnas, att genomgå flera specialkurser i följd under samma läsår. Detta bör underlättas genom att skolorna, när så befinnes lämpligt, kombinerar flera specialkurser till en sammanhängande kurs.

När den av kommittén föreslagna utbildningsgången genomförts och specialkurser anordnats i tillräcklig omfattning, kan de nuvarande femmånaders fortsättningskurserna slopas. Under en övergångstid bör dock dessa kurser få anordnas vid sidan av de nya kursformerna. Det bör ankomma på tillsynsmyndigheten att vid lämplig tidpunkt meddela anvisning om avveckling av de nuvarande fortsättningskurserna.

Det är uppenbart, att icke alla skolor kan ordna specialkurser inom alla tänkbara ämnesområden. Enligt kommitténs bedömande torde specialkurser i företagsekonomi och maskinskötsel komma att fånga det största intresset, varför det framstår som rimligt, att kurser i dessa ämnen efter en tid av successiv utbyggnad anordnas vid flertalet lantbruksskolor. Vad beträffar övriga specialkurser måste ett samarbete etableras, i första hand mellan skolor inom ett och samma län, men i många fall också över länsgränserna. Planeringen bör syfta till dels att ett tillräckligt antal specialkurser i olika ämnen kommer till stånd och dels att icke ett alltför stort antal kurser anordnas i vissa ämnen, så att antalet elever i varje enskild kurs blir för litet. En riktig planering på detta område förutsätter ett intimt samarbete mellan skolstyrelserna och tillsynsmyndigheten.

Liksom ifråga om den grundläggande

yrkeskursen är det, när det gäller specialkurserna av vikt, att tillsynsmyndigheten genom bl. a. normalplaner och metodanvisningar medverkar till att kurserna vid olika skolor får en lämplig och så långt möjligt likartad uppläggning.

I det följande kommer att närmare behandlas specialkurser i växtodling, djurskötsel, maskinskötsel och företagsekonomi.

Växtodling

Denna kurs är i första hand avsedd för blivande eller redan verksamma jordbrukare. Kurstiden bör omfatta 8—10 veckor och förläggas till de för jordbruket minst arbetsbråda perioderna.

Kursen bör inledas med en repetition av de viktigaste delarna av den allmänna och speciella jordbrukskläran. Utbildningen skall därefter i första hand inriktas på en utvidgning och fördjupning av de i yrkeskursen inhämtade grunderna i såväl allmän som speciell växtodlingslära. Utbildningen i speciell växtodlingslära skall givetvis anpassas till förhållandena i respektive bygder. Förslag till undervisningsplan för en 8 veckors specialkurs i växtodling återfinnes i bilaga 9.

Djurskötsel

Den nuvarande specialiserade kursverksamheten på detta område omfattar i huvudsak kurser för utbildning av ladugårdsskötare och svinskötare. Ladugårdsskötarkurserna omfattar tre månader och svinskötarkurserna sex månader. En väsentlig del av kurstiden utnyttjas för praktiskt arbete i ladugård eller svinstall. Särskilt ladugårdsskötarkurserna har hittills icke spelat någon större roll för utbildning av djurskötare utan har i huvudsak bevistats av ungdomar, som för sin fortsatta utbildning behövt skaffa sig praktik i djurskötsel. De arbetare, som tjänstgör som djurskötare, saknar sålunda i allmänhet teoretisk yrkesutbildning, med undantag för en del djurskötare, som genomgått ettårig ladugårdsförmanskurs. De främsta orsakerna till att kurserna i så liten utsträckning utnyttjas av blivande djurskötare torde vara dels den relativt långa utbildningstiden och dels att möjligheter saknas att med stöd av gällande avtal erhålla högre lön efter genomgången sådan utbildning.

De nuvarande kurserna i djurskötsel bör ersättas av specialkurser i *nötkreatursskötsel* och *svinskötsel*, omfattande c:a 10 veckor med övervägande teoretisk undervisning. Kurserna bör avpassas för såväl jordbrukare som anställda djurskötare och bör, med tanke på de sistnämnda, ge lämplig utbildning för framtida anställning som yrkesutbildad djurskötare (ladugårdsskötare, svinskötare).

För inträde i djurskötarkurs bör, utöver grundläggande yrkesutbildning i form av 21 veckors yrkeskurs eller 10 veckors förkortad yrkeskurs, fordras minst ett års praktik i ladugård eller svinstall.

Utbildningen skall utvidga och fördjupa i yrkeskursen inhämtade kunskaper i avelslära, utfodringslära och djurens skötsel och vård. En relativt stor del av kurstiden bör anslås till övningar och demonstrationer i djurstallarna.

Kommittén har låtit utarbeta undervisningsplaner för kurser i nötkreatursskötsel och svinskötsel, omfattande vardera 8—10 veckor. Undervisningsplanerna återfinnes i bilagorna 10 och 11.

Ett annat område inom djurskötseln, där specialutbildning torde komma ifråga, är *fjäderfäskötsel*. Specialkurser i detta ämne har under senare år

anordnats vid lantmannaskolan i Hörby. Ett behov av kontinuerlig utbildning i fjäderfäskötsel för egna företagare och anställda torde komma att föreligga allt framgent. Kommittén vill därför förorda, att kurser med samma uppläggning som de förut föreslagna kurserna i djurskötsel om c:a 10 veckor, anordnas med specialinriktning på fjäderfäskötsel. Sådana kurser torde kunna utformas i huvudsaklig överensstämmelse med den i bilaga 12 angivna planen för sådan kurs.

Andra områden inom djurskötseln, där specialutbildning torde komma ifråga, är *fårskötsel* och *pälsdjursuppfödning*. Behovet av utbildning på dessa områden är emellertid mera begränsat än inom övriga här nämnda ämnesområden, varför kurser torde kunna ordnas i mån av behov och utformas i samråd med tillsynsmyndigheten. Även på dessa områden bör emellertid en kursverksamhet i skolform följa de principer, som angivits i det föregående, och vara inriktad på teoretisk utbildning, kompletterad med övningar och demonstrationer och icke avse elevpraktik för enstaka personer. På grund av att ifrågavarande kurser avser i hög grad speciella områden och kommer att anordnas i relativt liten omfattning, anser kommittén, att kravet på genomgången yrkeskurs, till skillnad från övriga specialkurser, icke bör uppställas som fordran för inträde.

Maskinskötsel

Särskilda kurser i maskinskötsel anordnas för närvarande som huvudkurser vid de nuvarande lantmanna- och lantbruksskolorna. De har omfattats av betydande intresse och synes fylla ett stort behov. Kommittén anser, att dessa kurser bör bibehållas och anordnas i ungefär samma former som hittills. Specialkurserna i maskinskötsel bör omfatta c:a 12 veckor. Kurserna skall avpassas för såväl blivande jordbrukare som anställda inom jordbruket. De skall med tanke på de sistnämnda ge kompetens för anställning såsom yrkesutbildad maskinskötare.

Undervisningen skall främst inriktas på att utvidga och fördjupa de kunskaper, som inhämtats i yrkeskursen rörande maskinlärans tekniska och ekonomiska sida. Genom övningar och demonstrationer skall eleverna lära sig utföra enklare reparations- och underhållsarbeten samt meddelas kunskaper om maskinernas rätta skötsel och handhavande. En stor del av undervisningstiden skall ägnas åt övningar och praktiska reparationsarbeten. Förslag till undervisningsplan för maskinskötarkurs lämnas i bilaga 13.

Företagsekonomi

De företagsekonomiska problemen har, särskilt under de sistförflutna åren, blivit alltmer aktuella inom jordbruket. Det är därför angeläget, att såväl egna jordbrukare som arbetsledare får möjlighet att skaffa sig utvidgade kunskaper i lantbruksekonomi och redovisningslära.

I samband med behandlingen av frågan om ekonomiundervisningen i den grundläggande yrkesutbildningen har redan framhållits, att den egentliga utbildningen i lantbruksekonomi bör ges i en specialkurs, avpassad för något äldre elever med erfarenheter av driftsekonomiska spörsmål inom jordbruket. Den bör, liksom flertalet här redovisade specialkurser, omfatta c:a 10 veckor och inledas med en kort repetition av de delar av jordbrukskläran och husdjurskläran, som är av särskild betydelse för ekonomiundervisningen.

Undervisningen skall i övrigt inriktas

på att ge eleverna fördjupade kunskaper i lantbruksekonomi, såväl allmän lantbruksekonomi som driftsekonomi med driftskalkylering. Förhållandevis stort utrymme bör ägnas åt tillämpad driftsekonomi, speciellt produktionsmedlens utnyttjande, såsom den mänskliga arbetskraftens användning, maskinkapitalets utnyttjande o. s. v. I samband härmed bör inom de delar av landet, där skogsbruket är av stor betydelse, avvägningen och samspelet mellan jordbruks- och skogsbruksdriften särskilt belysas. Undervisningen i redovisningslära bör omfatta ungefär samma antal timmar, som undervisningen i driftsekonomi och innefatta, förutom bokföring och deklaration, en redogörelse för olika betalningsmedel, kontorsteknik m. m. Slutligen bör även undervisning i marknadslära ingå i kursen.

Kommittén har låtit utarbeta ett förslag till undervisningsplan för en 10 veckors specialkurs i företagsekonomi, vilket intagits som bilaga 14.

Skogshushållning

I kapitel VI har föreslagits, att den grundläggande yrkeskursen vid lantbruksskolor, belägna i landets skogrika delar, skall ge ganska omfattande undervisning i skogshushållning. För de elever, som genomgått grundläggande yrkeskurs med endast kortare orienterande undervisning i skogshushållning, finnes genom skogsvårdsstyrelserna möjligheter till fortsatt skogsutbildning, exempelvis i andra årskursen vid skogsbruksskolorna. Någon anledning att vid lantbruksskolorna ordna specialkurser i skogshushållning torde sålunda ej förefinnas. Detta hindrar dock icke, att skogskurser kan förläggas till lantbruksskola i län, där skogsundervisningens lokalresurser bäst tillgodoses på detta sätt.

Övriga specialkurser

Specialkurser skall givetvis, i mån av behov och om tillräckligt elevunderlag kan påräknas, kunna ordnas även i andra ämnen än ovan angivna, såsom i husdjurskontroll, trädgårdsodling, fruktodling m. fl. ämnen.

Kontrollassistentutbildning anordnas för närvarande dels ingående i fortsättningskurser och längre kurser, dels genom fristående kurser, omfattande 8 veckor. För inträde i kurserna fordras genomgången vinterkurs.

Kontrollföreningarnas organisation är för närvarande föremål för översyn. Kontrollassistenternas arbetsuppgifter för framtiden är på grund härav för närvarande icke fullt klarlagda. I avvaktan på en lösning av detta spörsmål synes det ej påkallat att föreslå någon ändring av nuvarande utbildningsmöjligheter. Utbildning av kontrollassistenter bör sålunda tills vidare meddelas i en 8 veckors specialkurs med samma utformning som den nuvarande utbildningskursen. I föreliggande sammanhang må erinras om att genomgången kontrollassistentutbildning för närvarande fordras för inträde vid de av veterinärhögskolan anordnade kurserna för veterinärsassistenter inom seminföreningsverksamheten.

Vidare må anföras, att en ny kontrollverksamhet håller på att växa fram, nämligen gödsvinskontroll. Det är därför troligt, att ett behov av specialkurs inom en nära framtid kan uppkomma, avseende utbildning av assistenter inom denna verksamhet.

Kommittén har i kapitel VI förordat, att den grundläggande teoretiska utbildningen i trädgårdsskötsel för framtiden bör organiseras på samma sätt som motsvarande utbildning i jordbruk genom att grundläggande yrkeskurs i trädgårdsskötsel anordnas vid träd-

gårdsskolorna och i mån av behov även vid vissa lantbruksskolor. I viss utsträckning bör en motsvarande samverkan mellan trädgårdsundervisning och övrig lantbruksundervisning kunna etableras även ifråga om specialiserad vidareutbildning på trädgårdsområdet.

Elever, som genomgått trädgårdsskolornas längre kurser, kan således behöva en något grundligare utbildning inom exempelvis maskinområdet. Dessa elever bör hänvisas till specialkurser i maskinskötsel vid lantbruksskolorna.

Å andra sidan bör, i den mån behov av trädgårdsinriktad specialutbildning uppstår hos personer, som genomgått grundläggande utbildning i jordbruk, detta i första hand tillgodoses genom att specialkurser anordnas vid trädgårdsskolorna, som har tillgång till kvalificerad lärarpersonal för undervisning inom olika områden av trädgårdsskötseln.

Ett sådant behov kan ibland vara en följd av en inom ett visst område förekommande intensiv odling av trädgårdsbetonade specialgrödor. Kommittén har redan i kapitel VI framhållit, att i områden, där fältmässig odling av grönsaker eller andra trädgårdsväxter förekommer i stor skala, möjligheter bör finnas att i yrkeskursen låta undervisningen i växtodlingslära omfatta även sådana odlingar. För det fall inom sådana områden skulle uppstå ett behov av specialiserad vidareutbildning i trädgårdsskötsel eller fruktodling, bör erforderliga specialkurser kunna anordnas vid lantbruksskola efter anvisningar från tillsynsmyndigheten.

Kommittén har i detta kapitel endast gett vissa exempel på specialområden, inom vilka vidareutbildningskurser är erforderliga. Till följd av de snabba förändringar, som sker inom jordbruket, torde det komma att föreligga ett ständigt behov av nya typer av specialkurser. Det är därför av största vikt, att tillsynsmyndigheten ges möjligheter och befogenheter att medge förändringar avsedda att smidigt anpassa utbildningen till skiftande förhållanden.

De av kommittén i föreliggande kapitel behandlade specialkurserna förutsättes bl. a. skola ersätta den nuvarande specialutbildningen i ladugårds- och svinskötarkurser m. fl. kurser, till vilka statsbidrag utgår ur särskilt härför uppfört anslag, och ingå i lantbruksskolornas ordinarie kursverksamhet.

Fruktodlingsskolan i Urshult

Genom remiss har uppdragits åt kommittén att behandla frågan om den specialutbildning i fruktodling, som meddelas vid fruktodlingsskolan i Urshult.

Vid fruktodlingsskolan i Urshult, som började sin verksamhet år 1952, anordnas årligen en 10 månaders praktisk-teoretisk kurs i frukt- och bärodling. Denna kurs har hittills ej lockat elever i någon större omfattning. Antalet sökande har dock årligen i stort sett motsvarat antalet elevplatser, som uppgår till c:a tio. Under de sistförflutna åren har elevtillslutningen emellertid varit lägre än som motsvarar skolans resurser. Av eleverna har ungefär en tredjedel kommit från Kronobergs län. Till följd av den ringa elevtillslutningen har det icke gått att bedriva den avsedda undervisningen till rimliga kostnader.

Kommittén har tidigare framhållit, att det över huvud taget torde vara förenat med stora vanskligheter att inrätta särskilda skolor för utbildning inom specialområden och att sådan undervisning i stället bör knytas till redan befintliga skolor. I sitt år 1956 avlämnade betänkande har 1954 års trädgårdsskoleutredning anfört liknande synpunkter rörande undervisningen i fruktodling och förordnat en förläggning av den-

samma till särskilda avdelningar vid trädgårdsskolor och lantbruksskolor.

Med hänvisning till vad ovan anförts får kommittén föreslå, att Urshults fruktodlingsskola nedlägges. Det bör ankomma på tillsynsmyndigheten att i samråd med skolans styrelse och huvudman vidtaga erforderliga åtgärder för skolans avveckling. Det aktuella utbildningsbehovet på detta område bör i stället tillgodoses genom att en specialkurs i fruktodling anordnas vid trädgårdsskolan i Alnarp eller vid någon av lantbrukets yrkesskolor i södra Sverige.

KAPITEL VIII

Utbildning av arbets- och driftsledare samt ladugårdsförmän

Den i föregående kapitel behandlade specialiserade vidareutbildningen fyller enligt kommitténs mening två uppgifter. Den ger möjligheter för den blivande jordbrukaren att inom vissa ämnesområden fördjupa och komplettera de kunskaper, som inhämtats i den grundläggande yrkesutbildningen. Den ger också lantarbetaren möjligheter att skaffa sig kunskaper, som ger kompetens för anställning som specialarbetare, exempelvis inom maskinområdet eller djurskötseln.

Vid sidan av specialkurserna föreligger behov av möjligheter till mera omfattande och grundlig vidareutbildning såväl inom jordbruksdriften i sin helhet som inom djurskötseln. Redan nu anser många blivande jordbrukare, att de behöver mera ingående kunskaper i allt sådant, som sammanhänger med ett jordbruks skötsel, än vad som ges i lantmannaskolornas vinterkurser. Vissa av dem genomgår därför längre kursen eller efter vinterkurs vid lantmannaskola även en fortsättningskurs. Andra går till de nuvarande lantbruksskolornas ettårskurser eller tvåårskurser. Vidare blir, som närmare skall behandlas i ett följande kapitel, åtskilliga av dem, som senare genomgått även den nuvarande driftsledarkursen vid Alnarp, egna jordbrukare eller arrendatorer.

Kommittén har därför ansett sig kunna förutsätta, att många jordbrukare icke kommer att nöja sig med den ytterligare påbyggnad på den grundläggande yrkesutbildningen, som en eller två specialkurser ger, utan att de i stället föredrar en längre och mer omfattande vidareutbildning. Vid större företagsenheter inom jordbruket sysselsättes vidare ett antal arbetsledare och driftsledare. Till denna kategori hör rättare, bokhållare, befallningsmän, ladufogdar, inspektorer och förvaltare.

Samtliga dessa befattningshavare behöver en mera omfattande teoretisk yrkesutbildning i jordbruk, än vad som motsvaras av grundläggande yrkeskurs, åtföljd av en eller ett par specialkurser.

Kommittén vill därför föreslå, att ettåriga arbets- och driftsledarkurser anordnas vid sidan av specialkurserna. Den nuvarande driftsledarkursen vid Alnarp bör, såsom förut nämnts, i fortsättningen för undvikande av förväxlingar benämnas lantmästarkurs (kapitel IX).

Även inom djurskötseln finns förmän anställda, nämligen ladugårdsförmän och ladugårdsföreståndare. I den mån dessa har ansvaret för större djurbesättningar, som sysselsätter två eller flera anställda, kan den i specialkurser i djurskötsel meddelade undervisningen ej anses tillfyllest. Utöver sistnämnda kurser bör därför, liksom hittills, anordnas ladugårdsförmanskurser.

Arbets- och driftsledarkurs

Utbildning av arbetsledare för jordbruket sker för närvarande vid lant-

bruksskolornas tvåårskurser. Minimiåldern för inträde är 18 år, varjämte kräves genomgången folkskola och minst ett års praktik inom jordbruk. Eleverna är i regel över 20 år och har flerårig erfarenhet av jordbruksarbete redan vid inträdet i kursen. Samtidigt som antalet elever i sådana kurser under senare år minskat, rekryteras en ökande andel av arbetsledarna bland personer, som genomgått lantbruksskolas ettårskurs eller bland elever i lantmannaskolornas kurser.

Undervisningen i lantbruksskolornas tvååriga kurser för utbildande av jordbruksförmän består till stor del av praktiskt arbete vid skolegendomen samt av regelbundna »turer» som förman i olika befattningar och i samband därmed övningar i arbetsplanering. Den teoretiska undervisningen har inte nämnvärt större omfattning än den, som meddelas i lantmannaskolornas vinterkurser.

Trots en strävan från skolornas sida att ge en avancerad praktisk utbildning, särskilt på maskinområdet, kvarstår dock det faktum, att eleverna får ägna en stor del av undervisningstiden åt rutinmässiga arbetsuppgifter, med vilka de redan förut är väl förtrogna. En avgörande orsak till den minskade elevtillströmningen till dessa kurser torde vara att omfattningen av de meddelade praktiska och teoretiska kunskaperna icke motiverar en så lång utbildningstid som två år. Mot lantbruksskolornas tvåårskurser kan sålunda riktas den invändningen, att alltför lång tid ägnas åt praktisk utbildning och att den teoretiska undervisningen är av alltför ringa omfattning.

En god teoretisk och praktisk yrkesutbildning i jordbruk bör uppställas som ett oeftergivligt krav på arbetsledare, som helt eller delvis skall svara för driften av medelstora eller större gårdar.

Kommittén föreslår, att de nuvarande tvååriga kurserna för utbildande av jordbruksförmän skall upphöra. I stället införes ettåriga arbets- och driftsledarkurser med högre inträdesfordringar. Minimiåldern för inträde i arbets- och driftsledarkursen skall vara 19 år. Vid sidan av kravet på uppnådd minimiålder skall fordras, att sökande har genomgått grundläggande yrkeskurs eller därmed jämförbar utbildning samt har minst två års yrkespraktik i jordbruk eller därmed jämförbar annan praktik. Praktiken bör vara fullgjord efter genomgången grundläggande yrkesutbildning. För det fall den sökande har flera års praktik före inträdet i grundläggande yrkeskurs, bör det ankomma på tillsynsmyndigheten att avgöra, i vilken utsträckning denna praktik skall få tillgodoräknas för inträde i arbets- och driftsledarkurs.

Kommittén har ansett sig endast böra ange mera allmänna riktlinjer för hur undervisningen i arbets- och driftsledarkursen skall organiseras. För dessa kurser, liksom ifråga om övriga hittills behandlade kurser, bör det ankomma på tillsynsmyndigheten att genom normalplaner och metodanvisningar närmare utforma undervisningen. I den mån arbets- och driftsledarkurser kommer att anordnas vid flera skolor, är det av vikt, att undervisningens uppläggning och omfattning blir ensartad. Detta är särskilt angeläget med tanke på att genomgången arbets- och driftsledarkurs skall fordras för inträde i lantmästarkurs (kapitel IX).

Kommittén har kommit till den uppfattningen, att arbets- och driftsledarkursen bör ge kunskaper i växtodlingslära, allmän djurskötsel, maskinlära och företagsekonomi av i stort sett samma omfattning och innehåll som de i kapitel VII föreslagna specialkurserna i dessa ämnen.

Undervisningen i nämnda ämnen skall främst avse att utvidga och fördjupa de kunskaper, som meddelas i den grundläggande yrkeskursen. Därutöver skall i arbets- och driftsledarkursen ges stort utrymme för undervisning i arbetsledning och därmed sammanhängande problem av både arbetsorganisatorisk och psykologisk art. I det förslag till undervisningsplan, som kommittén låtit utarbeta och som återfinnes i bilaga 15, framgår uppläggningen och omfattningen av undervisningen i de olika ämnen, som skall ingå i arbets- och driftsledarkursen. Enligt denna plan skall kursen omfatta en tid av 42 veckor. Rutinmässigt praktiskt arbete skall icke ingå i kursen. Den teoretiska undervisningen bör kompletteras med demonstrationer och övningar. De senare förutsättes till en del komma att bestå i arbetsövningar under lärares ledning. Övningar i maskinernas inställning, skötsel och vård torde vara särskilt angelägna som komplement till undervisningen i ämnet maskinlära.

Eleverna i de föreslagna arbets- och driftsledarkurserna kommer att ha relativt enhetliga förkunskaper, eftersom den fackliga teoretiska förutbildningen i allmänhet kommer att utgöras av grundläggande yrkeskurs. Undervisningen bör därför grundas på de kunskaper, som meddelats i den grundläggande yrkeskursen, utan att mera omfattande repetition av innehållet i denna torde komma att erfordras. Elevernas teoretiska kunskaper bör efter genomgången arbets- och driftsledarkurs komma att ligga över den nivå, som uppnås i nuvarande längre kurser vid lantbruks- och lantmannaskolor, men torde icke nå upp till den nuvarande driftsledarkursens nivå. En sådan utbildning, sedermera kompletterad med kontinuerlig fortbildning, har bedömts som tillfredsställande för flertalet arbets- och driftsledare inom jordbruket.

Mot den nu föreslagna uppläggningen av arbets- och driftsledarutbildningen skulle måhända kunna riktas den anmärkningen, att den ej ger de blivande arbetsledarna tillräcklig praktisk utbildning. Kommittén har dock icke förbisett vikten av att dessa erhåller sådan utbildning. Omfattande praktisk utbildning ingår nämligen i ett tidigare skede av utbildningsgången och meddelas dels i samband med den förberedande och — i viss utsträckning — den grundläggande yrkesutbildningen och dels genom två års yrkespraktik i jordbruk, fullgjord efter sistnämnda utbildning.

Från representanter för lantbrukstjänstemannakåren har framhållits vikten av att en driftsledare vid det kombinerade jord- och skogsbruket också har tillfredsställande kunskaper i ämnet skogshushållning. Av arbetsgivarna uppställes ofta krav i detta hänseeende, som ej kan fyllas av den som endast har jordbruksutbildning. Kommittén är klar över betydelsen av att eleverna i arbets- och driftsledarkursen får möjligheter att erhålla undervisning i skogshushållning, men har icke ansett sig böra föreslå, att ämnet skall vara obligatoriskt och ingå i undervisningsplanen för själva arbets- och driftsledarkursen. I stället bör lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen i samarbete utforma en kurs i skogshushållning, vilken bör kunna förläggas till någon skogsbruksskola och i vilken de elever, som så önskar, kan fortsätta sin utbildning omedelbart efter arbets- och driftsledarkursens slut. Kommittén vill i detta sammanhang också erinra om att möjligheter finns att redan på ett tidigare skede i utbildningsgången inhämta kunskaper på skogens område genom att genomgå av skogsvårdsstyrelserna anordnade kurser i skogshushållning.

Det är svårt att med säkerhet beräkna erforderligt antal elevplatser i de föreslagna arbets- och driftsledarkurserna. Vissa beräkningar över rekryteringsbehovet kan göras med utgångspunkt från antalet inom jordbruket som arbets- och driftsledare verksamma befattningshavare. Enligt uppgifter, som sammanställdes av arbetsmarknadsstyrelsen i april 1956, uppgick antalet lantbrukstjänstemän (befallningsmän, ladugårdsfogdar, inspektorer, bokhållare och förvaltare) detta år till c:a 1.500 och antalet rättare till c:a 1.300. Samtidigt visades att minskningen från 1950 till 1956 uppgått till c:a 3,5 procent per år. Rättarekategorien uppvisade den största minskningen eller i medeltal c:a 4 procent per år. Enligt uppgifter från lantbrukstjänstemannaförbundet har minskningen under åren 1957—1959 varit av samma storleksordning. Från lantarbetareförbundet, i vilket rättarna är organiserade, uppges, att förhållandena inom denna kår tyder på, att minskningen avtagit något under sistnämnda tidsperiod. Antalet anställda arbets- och driftsledare bör med stöd av dessa uppgifter år 1960 kunna beräknas uppgå till c:a 2.400.

Minskningen av antalet arbetsledare, som varit mest framträdande i de mellansvenska länen, beror på rationaliseringen och den därmed sammanhängande mekaniseringen av jordbruksdriften. Utvecklingen har alltmer gått i den riktningen, att jordbrukarna även på de större gårdarna själva övertagit ledningen av det arbete, som till följd av mekaniseringen utföres av en successivt minskande arbetarstam.

Det finns ej anledning förmoda, att minskningen av antalet arbetsledare kommer att upphöra under de närmaste åren. Om den årliga rekryteringen sättes till 3 procent och antalet befattningshavare beräknas uppgå till c:a 2.000, skulle det årliga antalet nytillträdande komma att utgöra c:a 60. Så länge minskningen pågår, kommer dock den sålunda beräknade nyrekryteringen att innebära en överskattning av behovet. Vissa av de platser, som friställes genom pensionering eller avgång ur yrket av andra anledningar, kommer kontinuerligt att återbesättas genom omplaceringar inom kåren till följd av indragningar av tjänster. Å andra sidan kommer även en annan kategori elever att genomgå arbets- och driftsledarkurserna, nämligen sådana som efter fortsatt utbildning i lantmästarkursen avser att söka anställning som yrkeslärare, jordbruks- eller lantbruksinstruktörer eller som tjänstemän i olika slag av inköps- och försäljningsorganisationer m. m. Antalet sådana sökande har försiktigt beräknats till c:a 25 per år.

Vid bedömandet av erforderligt antal elevplatser måste ännu en faktor medtagas, nämligen hur stort antal blivande jordbrukare som kan tänkas komma att välja denna längre utbildning i stället för att söka sig till olika slag av specialkurser. Här saknas över huvud taget hållpunkter för en bedömning. Med tanke på att kommittén i föregående kapitel ansett, att de nuvarande fortsättningskurserna och längre kurserna vid lantmannaskolorna övergångsvis skall få anordnas vid sidan av övriga specialkurser, finns det anledning att, i vart fall under de första åren, uppskatta antalet blivande jordbrukare i arbets- och driftsledarkurserna ganska försiktigt.

Kommittén har därför funnit anledning föreslå, att till en början endast tre à fyra arbets- och driftsledarkurser bör anordnas, var och en beräknad för 20—30 elever. Utbildningen bör i första hand förläggas till lantbruksskolorna i Alnarp, Bollerup och Ulvhäll. Samtliga dessa skolor är försedda med jordbruk

av lämplig storlek och med allsidig driftsinriktning.

Lantbruksskolan i Ultuna har av jordbrukshögskoleutredningen föreslagits skola utnyttjas för en propedeutisk kurs för studerande vid lantbrukshögskolan. Utredningens förslag har, enligt vad lantbruksundervisningskommittén inhämtat, avstyrkts av ett flertal remissinstanser. Det är emellertid alltjämt ovisst, om Ultuna lantbruksskola för framtiden kommer att utnyttjas för arbets- och driftsledarutbildning. Om den propedeutiska kursen icke skulle komma till stånd och möjligheter fortfarande finnes att förlägga här ifrågavarande utbildning till Ultuna bör till nämnda skola tills vidare, intill dess erfarenhet vunnits beträffande anslutningen till arbetsledarutbildningen, förläggas en arbets- och driftsledarkurs.

I området runt om Stockholm råder mycket stor efterfrågan på platser i förberedande och grundläggande yrkesutbildning i jordbruk. Vid Berga lantbruksskola bör därför den nuvarande förmansutbildningen i första hand ersättas av förberedande och grundläggande praktisk-teoretiska yrkeskurser.

Om behov i framtiden skulle uppstå av flera elevplatser i arbets- och driftsledarkurs, än vad som kan åstadkommas vid de här föreslagna skolorna, bör utan större svårigheter ytterligare en eller flera sådana kurser kunna anordnas vid någon av de lantbruksskolor, som har skoljordbruk av tillräcklig storlek och som i övrigt lämpar sig härför.

Ladugårdsförmanskurs

Utbildningen av ladugårdsförmän sker för närvarande i ettåriga praktisk-teoretiska kurser för ladugårdsförmän, som anordnas vid såväl lantbruksskolor som lantmannaskolor. Undervisningen består till största delen av rutinmässigt praktiskt arbete i djurstallarna. Den teoretiska undervisningen uppgår endast till c:a 400 timmar. För att underlätta en lämplig anknytning av densamma till det praktiska arbetet är den teoretiska undervisningen jämnt fördelad över hela kurstiden.

Antalet elever i kurserna har varit lågt, både totalt och per kurs. Mot de ettåriga ladugårdsförmanskurserna har från elevernas sida riktats samma anmärkningar som mot de tidigare i detta kapitel behandlade tvååriga kurserna för utbildande av jordbruksförmän. Från arbetsgivarnas sida framhålles å andra sidan ofta den gedigna praktiska utbildningen och att den därigenom förvärvade arbetsrutinen utgör ett värdefullt resultat av den i kurserna meddelade undervisningen. En bidragande orsak till den bristande elevtillslutningen torde också vara det minskade intresset för djurskötsel i våra dagar.

Liksom ifråga om den övriga arbetsledarutbildningen har kommittén även ifråga om utbildningen av ladugårdsförmän funnit anledning rikta uppmärksamheten på den otillräckliga omfattningen av den teoretiska undervisningen. Som inträdeskrav gäller avslutad obligatorisk skolgång, ett års praktik samt att ha fyllt 19 år. Några krav på teoretisk förutbildning i jordbruk föreligger således icke. Detta medför, att en avsevärd del av den för teoretisk undervisning anslagna tiden måste ägnas åt undervisning i grundläggande ämnen, vilket i sin tur inkräktar på studiet i fackämnena, i första hand husdjurslära.

Kommittén har i föregående kapitel bl. a. framlagt förslag om inrättande av särskilda specialkurser i husdjursskötsel, vilka skall ge kompetens för anställning som yrkesutbildad djurskötare. De föreslås skola omfatta en tid av c:a 10 veckor, som skall ägnas åt teoretisk un-

dervisning, demonstrationer och övningar. För inträde i kurserna skall fordras, förutom avslutad obligatorisk skolgång, genomgången grundläggande yrkesutbildning.

Det är uppenbart, att de ettåriga ladugårdsförmanskurserna icke kan behållas i sin nuvarande form vid sidan av djurskötarkurserna, som bör ge tillräcklig utbildning för skötare av besättningar, som endast sysselsätter en anställd (ensamskötare). Men enligt kommitténs uppfattning behöver därjämte möjligheter finnas att erhålla grundligare och ytterligare fördjupad utbildning på husdjursområdet än vad djurskötarkurserna ger. Kommittén har därvid särskilt haft i åtanke behovet av förmän i de större kreatursbesättningar, som sysselsätter två eller flera anställda.

Kommittén föreslår därför, att vid sidan av arbets- och driftsledarkurserna skall anordnas kurser för utbildande av ladugårdsförmän. För inträde i kurserna skall fordras, att sökande genomgått grundläggande yrkeskurs om minst 21 veckor samt att han har minst två års praktik i djurskötsel, fullgjord efter yrkeskursen. Liksom ifråga om arbets- och driftsledarkursen skall det få ankomma på tillsynsmyndigheten att avgöra, i vilken utsträckning flerårig praktik före yrkeskursen skall få tillgodoräknas. Alternativt skall kortare yrkeskurs plus djurskötarkurs godtagas för inträde i ladugårdsförmanskurs.

Undervisningen i ladugårdsförmanskursen skall omfatta c:a 24 veckor och främst syfta till att utvidga och fördjupa de kunskaper i husdjurslära, ekonomi och redovisningslära, som inhämtats i yrkeskursen, samt att ge de blivande ladugårdsförmännen för deras framtida verksamhet erforderliga kunskaper i arbetsledning. Kursen skall ge grundliga insikter i avels- och utfodringslära, husdjurens skötsel och vård, djurhygien, ladugårds- och mjölkhygien, driftsekonomiska problem, som har samband med husdjursskötsel, samt behandla med arbetsledningen förbundna psykologiska och arbetsorganisatoriska problem. Den teoretiska undervisningen skall kompletteras med övningar och demonstrationer. Genom den föreslagna uppläggningen av ladugårdsförmanskursen uppnås överensstämmelse med det förslag till arbets- och driftsledarkurs, som tidigare behandlats i detta kapitel. På samma sätt som i denna skall i ladugårdsförmanskursen en del av tiden ägnas åt arbetsövningar under lärares ledning. Praktiskt arbete i den form, som hittills förekommit, skall däremot ej ingå i kursen.

Kommittén har låtit utarbeta ett förslag till undervisningsplan för ladugårdsförmanskursen, vilket intagits i bilaga 16.

Med hänsyn till den vikt, som bl.a. arbetsgivarna tillmätt den i de nuvarande ladugårdsförmanskurserna ingående skolmässiga praktiska utbildningen, vill kommittén föreslå, att de praktikplatser, som genom den föreslagna omläggningen av ladugårdsförmansutbildningen kommer att friställas vid berörda lantbruks- och lantmannaskolor, i stället utnyttjas för en på utbildning av ladugårdsförmän inriktad praktisk utbildning i djurskötsel. Denna utbildning bör planläggas i samråd med rektorerna vid de lantbruksskolor, som framdeles kommer att anordna ladugårdsförmanskurser.

Behovet av elevplatser i de föreslagna ladugårdsförmanskurserna är svårt att förutsäga. Enligt den statistik, som sammanställts av arbetsmarknadsstyrelsen och som tidigare åberopats, uppgick antalet ladugårdsförmän i april 1956 till c:a 1.400. Vid en beräknad minskning med c:a 4 procent per år utgör antalet år 1960 c:a 1.200. Om nyrekryteringen

beräknas till 3 procent, blir den årliga rekryteringen för samma år c:a 35. Med hänsyn till att minskningen kan väntas fortgå i oförändrad omfattning, samtidigt som en del av de som ladugårdsförmän redovisade utgöres av ensamskötare, vilka i stor utsträckning i framtiden kan förutsättas nöja sig med den utbildning, som djurskötarkursen kommer att ge, reduceras siffran ytterligare. Å andra sidan kan ett antal blivande jordbrukare med utpräglat intresse för husdjursskötsel tänkas välja denna kurs i stället för den kortare djurskötarkursen.

Kommittén föreslår, att årligen två kurser med vardera 15 elever anordnas för ladugårdsförmän. Med hänsyn till det stora behovet av åskådningsmateriel och övningsobjekt i undervisningen får ej antalet elever i varje kurs vara alltför stort. Då stora fördelar synes vara förenade med att olika former av arbetsledarutbildning förlägges till samma skolor, vill kommittén därjämte föreslå, att kurserna förlägges till Bollerups och Ulvhälls lantbruksskolor.

KAPITEL IX

Utbildning av lantmästare

Utbildningens nuvarande utformning

I samband med den utredning, som föregick inrättandet av lantbrukshögskolan, väcktes förslag om att vid Alnarps lantbruks-, mejeri och trädgårdsinstitut anordna en speciell kurs, benämnd lantbruksskolans högre kurs, som skulle vara avsedd för såväl blivande driftsledare — inspektorer och förvaltare — som innehavare av större jordbruk. Sedan 1931 års riksdag beslutat, att en sådan ettårig högre kurs skulle inrättas vid institutet, började den första kursen år 1933. Kursen kom sedermera att officiellt benämnas driftsledarkurs.

De nuvarande bestämmelserna för driftsledarkursen finnes i stadgan för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut den 22 september 1938 (nr 632) med däri genom kungörelserna nr 214/1946 och 350/1958 gjorda ändringar.

För att vinna inträde som elev i driftsledarkursen fordras:

att ha fyllt 22 år samt vara fri från värnpliktstjänstgöring under den tid kursen genomgås;

att äga god hälsa och goda kroppskrafter, vilket skall styrkas med läkarintyg, utfärdat enligt av institutets styrelse fastställt formulär;

att ha genomgått lantbruksskola eller lantmannaskolas längre kurs, varmed jämställes lantmannaskolas huvudkurs jämte fortsättningskurs;

att ha från vederbörande skola erhållit minst betyget med beröm godkänd i jordbrukslära, husdjurslära, fysik, kemi och botanik;

att äga insikter i modersmålet och matematik, motsvarande minst betyget godkänd i realexamen samt

att ha med goda vitsord deltagit i praktiskt jordbruksarbete under minst tre år, vari dock må inräknas den tid, då vederbörande genomgått lantbruksskola.

Institutets styrelse kan efter avdelningskollegiets hörande medgiva undantag från något av ovan angivna inträdesvillkor. Bland de kompetenta sökandena äger de företräde, som innehar goda vitsord om praktisk duglighet och ledaregenskaper.

Under de första tio åren var antalet elever c:a 30 per år. Under en därpå följande period fram till och med läsåret 1948/49 var elevantalet i medeltal 36. På grund av det stora antalet sökande medgav Kungl. Maj:t rätt för institutets styrelse att från och med läsåret 1949/50 antaga 50 elever och uppdela kursen på två avdelningar. För läsåret 1959/60 antogs efter nytt sådant medgivande 60 elever.

Antalet sökande har under åren 1955—1959 varit sammanlagt 620 eller i medeltal 124 per år. Här är dock att märka, att många sökande icke antages första gången de anmält sig som sökande utan i flera fall kanske först andra eller tredje gången de sökt inträde. An-

talet nya sökande är därför mindre än 124 per år.

Tillgänglig statistik över de antagna elevernas praktik och teoretiska förkunskaper under de sista tio åren visar, att den sammanlagda praktiktiden i medeltal uppgått till 70,3 månader eller nära sex år. Elevernas medelålder har under samma tid varit 26,4 år. Av eleverna har 14,6 procent avlagt studentexamen medan 41,7 procent avlagt realexamen eller gått någon ring i gymnasiet. Återstoden har genomgått folkhögskola (28,4 procent), tenterat eller på annat sätt styrkt sig äga erforderliga allmänteoretiska kunskaper. Samtliga elever har dessutom genomgått lantmannaskola eller lantbruksskola.

Kursen pågår från 1 november till senast 24 oktober påföljande år och omfattar c:a 45 effektiva undervisningsveckor. Undervisningen omfattar c:a 1.400 timmar enligt nedanstående timplan (1958/59).

Antalet undervisningstimmar per vecka uppgår till i medeltal c:a 31.

Undervisningen meddelas i form av dels föreläsningar, dels demonstrationer och exkursioner under ledning av vederbörande lärare, dels ock övningar enligt lärares anvisning och under hans ledning. Skriftliga prov förekommer härvid i så stor utsträckning, som prövas lämpligt, och är obligatoriska i ämnena jordbrukslära, husdjurslära, lantbruksekonomi, redskapslära samt lantbruksbokföring.

Några större ändringar ifråga om timfördelningen har under årens lopp icke företagits. I lantbrukskemi har dock timantalet minskats från 73 till 55. I redskapslära har skett en ökning med c:a 30 timmar. Undervisningens innehåll har givetvis undergått förändringar med hänsyn till den utveckling, som ägt rum inom de olika ämnesområdena och

Ämne	Antal timmar
Jordbrukslära	120
Husdjurslära	132
Lantbruksekonomi med arbetslära	147
Handelslära	50
Mjölkhushållning med kontrollföreningsverksamhet	43
Husdjurens hälso- och sjukvårdslära	28
Kulturteknik	102
Redskapslära	142
Husbyggnadslära	72
Lantbrukskemi	55
Lantbruksbotanik	52
Lantbrukszoologi	26
Nationalekonomi	22
Rättslära	60
Lantbruksbokföring	128
Skogshushållning	80
Arbetspsykologi	30
Exkursioner	40
Demonstrationer	28
Fristående föredrag	18
Speciell föreningskurs	24
Summa timmar:	1.399

de nya rön och erfarenheter, som framkommit genom försök och forskning.

I varje läroämne skall elev undergå tentamen. För erhållande av avgångsbetyg erfordras att elev nöjaktigt tillgodogjort sig undervisningen, vilket utrönes genom avlagda muntliga och skriftliga prov. Minst betyget godkänd fordras i ämnena jordbrukslära, husdjurslära, lantbruksekonomi med arbetslära, kulturteknik, redskapslära och lantbruksbokföring. Avgångsbetyget skall förutom vitsord om kunskaper även innehålla vitsord om flit, punktlighet och uppförande.

Förslag till ändringar i lantmästarutbildningens uppläggning

Under utredningsarbetets gång har

kommittén tagit del av vissa förslag till förändringar av undervisningens uppläggning i lantmästarkursen. Då de därvid framlagda synpunkterna är av värde vid ett slutligt ställningstagande till frågan om kursens lämpliga utformning, skall här i korthet redogöras för några av förslagen.

Redan för tio år sedan framhöll Svenska lantbrukstjänstemannaförbundet, att icke alla, som genomgått lantmästarkursen, kunnat få anställningar som arbets- eller driftsledare, utan att många fått anställning såsom instruktörer hos hushållningssällskap och lantbruksnämnder samt som lärare vid lantbrukets skolor eller övergått till befattningar inom industri och handel.

Förbundet anförde vidare, att utvecklingen inom jordbruket, omorganisationen av hushållningssällskapen och tillkomsten av lantbruksnämnderna samt behovet av yrkeslärare nödvändiggjorde en viss omreglering av rekryteringen av befattningarna hos vederbörande organ. Enligt förbundets mening syntes lantmästarkursen vid Alnarp vara en lämplig form för utbildning av såväl driftsledare vid jordbruket som instruktörer hos hushållningssällskap och lantbruksnämnder samt yrkeslärare vid lantbrukets skolor, därest kursen uppdelades på vissa speciella linjer. En för alla elever gemensam huvudkurs, omfattande omkring nio månader och en härpå följande uppdelning av eleverna på vissa speciallinjer, såsom jordbruks-, husdjurs- och maskininstruktörslinjer, vore enligt förbundets mening en tänkbar lösning.

Lantbruksavdelningskollegiet vid Alnarpsinstitutet har i en promemoria den 24 september 1957 framlagt vissa förslag angående den framtida undervisningen vid lantmästarkursen. Kollegiet framhöll att, även om ett stort antal av lantmästarna återginge till det praktiska jordbruket antingen som egna företagare eller som anställda i driftsledarbefattningar, en tendens förefunnes att allt fler av dem sökte sig till undervisande och rådgivande institutioner på lantbrukets område samt till lantbruket närstående organisationer och företag. Detta kunde enligt kollegiet motivera en viss specialisering av utbildningen. Ett relativt stort antal av eleverna hade, innan de komme till kursen, varit verksamma hos hushållningssällskap som försöksassistenter, många hade varit kontrollassistenter under lång tid och andra hade arbetat inom föreningsrörelsen. Dessa elever ville ofta inhämta fördjupade kunskaper inom sina speciella områden, vilket dock icke vore möjligt med den utformning, som kursen hade.

Kollegiet föreslog därför, att en nedskärning av timantalet i vissa ämnen, bl. a. skogshushållning, kulturteknik, mjölkhushållning och rättslära, skulle vidtagas och att den tid, 150—175 timmar, som därigenom vunnes, skulle användas till specialarbeten inom ettdera av ämnesområdena kulturteknik och försöksteknik, husdjurslära, maskin- och redskapslära, lantbruksekonomi med arbetslära samt skogshushållning.

Svenska lantbrukstjänstemannaförbundet har i maj 1960 till kommittén överlämnat en promemoria med vissa synpunkter på utbildningen av bl. a. arbets- och driftsledare. Med utgångspunkt från förutsättningen att lantbruksskolornas tvåårskurser skulle ombildas till ettåriga arbets- och driftsledarkurser, till vilka genomgången vinterkurs vid lantmannaskola skulle utgöra inträdeskrav, har förbundet föreslagit, att lantmästarkursen skulle ombildas till ett lantbrukets gymnasium. Som motiv anför förbundet, att denna kurs allt mer blivit en kurs för utbildning av tjänstemän vid hushållningssällskap, skolor och andra

till lantbruket knutna institutioner och organisationer. Lantbruksgymnasiet skulle även berättiga till inträde vid lantbrukshögskolan, skogshögskolan och veterinärhögskolan. Studietiden skulle omfatta tre år och undervisningen uppdelas på tre linjer, nämligen en befälslinje för utbildning av driftsledare på större gårdar samt egna jordbrukare, en allmän linje för utbildning av instruktörer, yrkeslärare, lantbruksjournalister m. fl. samt en handelslinje för utbildning av affärsledare, försäljningskonsulenter samt innehavare av liknande administrativa befattningar inom företag med anknytning till jordbruket. Förutom i rena lantbruksämnen skulle undervisning meddelas i matematik, fysik, kemi, botanik och främmande språk. För inträde skulle fordras enhetsskolans 9 a eller 9 g samt facklig förutbildning, motsvarande grundläggande yrkeskurs enligt kommitténs förslag i kapitel VI.

Förbundets förslag skulle sålunda enligt kommitténs uppfattning kunna sägas innebära en sammanslagning av nuvarande driftsledarkursen med specialgymnasiet vid Hvilans folkhögskola.

Lantmästarutbildningen i framtiden

Utbildningens allmänna utformning

Kommittén anser, att det alltjämt behövs en kvalificerad jordbruksutbildning på ungefär samma nivå som den nuvarande driftsledarkursen, d. v. s. mellan den utbildning, som meddelas i lantbruksskolorna, däri inberäknad arbets- och driftsledarkursen, och agronomutbildningen. Ifrågavarande utbildning bör liksom hittills vara förlagd till Alnarp.

De från driftsledarkursen utexaminerade benämnes lantmästare. För undvikande av förväxlingar med de tidigare föreslagna arbets- och driftsledarkurserna vill kommittén för berörda utbildning föreslå benämningen lantmästarutbildning. Den hittillsvarande driftsledarkursen bör av samma skäl i fortsättningen benämnas lantmästarkurs.

Innan kommittén behandlar frågan om vilka utbildningskrav, som bör uppställas för lantmästare i olika befattningar, skall först lantmästarnas verksamhetsområden jämte de förändringar, som inträtt ifråga om dessa under senare år, siffermässigt något belysas.

En undersökning, som gjordes år 1950 (bilaga 17) visade, att över 70 procent av de dittills utexaminerade lantmästarna var sysselsatta i jordbruket som egna företagare eller som anställda arbets- eller driftsledare. Under perioden 1949—1959 (bilaga 18) har motsvarande tal minskat till 57,5 procent. Samtidigt har ett ökat antal lantmästare sökt sig till befattningar som jordbruks-, husdjurs- och maskininstruktörer hos hushållningssällskap eller som lantbruksinstruktörer vid lantbruksnämnder. Andra tjänstgör som maskininstruktörer, yrkeslärare m. m. vid lantbruksundervisningsanstalterna och vid förberedande yrkesutbildning i jordbruk inom enhetsskolan. Ett betydande antal har också anställning i jordbrukets föreningsrörelse eller vid företag, som driver handel med jordbruksprodukter och -förnödenheter.

Enligt kommitténs uppfattning kommer antalet platser för lantmästare i andra befattningar än som arbets- och driftsledare vid jordbruk att ytterligare öka. Flera än för närvarande torde sålunda exempelvis komma att sysselsättas inom lantbruksundervisningen. Kommittén föreslår i ett senare kapitel, att vid lantbruksskolorna skall inrättas yrkeslärartjänster, vilka bör besättas med lantmästare. Om den förberedande yrkesundervisningen i jordbruk i en-

hetsskolans nionde klass utformas enligt de hittills gällande premisserna, kommer inom den obligatoriska skolan att behövas ett stort antal yrkeslärare i jordbruk. Om däremot 9 y skulle få den utformning, som 1957 års skolberedning förutskickat, måste, som kommittén redan framhållit, en kraftig utökning ske av den förberedande yrkesutbildningen vid lantbruksskolorna, vilket i så fall i stället leder till en ytterligare utökning av antalet yrkeslärare vid dessa skolor. Det må vidare nämnas, att ett genomförande av jordbruksupplysningskommitténs i dess betänkande (SOU 1960:39) framlagda förslag till organisation av rådgivnings- och upplysningsverksamheten skulle innebära en utökning av antalet instruktörstjänster. Inom föreningsrörelsen liksom inom jordbrukets övriga organisationer har även under senare år anställts ett ökat antal lantmästare. De företag, som köper och säljer jordbrukets produkter och förnödenheter, anställer också allt flera personer med lantmästarutbildning.

Å andra sidan bör den av kommittén föreslagna arbets- och driftsledarkursen i många fall i stället för lantmästarkursen kunna utgöra lämplig utbildning för driftsledare vid medelstora och större jordbruk. För inträde i arbets- och driftsledarkursen skall krävas genomgången grundläggande utbildning. Kursens längd föreslås skola uppgå till c:a 42 veckor, vilket innebär, att den blir något kortare än den nuvarande lantmästarkursen. Visserligen uppställes ifråga om allmänteoretisk grundutbildning större krav för inträde i den nuvarande lantmästarkursen än för inträde i arbets- och driftsledarkursen, samtidigt som eleverna i förstnämnda kurs har mera omfattande fackkunskaper och större praktisk erfarenhet än vad som kan förutsättas komma att bli fallet med eleverna i arbets- och driftsledarkursen. Men den teoretiska utbildningsnivån i den senare kommer dock att ligga betydligt högre än i någon av de kurser, som för närvarande anordnas vid lantmanna- eller lantbruksskolorna, och en stor del av kurstiden kommer att ägnas åt de för driftsledningen betydelsefulla företagsekonomiska spörsmålen. Kommittén har också redan i föregående kapitel framhållit, att den utbildning, som skall ges i arbets- och driftsledarkursen, kan anses vara tillräckligt omfattande för flertalet inom jordbruket anställda arbets- och driftsledare.

Förekomsten av ytterligare en form av omfattande vidareutbildning i jordbruk utöver arbets- och driftsledarkursen torde emellertid för framtiden motiveras av de utbildningskrav, som uppställes för såväl andra här nämnda tjänstemannagrupper som arbets- och driftsledare vid större jordbruk. Även i framtiden torde nämligen komma att finnas ett betydande antal blivande egna företagare och anställda driftsledare, vilka vill ha en grundligare och mera omfattande teoretisk utbildning i jordbruk än vad som kommer att ges i en grundläggande yrkeskurs och en därpå följande arbets- och driftsledarkurs. Det har från en del håll ifrågasatts, om icke de båda utbildningsbehoven skulle bäst tillgodoses, om lantmästarutbildningen differentierades genom en ganska långt gående linjeuppdelning. Kommittén anser emellertid, att en sådan differentiering skulle medföra en icke önskvärd begränsning av kompetensområdet och försvåra en övergång mellan olika framtida verksamhetsområden. Många av eleverna torde vidare vid kursens början icke ha bestämt sig för om de skall bli egna företagare eller söka anställning som driftsledare, instruktörer, yrkeslärare etc.

Kommittén har i föreliggande sammanhang också diskuterat lantbruksav-

delningskollegiets förslag om att efter en för alla elever gemensam grundkurs införa en specialisering under kursens två sista månader. En sådan uppläggning av undervisningen skulle ge eleverna möjlighet att erhålla fördjupade kunskaper inom det ämnesområde, som intresserar vederbörande mest med hänsyn till de förväntade framtida arbetsuppgifterna. Möjligheter härtill bör emellertid enligt kommitténs mening i viss utsträckning kunna erhållas, utan att en specialisering av utbildningen under sista delen av kursen genomföres. Detta bör kunna ske genom att de, som så önskar, genom självstudier och enskilt arbete tränger djupare in i något av de ämnesområden, som ingår i kursen. Kommittén vill sålunda för sin del förorda, att lantmästarutbildningen även i fortsättningen meddelas i en för alla elever gemensam kurs, som ger en utbildning lämpad för såväl olika tjänstemannagrupper som innehavare av och driftsledare vid större egendomar. Undervisningen bör sålunda utformas med hänsyn till detta.

Särskilt med tanke på de olika tjänstemannagrupperna är det därvid av vikt, att vid undervisningen i lantbrukshushållning mer än hittills uppmärksammas de driftsekonomiska problemen vid familjejordbruken. Detta kan ske genom att de speciella driftsekonomiska förhållandena vid dessa jordbruk tas upp till behandling och får exemplifiera undervisningen i driftsekonomi och driftskalkylering.

Beträffande utbildningskraven må vidare framhållas, att lantmästarkursen skall ge grundliga kunskaper i matematik samt i de naturvetenskapliga ämnen, som är av särskild betydelse för jordbruket, d. v. s. kemi, fysik, botanik och zoologi. Kunskaper i dessa ämnen är av vikt både för undervisningen i och för förståelsen av fackämnena på såväl det biologiska och tekniska som det ekonomiska området.

Vidare bör undervisningen i fackämnena ge en avsevärd fördjupning av de i grundläggande yrkeskurs inhämtade kunskaperna. Detta mål har tidigare uppställts även för arbets- och driftsledarkurserna. Undervisningen i dessa kurser liksom i de grundläggande yrkeskurserna skall emellertid mera inriktas på att ge kunskaper, som kan omedelbart tillämpas i praktisk jordbruksdrift. Förklaringar av orsakssammanhangen skall där ges endast i den mån detta är nödvändigt för att i undervisningen meddelade fakta skall förstås och lättare ihågkommas av eleverna. Den knappt tillmätta tiden tillåter icke lärarna att i arbets- och driftsledarkurserna gå djupare in på de bakomliggande vetenskapliga förklaringarna. Elevernas begränsade kunskaper på det naturvetenskapliga området kommer dessutom att utgöra ett hinder härför.

Undervisningen i lantmästarkursen bör i väsentligt större omfattning än i arbets- och driftsledarkurserna ägnas åt icke endast att fördjupa de rent praktiskt tillämpbara delarna av fackämnena utan även att belysa de naturvetenskapliga orsakssammanhangen. På lantmästarna kommer i framtiden att i högre grad än för närvarande ställas stora krav på kunnande såväl i fackämnena som i de naturvetenskapliga ämnena. Detta gäller, oavsett om de ägnar sig åt undervisning och rådgivning eller anställes i olika befattningar vid organisationer eller företag med anknytning till jordbruket. I samtliga fall blir det i stor utsträckning fråga om att fungera som förbindelselänk mellan jordbruksforskningen och det praktiska jordbruket.

De ökade kraven på lantmästarnas teoretiska utbildning får ej medföra, att

kraven på praktiska erfarenheter och kunnande eftersättes. En bidragande orsak till att lantmästarna kunnat förstärka sina positioner inom jordbruket och kommit att bli synnerligen användbara på olika områden, är deras gedigna praktiska kunnande. De är ofta väl förtrogna med allt, som sker på ett modernt jordbruk, samtidigt som de väl känner de förhållanden, under vilka jordbrukaren lever. Fordringarna för inträde i lantmästarkursen bör vad gäller praktiskt kunnande även för framtiden ställas mycket höga.

Kommittén har icke ansett sig ha anledning att gå närmare in på det förslag om inrättande av ett lantbrukets gymnasium, som framförts av lantbrukstjänstemannaförbundet. En utbildning av detta slag torde knappast kunna utgöra en ersättning för den nuvarande lantmästarkursen, utan får betraktas som ett ytterligare alternativ vid sidan av denna kurs. Kommittén vill erinra om att hela frågan om gymnasieorganisationen är föremål för utredning av en nyligen tillsatt särskild kommitté. Av direktiven för denna framgår, att även fackgymnasiernas ställning skall omprövas.

Undervisningens uppläggning m. m.

Innan kommittén närmare diskuterar hur lantmästarkursen bör utformas för att kunna uppfylla de krav, som nu uppställts, skall här nedan diskuteras på vad sätt den kan och bör inplaceras i den utbildningsgång, som kommittén föreslår för lantbruksutbildningen.

Som redan framgått av redogörelsen för den nuvarande lantmästarkursen skall inträdessökande ha bl. a. kunskaper i svenska och matematik, som svarar mot minst betyget godkänd i realexamen.

Med tanke på det mål, som uppställts för lantmästarutbildningen, är det uppenbart, att för inträde i lantmästarkurs ifråga om allmänteoretiska förkunskaper bör krävas kunskaper i ämnena svenska, matematik, fysik, kemi, biologi samt engelska av samma omfattning som i den nuvarande realexamen. De som genomgått någon av enhetsskolans yrkeslinjer måste därför komplettera sina kunskaper i dessa ämnen. Kravet på kunskaper i engelska är angeläget, bl. a. därför att lantmästarnas verksamhet alltmer kräver, att vederbörande kan följa utländska facktidskrifter samt att de i sin verksamhet ofta får kontakt med utländska studiebesökare.

Vad gäller facklig förutbildning är det uppenbart, att de kunskaper, som inhämtas i grundläggande yrkeskurs är helt otillräckliga som grund för undervisningen i lantmästarkursen. Redan för nuvarande lantmästarkurs kräves, att inträdessökande har genomgått antingen lantbruksskola eller längre kurs alternativt vinterkurs, kompletterad med fortsättningskurs vid lantmannaskola. En önskvärd höjning av lantmästarkursens utbildningsnivå kan enligt kommitténs mening uppnås, om som krav för inträde uppställes genomgången arbets- och driftsledarkurs. Eleverna kommer därigenom också att ha mera ensartade såväl allmänteoretiska som fackliga grundkunskaper.

Inom kommittén har såsom ett alternativ diskuterats att anordna lantmästarutbildning såsom en tvåårig sammanhängande kurs vid sidan av arbets- och driftsledarkursen, varvid samma inträdeskrav med avseende på facklig förutbildning skulle uppställas som för arbets- och driftsledarkursen, d. v. s. genomgången grundläggande yrkesutbildning samt minst två års jordbrukspraktik efter yrkeskursen. En tvåårig sammanhängande utbildning skulle ur pedagogisk synpunkt medföra åtskilliga fördelar. Undervisningen i de naturve-

tenskapliga ämnena skulle då kunna läggas i början av kursen, varefter undervisningen i fackämnena skulle kunna ges i ett sammanhang. Detta skulle medge ett rationellt utnyttjande av studietiden och en god disposition av lärostoffet. En fördelning av undervisningen på två läsår med endast en slutexamen skulle också ge en lugnare studietakt, än vad som blir fallet när samma kunskapsstoff genomgås i två på varandra med vissa års mellanrum följande kurser, som var för sig utgör ett avslutat helt.

Skälen för att, liksom hittills, låta den egentliga lantmästarutbildningen bli ettårig har emellertid kommittén funnit överväga och vill för sin del förorda denna lösning. De erfarenheter, som vunnits av den hittillsvarande uppläggningen av lantmästarkursen, är goda. Eleverna behöver icke ta definitiv ställning till frågan, om de skall välja den mer omfattande lantmästarutbildningen, förrän de genomgått arbets- och driftsledarkursen. Många kommer dessutom att efter arbets- och driftsledarkursen skaffa sig mer omfattande praktiska erfarenheter som arbets- och driftsledare m. m. vid jordbruksföretag eller från anställningar vid skolor, hushållningssällskap etc.

Även personer, som ej genomgått arbets- och driftsledarkurs, men som skaffat sig motsvarande kunskaper genom att de genomgått ett antal av de av kommittén i kapitel VII föreslagna specialkurserna eller på annat sätt inhämtat kunskaper, som kan anses motsvara de i arbets- och driftsledarkursen meddelade, bör kunna vinna inträde i lantmästarkursen. Något avkall ifråga om kravet på allmänteoretiska kunskaper bör ej göras. Sökande, som ej genomgått arbets- och driftsledarkurs, bör för att styrka, att de har kunskaper i fackämnena, svarande mot de i arbets- och driftsledarkursen meddelade, genomgå muntliga och skriftliga inträdesprov. Beträffande övriga sökande bör inträdesfrågan avgöras med utgångspunkt från betygen i dels de allmänna teoretiska ämnena och dels arbets- och driftsledarkursens ämnen. Goda vitsord om praktisk duglighet och ledaregenskaper bör också tillgodoräknas. Som framgår av diagrammet över utbildningsgången i bilaga 3, är den lägsta tänkbara åldern för inträde, med hänsyn till här uppställda inträdeskrav, 20 år. Kommittén föreslår därför, att minimiåldern för inträde i lantmästarkursen fastställes till 20 år. Härvid är dock att märka, att i nämnda diagram hänsyn ej tagits till den värnpliktstjänstgöring, som fullgöres i åldern 19—20 år. Då denna bör vara avslutad före inträdet i lantmästarkursen, kommer eleverna i allmänhet ej att kunna påbörja sin utbildning förrän de uppnått minst 21 års ålder.

Då arbets- och driftsledarkursen skall utgöra kompetenskrav för inträde i lantmästarkursen, kommer eleverna att ha betydligt mera omfattande teoretiska förkunskaper i jordbrukets fackämnen, än som erhålles i någon av de lantmanna- respektive lantbruksskolekurser, som fordras för inträde i den nuvarande lantmästarkursen. Avslutad lantmästarutbildning kommer därför att ge betydligt större fackkunskaper än den nuvarande utbildningen, även om lantmästarkursen göres något kortare och anpassas till en undervisningstid av 42 veckor. Kommittén får därför föreslå, att lantmästarkursen skall omfatta 42 veckor.

Med hänsyn till att eleverna i lantmästarkursen nått mogen ålder och tidigare genomgått en omfattande förutbildning, bör de ha goda förutsättningar att efter lärarnas råd och anvisningar bedriva självständiga studier i till-

gänglig facklitteratur. Undervisningen på lärosal bör därför i rätt stor omfattning kunna begränsas till de mera krävande kursavsnitten, medan eleverna hänvisas till att självständigt inhämta övriga delar av lärostoffet från anvisad facklitteratur. Stort utrymme bör ges åt laboratorieövningar och självständiga övningar, enskilt eller i grupp, i maskinhall och verkstad liksom i djurstallar och på fältet. Den schemabundna undervisningen bör uppgå till c:a 25 timmar per vecka, så att utrymme ges åt elevernas självverksamhet. Kommittén vill ytterligare understryka, att möjlighet självfallet bör finnas för den, som så önskar, att genom självstudier och enskilt arbete tränga djupare in i något av de ämnesavsnitt, som ingår i kursplanen.

Genom att avlägga muntliga och skriftliga prov bör eleverna styrka, att de tillgodogjort sig undervisningen i förekommande läroämnen.

Kommittén har ej ansett sig böra utarbeta något detaljerat förslag till undervisningsplan. Undervisning bör meddelas i följande ämnen, i vilka också efter avlagda prov avgångsbetyg bör ges.

Lantbrukskemi
Lantbruksbiologi (botanik och zoologi)
Jordbrukslära med hydroteknik
Husdjurslära med mjölkhushållning
Lantbruksekonomi med arbetslära
Marknadslära med nationalekonomi
Redovisningslära
Maskinlära med fysik
Byggnadslära

Undervisning i mer begränsad omfattning bör jämväl ges i ämnena matematik, engelska, psykologi och pedagogik, rättslära och skogshushållning med särskild inriktning på skogsekonomi. Undervisningen i engelska bör främst syfta till en komplettering och utvidgning av tidigare inhämtade kunskaper i den utsträckning, som erfordras för att eleverna skall kunna hjälpligt tillgodogöra sig innehållet i engelskspråklig facklitteratur. I nu nämnda ämnen bör i betyget endast anges timantalet samt att eleven deltagit i undervisningen.

Kommittén vill särskilt framhålla, att i ämnet skogshushållning bör endast en kortare orientering ges, som avser att belysa sambandet mellan jordbruk och skogsbruk. De som icke i samband med arbets- och driftsledarkursen redan genomgått den speciella kursen i skogshushållning, som anordnas i anslutning till denna, bör ha möjligheter att efter lantmästarkursen göra detta.

För att undervisningen i lantmästarkursen skall kunna hållas på en hög nivå, är det av vikt, att kvalificerade lärare kan knytas till densamma. Med hänsyn till undervisningens nivå bör för lärarna i huvudämnena jordbrukslära, husdjurslära, lantbruksekonomi, maskinlära och lantbrukskemi med lantbruksbiologi inrättas lektorstjänster. Kommittén återkommer till denna fråga i samband med behandlingen av lärarnas anställningsförhållanden och utbildning i kapitel XIII.

Liksom ifråga om arbets- och driftsledarkursen är det ifråga om lantmästarkursen svårt att fastställa, vilket antal elever som årligen bör antagas. Som framgår av den tidigare redogörelsen har antalet elever i den nuvarande lantmästarkursen utökats från 30 till för närvarande 60.

Av 1959 års undersökning angående lantmästarnas sysselsättning (bilaga 18) framgår, att under perioden 1949—1958 i medeltal per år 15 har blivit egna företagare, 13 fått anställning som driftsledare och förvaltare vid jordbruk och 9 som instruktörer eller yrkeslärare, medan 7—8 anställts inom handel och industri. En viss ökning även av

den senare gruppen kan för framtiden förväntas.

På grund av den osäkerhet, som för närvarande råder ifråga om utbildningsbehovet, bör antalet elevplatser i lantmästarkursen tills vidare begränsas till högst 60. Det torde liksom hittills böra ankomma på Kungl. Maj:t att för varje år bestämma det antal elever, som får antagas i lantmästarkursen.

Om behovet av lantmästarutbildning för framtiden skulle bli så stort, att det ej kan tillgodoses med här föreslagna kurser i Alnarp, bör ytterligare en lantmästarkurs anordnas i mellersta Sverige, exempelvis i Ultuna.

Det har redan förut framhållits, att undervisningen i lantmästarkursen skall bygga på de i arbets- och driftsledarkursen inhämtade kunskaperna. För att en god ömsesidig anpassning av undervisningen i de båda kurserna skall kunna uppnås, är det angeläget, att till Alnarp även förlägges en arbets- och driftsledarkurs.

Kommittén är medveten om att många elever i lantmästarkursen efter avslutad utbildning kommer att i större eller mindre utsträckning specialisera sig inom vissa områden. Den härför erforderliga specialutbildningen bör enligt kommitténs uppfattning ges efter avslutad lantmästarutbildning i specialkurser, som anordnas i den utsträckning behov därav föreligger. Som exempel härpå vill kommittén framhålla, att de lantmästare, som avser att bli instruktörer vid hushållningssällskap och lantbruksnämnder eller yrkeslärare vid lantbrukets yrkesskolor, behöver mera omfattande undervisning i psykologi och pedagogik, än de erhåller i den orienteringskurs, som skall ingå i lantmästarutbildningen. De bör hänvisas till den pedagogiska grundutbildning, som kommittén i kapitel XIV föreslår bör inrättas. På motsvarande sätt kan speciella vidareutbildningskurser komma att visa sig behövliga även för andra kategorier av lantmästare. Det bör ankomma på tillsynsmyndigheten att, då behov uppstår, föranstalta om tillfälliga kurser av detta slag.

Jordbrukshögskoleutredningens förslag rörande bl. a. hortonomutbildningen och den statliga försöksverksamheten kommer, om det genomföres, att påverka de administrativa förhållandena vid Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut. Den högre trädgårdsutbildningen jämte försöksverksamheten på såväl lantbruks- som trädgårdsområdet kommer nämligen i sådant fall att inordnas under lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök. Vidare kommer mejeriingenjörsutbildningen — om ett framlagt förslag genomföres — att förläggas till teknisk högskola. Det synes under sådana förhållanden lämpligt, att den övriga verksamheten vid institutet, som då — utom lantmästarkursen — kommer att bestå av lantbruks-, mejeri- och trädgårdsundervisning på samma nivå som vid övriga yrkesskolor, samordnas under en gemensam styrelse för institutet. Detta bör liksom hittills stå under lantbruksstyrelsens överinseende.

KAPITEL X

Lanthushållsskolorna

I olika sammanhang har betonats värdet av yrkesutbildning för husmödrar. Yrkesskickligheten på det husliga området är av största betydelse främst för de enskilda hemmen, men är även av samhällsekonomiskt intresse. De ekonomiska värden, som husmödrarna förvaltar, representerar stora belopp. Härtill kommer den känsla av trivsel i arbetet, som yrkesskickligheten ger. Detta gäller givetvis på alla arbetsområden, men är icke minst viktigt i hemarbetet, där husmoderns kunnighet på ett så påtagligt sätt inverkar på hela familjens välbefinnande. Lanthushållsskolans stora betydelse för utbildning på det husliga området har allmänt erkänts. De olika kurserna har varit mycket eftersökta och antalet sökande är såsom tidigare nämnts betydligt större än antalet tillgängliga elevplatser. Det må därjämte nämnas, att lanthushållsskolans årskurs om 308 dagar eller speciell yrkeskurs om 154 dagar jämte praktiktjänstgöring vid barnavårds- och sjukvårdsinstitutioner medför kompetens för hemvårdarinneyrket. Skolorna har vidare i viss utsträckning utnyttjats för att ge en grundläggande huslig utbildning åt ungdom, som ämnar utbilda sig för andra vårdyrken eller till lärare på det husliga området. Såsom framgår av kapitel II anordnas även vid vissa skolor utom den ordinarie undervisningen kurser av annat slag. Enighet torde råda därom, att undervisningen vid lanthushållsskolor ger eleverna en god utbildning på lanthushållsområdet, samtidigt som internatformen, vilken av praktiska skäl här måste användas, har fostrande betydelse genom kontakten dels mellan elever från olika samhällsgrupper och dels mellan lärare och elever.

Lanthushållsskolan torde enligt kommitténs mening redan fylla högt ställda anspråk på nutida lanthushållsutbildning. Kommittén har därför icke ansett sig böra föreslå några mera genomgripande förändringar beträffande denna skolform. Med hänsyn till den snabba utveckling, som förhållandena på det husliga området och då särskilt inom lanthushållet under senare år undergått, synes det emellertid angeläget att något närmare ingå på lanthushållsskolans framtida arbetsuppgifter. Likaså har kommittén funnit, att bestämmelserna om undervisningens innehåll bör översees dels för att successivt kunna anknyta enhetsskolans husliga utbildning till vissa av lanthushållsskolornas kurser och dels med tanke på att kurserna bör anpassas efter pågående utveckling, vilket nödvändiggör vissa ändringar av kursplanerna.

Uppgifter

Kommittén vill till en början beröra lanthushållsskolornas möjligheter att medverka vid den förberedande yrkesutbildningen i enhetsskolan.

1957 års skolberedning har, såsom ovan påpekats, i ett uttalande sommaren 1960

angående undervisningen i enhetsskolans högstadium förklarat sig i princip anse, att utbildningen i nionde årskursen i fortsättningen borde utformas på annat sätt än i den hittillsvarande försöksverksamheten. Vad beträffar den i detta sammanhang aktuella linjen 9 y anser tydligen beredningen, att den förberedande yrkesutbildningen skulle koncentreras från nuvarande åtta grenar till fyra huvudområden, varav en allmän huslig gren. Den hittillsvarande uppdelningen av sistnämnda gren på olika alternativ skulle slopas. Lantbruksundervisningskommittén förutsätter emellertid, att vissa variationsmöjligheter ifråga om undervisningens inriktning fortfarande skall förefinnas. Sålunda bör enligt kommittén om så befinnes önskvärt, undervisningen inom 9 y kunna ges en mera lanthushållsbetonad inriktning, eventuellt i likhet med den tidigare inom 9 y 2 c. Syftet med denna gren är att ge eleverna en första utbildning i göromål, som förekommer i ett hem på landsbygden. Enligt kommitténs mening måste undervisningen härvid i särskild grad göras åskådlig och de praktiska övningarna läggas så, att de i görligaste mån kommer att likna husmoderns arbete i ett lanthushåll. Härjämte erfordras såväl ändamålsenliga undervisningslokaler som lämplig undervisningsmateriel.

Det synes enligt kommitténs mening vara värdefullt, att lanthushållsskolorna medverkar i denna förberedande husliga utbildning, så långt tillgängliga resurser medger. Även om möjligheterna att förlägga lanthushållsinriktad undervisning av detta slag till lanthushållsskola är starkt begränsade på grund av det stora elevantalet, som för närvarande söker sig till dessa skolor, bör dock sådan medverkan kunna ske i viss utsträckning. Detta samarbete skulle underlättas, om enhetsskolans undervisning i vissa speciellt lanthushållsbetonade ämnen kunde koncetreras till en kortare kurstid om exempelvis 6—8 veckor och förläggas till lanthushållsskola. Ett annat tänkbart alternativ vore, att eleverna överflyttades till en lanthushållsskola, exempelvis ett par veckor under vardera höstterminen och vårterminen, för undervisning i sådana ämnen, som speciellt sammanhänger med husmoderns arbetsuppgifter i ett lanthem. Detta senare alternativ torde vara att föredraga, med hänsyn till att undervisningen i trädgårdsskötsel är säsongbetonad. Förutsättningen för att en lösning av problemet skall ernås är emellertid, att eleverna kan inkvarteras på skolan eller att skolskjutsar kan ordnas. Möjligheterna att utnyttja lanthushållsskolans resurser för nu ifrågavarande ändamål bör noga prövas av de regionala och lokala skolmyndigheterna.

Lanthushållsskolans främsta uppgift bör emellertid även i fortsättningen vara att ge den för husmodern på landsbygden nödvändiga husliga grundutbildningen. I detta syfte bör den framdeles ge dels en grundutbildning för de elever, vilka icke i enhetsskolan erhållit huslig utbildning, och dels en fortsatt utbildning åt dem, som genomgått 9 y huslig linje, men som önskar fördjupade kunskaper i lanthushållsbetonade ämnen. Vid planering av lanthushållsskolans kurser måste därför hänsyn tagas till elevernas förkunskaper, så att kurserna icke blir en upprepning, utan bygger vidare på det kunskapsstoff och de färdigheter, som tidigare inhämtats. Vissa kurser torde därför böra utformas som direkt påbyggnad till utbildningen vid enhetsskolans hushållslinje. Även andra typer av kurser än de nu förekommande kan dock komma att visa sig erforderliga. Det bör därför ankomma på de lokala och regionala myndigheterna att följa behovet av kurser.

Lanthushållsskolan bör även liksom hittills medverka vid den grundläggande utbildningen i vårdyrken o. dyl. Det synes lämpligt, att ungdomar, som avser att bli yrkesverksamma på landsbygden, även i fortsättningen söker sig till lanthushållsskolan. Särskilt för blivande hemvårdarinnor på landsbygden torde denna skolform vara en lämplig utbildningsväg.

Då lanthushållsskolorna i stor utsträckning vänder sig till kvinnlig jordbrukarungdom, kan skolorna vid sin undervisning givetvis icke helt bortse från förhållanden, som är rådande inom jordbruket. Enligt kommitténs mening ligger det dock icke inom ramen för lanthushållsskolans uppgift att meddela yrkeskunskaper i rena jordbruks- och skogsämnen. Kurser i dessa ämnen anordnas av lantbruksskolor och hushållningssällskap och de kvinnor, som önskar utbilda sig på dessa områden, bör hänvisas dit.

Även om lanthushållsskolan sålunda icke bör engageras i den direkta yrkesutbildningen i jordbruksämnen, är det enligt kommitténs mening viktigt, att lanthushållsskolan ger sina elever en orientering om själva jordbruksproduktionen för att klargöra sambandet mellan jordbrukets olika driftsgrenar. En sådan inblick i jordbruksdriften är en nödvändig del av utbildningen för den som kommer att som lantbrukarhustru bli delägare i ett jordbruksföretag. Men även för den, som får sin framtida verksamhet inom annan hushållstyp, är denna undervisning av betydelse. Den inblick, den ger i livsmedelsproduktionen och i jordbruksbefolkningens villkor, skapar förutsättningar för en ökad förståelse mellan jordbrukets folk och andra yrkesutövare.

Det har i olika sammanhang diskuterats, om arbetet i landsbygdens hushåll numera skiljer sig från motsvarande arbete i tätorterna och om icke utbildningen i stort sett skulle kunna vara densamma för alla husmödrar. I detta hänseende må framhållas, att i fråga om rent husliga sysslor stora likheter förefinnes mellan olika kategorier av hushåll, medan däremot, när det gäller planering och arbetsorganisation, skillnaden mellan lanthushållet och övriga hushållstyper alltjämt är betydande. Det bör dessutom beaktas, att jordbrukarhustrun är delägare och medarbetare i jordbruksföretaget och att hon i denna egenskap behöver ha allmänna insikter i driften av detsamma. Grundläggande kunskaper i driftsekonomi är därför av värde för jordbrukets husmödrar, enär dessa icke endast skall kunna lägga ekonomiska synpunkter på hushållsarbetet, utan även bör kunna förstå planeringen av jordbruksdriften. Härtill kommer att husmodern ofta är nödsakad att direkt deltaga i jordbruksarbete och husdjursskötsel. Detta arbete är av ganska varierande omfattning, beroende bl. a. på åkerarealens storlek och gårdens belägenhet. Särskilt vid de mindre och medelstora jordbruken är kvinnornas arbetsinsats i produktionen tidvis betydande och vid de norrländska jordbruken svarar husmödrarna ofta regelmässigt för en del av arbetet vid gårdarna, särskilt skötseln av djuren. Det torde också vara ganska sannolikt, att kvinnorna i lanthushållen i större utsträckning än nu måste biträda vid traktorkörning och andra maskinarbeten samt lantbruksbokföring.

I ett lanthushåll är det om möjligt mer än i andra hushåll av vikt, att alla möjligheter till förenkling och underlättande av hushållsarbetet utnyttjas. Där värdefull arbetstid åtgår till improduktiva arbeten ges icke utrymme för en rationell användning av arbetskraften. Utvecklingen på hushållsarbetets område har emellertid gått snabbt.

Bättre bostäder med god maskinell utrustning för hemarbetets utförande har åstadkommits, vartill kommer den rationalisering av hemarbetet, som skett genom den alltmer ökade användningen av industriellt beredda produkter av livsmedel och andra förnödenheter. Genom fortgående rationalisering av lanthushållet minskas husmoderns arbete, varigenom hon får tillfälle till ökad fritid eller till att göra insatser antingen i det egna jordbruksföretaget — i synnerhet under tidsperioder av ökad arbetsbelastning — eller i annan förvärvsverksamhet. Då möjligheterna att erhålla förvärvsarbete utanför jordbruket är betydligt mera begränsade på den egentliga landsbygden än i tätorterna, torde det ofta bli så, att husmodern i stället deltar i jordbruksarbetet, vilket också är av ekonomisk betydelse för familjen.

Utbildningens innehåll och anordnande

För närvarande anordnas vid lanthushållsskolorna, som tidigare anförts i kapitel II, två slag av huvudkurser, nämligen dels årskurser om 44 veckor och dels halvårskurser om 22 veckor. Även i fortsättningen synes lanthushållsskolornas centrala arbetsuppgift, husmodersutbildningen, böra tillgodoses genom kurstyper av detta slag.

Ämnesfördelningen i den nuvarande 22 veckorskursen är i huvudsak densamma som i årskursen. Självfallet kan dock undervisningen icke ges samma grundlighet i den kortare kursen i vare sig praktiska eller teoretiska ämnen som i den längre kursen. Det kunde därför synas lämpligt att uteslutande anordna årskurser. Lanthushållsskolan måste emellertid räkna med ungdomens önskemål att snabbt komma ut i förvärvsarbete. Kostnaderna för genomgång av en längre kurs blir också, speciellt för äldre elever, relativt höga på grund av utebliven arbetsförtjänst. Sannolikt beroende på den kortare kurstiden vid halvårskursen har denna kursform blivit synnerligen populär. Med hänsyn till den stora efterfrågan på utbildning i lanthushåll och angelägenheten av att bereda så många som möjligt plats vid skolorna är det önskvärt, att nuvarande system med halvårskurser bibehålles.

Den längre kursen (årskursen) bör utan väsentlig olägenhet kunna förkortas till förslagsvis 39 veckor. Med en något mera koncentrerad undervisning synes nämligen, enligt vad som uttalats från ett flertal skolor, lika gott resultat kunna erhållas som med nuvarande kurstid. Genom en dylik förkortning skulle personal och lokaler kunna frigöras för anordnande av bl. a. fortbildningskurser, varigenom skolornas sammanlagda utbildningsinsatser skulle ökas. Kommittén föreslår i kapitel XII, att läsåret vid lantbruks- och lanthushållsskolorna skall omfatta 42 veckor. Den kortare kursen (halvårskursen) måste därför avkortas med en vecka och sålunda komma att omfatta endast 21 veckor. Båda de här nämnda kurserna föreslås skola benämnas *yrkeskurser*.

Undervisningen vid lanthushållsskolorna bör syfta till att bibringa eleverna praktiska färdigheter i skötseln av ett lanthem, men den skall även ge den teoretiska bakgrund, som är nödvändig för att arbetet skall kunna bedrivas på rätt sätt. För vinnande av detta mål har tidigare den mera praktiskt inriktade undervisningen varit dominerande vid lanthushållsskolornas yrkeskurser. Utvecklingen mot mera maskinell drift i hushållet och mot en större sortering på varumarknaden samt nödvändigheten av att eleverna får insikter i företagsekonomiska problem har emellertid väsentligt ökat behovet av teoretiska kunskaper. Under årens lopp har därför den

teoretiska undervisningen kommit att ta allt större utrymme i anspråk på kursplanerna. Med hänsyn härtill föreslår kommittén, att undervisningen vid lanthushållsskolornas yrkeskurser skall omfatta 45 veckotimmar, varav 15—16 timmar teoretisk undervisning.

I bilaga 19 har kommittén framlagt förslag till kurs- och timplaner, varav avvägningen mellan olika ämnen framgår. Kommittén anser det nödvändigt, att skolorna ges viss frihet vid tillämpningen av timplanerna, så att undervisningen kan anpassas till de lokala förhållandena i den bygd, där skolan är belägen. Uppdelningen av de olika ämnena på ett bestämt antal undervisningstimmar får icke heller hindra en samordning av undervisningen i närstående ämnen, så att dessa på ett naturligt sätt kompletterar varandra. Vad beträffar kurs- och timplanernas innehåll må i övrigt framhållas följande.

Undervisningens innehåll i ämnena kostlära, bostads- och hemvårdslära, hygien med hemsjukvård, arbetsorganisation, arbetsteknik och hållningslära, barnavård samt slöjd torde i huvudsak framgå av kursplanerna. Ekonomiläran föreslås omfatta, förutom hemmets ekonomi, även en orientering i lantbrukshushållsekonomi. Arbetsorganisation och arbetsteknik skall ges större utrymme på schemat; likaså bör eleverna speciellt i den längre yrkeskursen få ägna mera tid åt enskilda arbetsuppgifter. Ämnena husdjurslära med mjölkhygien och trädgårdsskötsel bör uppläggas med beaktande av förhållandena inom jordbruket i olika bygder. Det är sålunda vid utformningen av dessa tre ämnen, som en något större inriktning på jordbruksnäringens ekonomiska frågor och produktionsbetingelser förutsättes skola ske. Under den nya ämnesbeteckningen samhällslära med familjekunskap inordnas undervisningen i medborgarkunskap, varjämte ökad vikt lägges vid samhällets och organisationernas funktioner samt familjesociala och familjerättsliga frågor.

För närvarande utbildas såsom framgår av kapitel II hemvårdarinnor vid vissa skolor dels i årskursen, dels i en speciell yrkeskurs om 22 veckor. För inträde i den senare fordras att ha genomgått lanthushållsskolans halvårskurs eller annan likvärdig utbildning. Dessutom erfordras fem månaders praktiktjänstgöring inom barnavård, sjukvård och åldringsvård för erhållande av hemvårdarinnekompetens, oavsett vilken utbildningsgången varit. Vid några lanthushållsskolor anordnas därjämte tre månaders prov- och kompletteringskurser, som avser att ge äldre praktiskt erfarna kvinnor möjlighet till en kortare och mera koncentrerad utbildning för hemvårdarinneyrket. Dessa kurser anordnas av socialstyrelsen i samråd med överstyrelsen för yrkesutbildning och lantbruksstyrelsen. Denna utbildning har i stort sett likartad inriktning som den längre utbildningen och ger samma kompetens.

Enligt kommitténs mening bör hemvårdarinneutbildning vid lanthushållsskola i fortsättningen omfatta antingen yrkeskurs om 39 veckor eller 21 veckor med en på sistnämnda kurs följande särskild yrkeskurs om 18 veckor. Annan likvärdig utbildning, inhämtad inom andra skolformer, bör även kvalificera för inträde till den sistnämnda kursen. Vidare bör, i likhet med vad som nu gäller för erhållande av hemvårdarinnekompetens, utbildningen vid såväl 39 veckors yrkeskursen som 18 veckors yrkeskursen kompletteras med fem månaders praktik inom sjukvård, barnavård och åldringsvård. Efter denna praktiktid bör eleverna vid skolan genomgå en avslutande specialkurs om tre veckor. Yrkeskursen för hemvårdarinnor bör

kunna begränsas till att omfatta 18 veckor. Undervisningen bör i likhet med vad som föreslagits för 39 veckors kursen omfatta 45 veckotimmar, varav 15 timmar teoretisk undervisning. Genom att koncentrera undervisningen och överföra vissa ämnesavsnitt till den avslutande treveckorskursen bör trots den avkortning av yrkeskursen, som sålunda föreslås, en tillfredsställande hemvårdarinneutbildning kunna ernås. Det synes skäligt, att praktik t. ex. på barnavårds- eller sjukvårdsinstitutioner, som kan ha fullgjorts mellan lanthushushållsskolans 21 veckors kurs och yrkeskursen för hemvårdarinnor, får tillgodoräknas för inträde vid den avslutande kursen. Den här förslagna utbildningsgången skiljer sig från den nu tillämpade främst genom införandet av den avslutande treveckorskursen. Det har sedan länge varit ett önskemål, icke minst från socialstyrelsens sida, att genom en dylik kurs ge eleverna tillfälle att under kompetent ledning sammanfoga de olika utbildningsmomenten till en helhet. Eleverna skall således efter att ha praktiserat under föreskriven tid vid olika barnavårds- och sjukvårdsinstitutioner samt på ålderdomshem, samlas vid skolan för tre veckors teoretisk undervisning. För att ge de blivande hemvårdarinnorna goda förutsättningar för att på ett rätt sätt kunna utöva sitt yrke bör undervisningen i denna avslutande kurs främst inriktas på att ge dels yrkeskunskap, dels fördjupade kunskaper om samhället och dess hjälpåtgärder. Förslag till kursplan återfinnes i bilaga 20.

För närvarande är inträdesåldern vid lanthushållsskola 17 år, skolans styrelse dock obetaget att medgiva inträde åt den, som fyllt 16 år, och efter tillstånd av lantbruksstyrelsen i varje särskilt fall även åt yngre sökande. Kommittén föreslår, att inträdesåldern sänks till 16 år, så att lanthushållsskolans kurser kan genomgås i direkt anslutning till enhetsskolan.

Specialkurser m. m.

Även om lanthushållsskolans grundläggande kurser i och för sig ger en tillfredsställande yrkesutbildning på det husliga området, kan det föreligga behov av ytterligare utbildning i skolmässiga former. Det bör sålunda erinras om att eleverna är unga och att de i de flesta fall först efter ett antal år självständigt kommer att förestå ett hushåll. Särskilt kan utbildningen behöva kompletteras och fördjupas för dem som genomgått de kortare 21 veckors yrkeskurserna. Dessutom medför självfallet utvecklingen på detta liksom på andra områden ett ständigt behov av fortbildning.

I syfte att tillgodose behov av här nämnt slag har kommittén ansett sig böra överväga en särskild fortbildningskurs för dem, som tidigare genomgått lanthushållsskola eller erhållit motsvarande utbildning inom hushåll och har mera bestämda planer på att ägna sig åt jordbrukarhushållet. Såsom framgår av förslag till kursplan i bilaga 21, skulle kursen omfatta en tid av sex veckor med omkring 200 undervisningstimmar. Med hänsyn till att eleverna vid dessa kurser i många fall kommer att vara husmödrar, har härvid förutsatts att undervisningen endast skulle pågå fem dagar per vecka, varigenom deltagarna skulle kunna återvända till sina hem över lördag och söndag. Av antalet undervisningstimmar skulle omkring 140 timmar i huvudsak ägnas åt komplettering och fördjupning av husliga fackkunskaper på aktuella områden, varvid förutsättes att dessa anknyter till förhållanden inom lanthushållet. Återstående 60 timmar skulle ägnas åt lantbruksekonomi, vilket ungefärligen motsvarar kommitténs förslag till ämnets

omfattning vid lantbruksskolans grundläggande yrkeskurs. Såsom lärare bör, förutom skolans egna lärare, även kunna anlitas speciallärare från t. ex. lantbruksskolor och hushållningssällskap.

Det må vidare nämnas, att vid lanthushållsskolorna redan nu anordnas specialkurser för blivande hushållslärare, som har för avsikt att genomgå lanthushållsinriktade grenar vid seminarium. Behov av sådana kurser föreligger alltjämt.

Behovet av fortbildning i olika ämnen har ökat. Med hänsyn till att numera många ungdomar inom olika skolformer, t. ex. vid enhetsskolans högstadium, husmodersskolor och andra yrkesskolor, får en förberedande eller grundläggande huslig utbildning är det av vikt, att lanthushållsskolorna i samråd med hushållningssällskapen tillgodoser önskemålet om specialkurser inom olika områden med anknytning till landsbygdens förhållanden. En sådan samverkan mellan å ena sidan undervisningen och å andra sidan rådgivningsverksamheten förekommer, som tidigare nämnts, sedan gammalt. Kortare kurser har förlagts till lanthushållsskolorna, varvid skolornas lärare medverkat. Omvänt medverkar sällskapens tjänstemän genom föredrag och demonstrationer i skolornas undervisning. Eftersom såväl blivande husmödrar som andra med kanske mångårig vana vid arbete i hem måste ha tillgång till fortbildning och upplysning inte minst med hänsyn till den mängd av nya varor, som den ständigt fortlöpande tekniska utvecklingen för med sig, är det angeläget, att skolornas resurser ifråga om både lärare, undervisningslokaler och förläggningsutrymmen ställes till förfogande för rådgivnings- och upplysningsverksamheten i den utsträckning detta kan ske, utan att undervisningsverksamheten eftersättes.

Genom den föreslagna förkortningen av årskursen blir lanthushållsskolornas möjligheter att mottaga kortare kurser betydligt utökade. Även kortare kurser om exempelvis en à två veckor bör då kunna anordnas och kan förslagsvis behandla ämnen som ekonomilära med hushållsbokföring, maskin- och elkunskap, konsumentupplysning med inköps- och distributionskunskap, rationellt hemarbete, omfattande bl. a. matlagning och hemvård samt heminredning, trädgårds- och smådjursskötsel. Även kortare kurser i barnuppfostran och samhällslära med familjekunskap bör kunna förläggas till lanthushållsskola.

KAPITEL XI

Lantbruksundervisningens organisation

I direktiven för lantbruksundervisningskommitténs arbete föreskrives, att kommittén borde tillse, att kurserna vid lantbrukets yrkesskolor i möjligaste mån förlades så, att såväl skolornas byggnader och övriga anläggningar som lärarkrafter på ett lämpligt och rationellt sätt komme till användning. I samband härmed borde undersökas, i vilken omfattning lantbrukets yrkesskolor och lärare vid dessa kunde vid sidan av sina ordinarie arbetsuppgifter utnyttjas för yrkesundervisning i enhetsskolans nionde läsår samt i hushållningssällskapens upplysnings- och rådgivningsverksamhet. Dessa frågor, som även sammanhänger med lantbruksundervisningens organisation på det lokala och regionala planet, behandlas i annat sammanhang i detta betänkande. Vidare har kommittén enligt direktiven att i samråd med 1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning och viss lärarutbildning behandla frågan om lantbruksundervisningens centrala ledning.

I detta kapitel lämnas inledningsvis en översikt av den nuvarande organisationen, därefter behandlas de organisatoriska och andra åtgärder, som enligt kommitténs uppfattning bör vidtagas för att åstadkomma dels en ökad inbördes samverkan mellan lantbrukets yrkesskolor, dels en bättre samordning av undervisnings- och rådgivningsverksamheten på lantbrukets område och dels ett förbättrat samarbete mellan lantbruksundervisningen och övrig undervisning och yrkesutbildning.

Nuvarande organisation

Huvudmän för skolorna är numera i övervägande antalet fall landsting. Av redogörelsen i kapitel II framgår sålunda att läsåret 1959/60 omkring 80 procent av skolorna hade landsting som huvudman. Övriga huvudmän är staten, hushållningssällskap, stiftelser, föreningar och i enstaka fall aktiebolag.

Enligt gällande stadga[1] för lantbruksundervisningsanstalter skall vid varje skola finnas en skolstyrelse, utsedd på det sätt och för den tid Kungl. Maj:t för varje skola bestämmer. Antalet styrelseledamöter skall vara lägst fem. Minst två av ledamöterna i lanthushållsskolas styrelse skall vara kvinnor. Då lantmanna- och lanthushållsskola är förlagda till samma plats, kan gemensam styrelse utses för båda skolorna.

I styrelsens uppgifter ingår att övervaka att gällande föreskrifter efterleves, att skolans verksamhet bedrives i enlighet med dess ändamål samt att i övrigt främja skolans bästa. Styrelsen bör vidare i största möjliga utsträckning samverka med hushållningssällskapet och skogsvårdsstyrelsen i området. Det tillkommer vidare styrelsen att tillsätta och entlediga rektor och lärare och att besluta om tjänstledighet och semester

[1] SFS 1951/663 (ändr. 763/1953, 250/1958 och 306/1959).

samt, då så erfordras, förordna om befattnings uppehållande under ledighet. Vidare skall styrelsen uppgöra förslag till undervisningsplaner och underställa tillsynsmyndigheten dessa förslag för godkännande, årligen efter förslag av rektor uppgöra utgifts- och inkomststat för skolan samt till skolans huvudman och tillsynsmyndigheten avgiva berättelse över skolans verksamhet under sistförflutna läsår. Styrelsen har därjämte inseende över skolans ekonomi. Styrelsens ledamöter svarar gemensamt för de medel styrelsen har under sin förvaltning.

Rektor är självskriven ledamot av styrelsen och skall närmast under denna handha skolans ledning samt deltaga i och ansvara för undervisningen vid skolan. Rektor skall tillse, att skolans verksamhet bedrives i enlighet med gällande föreskrifter samt att lärare och elever fullgör sina skyldigheter. Vidare skall rektor under styrelsens inseende handha skolans ekonomi, bereda och föredraga de frågor, som skall behandlas av styrelsen, samt handha skötseln av skoljordbruket och till skolan förlagd försöksverksamhet.

Skolans lärare är skyldiga att fullgöra sina åligganden enligt gällande bestämmelser och enligt de föreskrifter, som meddelas av skolans styrelse eller rektor. Varje ämneslärare är därutöver skyldig att fullgöra de arbetsuppgifter inom skoljordbruket, som skolstyrelsen bestämmer, varjämte ordinarie lärare är skyldig att under högst tre månader varje läsår efter särskilt förordnande fullgöra rektorsgöromål vid skolan.

Skolorna står under överinseende av lantbruksstyrelsen, som äger utfärda närmare föreskrifter för undervisningens ordnande vid skolorna. Lantbruksstyrelsen skall främja skolornas verksamhet och med uppmärksamhet följa lantbruksundervisningens behov och utveckling och framlägga de förslag rörande undervisningens ordnande, som kan anses påkallade. Det åligger lantbruksstyrelsen bl. a., att efter Kungl. Maj:ts bemyndigande årligen fastställa det antal huvudkurser, som må anordnas vid varje skola, samt fastställa undervisningsplaner för sådana kurser. Lantbruksstyrelsen äger vidare att med hänsyn till verksamhetens omfattning bestämma det antal ordinarie, extra ordinarie och extra ämneslärartjänster, som skall finnas vid varje skola, samt meddela beslut om inrättande av ordinarie tjänster. Vid tillsättandet av ordinarie tjänst skall lantbruksstyrelsen pröva de sökandes behörighet och på förslag uppföra de tre mest meriterade. I disciplinmål skall skolstyrelses beslut om lärares skiljande från skolan underställas lantbruksstyrelsen för godkännande.

Kommitténs förslag

Allmänna synpunkter

För att lantbrukets yrkesskolor skall kunna fylla sin uppgift i den produktivitetsbefrämjande verksamheten på jordbrukets område, kräves ett nära och intimt samarbete dels mellan skolorna inbördes och dels mellan skolorna å ena sidan och olika organ på jordbrukets och skolväsendets områden å den andra sidan. Det är därvid av vikt, att den lokala, regionala och centrala organisationen är sådan, att den främjar en önskvärd samverkan. Kommittén har vid sina överväganden av dessa frågor utgått från följande synpunkter.

Lantbruksundervisningens allmänna uppläggning samt det begränsade rekryteringsunderlaget gör, att undervisningen enligt kommitténs mening knappast kan bli en kommunal (primärkommunal) angelägenhet. Redan den grundläggande yrkesutbildningen skulle kräva

ett invecklat system av interkommunal samverkan, något som måste bedömas vara ur det allmännas synpunkt föga rationellt. En aktuell och effektiv lantbruksundervisning fordrar, att skolorna är mångsidiga och välutrustade och därför relativt stora. Liksom hittills måste därför lantbruksundervisning anses som regel vara en uppgift för landstingskommun eller annan länsomfattande institution. Detta har också fått sitt uttryck bl. a. däri, att landstingen i allt större omfattning inträtt som huvudmän för lantbrukets yrkesskolor. I de fall skolorna har andra huvudmän åtnjuter de i regel landstingsbidrag av betydande storlek.

Ett organiserat samarbete mellan skolor i större områden, exempelvis län eller landstingsområden är av flera skäl motiverat. En skolas normala rekryteringsområde är ofta otillräckligt i fråga om flertalet specialiserade yrkeskurser. Kommitténs förslag rörande lantbruksundervisningen medför bl. a., att antalet sådana kurser kommer att öka. För att rationellt utnyttja möjligheterna kräves därvid en för flera skolor gemensam planläggning av kurserna. Vidare är att förutse att under i vart fall en övergångstid verksamheten vid skolorna kommer att liksom hittills vara väsentligt större under vinterhalvåret än under sommarhalvåret. Det kan under sådana förhållanden i många fall vara lämpligt att begränsa verksamheten under sommaren till en eller två skolor i området, för att i stället helt frigöra lärarna vid övriga skolor för annan tjänstgöring. En samverkan mellan olika skolor inom ett större område kan också visa sig ändamålsenlig i det hänseendet, att lärare med viss specialutbildning anställes för två eller flera skolor gemensamt.

Problem, som bör vara föremål för skolornas inbördes samverkan, skulle lättare kunna lösas, om för alla lantbrukets yrkesskolor inom ett visst område, förslagsvis landstingskommun, funnes en gemensam eller regional skolstyrelse. Hur denna styrelse bör vara sammansatt, påverkas i sin tur även av det samarbete, som erfordras med andra organ inom lantbruksförvaltningen.

Skolornas främsta uppgift är att meddela grundläggande yrkesutbildning i jordbruk, varförutan ingen effektiv rådgivnings- och upplysningsverksamhet kan bedrivas. De har vidare att svara för den specialiserade vidareutbildning till olika befattningar inom jordbruket, som i överensstämmelse med nu pågående utveckling kommer att krävas i allt större omfattning. Jordbrukets möjligheter att åt sina företagare och anställda ge skälig utkomst är vidare i hög grad beroende av den takt, i vilken forsknings- och försöksverksamhetens rön och erfarenheter inom och utom landet kan förmedlas till och tillämpas av de inom jordbruket verksamma. Denna fortlöpande information omhänderhas i vårt land främst av hushållningssällskapen, men även av lantbruksnämnderna. Den bedrives i stor utsträckning i form av kortare kurser, demonstrationer, fältvandringar och andra sammankomster m. m. Som redan tidigare påvisats, har skolorna resurser, som kan utnyttjas i sällskapens och nämndernas verksamhet, och kommittén har även framhållit vikten av att dessa resurser användes på sådant sätt, att hela verksamheten gagnas därav. Detta förutsätter ett intimt samarbete mellan skolorna och nämnda organ. Behovet härav framstår ännu klarare, om hänsyn tas till att på hushållningssällskapen i stor utsträckning lagts ansvaret för den fortsatta rationaliseringen av jordbruksdriften inom jordbruket och på lantbruksnämnderna ansvaret för den yttre och inre rationaliseringen. All yrkesutbildning måste vara aktuell

och bör bedrivas i nära kontakt med näringen. Ett gott samarbete mellan skolor och hushållningssällskap respektive lantbruksnämnder ger garantier för en undervisning, som är aktuell med avseende på rationaliseringssträvandena och den tekniska och ekonomiska utvecklingen i jordbruket inom länet. Samarbetet kan bestå i att lärarna, där så befinnes lämpligt, medverkar i sällskapens och nämndernas verksamhet, att personalen hos sällskap och nämnder medverkar i undervisningen vid skolorna i vissa speciella avsnitt samt att även representanter för skolorna deltar i sådana konferenser på länsplanet, då rationaliseringsarbetet planlägges, ävensom i gemensamma fortbildningskurser. Alla dessa former av samverkan kräver en gemensam planering.

Lantbrukets yrkesskolor bör vidare samarbeta med skolor inom andra former av yrkesundervisning. Kommittén har sålunda i tidigare kapitel föreslagit, att lantbruksskolorna skall meddela såväl kombinerad jordbruks- som skogsundervisning. Planläggningen av skogsundervisningens omfattning och uppläggning måste ske i samråd med skogsvårdsstyrelserna. Även ifråga om de personella resurserna måste ett samarbete äga rum, eftersom lantbruksskolorna, såsom hittills varit fallet, i stor utsträckning blir hänvisade till skogsvårdsstyrelsernas personal för sin skogsundervisning. Ett dylikt samarbete skulle enligt kommitténs mening i hög grad främjas om lantbruks- och skogsbruksskolor, där möjligheter härtill funnes, förlades i anslutning till varandra.

Vad beträffar lanthushållsskolorna bör planering av nya utbildningsresurser på det husliga området ske i samråd mellan företrädare för både lanthushållsskolor och husmodersskolor.

Ett utökat samarbete mellan lantbruksundervisningen och övrig yrkesutbildning är främst angeläget, när det gäller pedagogiska och undervisningsmetodiska spörsmål. Detta kan ske i form av gemensamma pedagogiska dagar eller på annat sätt planerad gemensam fortbildning av lärarpersonalen.

Lantbruksundervisningskommittén har ifråga om den förberedande yrkesutbildningen i jordbruk framhållit vikten av ett samarbete med de ansvariga lokala (kommunala) skolstyrelserna och regionala myndigheterna inom den obligatoriska skolan. Detta blir särskilt angeläget, om i den obligatoriska skolans nionde klass kommer att finnas en yrkeslinje med jordbruksundervisning. Även om enhetsskolan skulle komma att organiseras utan 9 y-linje i jordbruk, måste emellertid ett dylikt samarbete äga rum. Kurserna i yrkesskolan måste anpassas efter de kunskaper, som givits i den obligatoriska skolan. Yrkesvalslärare och andra i yrkesvägledningen verksamma måste ha fortlöpande informationer om vilka utbildningsvägar och utbildningsmöjligheter, som finnes för den jordbruksintresserade. I detta sammanhang är också en ständig kontakt med arbetsmarknadsmyndigheterna påkallad med tanke på arbetsmarknadsfrågorna inom jordbruket.

Frågan om en organisatoriskt utbyggd samverkan inom lantbruksundervisningen har uppmärksammats även i tidigare utredningar på området. Sålunda föreslog 1945 års sakkunniga för yrkesutbildning inom jordbruk och skogshantering, att särskilda yrkesundervisningsnämnder skulle tillsättas inom varje landstingsområde. Dessa skulle bestå av representanter för landsting, hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser och ha till huvuduppgift att trygga samarbetet mellan skolor, hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser. Nämnda förslag behandlades i Kungl. Maj:ts proposition nr 124 till 1949 års riksdag an-

gående utbildning inom jordbruk och skogshantering. I propositionen anförde departementschefen, att en regional samordning torde vara erforderlig för att trygga, att verksamheten bedreves planmässigt och utvecklades på önskvärt sätt och att de föreslagna yrkesundervisningsnämnderna borde vara väl ägnade att medverka till en lämplig samordning och planering av verksamheten. Han ansåg sig emellertid — med hänsyn till uttalanden av ett flertal remissinstanser — icke kunna ansluta sig till förslaget att inrättandet av dylika nämnder skulle göras obligatoriskt. I stället borde det ankomma på varje landsting att avgöra, hur en samordning och enhetlig ledning av yrkesundervisningen inom området borde åstadkommas.

Under den tidsperiod, som förflutit sedan nämnda förslag godkändes av riksdagen, har den förutsatta samordningen icke kommit till stånd i den utsträckning, som kan anses nödvändig och önskvärd. Detta beror enligt kommitténs uppfattning till väsentlig del på att den nuvarande organisationen icke underlättat ett sådant samarbete. Huvudmännen för skolorna i vissa län har emellertid övervägt möjligheterna att samordna verksamheten inom länet. Landstinget i Norrbottens län har sålunda verkställt en utredning om inrättande av en central styrelse för samtliga skolor med landstinget som huvudman. Landstinget i Malmöhus län har föreslagit inrättande av ett samarbetsorgan för icke landstingsägda skolor inom länet såsom villkor för erhållande av landstingsbidrag. Vissa bestämmelser i gällande stadga och avsaknaden av föreskrifter om regional samordning av skolornas verksamhet har emellertid bidragit till att en tillfredsställande lösning av organisationsfrågan icke kommit till stånd.

Förslag om skolstyrelse

Vad här anförts visar, att behov föreligger av ökad samverkan dels mellan lantbrukets yrkesskolor inbördes i respektive län och dels mellan skolorna och andra organ inom lantbruksadministrationen och skolväsendet. Detta synes bäst kunna åstadkommas genom en gemensam styrelse för samtliga lantbrukets yrkesskolor inom ett visst område. Med hänsyn till att landstingen på det lokala planet har det huvudsakliga ansvaret för lantbruks- och lanthushållsundervisningen, bör en sådan styrelse lämpligen omfatta ett landstingsområde. En för alla skolor gemensam styrelse innebär i och för sig, att bättre möjligheter skapas för samarbete även med andra instanser på länsplanet, varjämte ansvaret för all lantbruks- och lanthushållsundervisning överflyttas till ett enda organ. Då det gäller att inrätta en sådan styrelse, synes i första hand böra undersökas, om dess funktioner lämpligen kan fyllas av något redan befintligt organ. Bland de institutioner, som skolorna enligt den här lämnade redogörelsen har att närmare samarbeta med, är hushållningssällskapen de viktigaste. För sällskapen såsom samlande organ för rådgivnings- och upplysningsverksamheten på jordbrukets område är det i hög grad betydelsefullt att god kontakt hålles med den grundläggande utbildningen inom jordbruket med därav följande möjligheter till gemensam planläggning av verksamheten. Kommittén vill här erinra om att sällskapen i många fall mycket aktivt medverkat vid tillkomsten av nya lantbruksundervisningsanstalter och att de under årens lopp lämnat betydande ekonomiska bidrag till skolornas drift. Vidare är sällskapen alltjämt huvudmän för ett icke ringa antal skolor. Väsentliga fördelar ifråga om planläggningen och ledningen av såväl rådgivnings- och

upplysningsverksamheten som lantbruksundervisningen skulle uppnås, om det uppdroges åt sällskapets förvaltningsutskott att jämväl fungera som gemensam skolstyrelse för samtliga lantbrukets yrkesskolor i området. Någon ändring i huvudmannaskapet skulle icke erfordras härför. En sådan lösning skulle heller icke vara oförenlig med rådande förhållanden ifråga om huvudmannaskapet för skolorna, eftersom sällskapens förvaltningsutskott består av — förutom den av Kungl. Maj:t utsedde ordföranden, fyra av sällskapets valda ombud, sällskapets sekreterare och lantbruksdirektören — fyra av landstinget utsedda ledamöter. Om förvaltningsutskottet på angivet sätt skulle fungera som skolstyrelse, finge landstinget sålunda automatiskt ett betydande inflytande inom styrelsen.

Även om en lösning av skolstyrelsefrågan på ovan antytt sätt skulle innebära uppenbara fördelar, har kommittén dock ansett, att vägande skäl kan anföras för att landstingen, som är huvudmän för 80 procent av skolorna, bör äga ett större inflytande i en sådan skolstyrelse. För denna uppfattning talar också det stora intresse, som från landstingens sida visats lantbrukets yrkesskolor och som tagit sig uttryck i mycket betydande ekonomiska insatser för främjande av dessa skolor. En förutsättning för att så även i fortsättningen skall bli fallet torde vara, att landstingen har ett mera avgörande inflytande över skolornas ledning. Kommittén finner därför, att den föreslagna gemensamma skolstyrelsen för lantbrukets yrkesskolor inom ett landstingsområde bör organiseras som ett självständigt organ med nära anknytning till landstingen, förslagsvis benämnt styrelse för lantbrukets yrkesskolor. Anknytningen till övriga organ på länsplanet, som har verksamhet nära sammanhängande med lantbruks- och lanthushållsundervisningen, bör lösas genom att dessa får representation i styrelsen. Lantbruksundervisningskommittén föreslår därför, att skolstyrelsen skall bestå av sju ledamöter, varav fyra ledamöter utses av landstingets förvaltningsutskott, två ledamöter av hushållningssällskapets förvaltningsutskott och en ledamot av skogsvårdsstyrelsen i länet. Suppleanter för dessa bör utses på enahanda sätt. Styrelsen skall inom sig utse ordförande och vice ordförande. Vid utseende av ledamöter i styrelsen skall tillses, att styrelsen erhåller en sådan sammansättning, att jämväl lanthushållsundervisningens intressen blir beaktade. Arvoden, reseersättningar o. dyl. till styrelsens ledamöter torde få utgå från det organ, som utser respektive ledamöter. Administrativ organisation, expensmedel m. m. förutsättes skola ställas till förfogande av landstingen på det sätt som inom varje område befinnes lämpligast.

Den här föreslagna lösningen av styrelsefrågan torde icke medföra några svårigheter i de landstingsområden, där endast landstingsägda lantbruks- och lanthushållsskolor finnes. Det torde emellertid kunna tänkas, att i vissa län, t. ex. i Malmöhus län och i Göteborgs och Bohus län där samtliga skolor har annan huvudman än landsting, en annan lösning av samordnings- och styrelsefrågan kan vara erforderlig. Vidare kan i enstaka fall starka skäl föreligga att enskild skola med annan huvudman än landsting skall ha egen styrelse. Ehuru kommittén i princip anser, att samtliga skolor, oberoende av vem som är huvudman, bör inordnas under den gemensamma styrelsen, torde dock möjlighet böra finnas att med Kungl. Maj:ts medgivande skolas styrelse utses på annat sätt, då särskilda skäl härför föreligger.

Vad beträffar skolornas medverkan i den kursverksamhet, som bedrives med medel från anslaget Kursverksamhet för jordbrukets rationalisering m. m., föreligger ett speciellt samordningsproblem. Vid skolorna anordnade tillfälliga kurser av detta slag måste nämligen inordnas i programmet för hela upplysningsverksamheten, om de skall få avsedd effekt. Kommittén har i denna fråga haft samråd med jordbruksupplysningskommittén. Denna kommitté har i sitt den 17 november 1960 avlämnade betänkande (SOU 1960:39) föreslagit, att hos varje hushållningssällskap skulle finnas en programnämnd, med uppgift att vara ett samordnande organ för upplysnings- och rådgivningsverksamheten på lantbrukets område. Av nämndens tio ledamöter har en föreslagits skola utses efter förslag av lantbrukets yrkesskolor. Programnämnden skulle årligen upprätta program för den allmänna upplysnings- och rådgivningsverksamheten och en plan för i denna verksamhet ingående kurser av olika slag. Vid lantbrukets yrkesskolor anordnade kurser, som bekostas med bidrag från här berörda anslag, skulle upptagas på denna plan. Kommittén ansluter sig i stort sett till detta förslag. Representanten för skolorna bör föreslås av den gemensamma skolstyrelsen.

De nuvarande skolstyrelsernas befogenheter bör i huvudsak överföras till den gemensamma skolstyrelsen men bör i viss utsträckning t. ex. i mera rutinmässiga frågor kunna anförtros åt rektor. Styrelses och rektors skyldigheter och befogenheter torde i huvudsak kunna regleras på nedanstående sätt.

Styrelsen skall ha ledningen för lantbruksundervisningen i landstingskommunen och tillse, att erforderligt samarbete sker med dels de kommunala skolmyndigheterna och dels med andra organ såsom hushållningssällskap, skogsvårdsstyrelse, länsskolnämnd m. fl. Till styrelsens uppgifter skall vidare bl. a. höra att tillsätta och entlediga lärare, att besluta om disciplinära åtgärder mot befattningshavare och om skiljande av elev från skola, då så prövas nödvändigt, att uppgöra förslag till undervisningsplaner och att uppgöra inkomst- och utgiftsstat för skolorna inom området samt att i övrigt ansvara för skolornas medelsförvaltning.

Rektor skall under styrelsens överinseende ha den närmaste vården och tillsynen över skolan samt bereda och föredraga de frågor angående skolan, som behandlas av styrelsen.

Rektor, ämneslärare och yrkeslärare skall tillsammans utgöra skolans lärarråd. I dettas sammanträden skall även andra lärare äga deltaga i frågor, som angår hans ämne och ämbetsutövning. Lärarrådet åligger att på rektors kallelse sammanträda för överläggningar om åtgärder till främjande av undervisningen samt om vad som i övrigt kan lända till gagn för skolan och eleverna, att uppgöra förslag till undervisnings- och timplan, ordningsstadgar samt lärarnas tjänstgöring m. m., vilka förslag skall underställas skolstyrelsen, samt att avgiva yttranden i de frågor rörande skolans verksamhet, som hänskjutes till lärarrådet.

Kommittén vill i detta sammanhang framhålla, att de hittillsvarande skolstyrelserna på ett förtjänstfullt sätt verkat för skolornas bästa. Vid sidan av sina administrativa uppgifter har de kunnat svara för en värdefull kontakt med bygden. Den här föreslagna organisationen innebär i detta hänseende en viss försvagning. Det torde emellertid böra erinras om att vid flertalet skolor finnes elevförbund, bestående av f. d. elever, och att dessa förbund utgör värdefulla kontaktorgan för skolorna. Kommittén förutsätter även, att rektor lägger

särskild vikt vid att knyta kontakt med bygden.

Slutligen må lantbruksundervisningens ställning gentemot länsskolnämnderna något beröras. Nämnderna är statliga organ, som dels övertagit de uppgifter vilka tidigare ålegat folkskoleinspektörerna och dels tilldelats vissa av de befogenheter, som tidigare utövats av de centrala tillsynsmyndigheterna. Kommittén har icke funnit anledning föreslå, att styrelsen för lantbrukets yrkesskolor, som i sig själv utgör ett länsomfattande organ, skall underordnas länsskolnämnden, men förutsätter givetvis att samråd sker bl. a. i planeringsfrågor. I detta syfte bör länsskolinspektören eller den, nämnden i hans ställe förordnar, äga närvara vid styrelsens sammanträden.

Lantbruksundervisningens centrala ledning

Enligt för lantbruksundervisningskommittén gällande direktiv skall kommittén i samråd med 1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning och viss lärarutbildning behandla frågan om lantbruksutbildningens centrala ledning. Kommittén har haft överläggningar med nämnda sakkunniga. Dessa har dock ännu icke tagit ställning till frågan om yrkesutbildningens centrala ledning. Enär kommittén icke ansett sig böra avvakta resultatet av de sakkunnigas utredning, får kommittén här redovisa sina synpunkter på denna fråga.

Under lantbruksstyrelsen, som nu utövar den centrala ledningen av lantbruksundervisningen, sorterar ett system av regionala organ — hushållningssällskap och lantbruksnämnder — på jordbruksrationaliseringens områden. Kommittén har i sina förslag eftersträvat en nära organisatorisk anknytning mellan skolorna och nämnda regionala organ. Det är självfallet, att de kontakter med näringen och utvecklingen inom densamma, som härigenom skapas, måste vara av mycket stor betydelse för lantbruksundervisningen. Styrelsen har därjämte tillsyn över eller nära kontakt med institutioner i övrigt inom jordbruket.

De ärenden, som berör verksamheten vid lantbrukets yrkesskolor, handlägges inom lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå. Denna handläggning underlättas därigenom, att den kan ske i samarbete med den expertis på olika områden, som finnes representerad inom styrelsens övriga fackbyråer. På undervisningsbyrån handlägges vidare ärenden, som berör hushållningssällskapens rådgivningsverksamhet. Byrån har också att svara för de fortbildningskurser, som anordnas för personal vid skolor, hushållningssällskap och lantbruksnämnder. Detta skapar möjligheter att sammanföra olika personalkategorier till gemensamma överläggningar om aktuella problem, samtidigt som härigenom samordning på förevarande verksamhetsområde främjas.

En överflyttning av lantbruks- och lanthushållsundervisningen till ett särskilt ämbetsverk för yrkesundervisning, som icke har den sakkunskap och de betydelsefulla kontaktmöjligheter på förevarande område, som lantbruksstyrelsen äger, måste i hög grad försvåra lantbruksundervisningens samarbete med lantbrukets övriga organ. En oavbruten kontakt med jordbruksnäringen är en oavvislig förutsättning för att denna undervisning skall kunna fylla sin uppgift. Vid en sådan överflyttning torde dessutom kunna befaras, att lantbruksundervisningen, som är tämligen särpräglad och utgör en relativt obetydlig del av yrkesundervisningen, icke vinner det beaktande, som med hänsyn till dess betydelse för jordbruksnäringen alltid är påkallat.

Härtill kommer att vissa av undervisningsbyråns nuvarande arbetsuppgifter, exempelvis ledningen av hushållningssällskapens rådgivningsverksamhet, fortbildningen av sällskapens och lantbruksnämndernas tjänstemän m. m., svårligen skulle kunna överflyttas, varför personal inom lantbruksstyrelsen även efter en överflyttning måste syssla med lantbrukspedagogiska problem. Vid ett överförande av lantbrukets yrkesskolor till ett annat ämbetsverk måste vidare inom detta verk finnas särskild personal för handläggning av de med dessa skolor förenade undervisningsfrågorna i minst samma omfattning som för närvarande, varför någon besparing ur administrativ eller ekonomisk synpunkt av en sådan åtgärd icke är att förvänta.

Kommittén finner sålunda med hänsyn till det nu anförda övervägande skäl tala för, att den nuvarande organisationen med lantbruksstyrelsen som central tillsynsmyndighet för lantbruksundervisningen bör bibehållas.

Kommittén har här behandlat hela lantbruksundervisningen. Uttrycket lantbruksundervisningen har således använts i vid bemärkelse och innefattat även lanthushållsundervisningen. I kapitel X har kommittén påvisat, att behov föreligger av en speciell lanthushållsinriktad undervisning för blivande husmödrar på landsbygden. Såsom av nämnda kapitel framgår kommer i lanthushållsskolornas undervisning även framdeles att i viss omfattning ingå ämnen med direkt anknytning till jordbruksdriften, såsom lantbruksekonomi, husdjursskötsel och trädgårdsskötsel. Härav följer behov av samarbete med lantbruksskolorna, bl. a. genom att lärare vid de senare anlitas för undervisningen i vissa ämnen. Att lanthushållsskolorna samarbetar med hushållningssällskapen och den rådgivnings- och upplysningsverksamhet, som bedrives av deras hemkonsulenter bland landsbygdens husmödrar, är lika angeläget som att lantbruksskolorna samordnar sin kursverksamhet med den av hushållningssällskapen bedrivna rådgivnings- och upplysningsverksamheten på jordkets område. Frågor, som rör hemkonsulenternas kursverksamhet handlägges också för närvarande på lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå.

Kommittén har därför funnit, att starka skäl talar för att även lanthushållsundervisningen alltjämt skall stå under lantbruksstyrelsens överinseende. Ett samarbete med överstyrelsen för yrkesutbildning framstår dock som angeläget och detta förekommer redan nu, exempelvis ifråga om kursplaner, fortbildningskurser för lärarpersonalen m. m. Den nuvarande organisationen utgör intet hinder för att detta samarbete ytterligare utbygges.

Lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå

Den centrala tillsynen av lantbruks- och lanthushållsundervisningen omhänderhas såsom förut nämnts närmast av undervisningsbyrån inom lantbruksstyrelsen. På byråns personal ankommer att svara för inspektion av skolornas verksamhet, att granska och att fastställa från skolorna inkomna förslag till undervisningsplaner samt att pröva och granska skolornas ansökningar om statsbidrag till olika ändamål, såsom avlöningar och driftkostnader, byggnadsarbeten, studiehjälp m.m. Inom byrån handlägges också ärenden angående lönegrads- och löneklassplacering av lärare vid skolorna samt behörighetsförklaring av sökande till ordinarie rektors- och ämneslärartjänster. Byrån behandlar vidare motsvarande ärenden rörande hushållningssällskapens verksamhet samt svarar för fortbildningen av skolornas, sällskapens och lantbruks-

nämndernas personal. Med denna verksamhet följer givetvis därjämte, att byråns personal i betydande omfattning är engagerad i frågor, som rör metoderna i lantbruksundervisningen. Detta är av särskild betydelse med hänsyn till lantbruksundervisningens speciella karaktär.

På undervisningsbyrån är för närvarande anställda en byråchef och en förste byråinspektör på ordinarie stat, två förste byråsekreterare varav en på extra ordinarie och en på extra stat samt en extra ordinarie byråagronom, vartill kommer erforderlig kontorspersonal. Redan i tidigare utredningar liksom också under ett flertal år i av lantbruksstyrelsen avgivna petita har framlagts förslag om inrättande av en särskild byråinspektörstjänst på ordinarie stat för lanthushållsundervisningen. För erforderlig inspektion m. m. av skolor på detta område har tidigare endast disponerats ett arvode på 3.000 kronor för avlönande av deltidsanställd inspektris.

I samma takt som lanthushållsundervisningen ökat i omfattning, har de ärenden, som sammanhänger med denna undervisning, ökat inom undervisningsbyrån. Samtidigt har kraven stigit på en effektiv central ledning av det arbete med att utveckla och förbättra undervisningsmetoderna, som ständigt bedrives vid skolorna. Av betydelse i detta sammanhang är vidare, att även den genom hemkonsulenterna bedrivna kursverksamheten ständigt utvidgats och att motsvarande behov efterhand gjort sig gällande även ifråga om denna. De arbetsuppgifter, som ankommit på inspektrisen, har därför måst överföras på en extra förste byråsekreterare i lönegrad 21. Kommittén anser, att denna befattning bör ändras till en tjänst som ordinarie förste byråinspektör, med uppgift att inom undervisningsbyrån handlägga ärenden, som rör lanthushållsskolornas arbetsområde samt hemkonsulentverksamheten. Tjänsten bör placeras lägst i lönegrad 23.

För handläggning av ärenden, som sammanhänger med lantbruksskolornas verksamhet, finnes redan nu en ordinarie förste byråinspektörsbefattning inrättad. På förste byråinspektören ankommer att biträda med inspektion av verksamheten vid lantbruksskolorna och i samband därmed utöva en rådgivande verksamhet med avseende på undervisningsplaner, undervisningsmetoder, hjälpmedel i undervisningen m. m. Han skall vidare handlägga löpande ärenden som berör lantbruksskolorna. Den nuvarande tjänsten är placerad i lönegrad 23 eller samma lönegrad, som gäller för vissa av de ordinarie lärartjänsterna vid lantbruksskolorna. Med hänsyn till de stora krav som måste ställas på en befattningshavare med de arbetsuppgifter, för vilka ovan redogjorts, måste tjänsten besättas med en person med flerårig lärarerfarenhet. Kommittén anser därför att tjänsten bör omändras till en ordinarie byrådirektörstjänst i lönegrad 24.

KAPITEL XII

Vissa organisatoriska problem

Innan kommittén i nästa kapitel övergår till att behandla lärarpersonalens arbetsuppgifter, anställningsförhållanden m. m. vid lantbrukets yrkesskolor skall här vissa skolorganisatoriska problem behandlas.

Läsår och undervisningstid

Den årliga undervisningstiden vid lantbrukets yrkesskolor varierar för närvarande från 21 veckor och upp till 50 veckor. Lärarna är i princip tjänstgöringsskyldiga hela året och åtnjuter författningsenlig semester. Omfattningen av de enskilda lärarnas årliga undervisning, mätt i antal veckor, kommer därför att variera, beroende på den egna semesterns längd.

Vid andra skolformer pågår undervisning i regel 39 veckor under ett läsår. Variationer förekommer både uppåt och nedåt. Att undervisning pågår mer än 42 veckor under ett och samma läsår är dock sällsynt. Under tid då ingen undervisning pågår, åtnjuter såväl elever som lärare ferier. Förekomsten av ferier betingas främst av elevernas behov av uppehåll i studierna, men även av skolorganisatoriska skäl, såsom kursernas längd, nödvändigheten av att ur schematekniska synpunkter samtliga lärare bör vara i tjänst samtidigt m. m.

Det förhållandet, att undervisningen vid lantbrukets yrkesskolor i många fall är utsträckt över hela året, har, enligt vad kommittén inhämtat, lett till att semester i ökad omfattning måste uttagas under pågående kurs. Detta medför, att antingen undervisningen under vissa perioder måste upprätthållas med mindre antal lärare än normalt, eller att semestervikarier måste anställas. Det senare är speciellt förhållandet vid lanthushållsskolorna, vid vilka undervisningen i regel nu pågår i full utsträckning, praktiskt taget alla veckor under hela året. Det torde dock icke kunna undvikas, att dessa förhållanden förrycker schemaläggning eller över huvud är till förfång för undervisningens lämpliga anordning.

Kommittén har ansett sig böra överväga, huruvida icke även vid lantbrukets yrkesskolor lämpligen borde införas ett system med fixerad lästid (läsår) respektive ferier, som nu tillämpas vid flertalet övriga skolor. Det har nämligen visat sig, att svårigheter kan uppstå att sysselsätta lärare under de uppehåll, som av hänsyn till eleverna måste förläggas i anslutning till större helger. I princip är lärarna tjänstgöringsskyldiga under dessa tider. Kvalificerade arbetsuppgifter för lärarpersonalen har då ofta icke funnits att tillgå, varför man, enligt vad kommittén erfarit, ibland varit nödsakad gå med på att lärare fått vara fria från tjänsteuppgifter under sådana kursuppehåll. Enligt bestämmelser i avlöningsreglementet för statsunderstödda folkhögskolor och lantbruksundervisningsanstalter den 27 augusti 1951 (nr 615) med däri seder-

mera vidtagna ändringar erhåller extra eller extra ordinarie lärare, som avlönas enligt bestämmelserna om s. k. läsårsdaglön, full årslön efter 42 veckors undervisning under ett och samma läsår. Vissa reduceringsregler gäller i fråga om lön till ordinarie lärare, som ej kan beredas tjänstgöring under hela läsåret. Enligt dessa regler sker reducering av lönen dock först vid en tjänstgöringstid, som understiger 42 veckor per år. Tjänstgöringsskyldigheten kan sålunda på sätt och vis redan nu anses vara fastslagen till 42 veckor.

Med hänsyn till nu anförda olägenheter och i överensstämmelse med vad kommittén tidigare föreslagit beträffande längden av vissa kurser har kommittén ansett sig böra förorda införandet av en bestämmelse om att undervisningen vid lantbrukets yrkesskolor i regel skall pågå 42 veckor per läsår och att lärarnas tjänstgöringsskyldighet skall omfatta undervisning med visst antal timmar per vecka under 42 veckor. Övrig del av året bör helårsanställd lärare åtnjuta ferier.

Ferier kommer alltid mera regelmässigt att uttagas i samband med de större helgerna jul och påsk. Ferier i övrigt bör icke ovillkorligen förläggas till sommarhalvåret. Hur stor del av ferierna, som kan förläggas till sommaren, måste bli beroende av skolans kursprogram. Det torde i åtskilliga fall, åtminstone vad lantbruksskolorna beträffar, bli lämpligt att förlägga en del av ferierna till oktober månad. Det torde då ofta förekomma, att kursuppehåll göres, innan grundläggande yrkeskurs (förutvarande vinterkurs) påbörjas. Vid lantbruksskolorna pågår kurser med praktisk-teoretisk undervisning även under sommarhalvåret. Kommittén har erfarit, att man redan nu vid skolorna eftersträvar att göra vissa kursuppehåll för att under dessa kunna medge samtliga lärare semester samtidigt. Kursuppehåll vid lantbruksskolorna kan sommartid med fördel förläggas till för jordbruket arbetsbråda perioder, varigenom eleverna får möjlighet deltaga i arbetet på hemgården. De elever som har långt till sina hem eller kommer från icke jordbrukarhem, bör, om de så önskar, kunna beredas möjlighet att praktisera på skoljordbruket eller av skolan placeras på lämpliga praktikgårdar.

Förslagets innebörd belyses närmare genom följande praktiska exempel.

Vid en *lantbruksskola* med 21 veckors grundläggande yrkeskurs (förut vinterkurs) och 21 veckors förberedande (praktisk-teoretisk) yrkeskurs börjar den förstnämnda kursen den 1 november. Denna kurs kommer då att i regel avslutas omkring den 15 april och omkring tre veckors ferier vid jul och eventuellt påsk har infallit under densamma. Efter kursens slut bör ytterligare två veckors ferier kunna inläggas, varefter förberedande yrkeskurs börjar den 1 maj och pågår fram till midsommar. I samband med midsommar ges ferier i tre veckor. Förberedande yrkeskursen kommer då att avslutas omkring den 15 oktober, varefter ferier pågår fram till den 1 november, då ny kurs börjar. Alternativt kan förberedande yrkeskursen påbörjas omedelbart efter den grundläggande den 15 april, vilket medför, att ferieuppehåll får göras under hela oktober månad.

Kommittén har i kap. VI förordat försöksverksamhet med grundlägande yrkeskurs, som börjar i januari och avslutas i december med ett längre kursuppehåll under sommaren, vilket utnyttjas för studier i form av hemkontakt. Denna kurs kan lämpligen inledas med ett skolskede, som avslutas omkring den 15 april, följt av ett kursuppehåll till omkring den 7—8 oktober, varefter kursen avslutas med ett nytt skolskede som pågår till jul. De skolor, som anordnar denna form av grundläggande yrkeskurs, bör dessutom kunna anordna en förberedande praktisk-teoretisk yrkeskurs, som börjar omkring den 1 juli och avslutas i början av december. På så sätt blir det möjligt för elever, som så önskar, att genomgå den förberedande yrkeskursen direkt efter den obligatoriska skolans slut för att sedan fortsätta i den grundläggande yrkeskursen i januari följande år. Månaderna april—maj bör utnyttjas dels till hemkontakt med

eleverna i den grundläggande yrkeskursen, varunder dessa bör samlas någon vecka efter vårbruket till skolan för demonstrationer m. m. och dels till anordnandet av kortare kurser. Under juni göres ett kursuppehåll, varunder lärarna åtnjuter ferier. Övriga kursuppehåll får göras i samband med större helger och på tider i övrigt, som passar undervisningen.

I fråga om *lanthushållsskolorna* kan olika alternativ tänkas. Om förutsättningen är, att vid en skola skall genomföras två efter varandra följande yrkeskurser om vardera 21 veckor och en kurs påbörjas den 1 november kan ungefär samma fördelning av kurstid och ferier tillämpas, som ovan visats för lantbruksskola. Eventuellt kan uppehållet mellan kurserna göras något längre och sommaruppehållet då inskränkas i motsvarande grad. Därest i stället — något som under senare år blivit allt vanligare — yrkeskurs om 21 veckor påbörjas i början av januari, kan ett längre uppehåll göras mellan kurserna på sommaren. Om yrkeskurs om 39 veckor anordnas vid sidan av två yrkeskurser om 21 veckor kommer eleverna i förstnämnda kurs att åtnjuta ferier i samband med det kursuppehåll, som anordnas mellan 21-veckors-kurserna. Som kommittén redan tidigare framhållit, bör den tid, som vinnes till följd av att 39-veckorskursen är tre veckor kortare än den normala lärotiden, användas till kortare kurser.

Rektor bör liksom hittills vara tjänstgöringsskyldig hela året samt åtnjuta författningsenlig semester. Under rektors semester bör lärare kunna förordnas som vikarie. I den mån detta sker under kursfri tid, bör särskild ersättning härför utgå efter i huvudsak samma regler, som gäller för motsvarande förhållande inom det obligatoriska skolväsendet.

Som redan antytts kan tiden för början och slutet av läsåret, som i första hand utgör en ekonomisk redovisningsperiod, behöva variera från skola till skola. Vid flertalet skolor löper läsåret från 1 november till 31 oktober påföljande år. Enligt gällande stadga må lantbruksstyrelsen på framställning av skolans styrelse medge jämkning härutinnan. Kommittén anser, att gällande bestämmelser därmed medger den smidighet, som erfordras, och har icke funnit anledning att i detta avseende föreslå ändringar.

Undervisningsavdelningarnas storlek

Antalet lärare vid lantbrukets yrkesskolor bestämmes för närvarande av lantbruksstyrelsen på förslag av respektive skolstyrelse. Lantbruksstyrelsen följer härvid vissa riktlinjer, enligt vilka antalet lärare ställes i relation till det genomsnittliga elevantalet vid respektive skola. En lantmannaskola med 15—30 elever i vinterkurs, längre kurs eller helårskurs får sålunda anställa rektor och en ämneslärare, medan en skola med 31—45 elever får anställa rektor och två ämneslärare o. s. v. Antalet elever per lärare uppgår alltså i genomsnitt till 10—15. Normerna för lärartilldelningen är som synes mycket schematiska. I de fall kurserna vid en skola är uppdelade på två eller flera studielinjer eller då flera kurser med väsentligt olika studieinriktning pågår samtidigt, har jämkningar gjorts.

Uppdelning av eleverna på studielinjer har, som framgått av kapitel II, endast genomförts vid ett fåtal skolor och företrädesvis vid lantmannaskolornas vinterkurser. Vid en del skolor har eleverna uppdelats på parallellavdelningar i vissa ämnen, exempelvis räkning och kemi. I stor utsträckning har dock undervisningen i de teoretiska ämnena måst ske med hela kursen eller studielinjen. Detta innebär, att antalet elever, som samtidigt undervisats i vissa ämnen, blivit jämförelsevis stort och ibland uppgått till 40 elever eller flera. Vid den praktiska undervisningen har en något längre gående uppdelning av kurserna på läraravdelningar eller grupper ge-

nomförts, speciellt i ämnena maskinlära, jordbrukslära, husdjurslära och skogshushållning.

Vad nu anförts gäller förhållandena vid lantbruks- och lantmannaskolorna. Vid lanthushållsskolorna meddelas övervägande praktisk undervisning. Genomgående göres en uppdelning av eleverna på smärre grupper än vid övriga skolor. Detta har ökat behovet av lärartimmar, vilket i sin tur inneburit, att andra regler måst tillämpas vid fastställandet av antalet lärare.

Med hänsyn till de speciella förhållanden, som råder vid lantbrukets yrkesskolor, kan icke några helt allmängiltiga regler för undervisningsavdelningarnas storlek uppställas. En bedömning måste i regel göras i varje enskilt fall. Kommittén har endast ansett sig böra förorda vissa principiella riktlinjer. Det bör ankomma på tillsynsmyndigheten att närmare utforma de föreskrifter, som kan befinnas erforderliga.

Antalet ordinarie samt extra ordinarie och extra lärare vid lantbrukets yrkesskolor bör, liksom hittills, fastställas av tillsynsmyndigheten efter förslag av skolstyrelsen. En avvägning torde böra göras med hänsyn till lärarnas tjänstgöring fördelad på hela året, så att icke en alltför långt driven gruppindelning under toppbelastningsperioderna skapar ytterligare disproportion i behovet av lärare under vinter- respektive sommarhalvåret.

Beträffande yrkesskolor inom industri och hantverk, handel samt husligt arbete har föreskrifter utfärdats rörande minimi- och maximiantalet elever per läraravdelning. Minimiantalet elever skall enligt dessa föreskrifter i kurs eller avdelning uppgå till minst åtta. Överstyrelsen för yrkesutbildning har dock möjlighet att på därom gjord ansökan medgiva, att bidrag må utgå till kurs, som vid igångsättandet har minst fem elever, vilka på grund av läroämnenas fackliga natur ej lämpligen kan sammanföras med elever i annan kurs. Förutsättningen härför är, att den undervisning, som skall meddelas i kursen, anses vara av särskild betydelse under redovisningsåret. Maximiantalet elever skall i regel utgöra vid kurs för husligt arbete 16 och vid kurs för handel samt kurs för industri och hantverk av övervägande teoretisk karaktär 30.

Kommittén vill föreslå, att i princip samma regler rörande minimiantal tillämpas även för kurserna vid lantbrukets yrkesskolor.

Ersättning åt lärare för extra undervisningstimmar (övertimmar)

Lärare, som åtager sig flera undervisningstimmar per vecka än som svarar mot deras undervisningsskyldighet, har vid flertalet andra skolformer rätt att uppbära särskild ersättning för övertimmar enligt bestämmelserna i timlärarkungörelsen. Någon motsvarande möjlighet finnes icke vid lantbrukets yrkesskolor. Kommittén finner det dock skäligt, att ersättning för övertimmar kan utgå även till lärarna vid här ifrågavarande skolor. I god tid före varje läsårs början bör vid varje skola upprättas en plan över antalet undervisningstimmar i de olika kurserna samt över undervisningstimmarnas fördelning på skolans lärare. Denna plan bör sedan ligga till grund för skolstyrelsens och tillsynsmyndighetens bedömande av bl. a. behovet av lärare vid skolan. Sedan varje lärare tilldelats det antal timmar, som svarar mot hans undervisningsskyldighet under den avsedda tidsperioden — i regel ej kortare än halva läsåret — återstår oftast, utöver undervisningen i vissa specialämnen, ytterligare ett antal undervisningstimmar, för vilka timlärare får anlitas. Ibland kan svårigheter

uppstå att finna timlärare i den utsträckning, som erfordras. Om i sådant fall ersättning finge utgå till skolans egna lärare, i den mån de åtoge sig fler undervisningstimmar än som motsvarade deras undervisningsskyldighet, skulle en önskvärd elasticitet skapas i fråga om utnyttjandet av lärarpersonalen. Det skulle enligt kommitténs mening vara av värde att kunna temporärt få taga i anspråk vissa lärare utöver deras tjänstgöringsskyldighet i synnerhet vid lantbruksskolorna med hänsyn till den därstädes förekommande ojämna belastningen av undervisningstimmar under olika delar av året. I vissa fall torde härigenom kunna undvikas, att skolan måste anställa en ny heltidsanställd lärare under en toppbelastningsperiod.

Kommittén får med hänvisning till det anförda föreslå, att lärare vid lantbrukets yrkesskolor skall äga åtaga sig tjänstgöring utöver den fastställda undervisningsskyldigheten, då detta av skolan och tillsynsmyndigheten bedömes ändamålsenligt. Beslut om i vilken utsträckning detta skall få ske bör av tillsynsmyndigheten fattas i samband med att antalet timlärartimmar fastställes för visst läsår. För sådan extra undervisning bör lärarna äga uppbära extra ersättning med samma belopp, som utgår till timlärare. Statsbidrag härför bör utgå efter samma bestämmelser, som gäller för timlärare vid lantbrukets yrkesskolor och för vilka bestämmelser närmare redogöres i kapitel XV (sid. 135).

Någon ersättning för övertimmar till rektor bör ej utgå. Däremot bör rektor vid lantbruksskola i egenskap av förvaltare vid skoljordbruket liksom hittills äga rätt uppbära förvaltararvode enligt Kungl. Maj:ts bestämmande i varje särskilt fall.

Kurser och kurstyper

Enligt nuvarande stadga för lantbruksundervisningsanstalterna skall vid skola under varje läsår anordnas en eller flera huvudkurser. Uppläggningen av dessa huvudkurser, som är av olika slag för lantmannaskola, lantbruksskola och lanthushållsskola, är närmare angiven i stadgan. Utöver dessa kurser har — utan att detta föranlett stadgeändring — vissa med huvudkurserna jämställda kurser tillkommit. Vidare må enligt stadgan efter medgivande av lantbrukstyrelsen vid skola anordnas kortare undervisnings- och utbildningskurser.

Även om tyngdpunkten i skolornas undervisning alltjämt kommer att ligga på den grundläggande yrkesutbildningen, blir enligt kommitténs i det föregående framlagda förslag förekommande kurser och kurstyper för framtiden väsentligt flera och till sin utformning betydligt mera varierande, än vad nu är fallet. Under sådana förhållanden och då kursernas gradering ur angelägenhetssynpunkt måste ske med utgångspunkt i de aktuella förhållandena, synes det knappast längre motiverat att definiera vissa av dem som huvudkurser och att använda sig av häremot svarande indelning eller terminologi. Kommittén vill därför föreslå, att begreppet huvudkurs ej längre användes i berörda sammanhang.

KAPITEL XIII

Lärarpersonalen vid lantbrukets yrkesskolor

I detta kapitel skall behandlas lärarpersonalens anställningsförhållanden, arbetsuppgifter m. m. Kapitlet inledes med en redogörelse för nuvarande förhållanden i dessa avseenden vid de olika skolformerna.

Nuvarande förhållanden

Lantbruks- och lantmannaskolor

Varje skola står under ledning av en rektor. Förutom rektor finnes en eller flera ordinarie, extra ordinarie eller extra ämneslärare. Vidare tjänstgör vid skolorna i varierande utsträckning timlärare. Några skolor har anställt maskininstruktörer, som biträder med övningar och demonstrationer. Vid skolor med praktisk undervisning medverkar i regel förmanspersonalen vid skoljordbruket som handledare i praktiskt arbete. Antalet anställda rektorer, ordinarie samt extra ordinarie och extra ämneslärare läsåret 1959/60 uppgick till sammanlagt 210. Av dessa hade 196 avlagt agronomexamen, 6 civiljägmästar- eller skogsmästarexamen medan 8 hade annan utbildning.

Lärarnas anställningsförhållanden är reglerade i stadgan för lantbruksundervisningsanstalter[1] och avlöning utgår enligt bestämmelserna i särskilt avlöningsreglemente.[2] Samtliga lärare är anställda vid skolan och tillsättes av skolans styrelse. Vid tillsättning av rektor och ordinarie ämneslärartjänst har lantbruksstyrelsen att pröva de sökandes behörighet och att på förslag till befattningen uppföra de tre, som med hänsyn till såväl teoretiska som praktiska meriter finnes främst böra ifrågakomma. Över lantbruksstyrelsens beslut kan besvär anföras hos Kungl. Maj:t.

För att kunna antagas som rektor eller ämneslärare vid lantbruks- eller lantmannaskola fordras, att sökande avlagt agronom- eller civiljägmästarexamen. Då särskilda skäl föreligger, kan lantbruksstyrelsen medgiva undantag från denna föreskrift. Därjämte fordras för behörighet som rektor, ordinarie ämneslärare eller extra ordinarie ämneslärare i den högre av de båda lönegrader, som finnes för sistnämnda befattning, att sökanden under minst fyra läsår tjänstgjort i ämneslärar- eller motsvarande befattning vid undervisningsanstalt, varvid tjänstgöringen skall ha omfattat antingen minst 84 veckors undervisning vid huvudkurs vid lantmannaskola, lantbruks-, trädgårds- eller fruktodlingsskola eller minst 40 veckor vid sådan kurs jämte minst 72 veckors undervisning vid annan undervisningsanstalt. För behörighet som extra ordinarie lärare i den lägre av de båda lönegrader, som finnes för denna befattning, kräves, att sökanden under minst två läsår tjänstgjort i ämneslärar- eller motsvarande befattning vid undervisningsanstalt och därvid fullgjort tjänstgöring, omfattande antingen minst 42 veckor vid huvud-

[1] SFS 1951:663 (jmfr not å sid. 16).
[2] SFS 1951:615 (jmfr not å sid. 127).

kurs vid lantbruksundervisningsanstalt eller minst 20 veckor vid sådan kurs jämte minst 36 veckor vid annan undervisningsanstalt.

Undervisningsskyldigheten för rektor och lärare vid lantbruksskola är fastställd till för rektor 10—12 och för ämneslärare 16—20 timmar per vecka. För motsvarande befattningshavare vid lantmannaskola uppgår undervisningsskyldigheten till 14—20 respektive 20—24 timmar per vecka. Dessa bestämmelser avser tid, då huvudsakligen teoretisk undervisning meddelas. Då särskilda skäl föreligger, kan lantbruksstyrelsen medge minskning i nu angivna undervisningsskyldighet. Ämneslärarna är därutöver skyldiga att fullgöra till undervisningen hörande arbetsuppgifter, som ej ingår i undervisningsskyldigheten, men som styrelsen tilldelar dem med stöd av arbetsordning och undervisningsplaner eller särskilda av lantbruksstyrelsen meddelade föreskrifter. Som exempel på sådana uppgifter må nämnas skötseln av skoljordbruk, tillsyn av elevinternat och skolans bibliotek, biträde med expeditionsarbete och andra administrativa göromål m. m.

Rektor eller ämneslärare, som ej helt tas i anspråk för skolans verksamhet är skyldig att efter förordnande av lantbruksstyrelsen fullgöra fyllnadstjänstgöring. Läsåret 1958/59 fullgjorde 75 av de 210 rektorerna och lärarna vid lantbruks- och lantmannaskolorna fyllnadstjänstgöring av varierande längd. I 36 av fallen omfattade tjänstgöringen högst 9 veckor och i återstående 39 fall mellan 10 och 30 veckor. I 24 fall fullgjordes fyllnadstjänstgöringen vid hushållningssällskap. Som fyllnadstjänstgöring räknas också undervisning i till skolan förlagd jordbruksbetonad fortsättningsskola. Sådan fyllnadstjänstgöring fullgjordes nämnda läsår av sammanlagt 40 rektorer och lärare.

Timlärare anlitas i varierande utsträckning vid olika skolor och i olika ämnen. Nedanstående tabell utvisar i vilken omfattning timlärare anlitats under läsåret 1958/59 vid lantbruks- och lantmannaskolor. Med praktisk undervisning avses handledning i praktiskt arbete, övningar i grupp, exempelvis i ämnet maskinlära, samt den del av undervisningen i skogshushållning, som varit förlagd till övningsskog.

Timantalet varierar givetvis mycket från skola till skola beroende på undervisningens omfattning i ifrågavarande ämnen, kurstyper, skoljordbrukens storlek och utrustning med maskiner o. s. v. Bland »övriga ämnen», i vilka timlärare anlitats, ingår dels allmänna läroämnen, såsom svenska och samhällslära, dels vissa fackämnen, exempelvis sjukvårds- och hovbeslagslära, vissa delar av kontrollassistentutbildningen, byggnadslära m. fl. ämnen.

Som timlärare i den praktiska utbildningen i maskinlära anlitas dels maskininstruktörer och dels de vid skoljordbruken anställda förmännen. Som timlärare i skogshushållning anlitas främst tjänstemän från skogsvårdsstyrelsen, såsom jägmästare, skogsmästare och skogvaktare. För elevernas praktiska utbildning vid skoljordbruket och i djurstallarna anlitas som timlärare i första hand de vid jordbruket anställda förmännen. Dessa är heltidsanställda och avlönas av skolans huvudman. För undervisning i praktiskt arbete utgår i viss utsträckning timlärararvoden till vilka skolan uppbär statsbidrag.

Jordbrukets yrkesskolor

Som redan framgått av kapitel II anordnas vid jordbrukets yrkesskolor dels 1—2-åriga kurser för pojkar, dels ettåriga kurser i lanthushåll för flickor. Föreståndarna för de manliga kurserna bestrider samtidigt rektorsgöromålen vid

Timlärartjänstgöring vid lantbruks- och lantmannaskolor läsåret 1958/59

Skolform, ämne	Antal skolor med timlärare i		Antal undervisningstimmar	
	Teoretisk undervisning	Praktisk undervisning	Teoretisk undervisning	Praktisk undervisning
1. *Lantbruksskolor*				
Maskinlära	—	2	—	1 210
Skogshushållning	3	2	90	740
Praktiskt arbete på skoljordbruk och i djurstallar	—	3	—	4 700
Övriga ämnen	3	2	89	5
Summa	3	3	179	6 655
2. *Lantmannaskolor*				
Maskinlära	12	33	223	8 876
Skogshushållning	43	39	3 968	10 854
Praktiskt arbete på skoljordbruk och i djurstallar	1	23	2	7 664
Övriga ämnen	45	39	2 339	3 833
Summa	50	46	6 532	31 227

skolorna. Två av dem har avlagt agronomexamen. Därutöver finnes för de manliga elevernas undervisning yrkeslärare vid två av skolorna, av vilka en har avlagt lantmästarexamen, en assistent (vid Gålö) samt förmän. Förmanspersonalen utgöres av ladugårdsförmän, trädgårdsmästare och gårdshantverkare. För den teoretiska undervisningen i fackämnena svarar föreståndarna med biträde av yrkeslärare eller assistent. De sistnämnda medverkar därjämte i den praktiska utbildningen biträdda av förmanspersonalen. För undervisningen i de kvinnliga kurserna svarar kursernas föreståndarinnor tillsammans med lärarinna eller husmor.

Vid sidan av de till skolorna fast knutna lärarna medverkar i undervisningen även vid dessa skolor timlärare. Timlärare anlitas främst i svenska, skogshushållning, snickeri, smide och sadelmakeri samt i viss utsträckning även i matematik, jordbrukslära, husdjurslära, hemvård m. fl. ämnen.

Föreståndare, föreståndarinna, yrkeslärare, assistent, lärarinna och husmor tillsättes av skolstyrelsen på samma sätt som rektor och ordinarie ämneslärare vid lantmanna- och lantbruksskolor. Bestämmelser om undervisningsskyldighet är ej fastställda för lärarpersonalen vid jordbrukets yrkesskolor.

Lanthushållsskolor

Vid lanthushållsskolorna finnes förutom rektor, ordinarie, extra ordinarie samt extra ämneslärare. Timlärare anlitas i viss utsträckning även vid dessa skolor. Antalet rektorer och ämneslärare läsåret 1959/60 uppgick till sammanlagt 204. Av dessa hade 156 avlagt lanthushållslärarinneexamen, 41 skolköks-, sömnads- eller vävnadslärarinneexamen medan 7 hade annan utbildning.

Lärarnas anställningsförhållanden regleras av samma författning, som gäller för lärarna vid lantbruks- och lantmannaskolor. För tillsättning av rektorer, ordinarie och extra ordinarie ämneslärare gäller i huvudsak samma bestäm-

melser som vid lantbruksskolor och lantmannaskolor.

För anställning som rektor eller ämneslärare vid lanthushållsskola kräves, att sökanden avlagt avgångsexamen från lärarinnekurs vid statsunderstött lanthushållningsseminarium. Lantbruksstyrelsen kan dock medge undantag från detta krav. För behörighet som rektor kräves vidare, att sökanden under minst fyra år tjänstgjort i ämneslärar- eller motsvarande befattning vid undervisningsanstalt och att tjänstgöringen omfattat antingen minst 88 veckors undervisning vid huvudkurs vid lanthushållsskola eller ock minst 42 veckors undervisning vid sådan kurs jämte minst 72 veckors undervisning vid annan undervisningsanstalt. För behörighet såsom ordinarie eller extra ordinarie ämneslärare kräves, att sökanden under minst två läsår tjänstgjort i ämneslärar- eller motsvarande befattning vid undervisningsanstalt och att tjänstgöringen omfattat antingen minst 44 veckors undervisning vid huvudkurs vid lanthushållsskola eller ock minst 21 veckors undervisning vid sådan kurs jämte minst 36 veckors undervisning vid annan undervisningsanstalt.

Gällande stadga innehåller ej några bestämmelser om undervisningsskyldighetens omfattning utan det stadgas endast, att rektor och ämneslärare är skyldiga att fullgöra de till skolans verksamhetsområde hörande uppgifter, som skolans styrelse må tilldela dem med stöd av arbetsordning och undervisningsplaner eller särskilda av lantbruksstyrelsen meddelade föreskrifter.

Kommittén har undersökt omfattningen av lärarnas arbetsuppgifter läsåret 1957/58 och därvid funnit, att undervisningen för flertalet lärare vid skolorna omfattar 35—40 timmar i veckan, varav en femtedel till en sjättedel avser teoretiska lektioner och demonstrationer och resten praktiska arbetsövningar. Lärarna ansvarar därjämte för till undervisningen hörande arbetsuppgifter inom trädgårds- och smådjursskötsel, tillsyn av elevinternat och skolans bibliotek, expeditionsarbete och andra administrativa göromål.

Lärarna vid lanthushållsskolorna kan förordnas att fullgöra fyllnadstjänstgöring på samma sätt, som lärarna vid lantbruks- och lantmannaskolor. Sådana förordnanden förekommer vid lanthushållsskolorna dock endast i mycket begränsad omfattning. Huvudsakligen har det gällt lärare vid skolor, som av en eller annan anledning, exempelvis därför att de är inrymda i samma lokaler som lantmanna- eller folkhögskolor, ej kan anordna undervisning mer än halva året.

Timlärare anlitas vid lanthushållsskolorna i begränsad omfattning. En redogörelse över förhållandena i detta hänseende läsåret 1958/59 lämnas i nedanstående tabell.

Bland »övriga ämnen» ingår psykologi, husdjurslära, heminredning, rörelse- och hållningslära m. fl. ämnen. För undervisning i hälso- och sjukvård anlitas medicinskt utbildad personal, exempelvis distriktssköterskor och i ämnet barnavård, barnavårdslärare eller på annat sätt barnavårdsutbildad personal. För undervisning i husdjurslära anlitas ofta lantmannaskolornas lärare.

Kommitténs förslag

Lantbruksskolor

Allmänna synpunkter

De av kommittén i tidigare kapitel föreslagna förändringarna av lantbruksundervisningens uppläggning medför för många skolor, att arbetsövningar och liknande kommer att ingå i utbildningen i ökad omfattning. Detta samman-

Timlärartjänstgöring vid lanthushållsskolor läsåret 1958/59

Ämne	Antal skolor med timlärare i		Antal undervisningstimmar	
	Teoretisk undervisning	Praktisk undervisning	Teoretisk undervisning	Praktisk undervisning
Medborgarkunskap	32	—	888	—
Sjukvård och hälsovård	36	9	1 215	177
Barnavård	29	6	843	602
Övriga ämnen	35	9	1 140	442
Summa	41	17	4 086	1 221

hänger i första hand med den föreslagna utbyggnaden av den förberedande yrkesutbildningen. Även vid den grundläggande utbildningen och vidareutbildningen sker emellertid en utökning av den på praktiska göromål inriktade utbildningen, exempelvis i maskinlära, jordbrukslära och husdjurslära. Samtidigt härmed kommer — därest kommitténs förslag genomföres — kurserna att i ökad omfattning bevistas av yngre elever med mindre omfattande erfarenhet av jordbruk än de nuvarande eleverna. Detta medför i sin tur ett ökat behov av handledning och instruktion i undervisningen. I viss omfattning torde sålunda komma att framställas krav på att det skall finnas lärare, som är lämpade för just detta slag av undervisning.

Dessa förhållanden gör, att enligt kommitténs mening vid lantbruksskolorna bör anställas lärare med annan utbildning än vad ämneslärarna har. Kommittén föreslår, att yrkeslärartjänster vid sidan av ämneslärartjänsterna inrättas vid ifrågavarande skolor. För erhållande av anställning som yrkeslärare bör krävas lantmästareutbildning. Utbildning av detta slag synes kommittén vara en lämplig grund för dem som skall bli yrkeslärare vid lantbruksskolorna. I särskilda fall bör vid skolor, där mera omfattande skogsutbildning eller trädgårdsutbildning förekommer, även yrkeslärare med annan utbildning än lantmästarexamen anställas.

Yrkeslärarna vid lantbruksskolorna bör anlitas för att i förberedande praktisk-teoretiska yrkeskurser meddela teoretisk undervisning i yrkesämnen, planlägga och leda praktiska arbetsövningar i anslutning till denna undervisning samt med biträde av förmännen vid skoljordbruket handha instruktionen i praktiskt arbete. De bör vidare i grundläggande yrkeskurser och vidareutbildningskurser kunna meddela teoretisk undervisning i vissa avsnitt av de tilllämpade fackämnena, i första hand i maskinlära, men även i viss utsträckning i jordbrukslära, husdjurslära m. fl. ämnen. Dessutom bör de handha den instruktionsmässiga handledningen av eleverna i dessa kurser i anslutning till praktiska arbetsövningar och praktiskt arbete, i sistnämnda fall med biträde av förmännen vid skoljordbruket. Yrkeslärartjänsterna bör inrättas successivt i samband med att skolor nyinrättas eller ämneslärartjänster blir vakanta. Det bör ankomma på tillsynsmyndigheten att med hänsyn till undervisningens inriktning och utformning vid den aktuella skolan avgöra, om lärartjänst bör besättas med ämneslärare eller yrkeslärare. Till frågor om anställningsförhållanden m. m. för yrkeslärarna återkommer kommittén i det följande.

Under förutsättning att kommitténs nu framförda förslag om inrättandet av yrkeslärartjänster genomföres, kommer undervisningen vid lantbruksskolorna att för framtiden handhas av

1) rektor
2) ämneslärare
3) yrkeslärare
4) förmän vid skoljordbruket samt
5) timlärare

Rektor

Enligt gällande stadga skall rektor vid de nuvarande lantmanna- och lantbruksskolorna dels under skolstyrelsen handha skolans ledning och därmed förenade administrativa uppgifter och dels deltaga i samt ansvara för undervisningen vid skolan. Motsvarande uppgift bör även i fortsättningen åligga rektor vid lantbruksskola. Hans undervisningsskyldighet bör vara mindre omfattande än lärarnas. Med utgångspunkt från vad som nu gäller i detta hänseende vid lantmanna- och lantbruksskolorna (sid. 104), har kommittén stannat för att föreslå, att undervisningsskyldigheten för rektor vid lantbruksskola skall omfatta 12—20 undervisningstimmar per vecka. Undervisningsskyldighetens omfattning för rektorerna vid de enskilda skolorna bör inom denna ram fastställas med hänsyn tagen till de ämnen, som rektor undervisar i samt omfattningen av de arbetsuppgifter, som åligger honom vid sidan av undervisningen.

För behörighet som rektor vid lantbruksskola bör gälla samma behörighetsvillkor som för ordinarie lärare. Rektorsbefattning bör således kunna sökas och innehas av den, som är behörig inneha ordinarie ämneslärare- eller ordinarie yrkeslärarebefattning. För behörighet som rektor skall vidare fordras minst fyra års väl vitsordad lärartjänstgöring, av vilken minst två år med minst 21 veckors undervisning per år skall ha fullgjorts vid lantbruksskola. Med lärartjänstgöring bör, vad återstående tid beträffar, jämställas för agronomer, hortonomer och lantmästare väl vitsordad tjänstgöring hos hushållningssällskap och för skogsutbildad personal väl vitsordad tjänstgöring vid skogsvårdsstyrelse. Det är nämligen enligt kommitténs uppfattning angeläget, att behörighetsvillkoren erhåller sådan utformning, att de underlättar för blivande rektorer och ämneslärare att skaffa sig värdefulla erfarenheter från andra verksamhetsområden inom lantbruket. Skillnaden mellan nu gällande behörighetsvillkor och de här föreslagna — bortsett från vissa ändringar i kravet på lärartjänstgöring — är den, att enligt förslaget yrkeslärare beredes möjlighet att erhålla rektorsbefattning vid lantbruksskola.

Ämneslärare

Som inledningsvis redogjorts för i detta kapitel omfattar undervisningsskyldigheten för ämneslärare vid lantbruksskola för närvarande 16—20 timmar per vecka och för ämneslärare vid lantmannaskola 20—24 timmar per vecka. Kommittén föreslår, att undervisningsskyldigheten för ämneslärare vid lantbruksskola skall omfatta 20—24 undervisningstimmar per vecka, om det gäller undervisning i teoretiska ämnen. Då praktisk undervisning meddelas, bör en och en halv timmes sådan undervisning anses motsvara en timmes teoretisk undervisning. Såsom teoretisk undervisning skall räknas teorilektioner och demonstrationer, men ej övningar, vilka hänföras till praktisk undervisning.

Undervisningsskyldigheten bör således liksom hittills kunna variera inom vissa gränser. Detta påkallas dels av att undervisningen i skilda ämnen är olika krävande, dels av att lärarna i olika grad har andra arbetsuppgifter att full-

göra vid sidan av undervisningen. Undervisningsskyldigheten för ämneslärarna vid de enskilda skolorna bör — inom ramen för angivna gränser samt även med beaktande av att ämneslärarna har vissa arbetsuppgifter vid sidan av den schemabundna undervisningen — fastställas till ett visst antal undervisningstimmar per vecka för viss tidsperiod, exempelvis vinterhalvåret respektive sommarhalvåret.

Undervisningsskyldigheten bör vara lägre för lärare i ämnen eller ämnesavsnitt, som fordrar omfattande förberedelsearbeten, t. ex. i form av anskaffning och iordningställande av övnings- och undervisningsmateriel (bokföring, kemi, vissa delar av växtodlings- och maskinlära m. fl. ämnen) än för lärare med mindre krävande undervisning. Som exempel på arbetsuppgifter vid sidan av undervisningen, till vilka hänsyn bör tagas vid fastställande av undervisningsskyldigheten, må nämnas åtgöranden i fråga om skoljordbruket, som har samband med undervisningen, tillsynen och vården av maskinhallen, elevinternatet, skolans bibliotek m. m. Medverkan i sådan kursverksamhet på lantbrukets område, som anordnas av hushållningssällskap, bör, oavsett om den är förlagd till skolan eller ej, få inräknas i undervisningsskyldigheten. Detta bör också vara fallet i fråga om undervisning, som fullgöres vid lanthushållsskolan (sid. 115). I den mån grundläggande yrkeskurser med hemkontakt förekommer, meddelas utbildning dels vid skolan och dels i samband med lärarnas besök på elevernas hemgårdar eller arbetsplatser. Tid som åtgår för dessa besök bör i skälig omfattning få jämställas med undervisning vid skolan. Förslagsvis bör hel tjänstgöringsdag anses motsvara fyra teoretiska undervisningstimmar.

För anställning som ämneslärare vid lantbruksskola bör liksom hittills fordras, att sökande avlagt agronom- eller civiljägmästarexamen. För det fall att trädgårdsutbildning kommer att meddelas vid lantbruksskolorna, bör sökande till ämneslärarbefattning i trädgårdsskötsel ha avlagt hortonomexamen. För behörighet som ordinarie ämneslärare eller som extra ordinarie ämneslärare i den högre av de båda lönegrader, som enligt gällande avlöningsreglemente finnes för sistnämnda lärare, bör vidare fordras, att sökande har minst fyra års väl vitsordad lärartjänstgöring. Av denna tjänstgöring bör minst två år med minst 21 veckors undervisning per år ha fullgjorts vid lantbruksskola. För behörighet som extra ordinarie ämneslärare i den lägre av de båda lönegrader, som finnes för dessa lärare, skall på motsvarande sätt fordras, att sökande har minst två års väl vitsordad lärartjänstgöring, varav minst ett år med minst 21 veckors undervisning vid lantbruksskola. Med lärartjänstgöring bör vad återstående tid beträffar kunna jämställas för agronomer och hortonomer väl vitsordad tjänstgöring hos hushållningssällskap och för jägmästare väl vitsordad tjänstgöring hos skogsvårdsstyrelse. Jämfört med nu gällande bestämmelser innebär kommitténs förslag till behörighetsvillkor, att för framtiden även personer med hortonomexamen skall kunna förklaras behöriga för ämneslärarbefattning vid lantbruksskola samt att tjänstgöring hos hushållningssällskap respektive skogsvårdsstyrelse skall — under förutsättning att i den sammanlagda tjänstgöringstiden ingår viss minimitjänstgöring som lärare vid lantbruksskola — jämställas med lärartjänstgöring. Kommittén kommer i kapitel XIV att behandla frågan om pedagogisk utbildning för lärarna vid lantbruksskolorna. Om en sådan utbildning kommer till stånd, anser kommittén, att det efter

en övergångstid för erhållande av ordinarie tjänst bör uppställas krav på genomgången pedagogisk utbildning.

Yrkeslärare

Undervisningsskyldigheten för yrkeslärare vid lantbruksskola torde böra bestämmas med utgångspunkt i vad som gäller för yrkeslärare inom yrkesskolväsendet. Bestämmelser om undervisningsskyldighet för yrkeslärare vid centrala verkstadsskolor finns i kungörelsen 1958: 419 med avlöningsbestämmelser för rektorer och lärare vid centrala verkstadsskolor. Yrkeslärare vid sådan skola skall anses ha full tjänstgöring, om han undervisar dels under 39 veckor av läsåret 34—37 veckotimmar i yrkesarbete och 4 veckotimmar i teoretiska ämnen och dels under återstoden av läsåret 42—45 veckotimmar i yrkesarbete. Undervisningsskyldigheten för yrkeslärare, som innehar lärartjänst vid kurser i industri och hantverk av verkstadsskolekaraktär vid kommunal yrkesskola, uppgår f. n. enligt överenskommelse mellan landskommunernas förbund och fackläraförbundet till 40 praktiska undervisningstimmar per vecka under ett läsår, omfattande 42 veckor.

Yrkeslärarna kommer liksom ämneslärarna att åläggas vissa uppgifter vid sidan av den schemabundna undervisningen. Till en del skall de ju ersätta ämneslärare. Arbetsuppgifterna av detta slag kan komma att bli av varierande omfattning. De bör emellertid beaktas vid fastställandet av undervisningsskyldigheten. Kommittén föreslår därför, att undervisningsskyldigheten för yrkeslärarna skall fastställas till 34—40 praktiska undervisningstimmar per vecka. Då yrkeslärare fullgör teoretisk undervisning, bör en timmes sådan undervisning anses motsvara 1,5 timmes praktisk undervisning.

För anställning som yrkeslärare vid lantbruksskola bör som redan nämnts, fordras, att sökande avlagt lantmästarexamen. För behörighet som ordinarie yrkeslärare bör därutöver fordras, att sökande har minst fyra års väl vitsordad lärartjänstgöring. Minst två år av denna tjänstgöring med minst 21 veckors undervisning per år skall ha fullgjorts vid lantbruksskola. Tjänstgöring såsom yrkeslärare vid jordbrukslinje inom enhetsskolans högstadium bör tillgodoräknas enligt samma grunder som tjänstgöring vid lantbruksskola. Med lärartjänst bör vad återstående tid beträffar kunna jämställas väl vitsordad tjänstgöring som instruktör hos hushållningssällskap eller — i aktuella fall — motsvarande tjänstgöring hos skogsvårdsstyrelse. I fråga om pedagogisk utbildning bör vidare gälla samma krav som för ämneslärare.

Yrkeslärarna vid de nuvarande jordbruksskolorna uppbär jämlikt bestämmelserna i Kungl. brev den 31 maj 1957 (ändr. 3 juni 1960) räknat fr. o. m. den 1 juli 1960 lön med belopp, som skulle ha utgått, om de varit placerade i lönegrad A 15. Enligt bestämmelserna i kungörelsen nr 1958: 419 åtnjuter fast anställd yrkeslärare med full tjänstgöring vid centrala verkstadsskolor årslön, motsvarande lönen i någon av löneklasserna 15—18 (beroende på antalet tjänsteår). I vissa fall kan dock yrkeslärare efter överstyrelsens för yrkesutbildning bestämmande erhålla årslön, motsvarande årslönen i löneklassen närmast över den, i vilken han med tillämpning av nu angivna bestämmelser skulle ha åtnjutit lön. Förutsättningen härför är, att läraren dels genomgått viss pedagogisk utbildning, dels fullgjort praktik av viss omfattning inom det verksamhetsområde, undervisningen omfattar, och dels tjänstgjort som fast anställd yrkeslärare under viss tidsperiod.

Lön åt yrkeslärare vid lantbrukssko-

la bör enligt kommitténs mening utgå i huvudsak enligt de grunder, som gäller för yrkeslärare vid de nuvarande jordbruksskolorna och vid de centrala verkstadsskolorna. För att möjliggöra en tillämpning av i stort sett samma avlöningsbestämmelser för både ämneslärare och yrkeslärare vid lantbruksskolorna vill kommittén förorda, att yrkeslärarna inordnas i den statliga löneplanen och att de i likhet med ämneslärarna placeras i vissa bestämda lönegrader. Då yrkeslärarna vid nuvarande jordbrukets yrkesskolor är placerade i lönegrad 15, torde även yrkeslärarna vid lantbruksskolorna böra tills vidare placeras i samma lönegrad. Sedan frågan om lärarnas pedagogiska utbildning lösts, bör ordinarie yrkeslärare, som genomgått sådan utbildning, kunna placeras i lönegrad 16. De ordinarie yrkeslärarna kommer härigenom att erhålla samma löneförmåner som yrkeslärare med pedagogisk utbildning vid centrala verkstadsskolor. Detta är, enligt kommitténs uppfattning, rimligt med hänsyn dels till att lantmästarutbildning inklusive arbets- och driftledarkurs kommer att omfatta minst fem års praktisk och teoretisk jordbruksutbildning och dels till att för anställning som ordinarie yrkeslärare, förutom lantmästarexamen och pedagogisk utbildning, skall fordras minst fyra års lärartjänstgöring. Fördelning av yrkeslärartjänsterna på ordinarie och extra ordinarie tjänster bör ske av tillsynsmyndigheten enligt samma principer som för närvarande tillämpas vid fördelningen av motsvarande ämneslärartjänster. Yrkeslärarnas anställningsförhållanden bör i övrigt överensstämma med dem, som gäller för ämneslärarna vid lantbruksskolorna.

Förmän

Förmän vid skoljordbruk bör liksom hittills även i fortsättningen medverka vid elevernas praktiska utbildning. Det är enligt kommitténs uppfattning i hög grad angeläget, att de förmän, som anställes vid skoljordbruken, har genomgått arbets- och driftsledarkurs eller ladugårdsförmanskurs. De bör dessutom ha praktisk erfarenhet som arbetsledare eller som ladugårdsförman. Utöver nu nämnda fackkunskaper och praktiska erfarenheter bör fordras vissa pedagogiska kunskaper. Frågan om förmännens pedagogiska utbildning bör lösas i samband med spörsmålet om motsvarande utbildning för lärarna.

Förmännen förutsättes, liksom hittills, skola vara anställda vid skoljordbruket och uppbära lön enligt gällande kollektivavtal. I den mån de i mera betydande omfattning medverkar vid den praktiska undervisningen, bör de av skolans huvudman kunna uppbära särskild ersättning härför.

Timlärare

Som framgår av den inledningsvis i detta kapitel lämnade redogörelsen, anlitas timlärare för närvarande främst i ämnena maskinlära och skogshushållning. Vad först beträffar maskinläran kommer — i samma mån som yrkeslärare anställes vid skolorna — de nuvarande timlärarnas uppgifter på detta område att i stor utsträckning övertagas av yrkeslärare. Däremot torde vid den utökning av undervisningen i skogshushållning, som kommittén föreslagit för skolor belägna i landets skogrika delar, timlärare, i den mån lärarbehovet ej tillgodoses genom ökat antal skogsutbildade ämnes- och yrkeslärare, behöva i ökad omfattning anlitas i detta ämne. Vad beträffar allmänna läroämnen, såsom samhällslära, samt vissa fackämnen, såsom sjukvårds- och hovbeslagslära, vissa delar av kontrollassistentutbildningen, byggnadslära m. fl. ämnen torde

för framtiden timlärare behöva anlitas i stort sett i samma utsträckning som hittills. För att kunna anställas som timlärare bör liksom nu fordras, att vederbörande äger grundlig insikt i sitt ämne och har erforderlig undervisningsvana.

Tillsättning av rektors- och lärartjänster

Som inledningsvis framhållits i detta kapitel tillsättes för närvarande såväl rektor som samtliga lärare av skolans styrelse. I fråga om rektors- och ordinarie ämneslärartjänster skall de sökandes behörighet prövas av lantbruksstyrelsen, som därvid har att upprätta ett förslag, som upptar de tre enligt lantbruksstyrelsens mening mest meriterade av de sökande. Det synes enligt kommitténs uppfattning riktigt, att tillsynsmyndigheten bör ha avgörandet, när det gäller tillsättandet av rektor. Kommittén föreslår därför, med ändring av vad som nu gäller, att befattning som rektor vid lantbruksskola skall — i likhet med vad som tillämpas för motsvarande befattningar inom andra skolformer — tillsättas av tillsynsmyndigheten. Vakant rektorsbefattning bör liksom hittills ledigförklaras av skolans styrelse, som har att efter ansökningstidens utgång insända inkomna ansökningshandlingar till tillsynsmyndigheten. Till ansökningshandlingarna skall fogas förord för den eller de av de sökande, som skolstyrelsen funnit i första hand böra ifrågakomma för befattningen.

Befattning som ämneslärare eller yrkeslärare bör tillsättas av skolans styrelse. De av kommittén tidigare i detta kapitel föreslagna behörighetsvillkoren för berörda lärare är enkla och entydiga och bör sålunda ej ge anledning till misstolkning. Det bör därför vara möjligt att förenkla det nu tillämpade förfaringssättet vid tillsättandet av ordinarie lärartjänster. Detta bör kunna ske genom att dessa tjänster — liksom nu är fallet beträffande extra ordinarie och extra lärartjänster — tillsättes av skolstyrelsen utan föregående behörighetsförklaring av tillsynsmyndigheten. Mot skolstyrelsens beslut bör besvär kunna anföras hos tillsynsmyndigheten.

Bifall till kommitténs här framlagda förslag bör även föranleda ändring i erforderlig omfattning av bestämmelserna om tillsättning av rektor respektive föreståndare samt ämneslärare vid Ultuna lantbruksskola och Alnarpsinstitutets lantbruksavdelning.

Befordringsgrunderna för sökande till rektors- eller lärarbefattning bör i nu nämnd ordning vara: 1) vederbörandes lämplighet för befattningen i fråga och förutsättningar att kunna fullgöra med denna förenade arbetsuppgifter, 2) kunskaper och färdigheter, vitsordade genom betyg eller på annat sätt samt 3) längden av väl vitsordad lärartjänstgöring eller därmed i behörighetshänseende jämställd tjänstgöring. Hänsyn bör även tagas till arbetsuppgifter, som sammanhänger med skötseln av skoljordbruket.

Fyllnadstjänstgöring

Kommitténs i föregående kapitel framlagda förslag om undervisningens uppläggning och utformning vid lantbrukets yrkesskolor torde medverka till en jämnare sysselsättning för lärarpersonalen. Detta bör vara möjligt, dels genom att den grundläggande yrkeskursen efterhand förlänges och dels genom att skolorna under sommarhalvåret i ökad utsträckning anordnar förberedande praktisk-teoretisk undervisning. Trots de förbättringar, som härigenom kan väntas inträffa i fråga om utnyttjandet av lärarnas kapacitet för undervisning under olika delar av året, torde det dock

även i fortsättningen visa sig behövligt att bereda vissa lärare fyllnadstjänstgöring utanför skolan. Härvid bör emellertid framhållas, att fyllnadstjänstgöring i viss omfattning också är av värde för lantbruksundervisningen som sådan. Särskilt yngre lärare — för vilka fyllnadstjänstgöring i första hand blir aktuell — beredes genom densamma tillfälle att samla erfarenheter från områden inom rationaliseringsverksamheten och jordbruksadministrationen, som de eljest icke skulle komma i kontakt med. I den mån tjänstgöringen består i fältarbeten, ger den därtill goda möjligheter att lära känna jordbruksbefolkningen och dess förhållanden inom det område, från vilket skolan rekryterar sina elever.

Om fyllnadstjänstgöringen skall ge ett tillfredsställande utbyte för såväl läraren som för den institution, vid vilken tjänstgöringen fullgöres, måste den på ett rationellt och ändamålsenligt sätt kunna inordnas i verksamheten vid institutionen. En del brister i detta avseende har hittills förekommit. Ofta har det blivit alltför sent bestämt, att fyllnadstjänstgöring skall förekomma, och tillräcklig tid har därför ej stått till buds för planläggning av arbetsuppgifterna. Det är mycket betydelsefullt, att planläggningen och organisationen av fyllnadstjänstgöringen och därmed förenade arbetsuppgifter sker i god tid före tjänstgöringens början och genomföres i samarbete mellan skolan och vederbörande institution. Denna planläggning underlättas givetvis, om det är samme lärare, som år efter år fullgör fyllnadstjänstgöring vid institutionen i fråga. En annan viktig förutsättning för att tjänstgöringen skall bli kvalitativt tillfredsställande torde vara, att den omfattar en icke alltför kort sammanhängande period. Den bör därför i regel omfatta minst åtta veckor. Lärare, som fullgör fyllnadstjänstgöring, skall under tiden för tjänstgöringen stå helt till den institutions eller myndighets disposition, vid vilken tjänstgöringen fullgöres. Kommittén har utöver vad här anförts ej funnit anledning föreslå ändringar i nu gällande bestämmelser rörande förordnande om fyllnadstjänstgöring för rektor och lärare vid lantbrukets yrkesskolor.

Lanthushållsskolor

Undervisningen vid lanthushållsskolorna beräknas även för framtiden komma att handhas av

1) rektor
2) ämneslärare samt
3) timlärare.

Rektor

Rektor vid lanthushållsskola skall enligt gällande stadga handha skolans ledning och därmed förenade administrativa uppgifter samt deltaga i och ansvara för undervisningen vid skolan.

Som tidigare påpekats är bestämmelser om undervisningsskyldighet för rektor vid lanthushållsskola ej intagna i gällande stadga. Kommittén anser, att undervisningsskyldighet för framtiden jämväl bör vara fastställd för rektor vid berörda skolform. Den bör omfatta samma antal timmar per vecka som tidigare föreslagits för motsvarande befattningshavare vid lantbruksskola, d. v. s. 12—20 undervisningstimmar per vecka. Inom denna ram bör undervisningens omfattning fastställas enligt enahanda principer som för rektor vid lantbruksskola.

För anställning som rektor vid lanthushållsskola fordras för närvarande bl. a., att sökande genomgått statsunderstött lanthushållningsseminarium. Enligt den av 1960 års riksdag beslutade omorganisationen av lärarutbildningen på det husliga området (prop. nr 95) skall

ifrågavarande utbildning fortsättningsvis ske vid fyra eller eventuellt fem statliga seminarier och omfatta utbildning av dels hushållslärare och dels textillärare. Hushållslärarutbildningen skall uppdelas på en allmän linje och en linje med lanthushållsinriktning. Utbildningen av textillärare skall på motsvarande sätt uppdelas på en allmän och en vävinriktad linje. Med beaktande av de ändringar, som sålunda skett, förordar kommittén, att för behörighet som rektor vid lanthushållsskola bör fordras, att sökande antingen avlagt examen vid statsunderstött lanthushållningsseminarium eller avlagt hushållslärar- eller textillärarexamen vid statligt seminarium. Därutöver bör fordras, att sökande har minst fyra års väl vitsordad lärartjänstgöring. Av denna tjänstgöring bör minst två år med 21 veckors undervisning per år fullgöras vid lanthushållsskola. Med lärartjänstgöring bör vad återstående tid beträffar jämställas väl vitsordad tjänstgöring hos hushållningssällskap.

Ämneslärare

Vid lanthushållsskolorna meddelas i regel av samme lärare både teoretisk och praktisk undervisning inom ett visst ämne eller ämnesavsnitt.

I gällande stadga saknas såsom redan nämnts bestämmelser om undervisningsskyldighet för ämneslärare vid lanthushållsskola. Kommittén anser, att bestämmelser härom bör fastställas bl. a. för att underlätta bedömningen av lärarbehovet vid de enskilda skolorna. Undervisningsskyldigheten för berörda ämneslärare bör vara densamma som tidigare föreslagits för motsvarande lärare vid lantbruksskolorna, d. v. s. 20—24 teoretiska undervisningstimmar per vecka. I den teoretiska undervisningen skall ingå demonstrationer men däremot ej övningar, vilka bör hänföras till praktisk undervisning. En och en halv timmes praktisk undervisning bör anses motsvara en timmes teoretisk undervisning. Ämneslärarna vid lanthushållsskolorna meddelar som tidigare framhållits (sid. 106) redan nu undervisning i ungefär samma omfattning som här föreslagits. Förslaget innebär sålunda ej någon reell förändring i fråga om utnyttjandet av lärarpersonalen vid berörda skolor, utan innebär endast att lärarnas uppgifter i den schemabundna undervisningen särskiljes från de arbetsuppgifter, som åligger dem vid sidan av dessa uppgifter.

Undervisningsskyldigheten för den enskilde läraren vid de olika skolorna bör fastställas inom ramen för den här föreslagna undervisningsskyldigheten och bör således omfatta lägst 20 och högst 24 teoretiska undervisningstimmar per vecka eller däremot svarande antal praktiska undervisningstimmar. Vid fastställandet av undervisningsskyldigheten bör, liksom vid lantbruksskolorna, hänsyn tagas till såväl undervisningens art som omfattningen av de arbetsuppgifter, vilka lärarna har att fullgöra vid sidan av undervisningen.

För anställning som ämneslärare vid lanthushållsskola fordras för närvarande bl. a., att sökande genomgått statsunderstött lanthushållningsseminarium. I enlighet med den tidigare omnämnda, av 1960 års riksdag beslutade omorganisationen av lärarutbildningen på det husliga området bör för framtiden för behörighet som ämneslärare vid lanthusliga området, bör för framtiden för tingen avlagt examen vid statsunderstött lanthushållningsseminarium eller avlagt hushållslärar- eller textillärarexamen vid statligt seminarium. I fråga om kraven på lärartjänstgöring har kommittén ej funnit anledning föreslå några ändringar. För behörighet som ordinarie eller extra ordinarie ämneslärare bör sålunda fordras, att sökande har minst två

års väl vitsordad lärartjänstgöring. Av denna tjänstgöring skall minst ett år med minst 21 veckors undervisning ha fulltgjorts vid lanthushållsskola. Med lärartjänstgöring bör vad återstående tid beträffar jämställas väl vitsordad tjänstgöring hos hushållningssällskap.

Timlärare

Av inledningen till detta kapitel har framgått, att lanthushållsskolorna hittills anlitat timlärare i förhållandevis begränsad omfattning. Någon mera väsentlig ändring i detta avseende torde ej vara påkallad. Timlärare bör liksom för närvarande är fallet i första hand anlitas för undervisning i hemsjukvård, barnavård samt i vissa allmänna läroämnen, såsom samhällslära med familjekunskap, psykologi m. m. Hittills har också i viss omfattning anlitats timlärare för undervisning i husdjurslära och mjölkhushållning. För undervisning i sistnämnda ämnen bör i första hand anlitas lärare från närbelägna lantbruksskolor. Detta bör också vara fallet i fråga om den orientering i lantbruksekonomi, som kommittén i kapitel X föreslagit skola ingå i undervisningen vid lanthushållsskolorna. Denna undervisning bör som förut nämnts inräknas i undervisningsskyldigheten för nämnda lärare.

För att kunna anställas som timlärare bör liksom hittills fordras grundlig insikt i det ämne, vari undervisning skall meddelas, samt erforderlig undervisningsvana.

Övrig personal

Rektor och lärare vid lanthushållsskolorna handhar för närvarande vid sidan av undervisningen en del arbetsuppgifter, som ej direkt kan hänföras till undervisning. Bland dessa må nämnas föreståndarskap för skolans bibliotek, åtgärder i trädgård och djurstallar samt icke minst tillsyn över elevinternatet. Denna tillsyn har en särskild prägel vid dessa skolor genom att elevinternatets skötsel till stor del ombesörjes av eleverna själva. Först under senare år har vid flertalet skolor anställts biträden, som svarar för exempelvis städning av gemensamma utrymmen och i viss utsträckning för sådan matlagning, som ej ingår i undervisningen. Till stor del handhas dock fortfarande internatets skötsel av eleverna under direkt tillsyn av rektor och lärare, som därjämte har att övervaka ordningen i skollokaler och elevhem, ombesörja inköp av matvaror och andra förnödenheter, ansvara för skolans förråd m. m. Vid de större skolorna är omfattningen av nu nämnda arbetsuppgifter betydande och blir i hög grad betungande i synnerhet för rektor, som därjämte har ansvaret för omfattande administrativa arbetsuppgifter. Kommittén anser därför, att vid lanthushållsskolorna — allteftersom dessa utbygges till större enheter — bör anställas en husmor. Denna skulle bl. a. närmast under rektor svara för den direkta tillsynen av elevinternatet, leda och övervaka biträdenas arbete samt övervaka den allmänna ordningen i skollokaler och elevhem. Vidare skulle hon svara för inventarieunderhållet och skolans förråd m. m. samt i samråd med lärare för respektive ämnesområde svara för inköp av matvaror och andra förnödenheter. Lärarna skulle på så sätt avlastas från en stor del tidskrävande arbetsuppgifter av rutinmässig karaktär och mera odelat kunna ägna sig åt undervisning och sådana uppgifter, som har direkt anknytning till densamma. Husmor bör avlönas av skolans huvudman.

Tillsättning av rektors- och lärartjänster

Vid tillsättning av rektor och lärare vid lanthushållsskolorna bör tillämpas sam-

ma förfaringssätt, som tidigare föreslagits böra gälla för tillsättning av motsvarande befattningshavare vid lantbruksskola. Detta innebär, att rektor vid lanthushållsskola skall tillsättas av tillsynsmyndigheten, medan samtliga lärare skall tillsättas av skolstyrelsen utan föregående behörighetsförklaring av nämnda myndighet. Vid prövningen av de sökandes behörighet bör liksom vid lantbruksskolorna hänsyn i första hand tagas till vederbörandes lämplighet för den sökta befattningen, i andra hand till kunskaper och färdigheter vitsordade genom betyg eller på annat sätt samt i tredje hand till längden av väl vitsordad lärartjänstgöring eller därmed i behörighetshänseende jämställd tjänstgöring.

Vissa lärartjänster vid Alnarpsinstitutets lantbruksavdelning

Kommittén har i kapitel IX framhållit, att utbildningen av lantmästare skall ligga på en nivå mellan å ena sidan den undervisning, som meddelas i arbets- och driftsledarkursen, och å andra sidan agronomutbildningen. För att denna kunskapsnivå skall kunna uppnås, är det av avgörande betydelse, att kvalificerade lärare handhar lantmästarutbildningen. Kommittén har därför förordat, att lektorstjänster inrättas i ämnena jordbrukslära, husdjurslära, lantbruksekonomi, maskinlära och lantbrukskemi med lantbruksbiologi. De nuvarande ämneslärartjänsterna i dessa ämnen bör alltefter de blir vakanta, ombildas till lektorstjänster. Dessa bör inrättas som ordinarie tjänster.

För behörighet för sådan tjänst bör i fråga om teoretiska fackkunskaper fordras, att sökande avlagt agronomie licentiatexamen och därvid erhållit minst betyget Med beröm godkänd i det examensämne, som motsvarar läroämnet, eller, då tjänsten omfattar flera läroämnen, ett av dessa. Dessutom bör fordras, att lektorerna genomgått pedagogisk utbildning av samma omfattning, som kommittén tidigare föreslagit i fråga om ordinarie ämneslärare.

Särskilda föreskrifter rörande undervisningsskyldighetens omfattning finnes ej utfärdade för ämneslärare vid lantbruksavdelningen. Enligt vad kommittén inhämtat uppgår antalet undervisningstimmar per ämneslärare i medeltal till c:a 600 per år.

Undervisningsskyldigheten för lektorerna vid institutet bör enligt kommitténs uppfattning motsvara den undervisningsskyldighet, som gäller för lektorer vid högre allmänt läroverk. Denna skall enligt läroverksstadgan omfatta 18—30 undervisningstimmar per vecka. Inom denna ram är undervisningsskyldigheten fastställd till ett visst antal timmar per vecka, beroende på till vilket stadium undervisningen hänföres. Undervisningsskyldigheten på det högsta stadiet (ringarna I^3—III^3 och II^4—IV^4) omfattar för heltidsanställd lektor i medeltal 21 veckotimmar under 39 veckor eller sammanlagt c:a 820 undervisningstimmar per läsår.

Undervisningen vid lantmästarkursen kan anses ligga på en nivå som närmast svarar mot det högsta stadiet vid högre allmänt läroverk. Kommittén anser därför, att undervisningsskyldigheten för lektorerna vid institutet bör fastställas med ledning av den undervisningsskyldighet, som gäller för de lektorer, vilka vid läroverken meddelar undervisning på ifrågavarande stadium. Då 820 undervisningstimmar per läsår vid 42 veckors läsår motsvarar c:a 20 veckotimmar per vecka, vill kommittén föreslå, att lektorernas undervisningsskyldighet fastställes till 16—24 undervisningstimmar per vecka. Undervisningstiden bör inom denna ram för varje enskild befattningshavare fastställas med hänsyn dels till i vilken omfattning undervis-

ning sker jämväl i den arbets- och driftsledarkurs, som är förlagd till institutet, dels ock till tjänstgöringens beskaffenhet och omfattningen av den tid, som åtgår för fullgörande av vissa särskilda åligganden i samband med undervisningen, såsom uppgifter i samband med skoljordbrukets drift samt i till institutet förlagd försöksverksamhet m. m., granskning av skriftliga arbetsuppgifter och laboratorieredogörelser, förekomsten av tentamina och prov, handledning i samband med enskilda arbeten, institutionsföreståndarskap, vård av undervisningsmateriel m. m. Av den totala undervisningsskyldigheten bör åtminstone tre fjärdedelar fullgöras i lantmästarkursen.

KAPITEL XIV

Pedagogisk grundutbildning och fortbildning för lärare vid lantbrukets yrkesskolor m. fl.

Nuvarande former av pedagogisk utbildning

Den grundläggande pedagogiska utbildning, som ges till ämneslärare vid lantbruks- och lantmannaskolor och till konsulenter hos hushållningssällskap och lantbruksnämnder, inskränker sig till den utbildning, de erhåller vid lantbrukshögskolan. Denna utbildning omfattar för närvarande en 40 timmars föreläsnings- och övningskurs, varvid viktigare och för lantbruksundervisningen betydelsefulla frågor behandlas. Under senare år har den pedagogiska utbildningen vid högskolan kompletterats med några auskultationer och undervisningsövningar, förlagda till lanbtrukskolor och lantmannaskolor i närheten av Ultuna. Fr. o. m. år 1955 har de studerande möjlighet att medtaga ämnet pedagogik för såväl förhör som tentamen enligt 3 § stadgan den 2 februari 1951 (nr 174; ändr. 658/1954) angående agronomexamen vid lantbrukshögskolan.

Lantbruksstyrelsen har anordnat kortare kurser i psykologi och pedagogik för såväl ämneslärare vid lantbrukets yrkesskolor som konsulenter hos hushållningssällskap och lantbruksnämnder. Kurserna, som närmast haft karaktären av fortbildningskurser, har omfattat vardera omkring en vecka. Under åren 1953—1960 har anordnats sexton sådana kurser med sammanlagt c:a 475 deltagare.

I den nuvarande driftsledarkursen vid Alnarp meddelas undervisning i arbetspsykologi, omfattande c:a 30 timmar. Eleverna i denna kurs får härigenom en utbildning, som till vissa delar kan anses utgöra grund för fortsatt pedagogisk utbildning.

Under senare år har särskilda pedagogiska kurser anordnats för utbildning av yrkeslärare inom jordbrukets område. Under 1950-talet anordnade sålunda skolöverstyrelsen sammanlagt fem pedagogiska kurser i Linköping för blivande lärare i yrkesbetonade fortsättningsskolor i anslutning till jordbruk. Till kurserna, som vardera omfattade tre veckor, antogs kvalificerade yrkesmän, vilka i flertalet fall genomgått utbildning till lantmästare. År 1954 anordnade skolöverstyrelsen i anslutning till dessa kurser en tre veckors fortsättningskurs på Sånga-Säby, avsedd bl. a. för inom jordbruket sysselsatta lantmästare m. fl., som önskade förvärva pedagogisk meritering för lärarbefattning på enhetsskolans jordbrukslinje.

Nu nämnda kurser för blivande yrkeslärare i jordbruksbetonade fortsättningsskolor och i enhetsskolans jordbruksutbildning har sedermera ersatts av pedagogiska utbildningskurser, förlagda till Alnarp och avsedda för såväl blivande lärare i enhetsskolans jordbrukslinje som för instruktörer hos hushållningssällskap och lantbruksnämnder. Vid dessa kurser ges såväl en psy-

kologisk-pedagogisk utbildning som en orientering om enhetsskolans organisation och även om arbetet inom sällskap och lantbruksnämnder. Två sådana kurser, omfattande vardera åtta veckor, har genom lantbruksstyrelsens försorg hittills anordnats med sammanlagt 40 deltagare, företrädesvis lantmästare.

Kommitténs förslag

Den pedagogiska grundutbildning, som lärarna vid lantbruks- och lantmannaskolorna erhåller, är i jämförelse med motsvarande utbildning för lärare vid lanthushållsskolorna och inom det allmänna skolväsendet och yrkesskolväsendet av mycket begränsad och otillfredsställande omfattning. Kommittén har därför ansett sig böra närmare beröra denna fråga. Vid behandlingen härav har kommittén samrått med 1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning och viss lärarutbildning, vilka fått i uppdrag att utreda frågor, som sammanhänger med rekryteringen och utbildningen av lärare och instruktörer i yrkesämnen vid den utbildning i jordbruk, som planeras inom enhetsskolans ram. Samråd har även förekommit med jordbruksupplysningskommittén, som i sitt den 17 november 1960 avgivna betänkande behandlat den pedagogiska utbildning, som erfordras för inom rådgivningen på jordbrukets område verksamma konsulenter m. fl.

Lantbruksundervisningskommittén anser, i likhet med sistnämnda kommitté, att undervisningen vid skolorna och den av hushållningssällskapen bedrivna upplysnings- och rådgivningsverksamheten i många hänseenden omfattar så likartade arbetsuppgifter, att i stort sett samma krav bör ställas på befattningshavarna i fråga om pedagogiskt kunnande och att därför gemensam pedagogisk grundutbildning för dessa personalkategorier bör kunna anordnas. Den pedagogiska grundutbildningen av här avsedda kategorier av lärare m. fl. bör meddelas i särskilda kurser, som bör genomgås, sedan fackutbildningen avslutats. Kommittén vill erinra om att jordbrukshögskoleutredningen i betänkande den 16 december 1959 (SOU 1960:2) också framhållit, att den pedagogiska utbildningen ej borde ingå i agronomutbildningen, utan ges i särskild ordning efter agronom- och hortonomexamen. Tidigare i detta betänkande har kommittén även framhållit, att lärarutbildning ej bör ingå i lantmästarkursen utan meddelas blivande lärare efter genomgången av densamma.

Utbildningen synes böra förläggas till redan befintliga skolor för lantbruksutbildning. Speciella krav bör därvid uppställas såväl i fråga om skolans resurser i olika hänseenden som beträffande dess läge i förhållande till universitet eller högskola, där pedagogisk forskning och undervisning bedrives. En väsentlig del av den pedagogiska utbildningen kommer att utgöras av övningslektioner. Svårigheterna att inom ett begränsat område finna tillräckligt antal skolor (kurser) för undervisningsövningar gör, att antalet elever i en och samma pedagogiska grundutbildningskurs ej kan tillåtas bli alltför högt, utan torde böra begränsas till 15. Närmare undersökningar har givit vid handen, att två skolor är särskilt lämpade för här ifrågavarande utbildning, nämligen Jälla lantmannaskola och Alnarpsinstitutet. Jälla ligger i närheten av såväl Uppsala universitet som lantbrukshögskolan. Vidare finnes för undervisningsövningarna lantbruksskolor att tillgå på ganska kort avstånd från skolan. Det må nämnas, att kommittén vid överläggningar med representanter för Uppsala läns landsting, som är huvudman för Jälla lantmannaskola, erfarit, att ett

positivt intresse finnes hos landstinget att medverka till att en utbildning av antytt slag skall kunna förläggas till Jälla. Å andra sidan ligger Alnarpsinstitutet i närheten av Lunds universitet varjämte tillgången på närbelägna lantbruksskolor är större.

Den årliga rekryteringen av ämneslärare vid lantbrukets yrkesskolor och konsulenter hos hushållningssällskap kan uppskattas till cirka 15. Jordbruksupplysningskommittén har dessutom uppskattat rekryteringsbehovet av lantmästarutbildade lokalrådgivare (instruktörer) hos hushållningssällskapen till 6 à 7 per år. Såsom framgår av kapitel XVI bör man, allteftersom de av lantbruksundervisningskommittén föreslagna yrkeslärartjänsterna inrättas, räkna med att så småningom sammanlagt ett femtiotal yrkeslärare kommer att vara anställda vid lantbruksskolorna. Den årliga rekryteringen skulle då i medeltal komma att uppgå till 2—3 yrkeslärare. Ett visst ackumulerat behov av yrkeslärartjänster torde emellertid föreligga. Även vad beträffar ämneslärare och konsulenter torde det vara riktigt att räkna med ett ackumulerat behov under de närmaste åren. Det torde även kunna förväntas, att i tjänst varande ämneslärare och konsulenter i viss omfattning kommer att använda sig av möjligheten att få pedagogisk grundutbildning, som härigenom skulle öppnas. Kommittén anser därför — i likhet med jordbruksupplysningskommittén — att behovet av platser i pedagogiska kurser för personal vid lantbruksskolor och hushållningssällskap kommer att uppgå till 25 à 30 per år.

Med hänsyn till föreliggande stora utbildningsbehov för såväl ämneslärare (konsulenter) som yrkeslärare (lokalrådgivare) bör utbildning i vart fall under de första åren förläggas till två skilda skolor. För att undvika onödiga investeringar torde det dock vara lämpligt att anordna utbildning av permanent karaktär vid endast en skola, medan utbildningen vid den andra skolan ges en mera provisorisk karaktär. Förstnämnda utbildning bör förläggas till Jälla lantmannaskola, medan Alnarpsinstitutet bör handha den mera tillfälliga undervisningen. Sedan det ackumulerade utbildningsbehov, som nu är för handen, blivit tillgodosett, torde utbildningen av såväl ämneslärare som yrkeslärare kunna förläggas till Jälla.

Intet hinder föreligger för att ämneslärare och konsulenter å ena sidan samt yrkeslärare och lokalrådgivare å andra sidan sammanföres i samma kurser. Med hänsyn till att elevunderlaget kan bedömas bli tillräckligt stort för minst två kurser årligen, har kommittén dock funnit det ändamålsenligt att föreslå, att lärare och konsulenter utbildas i en kurs, förslagsvis den som förlägges till Jälla, medan yrkeslärare och instruktörer utbildas i den andra kursen, som förlägges till Alnarp.

Jordbruksupplysningskommittén har i sitt förenämnda betänkande framlagt förslag till undervisningsplan för pedagogisk utbildning av personal vid lantbruksskolor och hushållningssällskap. Detta överensstämmer i sina huvuddrag med vad 1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning och viss lärarutbildning i betänkande den 28 februari 1959 föreslagit i fråga om utbildning av lärare i handelsämnen. I den av jordbruksupplysningskommittén förordade planen har emellertid vissa justeringar av ämnesinnehållet företagits, vilka synes vara betingade dels av lantbruksundervisningens och de tillämnade övningsskolornas speciella karaktär och dels av att även rådgivningsmetodik ansetts böra ges avsevärt utrymme i kurserna. Kurstiden har av jordbruksupplysningskommittén före-

slagits till tre månader eller 12 veckor, under det att utbildningen av handelslärare omfattar cirka 18 veckor. Enligt lantbruksundervisningskommitténs mening bör en grundläggande kurs för pedagogisk utbildning av lärare vid lantbruksskolor m. fl. omfatta omkring 15 veckor med c:a 30 elevtimmar per vecka.

Den pedagogiska utbildningen bör omfatta såväl teoretisk som praktisk utbildning. Utbildningens teoretiska avsnitt beräknas omfatta psykologi, pedagogik och sociologi, allmän och speciell undervisningsmetodik, åskådningsmedel, röst- och talvård samt muntlig och skriftlig framställning, bok- och bibliotekskunskap, skolhygien, yrkesvals- och arbetsmarknadsfrågor, viss orientering om svensk lantbruksadministration samt specialstudier. Lärarutbildningens praktiska avsnitt skall till huvudsaklig del utgöras av auskultationer och demonstrationslektioner samt undervisnings- och rådgivningsövningar.

Då som tidigare framhållits ingen av lantbrukets yrkesskolor är av tillräcklig kapacitet för att ensam kunna tjänstgöra som övningsskola för lärarutbildningen, är det nödvändigt att för den praktiska delen av utbildningen utnyttja flera skolor i närheten av Jälla respektive Alnarp. Detta medför bl. a., att den teoretiska undervisningen måste förläggas till skilda perioder under kursen. Under den första perioden, som förslagsvis bör omfatta de fem inledande veckorna, bör övervägande teoretisk undervisning meddelas. I begränsad utsträckning bör dock även under denna period förekomma vissa praktiska övningar, såsom auskultering enskilt eller i grupp och några demonstrationslektioner och övningslektioner. På så sätt kan ett nära samspel mellan teori och praktik redan på ett tidigt stadium komma till stånd. Den följande perioden, som föreslås skola förläggas till veckorna 6—11, skall disponeras för auskultering och övningsundervisning, varvid kursdeltagarna utplaceras på olika övningsskolor. I denna praktikperiod skall även ingå hospitanttjänstgöring hos hushållningssällskap, varigenom deltagarna erhåller en viss orientering om och erfarenheter av upplysnings- och rådgivningsverksamheten. Lärarutbildningens avslutande skede, som kommer att omfatta veckorna 12—15, bör utnyttjas för repetitioner och sammanfattningar samt redogörelser för och diskussioner i anslutning till erfarenheterna under praktikperioden. Under de avslutande veckorna bör vidare kursdeltagarna ges tillfälle att bedriva specialstudier och i sluttentamina redovisa under utbildningstiden förvärvade insikter. På grundval härav bör deltagarna efter avslutad utbildning erhålla betyg enligt av tillsynsmyndigheten fastställt formulär.

Kommittén har utarbetat ett förslag till undervisningsplan för en kurs för pedagogisk grundutbildning av lärare vid lantbrukets skolor m. fl. Hänsyn har därvid tagits till både av 1955 års sakkunniga och av jordbruksupplysningskommittén framförda förslag och synpunkter. Det bör ankomma på tillsynsmyndigheten att med utgångspunkt i här framlagt förslag till undervisningsplan utarbeta ett detaljerat program för undervisningen.

1. *Teoretisk utbildning*

Psykologi	50
Pedagogik	60
Sociologi	15
Allmän undervisningsmetodik	50
Speciell undervisnings- och rådgivningsmetodik	40
Åskådningsmedel	20
Röst- och talvård samt muntlig framställning	10
Journalistik och skriftlig framställning	14
Bok- och bibliotekskunskap	8

Skolhygien, elevinternat m. m.	8
Orientering om lantbruksadministrationen inklusive forsknings- och försöksverksamheten samt jordbrukets föreningsrörelse	15
Yrkesvals- och arbetsmarknadsfrågor	10
Specialstudier	20
	320
2. *Praktisk utbildning*	
Auskultationer och demonstrationslektioner	80
Undervisnings- och rådgivningsövningar	40
Studiebesök	10
	130
Summa elevtimmar	450

Vad beträffar innehållet i de olika ämnena kan kommittén ansluta sig till vad jordbruksupplysningskommittén anfört i sitt betänkande.

Utöver hittills behandlade personalkategorier tillkommer ytterligare en, för vilken viss pedagogisk utbildning befunnits önskvärd, nämligen förmännen vid lantbruksskolornas skoljordbruk. Dessa medverkar i viss utsträckning i undervisningen, bl. a. som instruktörer i praktiskt arbete. Då deras arbetsuppgifter i undervisningen är mindre omfattande än lärarnas och uteslutande begränsade till praktiska kursmoment, bör utbildningen kunna göras betydligt kortare än utbildningen av ämneslärare och yrkeslärare och förslagsvis omfatta fem veckor. Denna utbildning bör kunna inpassas vid sidan av övrig pedagogisk utbildning vid Jälla.

För att den pedagogiska utbildningen skall kunna infogas i berörda skolors ordinarie program, är det nödvändigt, att rektorn vid Jälla respektive föreståndaren för lantbruksavdelningen vid Alnarp är kursledare och svarar för tidsplanering, schema m. m. Den pedagogiska utbildningen bör vid Jälla handhas av en helårsanställd lärare med pedagogisk skolning. Denne bör ha avlagt filosofie licentiatexamen i pedagogik eller psykologi. Utöver sin undervisning i lärarutbildningskursen bör ifrågavarande lärare även svara för huvuddelen av undervisningen i femveckorskursen för utbildning av skoljordbrukens förmän m. fl. samt medverka i pedagogiska fortbildningskurser, som anordnas för personal från lantbrukets skolor, hushållningssällskap och lantbruksnämnder. Vid Alnarp bör anställas en extra lärare i psykologi och pedagogik med motsvarande uppgifter. För handledning i speciell undervisningsmetodik och undervisning i olika specialämnen bör vid sidan av rektor och ämneslärare anlitas speciallärare.

Under utbildningstiden bör ersättning utgå till deltagare i lärarutbildningskurs efter i huvudsak samma regler, som gäller för deltagare i lärarutbildningskurs anordnad för medel från anslaget Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen (1960/61, VIII ht, J 22; Kungl. brev 28/7 1960 och 1/9 1960). Kursdeltagare bör sålunda åtnjuta ersättning med ett belopp av 1.020 kronor per månad under kurstiden samt ersättning för resa från hemorten till kursorten och åter med belopp, som motsvarar biljettkostnaden för resa i andra klass å järnväg eller fartyg inbegripet i förekommande fall tilläggsavgifter för snälltågs- och sovplatsbiljett. Kursdeltagare, som åtnjuter lön med B-avdrag under tjänstledighet för kursens bevistande, bör icke äga uppbära någon av här nämnda ersättningar. Till deltagare i kurs för pedagogisk utbildning av förmän m. fl. bör utgå ersättning för resa från hemorten till kursorten och åter efter samma bestämmelser som i lärarutbildningskurs samt traktamentsersättning med 14 kronor för dag under kursen.

Den pedagogiska utbildningen bör — liksom övrig i detta betänkande behandlad utbildning — stå under central led-

ning av lantbruksstyrelsen. Såsom fallet är inom andra former av lärarutbildning bör staten svara för de kostnader, som är förbundna med ifrågavarande pedagogiska utbildning för lärare vid lantbruksskolor m. fl. Kommittén återkommer i kapitel XVI med beräkningar över kostnaderna för förslagets realiserande.

Fortbildning för lärare vid lantbrukets yrkesskolor

Med fortbildning avses all utbildning, som syftar till att göra lärare, konsulenter m. fl. mera skickliga för de tjänster de innehar. Den kan med hänsyn till arten uppdelas i facklig och pedagogisk fortbildning. Såväl facklig som pedagogisk fortbildning har under 1950-talet anordnats för lärare vid lantbrukets yrkesskolor och för konsulenter m. fl. hos hushållningssällskap och lantbruksnämnder. Vid de fackliga fortbildningskurserna, som i regel omfattat 3—6 dagar, har behandlats skilda tekniska och ekonomiska ämnen inom jordbrukets och lanthushållets områden. Pedagogiska fortbildningskurser omfattande omkring en vecka har som tidigare nämnts anordnats av lantbruksstyrelsen vid jordbrukets föreningsskola. Under senare år har anordnats särskilda fortsättningskurser i anslutning till dessa kurser avsedda för deltagare, som tidigare genomgått fortbildningskurs i pedagogik. Huvuddelen av fortbildningskurserna har organiserats och anordnats av lantbruksstyrelsen i samarbete med olika myndigheter, institutioner och organisationer på lantbrukets område. Under senare år har därutöver i viss omfattning anordnats såväl fackliga som pedagogiska regionala fortbildningskurser.

Det är av stor betydelse, att de kunskaper, som förmedlas genom undervisning och rådgivning, är aktuella och att nya erfarenheter och rön snabbt överföres från forsknings- och försöksinstitutionerna till lärare och konsulenter m. fl. för att sedan komma det praktiska jordbruket och lanthushållet till godo genom dessas verksamhet vid skolor, hushållningssällskap och lantbruksnämnder. Detta i förening med den snabba utvecklingen på olika områden inom lantbruket understryker vikten av att den fortbildningsverksamhet av facklig och pedagogisk art, som uppbyggts under de senare åren, ytterligare utbygges och förstärkes. Kommittén kommer i det följande att ange vissa riktlinjer för såväl den framtida fortbildningsverksamheten inom lantbrukets område som de åtgärder, vilka främst bör vidtagas för att ytterligare effektivisera ifrågavarande verksamhet.

Facklig fortbildning

Vid de hittills anordnade fackliga fortbildningskurserna har undervisning i regel meddelats i form av föreläsningar åtföljda av diskussioner. Denna undervisningsform ger möjlighet att på en begränsad tid behandla relativt omfattande problem inför ett stort antal deltagare. Den ställer sig därjämte betydligt billigare än en på mindre grupper fördelad undervisning i annan form. Fortbildningskurserna torde bl. a. ur sistnämnda synpunkt även för framtiden böra omfatta relativt kort tid och vända sig till ett förhållandevis stort antal kursdeltagare. Detta innebär, att en föreläsningsbetonad undervisning i stor utsträckning kommer att ingå i fortbildningsverksamheten även i fortsättningen. Trots detta bör det vara möjligt att betydligt effektivisera fortbildningsverksamheten genom att ökad omsorg nedlägges på förberedelse och organisation av densamma. Material till kurserna, såsom kompendier, samman-

fattningar av föredrag och övningsuppgifter i anslutning till dessa, bör iordningställas och utskickas till deltagarna på förhand, så att dessa i god tid kan göra sig förtrogna med kursprogrammets innehåll. På så sätt bör det vara möjligt att vid kurserna i ökad omfattning låta timmar med föreläsningsbetonad undervisning omväxla med undervisning i annan form, exempelvis seminarieövningar och grupparbete, vilket är ägnat att förbättra utbytet av utbildningen. Då lärarnas och konsulenternas (instruktörernas) utbildningsbehov icke alltid sammanfaller, torde vidare ett förbättrat utbyte av utbildningen ibland kunna uppnås genom att skilda kurser i samma ämne anordnas för de olika kategorierna. Detta får dock icke utesluta, att, när så befinnes lämpligt, även gemensamma kurser anordnas.

Vid den hittillsvarande fackliga fortbildningsverksamheten har övervägande behandlats teoretiska ämnen. Som tidigare nämnts kommer vid lantbruksskolorna praktisk utbildning för framtiden att ingå i ökad omfattning, samtidigt som kurserna kommer att bevistas av yngre elever med mindre omfattande erfarenhet av jordbruk än de nuvarande eleverna. Vid lanthushållsskolorna beräknas även i fortsättningen komma att meddelas praktisk utbildning i stor omfattning. Dessa förhållanden gör det angeläget, att man i högre grad än nu är fallet, uppmärksammar behovet av fortbildning i arbetsteknik, speciellt lantbruks- och hushållsmaskinernas handhavande och vård, arbetsorganisatoriska frågor m. m.

I detta sammanhang förtjänar även att uppmärksammas möjligheterna till fortbildning genom yrkesstudier inom näringslivet. Tillfälle till sådan fortbildning bör kunna erhållas, exempelvis vid rationellt drivna jordbruksföretag och lanthushåll, maskinstationer m. m. Lärare vid bl. a. centrala verkstadsskolor har sedan 1950 möjlighet att under vissa villkor kunna bedriva yrkesstudier med bibehållen lön.

Pedagogisk fortbildning

Även på det pedagogiska området sker i våra dagar snabba och genomgripande förändringar. Nya kursformer tillkommer ständigt, vilka fordrar sin speciella undervisningsmetodik, nya och effektivare undervisningsmetoder utarbetas, samtidigt som nya hjälpmedel i undervisningen tillkommer. En god pedagogisk grundutbildning utesluter därför icke behovet av en kontinuerlig fortbildningsverksamhet i pedagogiska frågor.

De hittills anordnade pedagogiska fortbildningskurserna har behandlat frågor av mera grundläggande psykologisk och pedagogisk karaktär och varit gemensamma för såväl lärare vid lantmanna- och lanthushållsskolor m. fl. skolor som konsulenter och instruktörer hos hushållningssällskap och lantbruksnämnder. Sådana kurser bör även i fortsättningen anordnas under en övergångstid. I och med att den pedagogiska utbildningen utbygges, bör det emellertid vara möjligt att mera än hittills varit fallet avpassa den pedagogiska fortbildningen till de speciella undervisningsmetodiska frågor, som sammanhänger med de olika lärarkategoriernas respektive konsulenternas och instruktörernas verksamhet. Vidare bör för framtiden mera än hittills uppmärksammas de undervisningsmetodiska frågor, som sammanhänger med den praktiska utbildningen vid lantbrukets yrkesskolor. Såväl teoretisk genomgång av olika metoder i samband med denna undervisning som övningar i praktisk tillämpning av ifrågavarande metoder bör sålunda ingå i undervisningen vid fortbildningskurserna.

Administrativa och organisatoriska frågor

Fortbildningsverksamheten inom lantbrukets område har hittills i stor utsträckning organiserats centralt av lantbruksstyrelsen. Som tidigare nämnts har i viss omfattning i samråd med denna anordnats regionala fortbildningskurser, exempelvis i hushållningssällskapens regi. Det framstår för lantbruksundervisningskommittén som angeläget, att en samordning och enhetlig planering sker av all fortbildning för personalen vid de organ, som står under lantbruksstyrelsens tillsyn. Detta har hittills varit fallet, i och med att ansvaret härför åvilat undervisningsbyrån inom lantbruksstyrelsen. Härigenom har skapats möjligheter för ett rationellt utnyttjande av de för fortbildning tillgängliga medlen.

Fortbildningsverksamheten bör även i fortsättningen genomföras i form av centrala fortbildningskurser med deltagare från hela landet. Vid sidan härav synes dock i viss omfattning regionala fortbildningskurser av olika slag böra anordnas. Även sådana kurser bör ledas av lantbruksstyrelsen. På lantbruksstyrelsen bör därför liksom hittills ankomma att planlägga och leda fortbildningsarbetet i stort samt upprätthålla kontakten med de institutioner, företag och organisationer, som på olika sätt kan medverka i fortbildningsverksamheten. Det skall också ankomma på styrelsen att hos Kungl. Maj:t göra framställningar om erforderliga medel och svara för deras fördelning. De tillgängliga medlen bör fördelas med beaktande av de behov, som hushållningssällskap, skolstyrelser, personalföreningar och andra regionala organ redovisar för styrelsen.

Deltagare i fortbildningskurs bör liksom hittills erhålla oavkortad lön under kurstiden jämte resekostnadsersättning och traktamente enligt bestämmelserna i allmänna resereglementet. Kostnaderna för deltagarnas resor bör såsom nu är fallet täckas genom bidrag från staten, medan traktamentena bör betalas av respektive skola eller institution. Om fortbildningsverksamheten skall kunna utbyggas och effektiviseras i enlighet med de riktlinjer, som här föreslagits, erfordras en uppräkning av anslaget till ifrågavarande verksamhet. Till denna fråga återkommer kommittén i kapitel XVI.

Central information

En viktig sida i all fortbildning är den fortlöpande information, som ges i form av försöksberättelser, vetenskapliga artiklar, genom facktidskrifter m. m. Omfattningen av denna facklitteratur hotar dock att bli så stor, att det icke längre är möjligt för lärar- och rådgivningspersonalen att själv kunna följa med i densamma. Det har därför efterhand blivit alltmer uppenbart, att ett centralt organ måste åtaga sig att genom sammandrag och systematisering av fackartiklar, försöksberättelser etc. underlätta för de olika personalkategorierna att följa med utvecklingen på såväl lantbrukets som lanthushållets område. Problemet har också uppmärksammats av jordbruksupplysningskommittén, som i sitt betänkande framlagt förslag om en Lantbrukets informationstjänst. Lantbruksundervisningskommittén delar de av jordbruksupplysningskommittén framförda synpunkterna angående behovet av en central information av här antytt slag och vill understryka, att behovet är lika stort för undervisningsverksamheten vid lantbrukets skolor som för rådgivningsverksamheten vid hushållningssällskapen.

KAPITEL XV

Statsbidrag till lantbrukets yrkesskolor

Nuvarande bestämmelser

Enligt kungörelsen den 27 augusti 1951 (nr 664) med däri sedermera vidtagna ändringar utgår för närvarande statsbidrag till lantbruksundervisningsanstalt under förutsättning, bl. a. att Kungl. Maj:t förklarat skolan berättigad till sådant understöd samt att skolans verksamhet bedrives i överensstämmelse med gällande stadga för lantbruksundervisningsanstalter och av lantbruksstyrelsen utfärdade föreskrifter. Skolan är också skyldig underkasta sig den kontroll, lantbruksstyrelsen i varje särskilt fall finner skäl föreskriva.

Statsbidrag utgår till en mångfald speciella ändamål från icke mindre än nio olika anslag under IX huvudtiteln. Villkoren för statsbidragens beviljande är detaljerat reglerade i olika författningar. Kommittén lämnar här nedan en kortfattad redogörelse för de olika anslagen och de viktigaste bestämmelserna för statsbidragsgivningen.

Byggnadsarbeten

Ur reservationsanslaget *Bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter* utgår jämlikt kungörelsen 1939:910 (ändr. 120/1945, 454/1949, 398/1951 och 582/1951) statsbidrag till nybyggnader m. m. vid vissa anstalter för lantbruksundervisning. Nämnda kungörelse skall emellertid enligt kungörelse 1960:45 fr. o. m. den 1 april 1960 tills vidare icke äga tillämpning i andra fall än sådana, där före nyssnämnda dag statsbidrag beviljats eller med bidragsansökan avsedda byggnadsarbeten igångsatts eller därmed avsett förvärv av byggnad ägt rum.

Undervisningsmateriel för maskinundervisning

Ur reservationsanslaget *Bidrag till undervisningsmateriel för maskinundervisning* utbetalas jämlikt kungörelsen 1949:455 (ändr. 182/1954 och 197/1957) i mån av tillgång på medel statsbidrag för anskaffning av maskiner m. m. till lantbruks-, lantmanna-, lanthushålls-, trädgårds- och fruktodlingsskola eller jordbrukets yrkesskola med 75 procent av skolornas totala kostnader för anskaffning och montering av maskiner, redskap och dylikt, som erfordras för undervisning i maskin- och redskapslära eller, ifråga om lanthushållsskola, för undervisning rörande de viktigaste hushållsmaskinerna ävensom för undervisning i husdjurslära med mjölkhushållning och i trädgårdsskötsel. Bidrag till materiel, avsedd att användas både för undervisningsändamål och jordbruksdriften vid skolan, utgår endast med 75 procent av den del av anskaffningskostnaden, som beräknas motsvara materielens användning vid undervisningen. Därest viss materiel således avses att i lika mån begagnas i jordbruksdriften vid skolan och i undervisningens tjänst, utgår statsbidraget för materielen ifråga med 75 procent av halva anskaffningskostnaden.

Statsbidrag beviljas av lantbruksstyrelsen på grundval av de i varje särskilt fall redovisade kostnaderna för förvärv och montering av materielen. Under senare år har statsbidrag i första hand beviljats för anskaffning av en första uppsättning maskiner och verktyg m. m. för skolornas maskinhallar. Anslaget har dock även använts för sådan komplettering av maskiner och redskap, som varit nödvändig på grund av den snabba tekniska utvecklingen.

Skoljordbruk

Ur investeringsanslaget *Lån för anskaffande av jordbruk vid lantmanna- och lanthushållsskolor* må jämlikt kungörelsen 1948:676 (ändr. 350/1952 och 27/1953) lån beviljas för inköp av jordbruksfastighet eller till utvidgning av befintligt skoljordbruk vid lantmanna- och lanthushållsskola. Lånet får utgå med högst 90 procent av fastighetens uppskattade värde; dock högst 200.000 kronor för lantmannaskola och 75.000 kronor för lanthushållsskola.

Avlöningar m. m. åt lärarpersonalen

Ur förslagsanslaget *Bidrag till vissa lantbruksundervisningsanstalter: Avlöningar* utgår jämlikt kungörelsen 1951: 664 (ändr. 178/1953 och 185/1957) statsbidrag till lantbruks-, lantmanna- och lanthushållsskolor

dels med 90 procent för avlöningar åt ordinarie, extra ordinarie och extra befattningshavare, för sjukvårds- och begravningskostnader enligt bestämmelserna i avlöningsreglementet för statsunderstödda folkhögskolor och lantbruksundervisningsanstalter m.m.[1] samt för kallortstillägg, pensionsavgifter, avgiftskompensation för förhöjda folkpensioner och arbetsgivarbidrag i anledning av den allmänna sjukförsäkringen enligt vad därom är stadgat i olika författningar,

dels ock till arvoden åt timlärare med belopp, som lantbruksstyrelsen i varje särskilt fall bestämmer, dock högst med 14 kronor för undervisningstimme.

Såsom allmänt villkor för erhållande av statsbidrag till avlöningar åt rektor och lärare är föreskrivet, att skolan är skyldig att tillämpa bestämmelserna i gällande avlönings- och pensionsreglemente. Skolan får vidare icke utan Kungl. Maj:ts medgivande i varje särskilt fall till rektor eller lärare utbetala lön eller annan ersättning för arbete i tjänsten, utöver vad som utgår enligt avlöningsreglementet och i anslutning därtill utfärdade bestämmelser.

Bestämmelser om avlöning m. m. åt lärarpersonalen vid jordbrukets yrkesskolor har meddelats i särskilda Kungl. brev. I vissa hänseenden, såsom ifråga om löneklassuppflyttningar, löneavdrag vid tjänstledighet m. m., tillämpas bestämmelserna i ovan nämnda avlöningsreglemente. Statsbidraget till dessa skolor utbetalas från förslagsanslaget *Bidrag till jordbrukets yrkesskolor* och utgår till

dels lärarpersonalens — och i förekommande fall vikariers — avlöningar — häri inräknade sjukvårds- och begravningskostnader, kallortstillägg, provisoriska extra tillägg, avgiftskompensation för förhöjda folkpensioner och arbetsgivarbidrag i anledning av den allmänna sjukförsäkringen — med belopp, som skulle ha utgått, om lärarna varit inplacerade i vissa i Kungl. brev den 31 maj 1957 (ändr. genom Kungl. brev den 3 juni 1960) angivna lönegrader, sedan avdrag gjorts för de hyror lärarna respektive vikarierna har att er-

[1] SFS 1951:615 (ändr. 76/152, 442/1952, 390/1954, 770/1954, 326/1955, 661/1955, 285/1956, 457/1957, 290/1958, 415/1958, 335/1959 och 288/1960).

lägga till skolornas huvudmän för sina tjänstebostäder,

dels förmanspersonalens — och i förekommande fall vikariers — avlöningar med 50 procent av förmännens respektive vikariernas avlöningar efter avdrag för deras bostadshyror,

dels ock arvoden åt timlärare med belopp, som lantbruksstyrelsen bestämmer, dock högst med 14 kronor för undervisningstimme.

Driftkostnader

Från förslagsanslaget *Bidrag till vissa lantbruksundervisningsanstalter: Driftkostnader* utgår enligt föreskrift i kungörelse 1951:664 (ändr. 178/1953 och 185/1957) statsbidrag till lantbruks-, lantmanna-, lanthushålls-, trädgårds- och fruktodlingsskolor för deras driftkostnader med

dels ett grundbidrag av vid lantbruks-, lantmanna- och lanthushållsskola 26 kronor för varje dag, då undervisning pågår, samt vid trädgårds- och fruktodlingsskola av 12.900 resp. 6.450 kronor för läsår,

dels ett tilläggsbidrag av 2 kronor 80 öre om dagen för varje elev, som deltager i maskinskötarkurs och 1 krona 40 öre om dagen för elev, som deltager i annan undervisning, dock att statsbidraget till driftkostnader icke får överstiga tre fjärdedelar av skolans av lantbruksstyrelsen godkända driftkostnader, sedan avdrag gjorts för influtna hyror av elevbostäder.

Ur driftkostnadsanslaget utbetalas också arvode åt skolläkare — enligt kungörelsen 1946:634 (ändr. 16/1954 och 186/1957) med bestämmelser angående den statsunderstödda hälsovården vid vissa lantbruksundervisningsanstalter — med 4 kronor 50 öre för varje elev, som deltager i undervisningen, dock högst med belopp, som motsvarar skolläkarens verkliga arvode.

Vissa allmänna villkor och förutsättningar måste vara uppfyllda för att statsbidrag till driftkostnader skall utgå. Undervisningen vid huvudkurs måste sålunda, för det fall lantbruksstyrelsen icke annorlunda förordnat, pågå minst så lång tid, som i gällande stadga är föreskrivet. Vidare skall gälla att vid lantmanna- och lanthushållsskola antalet elever i huvudkurs uppgår eller ock i medeltal för de fem sista åren eller det mindre antal läsår, som skolan varit i verksamhet, uppgått till minst 15 samt att det icke överstiger vid lantmannaskola 60 och vid lanthushållsskola 30. Då fråga är om praktisk-teoretisk sommarkurs eller ladugårdsförmanskurs eller då särskilda skäl föreligger, kan statsbidrag dock beviljas, oaktat de nämnda villkoren ifråga om elevantalet icke är uppfyllda.

Till jordbrukets yrkesskolor utgår från förslagsanslaget *Bidrag till jordbrukets yrkesskolor* statsbidrag till skolornas driftkostnader med ett grundbidrag av 7.020 kronor per skola och läsår samt ett tilläggsbidrag av 42 kronor per elev och månad.

Särskilda utbildningskurser

Från reservationsanslaget *Särskilda utbildningskurser* utgår statsbidrag till ett flertal olika specialkurser, såsom kontrollassistentkurser, ladugårdsskötarkurser, mejerikurser, svinskötarkurser m. fl. Till dessa specialkurser utgår enligt för varje kurstyp meddelade bestämmelser statsbidrag med dels olika maximerade grundbidrag per kurs, avsedda att täcka skolornas kostnader för lärare och instruktörer, dels tilläggsbidrag till kostnaderna i övrigt med varierande belopp per elev och kurs, dels ock i vissa fall bidrag till eleverna för resekostnader, traktamentsersättningar och stipendier för förlorad arbetstid. Från anslaget har också fått dis-

poneras medel för anordnande av fortbildningskurser för lärarpersonalen vid lantbruksundervisningsanstalterna samt konsulenter, assistenter och instruktörer hos hushållningssällskap och lantbruksnämnder.

Studiehjälp åt elever

Från förslagsanslaget *Studiehjälp åt elever vid vissa lantbruksundervisningsanstalter* m. m. utgår studiehjälp enligt kungörelse 1953:515 (ändr. 615/1957) åt elever vid vissa lantbruksundervisningsanstalter m. m. samt (allmänt studiebidrag) enligt 2 kapitlet Allmänna studiehjälpsreglementet 1958:326.

Kursverksamhet för jordbrukets rationalisering

Från förslagsanslaget *Kursverksamhet för jordbrukets rationalisering m. m.* utgår bidrag — enligt bestämmelserna i kungörelse 1949:452 (omtryck 152/1955; ändr. 194/1957) angående statsbidrag till utbildningsverksamhet på lantbrukets område — för muntlig undervisning eller kombinerad skriftlig och muntlig undervisning, anordnad av hushållningssällskap och i vissa fall av lantbruksundervisningsanstalt.

Kommitténs förslag

Allmänna synpunkter

För att skapa garantier för att statsbidragen användes på föreskrivet sätt har i kungörelserna införts detaljerade föreskrifter om kontroll av statsbidragens användning. Detta har medfört en stor arbetsbörda både för skolorna, som måste avgiva detaljerade slutrekvisitioner, och för den centrala tillsynsmyndigheten, lantbruksstyrelsen, som vid granskningen av ansökningarna måste ingå i en noggrann sak- och sifferkontroll. Visserligen kan sägas, att tillsynsmyndigheten har intresse av att följa skolornas verksamhet på olika områden, men en väsentlig del av arbetet med statsbidragsärendena består dock av en detalj- och sifferkontroll, som ur nämnda synpunkt icke kan anses alldeles nödvändig. Den arbetsbelastning, som följer med denna detaljgranskning, är av olika omfattning för olika slag av statsbidrag. Den mest arbetstyngande delen av lantbruksstyrelsens arbete med den ekonomiska avräkningen staten och skolorna emellan hänför sig till granskningen av lönekostnaderna. Denna granskning innefattar kontroll av lön enligt vederbörlig löneklass, ortsgrupp, kallortstillägg, provisoriskt extra tillägg, pensionsavgifter, löneavdrag under tjänstledighet, ersättning för sjukvård samt begravningshjälp, kompensationsavgifter i anledning av förhöjda folkpensionsavgifter, vikariatsersättningar samt speciallärararvoden. Enbart arbetet med granskningen av lönekostnaderna sysselsätter för närvarande en tjänsteman hos lantbruksstyrelsen mer än halva året.

Kommittén har funnit det angeläget att i samband med översyn av statsbidragssystemet även undersöka möjligheterna att förenkla detsamma. Längre fram i detta kapitel kommer att redovisas de fall, där enligt kommitténs mening en viss förenkling bör kunna uppnås genom sammanslagning eller schablonisering av statsbidragen.

Innan kommittén övergår till att redogöra för sina förslag rörande den fortsatta statsbidragsgivningen till lantbrukets yrkesskolor, vill kommittén föreslå vissa kompletteringar och ändringar av de inledningsvis i detta kapitel redovisade allmänna villkoren och förutsättningarna för statsbidragsgivningen.

Flera av de nuvarande lantmanna- och lanthushållsskolorna är dimensionerade för ett elevantal på 20—30 elever. Kommittén anser, att en skola nor-

malt bör kunna ta emot ett större antal elever samtidigt. Vad beträffar lantbruksskolorna bör sålunda cirka 60 elever kunna åtminstone under vissa tider av året samtidigt erhålla undervisning. Vid lanthushållsskolorna borde det — med lämplig organisation — som regel icke var omöjligt att samtidigt bereda ett 45-tal elever plats. Var den lägsta gränsen skall sättas kan naturligtvis diskuteras. Det har emellertid förefallit kommittén som om en lämplig riktpunkt vore, att sammanlagda antalet elever i de till en lantbrukets yrkesskola förlagda kurserna uppginge till åtminstone 32 under vinterhalvåret. Mer än en kurs bör kunna pågå samtidigt. Svårigheterna att snabbt bygga ut vissa av skolorna gör, att kommittén dock ansett sig icke nu kunna föreslå ett statsbidragsvillkor av denna innebörd, utan att samtidigt förutsätta en omfattande dispensgivning. Från tillsynsmyndighetens sida bör i samverkan med respektive huvudmän eftersträvas en successiv ökning av de mindre skolornas kapacitet, i den mån tillgången på elever motiverar detta. Efter en övergångstid, som bl. a. blir beroende på i vilken takt statsbidrag kan ställas till förfogande för en önskad utbyggnad vid vissa av yrkesskolorna, torde ett sådant villkor för erhållande av statsbidrag böra uppställas.

Då skola nyinrättas bör dock, såsom allmänt villkor för att den skall förklaras statsbidragsberättigad, redan nu införas bestämmelsen, att skolan skall ha sådana dimensioner, att den på en gång kan mottaga minst 32 elever.

Liksom hittills bör vissa villkor om minimiantal elever i olika kurser uppställas. Sålunda bör antalet elever vid början av varje kurs uppgå till i kurs med övervägande teoretisk undervisning minst 16 och i kurs med övervägande praktisk undervisning minst 8. Till kurser med övervägande praktisk undervisning bör därvid räknas både olika former av praktisk-teoretiska yrkeskurser och vissa slag av specialkurser, såsom maskinskötarkurser, kontrollassistentkurser m. fl. Tillsynsmyndigheten bör erhålla befogenhet att, när så anses påkallat med hänsyn till kursernas art, uppläggning och angelägenheten av att viss utbildning kommer till stånd, medge undantag från angivna villkor. Statsbidrag bör dock i intet fall få medgivas, om elevantalet i en kurs understiger 5.

Det är för närvarande relativt vanligt, att elever i en lantbrukets yrkesskola kommer från andra orter i landet än dem, som ligger inom skolans naturliga upptagningsområde, exempelvis från annat län. I den mån platser finnes tillgängliga, bör dessa elever tas emot vid skolan på samma villkor, som gäller för elever från det egna länet. Bestämmelse härom bör införas bland de allmänna statsbidragsvillkoren.

Kommittén har ej funnit anledning föreslå ändringar i övriga nu gällande allmänna villkor och förutsättningar för erhållande av statsbidrag till lantbrukets yrkesskolor, utan övergår härefter att redovisa sina förslag rörande den fortsatta statsbidragsgivningen till nämnda skolor.

Byggnadsarbeten

Som tidigare nämnts har bestämmelserna om statsbidrag till byggnader vid lantbruksundervisningsanstalterna från och med den 1 april 1960 tills vidare satts ur kraft med undantag för vissa redan påbörjade bygnadsarbeten. Sedan lantbruksundervisningskommittén i skrivelse till Kungl. Maj:t den 11 september 1960 avgivit förslag till nya bestämmelser för statsbidrag till byggnadsarbeten vid lantbrukets yrkesskolor, har Kungl. Maj:t i statsverksproposi-

tionen till innevarande års riksdag under nionde huvudtiteln, punkt 69, framlagt förslag till nya grunder för bidrag till stadigvarande byggnadsarbeten i huvudsaklig överensstämmelse med vad kommittén förordat.

Undervisningsmateriel

Jämföres de inledningsvis i detta kapitel redovisade bestämmelserna om statsbidrag till anskaffande av maskiner m. m. vid lantbrukets yrkesskolor med de bestämmelser, som gäller för yrkesskolor, lydande under överstyrelsen för yrkesutbildning (kungörelsen 1957:480 ändr. 361/1958, 376/1959 och 303/1960) finner man, att statsbidrag i det senare fallet generellt utgår till anskaffning av en första uppsättning stadigvarande undervisningsmateriel. Överstyrelsen beslutar själv om statsbidrag för ändamålet. Bidragsansökan skall vara åtföljd av utredning om behovet av materielen ifråga samt en förteckning eller plan beträffande anskaffningen jämte specificerad uppgift om de beräknade anskaffnings- och monteringskostnaderna för materielen. Anskaffningen, som kan fördelas över två eller i undantagsfall flera år, skall ske efter en av överstyrelsen godkänd förteckning eller plan. Såsom första uppsättning stadigvarande undervisningsmateriel räknas även anskaffning, som föranledes av kursomläggningar eller utvidgningar.

Att för lantbrukets yrkesskolor helt tillämpa det system, som gäller för övriga yrkesskolor, skulle i jämförelse med nuvarande statsbidragsgivning vid förstnämnda yrkesskolor innebära både en utvidgning och en inskränkning, så till vida som statsbidragsgivningen å ena sidan skulle utsträckas att omfatta undervisningsmateriel i allmänhet och icke endast materiel för maskinundervisning, men å andra sidan begränsas att endast avse en första uppsättning stadigvarande undervisningsmateriel. Kraven på att undervisningen vid lantbrukets yrkesskolor skall hållas aktuell gör emellertid, att kommittén anser sig böra föreslå, att statsbidrag jämväl skall utgå för anskaffning successivt av nytillkommande maskiner och redskap. Den tekniska utvecklingen sker nu så snabbt, att sådan materiel, som utgöres av maskiner och redskap för jordbruket, ofta hinner bli tekniskt föråldrad, innan den blivit nersliten. Beslut om statsbidrag för anskaffning av undervisningsmateriel bör, liksom hittills varit fallet, meddelas av den centrala tillsynsmyndigheten. I anslutning till vad som gäller för övriga yrkesskolor, bör anskaffningen av undervisningsmaterielen ske efter en av denna myndighet godkänd förteckning eller plan, varjämte bidragsansökan bör åtföljas av en utredning om skolans behov av materielen ifråga jämte specificerad uppgift på anskaffnings- och monteringskostnaderna för densamma. I den mån den centrala tillsynsmyndigheten prövar materielen erforderlig, bör skolan vara berättigad att utfå statsbidrag för anskaffningen av densamma.

Den skolform inom yrkesskoleväsendet, som lantbrukets yrkesskolor närmast är att jämföra med, är de centrala verkstadsskolorna. Kommittén anser därför, att statsbidrag till anskaffning av undervisningsmateriel vid lantbrukets yrkesskolor liksom vid de centrala verkstadsskolorna bör utgå med 90 procent av kostnaderna för förvärv och montering av densamma. För förvärv av materiel, som avses att begagnas både i jordbruksdriften och i undervisningens tjänst, bör statsbidrag kunna utgå med 90 procent av halva anskaffningskostnaden. Detta kan bli aktuellt, då till skolan anskaffas en jordbruksmaskin och förvärvet icke enbart kan motiveras med att maskinen behövs för jordbrukets drift, utan även med att den är behövlig på skolan för att eleverna i maskinundervisningen skall kunna göras förtrogna med den. Som tidigare nämnts tillämpas för närvarande en motsvarande reduktionsregel för statsbidraget till undervisningsmateriel för maskinundervisning.

Den föreslagna höjningen av statsbidraget från 75 till 90 procent av anskaffningskostnaderna liksom förslaget att utvidga statsbidragsgivningen att omfatta undervisningsmateriel över huvud och icke bara materiel för maskinundervisning bör föranleda ökad medelsanvisning. Medel bör ställas till förfogande i den utsträckning tillsynsmyndigheten finner skäligt med hänsyn till nyinrättande av skolor och kurser samt till kursomläggningar. Med hänsyn till att medelsbehovet undergår växlingar, som svårligen låter sig förutsägas, anser kommittén, att anslaget bör uppföras såsom förslagsanslag.

Skoljordbruk

Med hänsyn till vad kommittén i ett tidigare kapitel (kap. IV) sagt om önskvärdheten av att i vissa fall utöka skoljordbrukens storlek och med tanke på att eventuellt ytterligare skolor kan komma att inrättas, bör möjligheter till lån för anskaffande av skoljordbruk finnas även fortsättningsvis. Kommittén har ej funnit anledning föreslå ändring i gällande bestämmelser för beviljandet av sådana lån.

Avlöningar m. m. åt lärarpersonalen

Statsbidragsreglerna för lantbrukets yrkesskolor bör enligt kommitténs uppfattning i görligaste mån anpassas efter vad som gäller för övriga yrkesskolor. Detta har föranlett kommittén att jämföra de inledningsvis i detta kapitel redovisade bestämmelserna om statsbidrag till avlöningar vid lantbrukets yrkesskolor med motsvarande bestämmelser för yrkesskolor, som står under tillsyn av överstyrelsen för yrkesutbildning. Kommittén lämnar här nedan en kortfattad redogörelse för ifrågavarande bestämmelser (kungörelsen 1957:480, ändr. 361/1958, 376/1959 och 303/1960).

Vid *central verkstadsskola* utgår statsbidrag till avlöning åt rektor, fast anställd ämneslärare och fast anställd yrkeslärare, vikarier och timlärare med belopp, motsvarande skolans samtliga minimilönekostnader enligt särskilt avlöningsreglemente; dock utgår statsbidrag icke till ersättning för sjukvårdskostnader. Vid övriga yrkesskolor är statsbidragsunderlaget maximerat till 4/3 av de kontanta avlöningsförmåner, som skulle ha tillkommit en å skolorten stationerad tjänsteman, placerad i vissa angivna löneklasser i statens löneförordning. Vid central yrkesskola utgår statsbidrag med belopp som motsvarar hela bidragsunderlaget, medan för lokal yrkesskola statsbidraget uppgår till 78 procent av detta underlag.

Lantbruksundervisningskommittén har som nyss nämnts ansett sig böra i görligaste mån anpassa statsbidragsreglerna för lantbrukets yrkesskolor till vad som gäller för de i det föregående berörda centrala verkstadsskolorna. Kommittén har därvid också beaktat vad riksdagens revisorer anförde i sin berättelse år 1955 angående grunderna för statsbidrag till yrkesskolor.

Då lantbrukets yrkesskolor liksom de centrala verkstadsskolorna hämtar sina elever från en större region, i regel ett landstingsområde, anser kommittén, att statsbidrag bör utgå med i princip 100 procent av avlöningskostnaderna.

Med utgångspunkt i nu angivna huvudprinciper har kommittén diskuterat olika förslag till lösning av frågan rörande den närmare utformningen av bidragsreglerna. Härvid har också beaktats vad tidigare anförts om önskvärdheten av att i görligaste mån förenkla bidragssystemet. Kommittén har sålunda övervägt att bibehålla nuvarande system med statsbidrag beräknat på skolornas egna uppgifter över verkliga löneutbetalningar. Detta skulle då förenas med en stickprovskontroll rörande rik-

tigheten i skolornas löneutbetalningar. Även ett system med en central utbetalning av lärarlönerna — i likhet med vad som för närvarande sker exempelvis inom försvaret och lantmäteriorganisationen — har varit under övervägande. Kommittén har emellertid kommit till den slutsatsen, att en statsbidragsgivning, grundad på en för varje skola och läsår uppskattad normallönekostnad, skulle innebära en lämpligare lösning. Denna anordning skulle också föra med sig, att kontrollen kunde avsevärt förenklas i jämförelse med nuvarande förhållanden. Kommittén får därför föreslå, att statsbidrag till lärarlöner vid lantbrukets yrkesskolor fortsättningsvis utgår på grundval av en för varje skola och läsår beräknad normallönekostnad.

Beräkningen av normallönekostnaden bör, såsom närmare utvecklas i det följande, baseras på det antal fast anställda lärare, som den centrala tillsynsmyndigheten fastställt med hänsyn till såväl kursverksamhetens omfattning som elevantalet vid respektive skola. Det må erinras om att en på normallönekostnad baserad beräkning av statsbidrag till lärarlöner redan tillämpas inom folkskoleväsendet och vid högre kommunala skolor. Sålunda har 1957 års riksdag (prop. 122, statsutsk. utl. 104; riksd. skriv. 274) efter förslag av allmänna statsbidragsutredningen (SOU 1956:8) beslutat, att statsbidrag till avlöningskostnaderna för lärare vid nämnda skolor icke skall beräknas på grundval av de faktiska lönekostnaderna, utan med utgångspunkt i en för varje lärartjänst på visst sätt uppskattad normallönekostnad. Vidare har 1960 års riksdag (prop. 101; statsutsk. utl. 118; riksd. skriv. 294) i anslutning till stiftskansliutredningens betänkande om förenklad reglering av pastoratens och kyrkofondens ekonomiska mellanhavanden beslutat, att avräkning mellan pastoraten och kyrkofonden skall ske på grundval av en efter vissa regler uppställd normallönekostnad för präst- och kyrkomusikertjänster. Även det för yrkesskoleväsendet gällande statsbidragssystemet är i stora delar baserat på en beräknad lönekostnad.

Genom att beräkna statsbidraget till lönekostnaderna vid lantbrukets yrkesskolor med utgångspunkt i en uppskattad normallönekostnad bör en önskvärd förenkling av statsbidragsgivningen kunna uppnås. Gjorda överslagsberäkningar har givit vid handen, att det bör vara möjligt att utforma normallönekostnaden så, att statens bidrag till skolornas lönekostnader blir i huvudsak lika stora när statsbidragsgivningen baseras på nämnda kostnad som när de faktiska lönekostnaderna ligger till grund för bidragsgivningen.

För att göra framräkningen av den årliga normallönekostnaden per skola så enkel som möjligt, är det nödvändigt att begränsa antalet i normallönekostnaden ingående utgiftsposter till sådana, som är av större ekonomisk betydelse för skolorna och som lätt kan bestämmas på förhand, i regel vid läsårets början. Kommittén förordar därför, att i normallönekostnaden för rektor, ämneslärare och yrkeslärare skall ingå dels direkta lönekostnader — innefattande lön enligt vederbörlig löneklass och ortsgrupp, allt räknat på förhållandena vid läsårets början — samt provisoriskt extra tillägg (kallortstillägg), dels ock vissa avgifter, som erlägges av arbetsgivaren och till vilka statsbidrag utgått eller anses böra utgå, nämligen arbetsgivarebidrag i anledning av såväl den allmänna sjukförsäkringen som den allmänna tilläggspensioneringen. Vid bestämmandet av normallönekostnaden skall beaktas, om lärarnas tjänstgöring omfattar hela året eller del därav. För-

ändringar i lärarnas tjänstgöringsförhållanden till följd av att nya kurser tillkommer under året utöver de i planen föreslagna, får regleras i efterhand. Kostnaden för arvode åt timlärare bör beräknas med utgångspunkt i den av tillsynsmyndigheten för varje skola och läsår fastställda omfattningen av timlärarnas undervisning i olika ämnen.

I vissa fall bör skolorna ha möjlighet att i efterhand rekvirera statsbidrag till löneutgifter, som ej ingår i normallönekostnaden. Detta gäller exempelvis ifråga om under läsåret inträffade allmänna löneregleringar. Vidare kan, på grund av reglerna om lön under tjänstledighet, skolorna stundom tvingas utge avsevärda belopp till såväl tjänstledig lärare som vikarie för denne. Det torde därför vara nödvändigt, att skolorna i efterhand får möjlighet att erhålla statsbidrag till lön åt vikarie för lärare, som varit tjänstledig på grund av sjukdom under hela läsåret med bibehållande av viss del av lönen eller för studier eller offentligt uppdrag under minst 30 dagar i följd med bibehållande av lönen helt eller delvis. Rekvisition av statsbidrag i efterhand i fall, som här avses, bör ske på grundval av skolornas faktiska kostnader för avlönande av vikarie, minskade med de avdrag, som gjorts å tjänsteinnehavarens lön. Motsvarande regler tillämpas vid beräkning av lärarlönebidrag inom folkskoleväsendet.

Kommittén har verkställt provberäkningar i syfte att jämföra skolornas faktiska statsbidragsberättigade lönekostnader med en framräknad normallönekostnad. Normallönekostnaden har beräknats med utgångspunkt i förhållandena den 1 november 1957 på grundval av lantmannaskolornas respektive lanthushållsskolornas slutrekvisitioner av statsbidrag till avlöningar för läsåret 1957/58. Den framräknade normallönekostnaden har jämförts med de i slutrekvisitionerna för samma läsår av skolorna angivna och av lantbruksstyrelsen kontrollerade lönekostnaderna. Provberäkningarna utvisar, att en på angivet sätt beräknad normallönekostnad under läsåret 1957/58 vid såväl lantmannaskolorna som lanthushållsskolorna uppgick till 100,2 procent av skolornas verkliga avlöningskostnader. Den genomsnittliga avvikelsen mellan den beräknade normallönen och de faktiska lönekostnaderna är således obetydlig. Överensstämmelserna mellan beräknad och verklig lönekostnad kan givetvis icke bli lika goda för varje enskild skola. Beräkningarna visar emellertid, att avvikelserna för flertalet skolor är relativt obetydliga, men att variationer dock förekommer. Detta framgår närmare av följande tabell, som visar normallönekostnaden uttryckt i procent av den statsbidragsberättigade lönekostnaden vid olika skolor.

Skolorna kan sålunda vissa år få mer än 100 procent av sina lönekostnader täckta. Detta kan exempelvis sammanhänga med att löneavdrag under kortare tids tjänstledighet, varunder särskild vikarie icke varit anställd ej beaktas vid beräkningen av normallönekostnaderna. Å andra sidan får skolorna vissa år mindre än 100 procent av lönekostnaderna täckta, beroende på att skolorna haft att svara för vissa extra lönekostnader, såsom vikariatsersättningar, sjukvårdsersättningar m. m., till vilka statsbidrag ej utgår. Härtill kommer att lönegrads- och löneklassförändringar under året ej beaktas vid statsbidragsberäkningen, vilket i sin tur kan leda till såväl statsbidragsöverskott som -underskott enligt ovan. På längre sikt bör underskotten respektive överskotten bli utjämnade. Enligt kommitténs mening behöver därför det på normallönekostnad framräknade statsbidraget icke

Den beräknade normallönekostnaden uttryckt i procent av den statsbidragsberättigade lönekostnaden enligt skolornas slutrekvisitioner läsåret 1957/58

Procent	88—92	93—97	98—102	103—107	108—117
Antal lantmannaskolor	3	9	26	8	4
Antal lanthushållsskolor	2	10	14	9	5

förknippas med villkor, att statsbidrag må utgå med högst det belopp, som svarar mot skolornas verkliga löneutgifter.

Kommittén vill i detta sammanhang även framhålla, att skolorna för undervisningen har vissa lönekostnader, för vilka statsbidrag föreslås icke skola utgå. Till tjänst för undervisningen är skolorna försedda med skoljordbruk, som utnyttjas för demonstrationer och övningar samt för praktisk utbildning. De på grund härav ökade kostnaderna för driften av skoljordbruken bäres helt av skolornas huvudmän. För driften av skoljordbruken har skolorna olika kategorier förmän och andra yrkesmän anställda enligt kollektivavtal. Den i jordbruket anställda personalen utnyttjas många gånger i stor utsträckning som handledare för eleverna i praktiskt arbete. Kommittén har i kapitel XIII behandlat denna fråga och därvid framhållit, att viss ersättning utöver lönen bör kunna utgå till nämnda personal, i den mån sådan medverkan i den praktiska undervisningen blir av större omfattning. Kommittén anser dock, att statsbidrag icke skall utgå för detta ändamål.

Skolornas utgifter för timlärare skall, som tidigare framhållits, inräknas i normallönekostnaden och beräknas med ledning av den av tillsynsmyndigheten för varje läsår fastställda omfattningen av timlärarnas undervisning. Till timlärarna utgår ersättning i form av timarvoden. Några särskilda bestämmelser om arvodenas storlek finnes ej utfärdade. Statsbidraget är för närvarande maximerat till 14 kronor per undervisningstimme. Lantbruksstyrelsen fastställer årligen, såväl i vilken utsträckning statsbidrag skall utgå till timlärartimmar som med vilket belopp per undervisningstimme bidraget skall utgå. I praktiken har lantbruksstyrelsen medgivit statsbidrag med 14 kronor för teoretisk och 7 kronor för praktisk undervisningstimme. Skolorna har för närvarande stora svårigheter att få kvalificerade timlärare i vissa ämnen till så låga arvoden och tvingas därför i många fall utge betydligt högre timarvoden. Med hänsyn härtill kunde anledning förefinnas att föreslå, att statsbidraget till timlärare skulle utgå efter mer differentierade grunder. En möjlighet härtill skulle erbjudas, om timlärarkungörelsen tillämpades även vid lantbrukets yrkesskolor. Antalet timlärare är stort vid skolorna, samtidigt som många av timlärarna anlitas endast ett fåtal timmar per år. Med hänsyn härtill finner kommittén metoden med alltför differentierade och även ortsgrupperade timlärararvoden enligt timtaxan onödigt tungarbetad. Kommittén vill förorda en ordning med statsbidrag till enhetliga timlärararvoden. Med timlärartimmar jämställes då även övertimmar av vid skolorna anställda lärare. För den undervisning, som enligt den av tillsynsmyndigheten godkända planen skall meddelas av timlärare, föreslår kommittén, att statsbidrag beräknas för teoretisk undervisningstimme med

belopp, som motsvarar timarvodet enligt timtaxan i ortsgrupp 3 efter BT 15 vid lanthushållsskolorna och BT 17 vid lantbruksskolorna, d.v.s. med f. n. 17,20 respektive 19,30 kronor per timme. För övningar och praktisk undervisning bör statsbidrag utgå med 2/3 av arvodet för teoretisk undervisningstimme vid respektive skolform. De nu föreslagna reglerna för beräkning av statsbidrag till timarvoden får också ses mot bakgrunden av att lanthushållsskolornas extra ordinarie lärare tillhör lönegrad 15, medan motsvarande lärare vid lantbruksskolorna tillhör lönegraderna 17—19.

Driftkostnader

Jämföres de inledningsvis i detta kapitel redovisade bestämmelserna om statsbidrag till driftkostnader vid lantbrukets yrkesskolor med motsvarande bestämmelser vid övriga yrkesskolor finner man, att statsbidrag — vid sidan av bidrag till avlöning åt lärare — i båda fallen utgår till övriga kostnader för undervisningen. Vid övriga yrkesskolor beräknas statsbidraget efter vissa belopp per år och yrkesavdelning eller kurs. Beloppen varierar med hänsyn till kursernas olika karaktär.

Höjning av de grundbidrag per undervisningsdag och de tilläggsbidrag per elevdag, som utgår vid lantbruksundervisningsanstalterna enligt kungörelse 1951:664, har icke skett i takt med den allmänna kostnadsstegringen. Då de nuvarande bidragsreglerna fr. o. m. läsåret 1951/52 trädde i kraft avsågs, att statsbidraget till driftkostnader skulle täcka högst 75 procent av de totala kostnaderna för skolornas drift exklusive influtna hyror för elevbostäder. Sedermera har visserligen en höjning av bidragen skett fr. o. m. den 1 november 1953, men denna har icke varit tillräcklig. Gjorda beräkningar visar sålunda, att driftkostnadsbidraget läsåret 1957/58 endast täckte i genomsnitt 31 procent av lantmannaskolornas totala driftkostnader exklusive influtna hyror för bostäder och 47 procent av lanthushållsskolornas motsvarande kostnader.

Enligt kommitténs mening bör staten liksom hittills i form av statsbidrag delvis svara för de kostnader utöver lärarlönerna, som är förknippade med skolornas drift. Med hänsyn till den minskning den reella bidragsprocenten genomgått under senare år anser kommittén en höjning av driftkostnadsbidraget synnerligen motiverad. Statsbidraget bör enligt kommitténs mening täcka i genomsnitt 50 procent av de verkliga driftkostnaderna, sedan avdrag gjorts för influtna hyror. Ifråga om de verkliga driftkostnaderna förefinnes alltid olikheter mellan olika skolor, även i de fall verksamhetens omfattning är lika stor. Vidare uppstår stora svängningar i de sammanlagda kostnaderna vid en och samma skola olika år, till följd av att vissa av kostnaderna såsom byggnadsunderhåll och materielanskaffning växlar från år till år. Sådana variationer skall liksom hittills icke påverka statsbidragets storlek, utan detsamma bör ges formen av ett schablonbidrag. Någon begränsning uppåt, i likhet med den nu gällande att statsbidraget får uppgå till högst viss del (f. n. 3/4) av de verkliga kostnaderna, kan ej heller vara erforderlig. Den skulle dessutom kräva en mer omfattande detaljkontroll än kommittén anser nödvändig i detta sammanhang.

Särskilt statsbidrag har hittills ej utgått till skolorna för utgivna rese- och traktamentsersättningar till lärare. Sådan ersättning utges dock av skolorna bl. a. till lärare, som medverkar i hemkontaktkurser. Detsamma gäller även för de resekostnader, som i många fall är förenade med att timlärare utnyttjas i vissa ämnen. Lärarna vid lantbrukets

yrkesskolor företar dessutom i viss omfattning resor för att upprätthålla en för all yrkesutbildning nödvändig kontakt mellan skola och näringsliv. Detta sker genom besök hos blivande och forna elever, vid andra skolor för att orientera om lantbruksundervisningen, för kontakt med ungdomsorganisationer av olika slag på landsbygden m. m. Även kostnaderna för sådana resor har hittills helt fått bäras av skolornas huvudmän, i den mån de icke bekostats av lärarna själva. Då det är önskvärt, att skolornas kontakt med det praktiska jordbruket underlättas, har kommittén funnit skäligt, att statsbidrag även utgår till en del av skolornas kostnader för reseersättningar och traktamenten åt lärare. Kommittén har därför i det bidragsunderlag, som legat till grund för kommitténs beräkningar av nya bidragsbelopp, inräknat rese- och traktamentskostnader med ett belopp av 600 kronor för läsår för varje helårsanställd ämnes- och yrkeslärare vid ifrågavarande skolor.

För bidragsreglernas utformning har olika alternativ övervägts. Statsbidraget kan sålunda tänkas utgå med viss klumpsumma per kurs, såsom sker vid bl. a. de centrala verkstadsskolorna. Kommittén har dock ej ansett sig kunna förorda denna metod, eftersom kurserna vid lantbrukets yrkesskolor är alltför heterogena med avseende på såväl omfattning och ämnesinriktning som antal elever. Kommittén har även diskuterat möjligheten att låta driftkostnadsbidraget utgå med visst ospecificerat belopp per lärare och läsår. Driftkostnadsbidraget bör eljest i princip fördelas med hänsyn till verksamhetens omfattning, mätt i antal kurser och antal elever. Ett enhetligt belopp per lärare förutsätter i så fall, att fullständig överensstämmelse råder mellan antalet lärare och verksamhetens omfattning under hela året. Som redan tidigare nämnts, är detta icke alltid fallet vid lantbrukets yrkesskolor, varför kommittén ansett sig icke heller kunna föreslå en sådan lösning.

De nuvarande driftbidragen vid lantbrukets yrkesskolor är, som tidigare nämnts, uppdelade på dels grundbidrag, som utgår med visst belopp per dag, då undervisning pågår, och dels tilläggsbidrag, som utgår med visst belopp per elevdag. Detta system är baserat på att skolorna har dels fasta och dels i relation till elevantalet rörliga kostnader för driften och medger med hänsyn härtill en god fördelning av statsbidragen de större och mindre skolorna emellan. Då dessutom erfarenheterna av det nuvarande bidragssystemet är goda, vill kommittén föreslå, att statsbidragsgivningen till skolornas driftkostnader även fortsättningsvis sker på grundval av särskilda grund- och tilläggsbidrag, varvid den nuvarande relationen mellan bidragen bör bibehållas. För att i möjligaste mån förenkla bidragssystemet, bör emellertid grundbidraget respektive tilläggsbidraget utgå med visst belopp per undervisningsvecka respektive elevvecka i stället för — som för närvarande är fallet — per arbetsdag respektive elevdag. Med arbetsvecka skall härvid avses varje vecka, varunder undervisning pågår vid skola under minst tre dagar i följd, oavsett om en eller flera kurser pågår samtidigt. Elevvecka skall på motsvarande sätt avse varje vecka, varunder elev deltager i undervisningen under minst tre på varandra följande dagar.

För att kompensera skolorna för de jämförelsevis höga driftkostnader, som är förenade med maskinundervisningen, utgår för närvarande högre tilläggsbidrag till maskinskötarkurser än till övriga kurser. Med hänsyn till den tidigare i detta kapitel föreslagna höj-

Beräknat statsbidrag till driftkostnader läsåret 1957/58, uttryckt i procent av de verkligt utbetalade driftkostnadsbidragen samma år.

Procent	106—125	126—145	146—165	166—185	186—195
Antal lantmannaskolor	6	5	18	20	1

Procent	104—108	109—115	116—120
Antal lanthushållsskolor	2	36	2

ningen av statsbidraget till undervisningsmateriel, innefattande bidrag jämväl för anskaffning successivt av nytillkommande maskiner och redskap, vill emellertid kommittén föreslå, att det nuvarande systemet med högre tilläggsbidrag till maskinskötarkurserna slopas. Detta förslag sammanhänger också med önskvärdheten av att i görligaste mån förenkla bidragsreglerna.

Med utgångspunkt i skolornas räkenskaper för läsåret 1957/58 har kommittén räknat fram de nya belopp ifråga om grundbidrag per undervisningsvecka och tilläggsbidrag per elevvecka, som bör utgå för att statsbidraget skall täcka 50 % av bidragsunderlaget. En omräkning har skett från undervisningsdagar till undervisningsveckor och från elevdagar till elevveckor. Härvid har också beaktats de förändringar, som blir en följd av att kommittén i kapitel XII föreslår, att vid lantbrukets yrkesskolor skall tillämpas ett läsår om 42 veckor. Beräkningarna visar, att grundbidraget respektive tilläggsbidraget för att täcka i genomsnitt 50 % av bidragsunderlaget borde ha uppgått till 264 kronor per undervisningsvecka respektive 14 kronor per elevvecka vid lantmannaskolorna och 211 kronor respektive 11,50 kronor vid lanthushållskolorna.

Såväl omräkningen från dagar till veckor som införandet av 42 veckors läsår leder till vissa förskjutningar skolorna emellan, om de statsbidrag, som skulle ha utgått vid tillämpningen av de nu föreslagna beloppen, jämföres med de bidrag, som utgått enligt hittills gällande regler. För att få en siffermässig belysning av de ekonomiska verkningarna för de enskilda skolorna av en statsbidragsgivning, baserad på nu framräknade grundbidrag och tilläggsbidrag, har kommittén för samtliga skolor räknat fram de statsbidrag, som med tillämpning av dessa bidragsbelopp skulle ha utgått läsåret 1957/58. Dessa belopp har sedan för varje skola uttryckts i procent av de statsbidrag till driftkostnader, som verkligen utbetalats samma läsår. Beräkningarna visar, att lantmannaskolorna vid en tillämpning av de här framräknade bidragsbeloppen skulle i medeltal ha fått ett statsbidrag, som är 54 procent högre än det, som nu utgått. För lanthushållsskolorna skulle de nya normerna i medeltal ha gett ett statsbidrag, som är 12 procent högre än det som verkligen utgått.

Tabellen ovan visar, att de nya normerna skulle ha utfallit något olika för olika skolor under läsåret 1957/58. Ifråga om lanthushållsskolorna, som har sinsemellan ganska likartad kursverk-

samhet, har avkortningen av läsåret och omräkningen till veckor haft en ganska obetydlig inverkan. Huvudparten av skolorna ligger väl samlade kring det beräknade medeltalet för höjningen. Lantmannaskolorna uppvisar däremot betydligt större svängningar. Förutom avkortningen av läsåret, som ensidigt drabbar skolor med helårskurser av olika slag, tillkommer för lantmannaskolorna även att förhöjt driftkostnadsbidrag icke längre föreslås utgå för maskinskötarkurser. I gruppen 106—125 procent återfinnes bl. a. två skolor, vilkas verksamhet till övervägande del bestått av maskinskötarkurser. Kommittén anser dock, att de utförda provberäkningarna visar, att en tillämpning av de av kommittén föreslagna reglerna, med de bidragsbelopp för driftkostnadsbidrag vid lantbrukets yrkesskolor som ovan angivits, skulle ha tillfört skolorna skäliga och rättvisa bidrag för läsåret 1957/58.

De hittills redovisade beräkningarna avser endast ett läsår. Kommittén har därför funnit anledning att dels pröva om läsåret 1957/58 med hänsyn till driftkostnaderna kan anses ha utgjort ett »normalt» år vid lantbrukets yrkesskolor, dels undersöka hur kostnaderna, under en följd av år utvecklats vid skolorna. Uppgifter om driftkostnaderna för 24 lantmannaskolor och 16 lanthushållsskolor har hämtats från skolornas slutrekvisitioner för åren 1954/55—1958/59. Materialet visar, att driftkostnaderna under denna tid stigit med drygt 30 procent vid lantmannaskolorna, samtidigt som verksamheten uttryckt i antal elevdagar ökat med drygt 20 procent. För lanthushållsskolorna är motsvarande siffror c:a 20 procent respektive c:a 10 procent. Materialet visar vidare, att året 1957/58 icke på något onormalt sätt bryter sig ur den allmänna utvecklingen, utan kan godtagas som grund för en beräkning av nya bidragsbelopp. Kommittén föreslår därför, att bidrag till övriga driftkostnader beräknas utgå med följande belopp: grundbidrag per undervisningsvecka med 264 kronor vid lantbruksskola och 211 kronor vid lanthushållskola samt tilläggsbidrag per elevvecka med 14 kronor vid lantbruksskola och 11,50 kronor vid lanthushållsskola.

Det har redan visats, att kostnaderna vid skolorna ökat i snabbare takt än verksamheten utvidgats. Härtill kommer att genom bidragssystemets utformning en utökad verksamhet endast delvis kompenseras i form av ökade driftkostnadsbidrag. Kommittén vill därför understryka vikten av att ett driftkostnadsbidrag konstruerat på föreslaget sätt justeras i takt med dels den allmänna kostnadsstegringen, dels de mera betydande ändringar i driftkostnaderna vid lantbrukets yrkesskolor, som kan bli en följd av att kursverksamheten i sin helhet omlägges. Kommittén är också medveten om att en viss utjämning av skillnaden i driftkostnader vid lantbruksskolor och lanthushållsskolor kan förväntas. Även med hänsyn härtill torde vissa justeringar av bidragsbeloppen bli erforderliga i framtiden.

Praktikgårdar

Kommittén har i kapitel V föreslagit, att statsbidrag skall utgå till jordbrukare, som åtar sig att svara för praktisk utbildning av lantbrukselever. Utbildningen bör för varje lantbrukselev omfatta minst 6 och högst 12 månader varjämte skall fordras, att vederbörande elev fyllt 16 men ej 18 år. Kommittén föreslår, att statsbidrag bör utgå med 100 kronor för lantbrukselev och månad. För detta ändamål bör ett särskilt reservationsanslag uppföras i riksstaten. Till denna fråga återkommer kommittén i kapitel XVI.

Pedagogisk utbildning och fortbildning för lärare m. fl.

I kapitel VII har kommittén föreslagit, att vissa av de specialkurser, till vilka bidrag nu utgår från reservationsanslaget Särskilda utbildningskurser, skall inordnas i skolornas ordinarie kursverksamhet. Härav följer, att statsbidrag till ifrågavarande specialkurser i framtiden kommer att utgå från avlönings- och driftkostnadsanslagen. Vad beträffar de från anslaget nu utgående bidragen till en mejeriskola och till fortbildningskurser för mejeripersonal må nämnas, att en särskild utredningsman i ett den 12 oktober 1959 framlagt betänkande med förslag rörande omfattningen och organisationen av den lägre mejeriundervisningen vid Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut föreslagit, att denna utbildning i framtiden bör förläggas till Alnarpsinstitutet. Under förutsättning att detta förslag genomföres, skulle denna bidragsgivning ej längre behöva ske med anlitande av ifrågavarande anslag.

Statsbidrag från anslaget utgår även till Svenska svinavelsföreningen och Svenska fåravelsföreningen för specialutbildning i svinskötsel respektive fårskötsel. Kommittén anser, att särskilt statsbidrag till nämnda föreningar för sådan utbildningsverksamhet bör utgå även i fortsättningen. Statsbidraget synes dock lämpligen kunna utgå från annat anslag, förslagsvis nionde huvudtitelns anslag Befrämjande av husdjursaveln.

Från anslaget utgår dessutom bidrag till trädgårdskurser, förlagda till vissa folkhögskolor. Dessa kurser har under de sistförflutna åren anordnats i allt mindre omfattning. Då behovet av ifrågavarande utbildning sålunda kan förutsättas bli relativt begränsat i framtiden, bör utbildningsbehovet kunna tillgodoses genom kurser vid lantbrukets yrkesskolor. Kommittén vill därför föreslå, att den nuvarande bidragsgivningen till trädgårdskurser vid vissa folkhögskolor från här ifrågavarande anslag upphör och att i den mån liknande kurser kommer att anordnas vid lantbrukets yrkesskolor, statsbidrag till sådana kurser skall utgå enligt samma grunder, som gäller för bidrag till övriga kurser vid dessa skolor.

Under förutsättning att här föreslagna ändringar genomföres, bör statsbidragsgivningen från anslaget sålunda kunna begränsas att avse fortbildningskurser för lärarpersonalen vid lantbrukets yrkesskolor samt för konsulenter, assistenter och instruktörer hos hushållningssällskap och lantbruksnämnder. Statsbidrag bör utgå dels till arvoden, resekostnadsersättningar och traktamenten åt föreläsare, dels till undervisningsmateriel och övriga expenser, dels ock till resekostnadsersättningar och i förekommande fall traktamenten åt kursdeltagare. Bidrag till fortbildningskurserna bör liksom hittills utbetalas av tillsynsmyndigheten.

Under anslaget bör också anvisas medel för den i föregående kapitel behandlade pedagogiska grundutbildningen för lärare vid lantbrukets yrkesskolor m.fl., vilken föreslagits skola helt bekostas av staten. Till kostnaderna för denna utbildning återkommer kommittén i kapitel XVI.

Studiehjälp åt elever vid lantbrukets yrkesskolor

Kommittén förordar, att elever vid lantbrukets yrkesskolor — med undantag av eleverna vid de kortare grundläggande yrkeskurserna — fortsättningsvis bör erhålla studiehjälp enligt nu gällande bestämmelser.

I kapitel VI har kommittén föreslagit, att kortare grundläggande yrkeskurser skall anordnas i syfte att meddela redan

yrkesverksamma jordbrukare och lantarbetare de teoretiska kunskaper i jordbrukets fackämnen, som erfordras för inträde i specialkurser inom olika ämnesområden. Med tanke på att härav berörda jordbrukare och lantarbetare oftast har försörjningsplikt, är det nödvändigt, att deltagarna i dessa kurser får förmånligare ekonomisk hjälp under kurstiden än den, som följer av de vanliga studiehjälpsbestämmelserna. Kommittén förordar därför, att elever i dessa kurser erhåller traktamentsstipendier och stipendier för förlorad arbetstid enligt samma bestämmelser (SFS 1949:451; ändr. 352/1952, 151/1955 och 136/1960) som gäller för de kurser, vilka anordnas med statsbidrag från anslaget Kursverksamhet för jordbrukets rationalisering m. m. Detta innebär, att kursdeltagarna skulle erhålla ersättning, beräknad efter billigaste klass för erforderliga järnvägs-, ångbåts- eller bussresor mellan hemmet och kursplatsen samt, om de icke under kursen vistas i hemmet, tillika traktamentsstipendium med 5 kronor om dagen. Härutöver skulle stipendium för förlorad arbetstid utgå efter behovsprövning med högst 17 kronor om dagen till familjeförsörjare och med högst 10 kronor om dagen till icke familjeförsörjare. I detta sammanhang bör framhållas, att studiehjälp åt trädgårdslärlingar — under de skeden av utbildningen, som är förlagda till trädgårdsskola — enligt kungörelse 1949:496 (ändr. 354/1952) utgår enligt dessa grunder.

Då bestämmelserna om studiehjälp icke uteslutande är tillämpliga på eleverna vid lantbrukets yrkesskolor utan på eleverna vid flertalet andra skolformer, har kommittén ej funnit anledning att närmare ingå på frågan om studiehjälpen. Det oaktat vill kommittén dock här ifrågasätta lämpligheten av att vid beviljandet av studiehjälp hänsyn tages till föräldrarnas bundna tillgångar i den utsträckning, som nu sker. Då en stor del av eleverna vid lantbrukets yrkesskolor kommer från jordbrukarhem, kommer såväl taxeringsvärdet på föräldrarnas gårdar som värdet av levande och döda inventarier därstädes att vid stipendiegivningen jämställas med reda penningar eller andra likvida tillgångar, trots att sagda värden ej kan lösgöras. På grund härav torde eleverna vid lantbrukets yrkesskolor i stipendiehänseende tillhöra en av de mera missgynnade elevkategorierna. Kommittén vill därför förorda sådan ändring i de nuvarande studiehjälpbestämmelserna, att bundna tillgångar icke i den utsträckning, som nu är fallet, kommer att inverka på stipendiegivningen i framtiden.

Kursverksamhet för jordbrukets rationalisering

De frågor, som sammanhänger med statsbidragsgivningen från anslaget Kursverksamhet för jordbrukets rationalisering m. m. har behandlats av jordbruksupplysningskommittén i betänkande den 17 november 1960 (SOU 1960:39) angående rådgivningsverksamheten på jordbrukets område. Förslaget innebär ifråga om statsbidragsgivningen till ifrågavarande kurser inga större ändringar, och lantbruksundervisningskommittén har i stort icke funnit anledning till några erinringar. Kommittén kan dock ej biträda det i betänkandet framlagda förslaget om att statsbidrag ej längre skall utgå till s.k. kombinerade kurser, utan anser, att statsbidrag även fortsättningsvis skall kunna utgå till sådana liksom hittills.

KAPITEL XVI

Kostnadsberäkningar

Kommitténs förslag om införande av en utbildningsgång vid lantbruksskolorna förutsätter på vissa punkter omläggningar i nuvarande kurstyper samt införande av nya sådana. Det har tidigare framhållits, att omläggningarna i vissa fall borde få formen av en successiv övergång från de nu gängse kurstyperna till de nya. Härav följer emellertid stora svårigheter, när det gäller att bedöma vilket antal kurser av olika slag, som kommer att bli aktuella under de närmaste åren. Kommittén håller för troligt, att ovannämnda omläggningar kommer att öka anslutningen till undervisningen. Denna ökning bör emellertid genom ett effektivare utnyttjande av lärarpersonalen till betydande del kunna ske utan väsentliga kostnadsökningar.

Kommittén har därför ansett sig kunna vid beräkningar av de merkostnader, som de framlagda förslagen kommer att medföra, i huvudsak utgå från den bedömning av undervisningsverksamhetens omfattning, som lantbruksstyrelsen framlagt i sina petita för budgetåret 1961/62. Denna har grundats på från skolorna infordrade uppgifter om den planerade verksamheten under detta budgetår. Kommittén har sålunda i fråga om förberedande och grundläggande yrkeskurser ansett sig böra helt utgå från i petitan lämnade uppgifter om antal kurser och antal elever. I fråga om den specialiserade vidareutbildningen föreslår kommittén en rad nya kurstyper. Övergången till dessa kommer emellertid att åtföljas av en samtidig minskning av nuvarande fortsättningskuser samt i viss mån även av helårskurser och längre kurser. Kommittén har ansett sig kunna förutsätta, att dessa förändringar under en övergångstid balanserar varandra. En kostnadsberäkning, som är grundad på den för budgetåret 1961/62 planerade kursverksamheten, bör därför ge ett någorlunda tillförlitligt resultat, även om visst utbyte sker till de av kommittén föreslagna nya kurstyperna. Särskild hänsyn har i beräkningarna dock tagits till kommitténs förslag om anordnandet av kortare grundläggande yrkeskurser samt till att vissa av de utbildningskurser, till vilka hittills medel anvisats från anslaget Särskilda utbildningskurser, i fortsättningen kommer att ingå som specialkurser i lantbruksskolornas ordinarie kursprogram. Vad beträffar arbetsledarutbildningen visar beräkningarna, vilka kostnadsförändringar som skulle uppkomma budgetåret 1961/62, om fr. o. m. detta budgetår en övergång skedde till de av kommittén föreslagna arbets- och driftsledarkurserna samt ladugårdsförmanskurserna. Två av de skolor, vid vilka enligt kommitténs förslag sådana kurser skulle anordnas, nämligen Ultuna och Alnarp, är ej medtagna i lantbruksstyrelsens petita. Medel till nämnda skolor anvisas över lantbrukshögskolans respektive Alnarpsinstitutets stater. De föreslagna ändringarna torde vid dessa skolor medföra relativt små kost-

nadsjusteringar. Detta är också fallet med kommitténs förslag om ombildning av vissa ämneslärartjänster vid Alnarpsinstitutet till lektorstjänster. Kommittén har därför icke ansett sig behöva räkna med några förändringar vid Ultuna och Alnarp i kostnadsberäkningarna.

För lanthushållsskolorna föreslås inga större ändringar i fråga om undervisningens uppläggning. Det i petita för budgetåret 1961/62 beräknade antalet kurser och elever svarar mot den maximala kapacitet, skolorna för närvarande har i fråga om lokalutrymmen. Det friställda utrymme, som vid vissa skolor blir en följd av att den nuvarande 44 veckorskursen föreslås avkortad till 39 veckor, förutsättes helt bli taget i anspråk för förberedande yrkesutbildning i 9 y och vidareutbildningskurser.

Kommitténs förslag är, som förut nämnts, avsedda att genomföras successivt under en övergångstid. Vid de följande beräkningarna har emellertid kommittén funnit lämpligt, att med utgångspunkt i uppgifterna i lantbruksstyrelsens petita för budgetåret 1961/62 framräkna de kostnadsändringar, som — jämförda med de i 1961 års statsverksproposition föreslagna anslagsbeloppen — skulle uppkomma under budgetåret 1961/62, därest kommitténs förslag hade genomförts under detta budgetår.

	I 1961 års statsverksproposition föreslaget belopp	Ökning	Minskning
I. Bidrag till undervisningsmateriel	165.000	165.000	
II. Bidrag till driften av lantbrukets yrkesskolor			
A. Bidrag till avlöningar	10.940.000		
1. Förändringar till följd av nya bidragsnormer			
a) avlöning m. m. åt rektorer och lärare		866.000	
b) arvoden åt timlärare		145.000	
2. Förändringar till följd av kommitténs övriga förslag			
Lantbruksskolor:			
a) höjda avlöningskostnader vid nuvarande jordbrukets yrkesskolor		19.000	
b) nedläggning av Urshults fruktodlingsskola			70.000
c) minskning med 30 ämneslärartjänster			705.000
d) ökning med 45 yrkeslärartjänster		845.000	
e) ökat antal undervisningstimmar för timlärare (inkl. övertimmar)		86.000	
Lanthushållsskolor:			
f) minskning med 5 ämneslärartjänster			94.000
B. Bidrag till driftkostnader	2.291.000		
1. Förändringar till följd av nya bidragsnormer		706.000	
2. Förändringar till följd av kommitténs övriga förslag			
Lantbruksskolor:			
a) nedläggning av Urshults fruktodlingsskola			14.000
b) förändring av tvååriga kurser för utbildning av jordbruksförmän till arbets- och driftsledarkurser		18.000	
c) två ladugårdsförmanskurser om 24 veckor i stället för 13 ettåriga d:o			26.000

	d) bidrag till kursverksamhet, till vilken anslag tidigare utgått från anslaget Särskilda utbildningskurser		16.000	
	e) två kortare grundläggande yrkeskurser		4.000	
III.	Bidrag till praktikgårdar		360.000	
IV.	Bidrag till pedagogisk utbildning och fortbildning av lärare m. fl.	113.000		
	1. Utbildningskurser			48.000
	2. Pedagogisk utbildning			
	a) avlöning åt lärare (inkl. timlärare och handledare)		100.000	
	b) ersättning till kursdeltagare (inkl. reseersättning)		135.000	
	c) resor i samband med den pedagogiska grundutbildningen		5.000	
	d) lokalhyra		10.000	
	e) årliga kostnader för materiel och bokinköp		4.000	
	f) utrustning av lokaler vid Jälla (engångsanslag)		45.000	
	3) Fortbildningskurser		60.000	
V.	Lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå			
	1. En byrådirektör i stället för en förste byråinspektör		2.000	
	2. En förste byråinspektör (nyinrättad tjänst)		31.000	
	3. Arvode åt inspektris			3.000
VI.	Studiehjälp åt elever vid lantbrukets yrkesskolor	2.700.000	—	—
VII.	Befrämjande av husdjursaveln			
	Anslag till Svenska svinavelsföreningen och Svenska fåravelsföreningen		3.000	
	Summa		3.625.000	960.000

De av kommittén framlagda förslagen skulle sålunda, om de genomfördes under budgetåret 1961/62, medföra en kostnadsökning för staten under detta budgetår med sammanlagt 2.665.000 kronor. I detta belopp ingår ett engångsanslag på 45.000 kronor till inventarier m. m. vid Jälla lantbruksskola under punkt IV 2 f, varför den årliga kostnadsökningen skulle stanna vid 2 620 000 kronor.

Motiv

I. Anslaget, som hittills har benämnts Bidrag till undervisningsmateriel för maskinundervisning, bör i fortsättningen benämnas Bidrag till undervisningsmateriel. Med hänsyn till dels innebörden i kommitténs förslag i kap. XV och dels att ett ackumulerat behov av statsbidrag till undervisningsmateriel föreligger, bör anslaget uppräknas med 165 000 kronor till 330 000 kronor. Samtidigt bör anslagets karaktär ändras från reservationsanslag till förslagsanslag.

II. Här har först angetts, vilka kostnadsförändringar som följer av kommitténs förslag till nya normer för statsbidrag till lantbrukets yrkesskolor i jämförelse med vad som beräknats av lantbruksstyrelsen i petita för budgetåret 1961/62. Beräkningarna, som avser verksamheten läsåret 1961/62, är grundade på av lantbruksstyrelsen lämnade uppgifter om antal lärare, erforderligt antal timlärartimmar, kurstyper, antal kurser och antal elever. Hänsyn har dock tagits till kommitténs förslag om att den årliga lästiden skall utgöra 42 veckor. Med utgångspunkt i dessa förutsättningar har sedan framräknats, vilka ytterligare kostnadsförändringar som följer av kommitténs övriga förslag, i den mån detta med någon grad av säkerhet kan förutsägas.

II A. Anslaget Bidrag till vissa lant-

bruksundervisningsanstalter: Avlöningar har i 1961 års statsverksproposition föreslagits skola uppföras med 10 880 000 kronor. Det i beräkningarna angivna beloppet, 10 940 000 kronor, har erhållits genom att från förstnämnda belopp dels avdragits ett belopp av 233 000 kronor utgörande bidrag till avlöningar vid trädgårdsskolorna och dels tillagts ett under anslaget Bidrag till jordbrukets yrkesskolor uppfört belopp av 293 000 kronor utgörande bidrag till avlöningar vid dessa skolor.

II A 1. Statsbidraget föreslås utgå med 100 procent beräknat på en normallön enligt kommitténs förslag i kapitel XV.

II A 1a. Under denna punkt — liksom även under II A 1b — ingår nuvarande lantbruks-, lantmanna- och lanthushållsskolor ävensom fruktodlingsskolan i Urshult, men ej jordbrukets yrkesskolor.

II A 1b. Statsbidrag beräknas utgå med 100 procent av ett på grundval av timlärararvode enligt BT 17 (ortsgrupp 3) vid lantbruksskolorna och BT 15 (ortsgrupp 3) vid lanthushållsskolorna beräknat bidragsunderlag i enlighet med kommitténs förslag i kapitel XV. Med hänsyn till att kommittén föreslagit att särskilt statsbidrag icke vidare skall utgå för extra ersättning till skoljordbrukens förmän för deras medverkan med handledning i praktiskt arbete, har antalet timlärararvoden för övningstimmar minskats i motsvarande grad.

II A 2a. Kommittén föreslår, att nuvarande jordbrukets yrkesskolor skall omorganiseras till lantbruksskolor och erhålla statsbidrag efter samma normer. Rektorslönerna har därför beräknats efter lönegrad A 26. Vidare har räknats med en ämneslärare i Gålö. I stället har det statsbidrag med 50 %, som hittills utgått till förmanspersonalen, indragits. Vid beräkningarna har förutsatts, att undervisning i lanthushåll för flickor liksom hittills kommer att anordnas i Sorselegården och Pålkem.

II A 2b. Till följd av nedläggning av fruktodlingsskolan i Urshult kan vissa ökade kostnader tänkas uppstå vid Alnarp. Vid beräkningarna har dock icke hänsyn tagits härtill.

II A 2c—e. Med utgångspunkt i de av kommittén i kapitel XII föreslagna riktlinjerna rörande undervisningsavdelningarnas storlek samt de undervisningsplaner, som i kapitlen V—VIII angivits såsom exempel och under hänsynstagande jämväl till de förändringar beträffande kurstyper m. m., som framgår under punkt B 2, har lärarbehovet och behovet timlärartimmar framräknats för samtliga skolor. I den utsträckning detta varit möjligt, har därvid undervisning överförts på yrkeslärare. Av ämneslärarna beräknas ett 20-tal vara helt sysselsatta endast halva året vid skolan. De har dock här medtagits som helårsanställda, varvid förutsatts, att de kan beredas fyllnadstjänst för den del av läsåret, under vilken de ej undervisar vid skolan. För ämneslärarna har räknats med i medeltal lönegrad 19, ortsgrupp 3, och för yrkeslärarna med i medeltal lönegrad 15, ortsgrupp 3. Vid beräkningarna har kommittén vidare utgått från en undervisningsskyldighet av i medeltal 17 timmar per vecka för rektor, 23 timmar för ämneslärare och 37 praktiska undervisningstimmar för yrkeslärare. En och en halv praktisk undervisningstimme har motsvarat en teoretisk. Under punkt II A 2e ingår kostnaden för s. k. övertimmar. Kostnadsökningen sammanhänger dels med ändrade statsbidragsnormer och dels med de ändringar beträffande undervisningsavdelningarnas storlek, som kommittén föreslagit.

II A 2f. Genom att göra en ny bedömning av lärarbehovet vid lanthushållsskolorna under hänsynstagande till de

av kommittén föreslagna undervisningsplanerna och riktlinjerna för undervisningsavdelningarnas storlek har kommittén funnit, att antalet lärare vid dessa skolor skulle kunna minskas med 5. Därvid har förutsatts, att husmorstjänster inrättas vid de större skolorna. För ämneslärarna har räknats med i medeltal lönegrad 15, ortsgrupp 3. Undervisningsskyldigheten har i medeltal beräknats uppgå till 15 timmar för rektor och 23 timmar för ämneslärare.

II B. Anslaget Bidrag till vissa lantbruksundervisningsanstalter: Driftkostnader har i 1961 års statsverksproposition föreslagits skola uppföras med 2 260 000 kronor. Det i beräkningarna angivna beloppet, 2 291 000 kronor, har erhållits genom att från förstnämnda belopp dels avdragits ett belopp av i runt tal 49 000 kronor utgörande bidrag till driftkostnader vid trädgårdsskolorna dels tillagts ett under anslaget Bidrag till jordbrukets yrkesskolor uppfört belopp av 80 000 kronor utgörande bidrag till driftkostnader vid dessa skolor.

II B 1. Statsbidraget är beräknat med utgångspunkt i de normer, kommittén föreslagit i kapitel XV. Omräkning har skett till en årlig undervisningstid om 42 veckor. I övrigt är kurstyper, antal kurser och antal elever samma som lantbruksstyrelsen uppgivit i sin petitaskrivelse. Nuvarande lantbruksskolor (utom Ultuna och Alnarp), lantmannaskolor, lanthushållsskolor och jordbrukets yrkesskolor ingår jämte fruktodlingsskolan i Urshult.

II B 2. Under denna punkt har framräknats de förändringar i fråga om bidrag till övriga driftkostnader, som blir en följd av den övergång till nya kurstyper, vilka redan nu kan förutses.

III. I kapitel V föreslås, att statsbidrag under vissa förutsättningar skall utgå till jordbrukare, som åtager sig att ta emot lantbrukselever. Kommittén föreslår, att för detta ändamål ett nytt reservationsanslag uppföres i riksstaten, förslagsvis benämnt Bidrag till praktikgårdar. Antalet praktikgårdar har beräknats till 300 och statsbidraget till varje praktikgård till 1 200 kronor.

IV. Anslaget har hittills benämnts Särskilda utbildningskurser. Då vissa av utbildningskurserna skall inordnas i lantbruksskolornas ordinarie kursprogram och andra utgå, bör medelsanvisningen från anslaget kunna begränsas till att avse pedagogiska grundutbildningskurser samt fackliga och pedagogiska fortbildningskurser för lärarpersonalen vid lantbrukets yrkesskolor samt för konsulenter, instruktörer m. fl. hos hushållningssällskap och lantbruksnämnder. Kommittén föreslår därför att anslaget i fortsättningen benämnes Bidrag till pedagogisk utbildning och fortbildning för lärare m. fl.

Anslaget Särskilda utbildningskurser har i 1961 års statsverksproposition föreslagits skola uppföras med 136 000 kronor. Det i beräkningarna angivna beloppet, 113 000 kronor, har erhållits genom att från förstnämnda belopp avdragits ett belopp av 23 000 kronor utgörande bidrag till fortbildningskurser för mejeripersonal. Som framhållits i kapitel XV, har en särskild utredningsman i ett den 12 oktober 1959 framlagt betänkande med förslag rörande omfattningen och organisationen av den lägre mejeriundervisningen föreslagit, att ifrågavarande kurser i framtiden bör förläggas till Alnarpsinstitutet. Under förutsättning att detta förslag genomföres, skulle medel till dessa kurser ej behöva anvisas från detta anslag.

IV 1. Under denna punkt ingår förutom de utbildningskurser för ladugårdsskötare, kontrollassistenter m. fl. vilka medtagits vid beräkningen av anslaget till övriga driftskostnader vid

lantbrukets yrkesskolor under punkt II B 2d, även kurser för mjölkbedömare samt trädgårdskurser vid vissa folkhögskolor. Någon kurs för mjölkbedömare har icke anordnats under senare år, varför anslaget till sådana kurser torde kunna indragas. Trädgårdskurserna vid vissa folkhögskolor föreslås i fortsättningen skola förläggas till lantbruks-, lanthushålls- eller trädgårdsskolor och inordnas i det ordinarie kursprogrammet. Från anslaget Särskilda utbildningskurser utgår också ett årligt anslag till Svenska svinavelsföreningen på 1 200 kronor och till Svenska fåravelsföreningen på 2 000 kronor. Dessa medel bör i fortsättningen utgå från anslaget Befrämjande av husdjursaveln (jfr punkt VII).

IV 2. Kommittén har i kapitel XIV föreslagit inrättandet av pedagogiska grundutbildningskurser i Jälla och Alnarp för lärare och konsulenter m. fl. Till Jälla föreslås skola förläggas dels en grundutbildningskurs för ämneslärare och konsulenter omfattande 15 veckor och dels en motsvarande kurs för förmän vid skoljordbruken, omfattande 5 veckor. Till Alnarp föreslås skola förläggas en motsvarande grundutbildningskurs för yrkeslärare och lokala rådgivare, omfattande 15 veckor. Vid sidan härav beräknas i Jälla också att bedrivas fortbildningsverksamhet i viss omfattning.

IV 2 a. För den pedagogiska utbildningen i Jälla har beräknats en helårsanställd lektor i lönegrad 24. I Alnarp har räknats med en halvårsanställd ämneslärare i lönegrad 23. Övriga lärarkostnader utgöres av arvoden åt timlärare. Lärarkostnaderna har med denna utgångspunkt beräknats uppgå till cirka 60 000 kronor i Jälla och till cirka 40 000 kronor i Alnarp. I dessa belopp ingår också arvoden åt kursledare vid övningsskolorna.

IV 2 b. Ersättning till kursdeltagarna i 15 veckorskursen i Jälla och Alnarp har beräknats utgå med 1 020 kronor per deltagare och månad. Till deltagarna i 5 veckorskursen har ersättning beräknats utgå i form av traktamenten med 14 kronor per deltagare och dag. Därutöver har räknats med ersättning åt kursdeltagarna för resa från hemorten till kursorten och åter.

IV 2 c. Den beräknade kostnaden för resor i samband med grundutbildningskurserna avser huvudsakligen lärarnas och kursdeltagarnas resor på grund av undervisningens förläggning till övningsskolor.

IV 2 d. Erforderliga lokaler för utbildningen i Jälla beräknas kunna ställas till förfogande av skolans huvudman. Den beräknade årliga hyreskostnaden hänför sig helt till dessa lokaler. Tillgängliga lokaler i Alnarp är enligt vad kommittén inhämtat tillräckliga.

IV 2 f. För inventarier, bibliotek, undervisningsmateriel m. m. vid Jälla har beräknats ett engångsanslag på 45 000 kronor.

IV 3. Den föreslagna höjningen av anslaget till fortbildningsverksamheten är erforderlig, för att den utbyggnad och effektivisering av ifrågavarande verksamhet, som kommittén förordat i kapitel XIV, skall kunna genomföras.

V. Ökningen hänför sig till kommitténs förslag i kapitel XI angående dels ombildning av den nuvarande ordinarie förste byråinspektörstjänsten i lönegrad 23 på lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå till en ordinarie byrådirektörstjänst i lönegrad 24, dels nyinrättandet av en vid samma byrå ordinarie förste byråinspektörstjänst i lönegrad 23. Innehavaren av sistnämnda tjänst skall bl. a. biträda vid inspektionen av lanthushållsskolorna, varför den nu utgående ersättningen till en deltidsanställd inspektris kan indragas.

VI. Genom att en årlig lästid om 42 veckor införes vid lantbrukets yrkesskolor, torde viss minskning av studiebidrag och stipendier kunna förutses. Denna minskning uppväges i viss mån av kommitténs förslag om att stipendier skall utgå till elever i den nytillkommande kortare grundläggande yrkeskursen enligt samma bestämmelser som gäller för kurser, vilka anordnas med statsbidrag från anslaget Kursverksamhet för jordbrukets rationalisering m. m. På grund av den osäkerhet, som över huvud taget gäller beräkningen av medelsbehovet under detta anslag, har kommittén avstått från att försöka ange, i vilken utsträckning kommitténs förslag kan väntas påverka ifrågavarande medelsbehov.

VII. Till detta anslag föreslås skola överföras de tidigare under punkt IV 1 omnämnda bidragen till Svenska svinavelsföreningen och Svenska fåravelsföreningen, vilka f. n. utgår från anslaget Särskilda utbildningskurser med 1 200 respektive 2 000 kronor per år.

KAPITEL XVII

Sammanfattning

Lantbruksundervisningskommitténs förslag berör den yrkesutbildning inom lantbrukets område, vilken meddelas vid lantbruks-, lantmanna- och lanthushållsskolorna samt vid jordbrukets yrkesskolor. Kommitténs förslag syftar till en utbyggnad och förbättring av denna yrkesutbildning för att göra den bättre anpassad till de alltmera ökade krav, som ställes på yrkesutövarna inom lantbruksnäringen. Vid utformningen av kommitténs förslag har även hänsyn tagits till yrkesutbildningens anpassning till den nioåriga enhetsskolan.

I *kapitel II* redogöres för omfattningen och utformningen av den nuvarande yrkesutbildningen inom lantbrukets område.

Det framtida behovet av lantbruksundervisning behandlas i *kapitel III*. Detta måste bedömas mot bakgrunden av de strukturförändringar inom jordbruket, som kan förväntas under 1960-talet. Den beräknade nedgången av antalet brukningsdelar under denna tioårsperiod kan enligt kommitténs mening ej tagas till intäkt för en inskränkning av lantbruksundervisningen. Ett allmera ökat krav på yrkeskunnande kommer nämligen med all sannolikhet att medföra, att en betydligt större del av blivande företagare och anställda i jordbruket skaffar sig yrkesutbildning än hittills varit fallet.

I de närmast följande kapitlen framlägger kommittén förslag till utbildningsgång för yrkesutbildningen i jordbruk, omfattande förberedande och grundläggande yrkesutbildning samt vidareutbildning. Därmed sammanhängande frågor behandlas först översiktligt i *kapitel IV* och utvecklas sedan närmare i kapitlen V—IX. Kommittén understryker i kapitel IV bl. a. vikten av ett fortsatt samarbete mellan skolor och hushållningssällskap och av att skolor nas resurser, när så är möjligt, utnyttjas även för hushållningssällskapens upplysnings- och rådgivningsverksamhet. Vidare föreslår kommittén, att samtliga nu befintliga tre skoltyper för yrkesutbildning i jordbruk, lantbruks- och lantmannaskolorna samt jordbrukets yrkesskolor, benämnes lantbruksskolor samt att i stället för lantbruksundervisningsanstalter användes benämningen lantbrukets yrkesskolor, som då innefattar även lanthushållsskolorna.

Den förberedande yrkesutbildningen inom jordbrukets område behandlas i *kapitel V*. Kommittén framhåller, att det föreligger ett ökat behov av sådan utbildning. I den mån den förberedande yrkesutbildningen i jordbruk skall ingå i den obligatoriska skolan förordar kommittén, att denna i den utsträckning, som resurserna medger, förlägges till lantbruksskolorna. Om förberedande yrkesutbildning i jordbruk — i enlighet med 1957 års skolberednings principiella ställningstagande till utformningen av enhetsskolans högstadium — för fram-

tiden ej skulle komma att ingå i enhetsskolan, bör lantbruksskolorna få ökade möjligheter att tillgodose behovet av ifrågavarande utbildning. Kommittén förordar en utbyggnad av såväl de praktisk-teoretiska sommarkurserna som praktisk-teoretiska kurser av den typ, som för närvarande anordnas vid jordbrukets yrkesskolor. Vidare förordar kommittén en förstärkning av yrkesorienteringen i jordbruk i enhetsskolans åttonde klass.

Kommittén behandlar även den praktiska utbildningen hos enskilda jordbrukare och föreslår, att statsbidrag med ett visst belopp per lantbrukselev och månad i viss utsträckning skall kunna utgå till de jordbrukare, som åtager sig att svara för denna utbildning.

I *kapitel VI* behandlas den grundläggande yrkesutbildningen. Denna bör ges i antingen grundläggande yrkeskurser, omfattande minst 21 veckor och utformade i huvudsak som de nuvarande vinterkurserna vid lantmannaskolorna eller i grundläggande praktisk-teoretiska yrkeskurser, utformade i huvudsak som den nuvarande ettårskursen vid lantbruksskolorna. Vid sidan härav bör anordnas kortare grundläggande yrkeskurser, omfattande c:a 10 veckor och avsedda för redan yrkesverksamma jordbrukare och lantarbetare. Minimiåldern för inträde i grundläggande yrkeskurser föreslås till 16 år och i de kortare yrkeskurserna till 25 år.

Kommittén anser, att de nuvarande 21 veckorskurserna med fördel kan göras något längre och att en successiv förlängning av kurstiden bör eftersträvas. Detta kan ske bl. a. genom att hemkontakt under sommarmånaderna anordnas i anslutning till yrkeskurserna. I den mån utvidgad undervisning i skogshushållning ingår i undervisningen, bör yrkeskursen omfatta minst 25 veckor.

Beträffande de i yrkeskursen ingående läroämnena föreslår kommittén, att svenska ej bör ingå som obligatoriskt ämne, varjämte undervisningen i vissa av de naturvetenskapliga ämnena bör infogas i näraliggande fackämnen. Ifråga om fackämnena föreslås inga mera omfattande förändringar med undantag för ämnet skogshushållning. Undervisningen i detta ämne bör i grundläggande yrkeskurser inom områden, där skogsbruket är av stor betydelse, omfatta 300—400 timmar, medan undervisningen i ämnet i yrkeskurser inom mer jordbruksbetonade områden bör begränsas till c:a 70 timmar.

Vidareutbildningen omfattar dels specialiserad yrkesutbildning och dels arbetsledar- och lantmästarutbildning. I *kapitel VII* behandlas den specialiserade yrkesutbildningen, omfattande specialkurser inom olika ämnesområden i huvudsak utformade på samma sätt som de nuvarande maskinskötarkurserna. För inträde i flertalet av specialkurserna skall i regel fordras genomgången grundläggande yrkesutbildning. Kommittén framlägger förslag till 8—12 veckors specialkurser bl. a. i växtodlingslära, djurskötsel, maskinskötsel och företagsekonomi. Kurserna i djurskötsel och maskinskötsel bör medföra kompetens som yrkesutbildad djurskötare respektive maskinskötare.

Kommittén föreslår, att fruktodlingsskolan i Urshult nedlägges och att behovet av utbildning i fruktodling i stället tillgodoses genom specialkurser vid trädgårdsskolan i Alnarp eller vid någon av lantbrukets yrkesskolor i södra Sverige.

Utbildningen av arbetsledare behandlas i *kapitel VIII*. Kommittén föreslår, att de nuvarande tvååriga kurserna för utbildning av jordbruksförmän ersättes med arbets- och driftsledarkurser, omfattande 42 veckor, samt att de nuva-

rande ettåriga kurserna för utbildning av ladugårdsförmän ersättes med ladugårdsförmanskurser, omfattande 24 veckor. För inträde i arbets- och driftsledarkursen fordras en minimiålder av 19 år, genomgången grundläggande yrkeskurs eller därmed jämförbar utbildning samt minst två års jordbrukspraktik efter den grundläggande yrkeskursen. För inträde i ladugårdsförmanskursen skall fordras genomgången grundläggande yrkeskurs samt minst två års praktik i djurskötsel, fullgjord efter yrkeskursen. I såväl arbets- och driftsledarkursen som landugårdsförmanskursen skall meddelas huvudsakligen teoretisk undervisning kompletterad med demonstrationer och arbetsövningar. Kommittén föreslår, att årligen bör anordnas tre à fyra arbets- och driftsledarkurser med vardera 20—30 elever samt två ladugårdsförmanskurser med vardera 15 elever.

I *kapitel IX* behandlas utbildningen av lantmästare. Denna utbildning anordnas för närvarande vid den till Alnarpsinstitutet förlagda driftsledarkursen. För att undvika förväxling med den i kapitel VIII behandlade arbets- och driftsledarkursen föreslår kommittén, att den nuvarande driftsledarkursen i Alnarp i fortsättningen benämnes lantmästarkurs, och att utbildningen benämnes lantmästarutbildning. Kommittén föreslår, att lantmästarutbildningen även i fortsättningen skall meddelas i en för alla elever gemensam kurs, anpassad för såväl blivande driftsledare som för lärare och andra tjänstemän inom jordbruket.

För inträde i lantmästarkursen skall fordras en minimiålder av 20 år samt kunskaper i svenska, matematik, fysik, kemi, biologi och engelska av samma omfattning som i den nuvarande realexamen. Därjämte skall fordras genomgången arbets- och driftsledarkurs eller motsvarande kunskaper inhämtade på annat sätt. För att undervisningen skall kunna hållas på en hög nivå, är det av vikt, att kvalificerade lärare knytes till kursen. Kommittén förordar därför, att lektorstjänster inrättas i de viktigaste av de i kursen ingående fackämnena. Antalet elever i kursen bör tills vidare utgöra högst 60 per år.

Utbildningen vid lanthushållsskolorna, vilken behandlas i *kapitel X*, bör även i fortsättningen ha till huvuduppgift att ge den för husmodern på landsbygden nödvändiga grundutbildningen. Kommittén förordar en anpassning av kurserna till utbildningen i enhetsskolan, varjämte skolorna i all den utsträckning resurserna medger bör medverka i den husliga utbildningen i enhetsskolan. Vidare förordar kommittén, att lanthushållsskolan bör ge eleverna en orientering om själva jordbruksproduktionen, avsedd att klarlägga sambandet mellan jordbrukets olika produktionsgrenar.

Utbildningen bör även i fortsättningen ges i två kurstyper, motsvarande de nuvarande kurserna om 44 resp. 22 veckor. Kommittén förordar, att kurstiden förkortas till 39 resp. 21 veckor. Samtidigt föreslår kommittén, att minimiåldern för inträde i kurserna bör sänkas till 16 år. Vid lanthushållsskolorna bör liksom hittills även i fortsättningen utbildas hemvårdarinnor. Denna utbildning föreslås skola omfatta antingen 39 veckorskursen eller 21 veckorskursen, den senare kompletterad med en kurs om 18 veckor.

Vid sidan av nu nämnda kurser bör vid lanthushållsskolorna anordnas specialkurser och fortbildningskurser. Kommittén framlägger förslag till en 6 veckors specialkurs, i vilken ingår undervisning i dels husliga ämnen och dels lantbruksekonomi.

I *kapitel XI* behandlas lantbruksun-

dervisningens organisation. Efter att inledningsvis ha lämnat en översikt av den nuvarande organisationen, behandlar kommittén de organisatoriska och andra åtgärder, som bör vidtagas för att åstadkomma dels en ökad inbördes samverkan mellan lantbrukets yrkesskolor, dels en bättre samordning av undervisnings- och rådgivningsverksamheten på lantbrukets område, dels ock ett förbättrat samarbete mellan lantbruksundervisningen och övrig undervisning och utbildning. För åstadkommande av denna samverkan och samordning föreslår kommittén, att inom varje landstingsområde inrättas en för alla lantbrukets yrkesskolor inom området gemensam regional skolstyrelse. Denna styrelse bör organiseras som ett självständigt organ med nära anknytning till landstingen och förslagsvis benämnas styrelse för lantbrukets yrkesskolor. Styrelsen, som skall bestå av sju ledamöter, skall inom sig utse ordförande. Av ledamöterna skall fyra utses av landstingets förvaltningsutskott, två av hushållningssällskapets förvaltningsutskott och en av skogsvårdsstyrelsen i länet. Rektor vid resp. skola inom området bör bereda och föredraga de frågor, som skall behandlas av skolstyrelsen. Länsskolinspektören eller den länsskolnämnden i hans ställe förordnar, skall äga närvara vid skolstyrelsens sammanträden. Beträffande lantbruksundervisningens centrala ledning föreslår kommittén, att lantbrukssty-relsen liksom hittills skall vara tillsynsmyndighet för lantbrukets yrkesskolor. Vidare föreslås viss förstärkning av de personella resurserna vid undervisningsbyrån inom lantbruksstryelsen.

I *kapitel XII* behandlas vissa skolorganisatoriska problem, såsom läsår och undervisningstid, undervisningsavdelningarnas storlek m. m. Kommittén förordar, att undervisningen vid lantbrukets yrkesskolor i regel skall pågå 42 veckor per läsår, varunder lärarna skall vara skyldiga att fullgöra undervisning med ett visst antal timmar per vecka. Under övrig del av året bör lärarna åtnjuta ferier. Rektor bör i motsats till lärarna liksom hittills vara tjänstgöringsskyldig under hela året och åtnjuta författningsenlig semester. Lärare vid lantbrukets yrkesskola, som åtar sig flera undervisningstimmar per vecka än som svarar mot hans undervisningsskyldighet, bör — i likhet med lärarna inom flertalet andra skolformer — erhålla ersättning för övningstimmar. Statsbidrag till sådan ersättning bör utgå enligt samma bestämmelser, som gäller för timlärare.

Några allmängiltiga regler för undervisningsavdelningarnas storlek vid lantbrukets yrkesskolor kan enligt kommitténs uppfattning icke uppställas. Ifråga om minimiantalet elever i avdelningarna vid lantbrukets yrkesskolor bör dock i princip kunna tillämpas samma regler som inom yrkesskolväsendet i övrigt.

Lärarpersonalens anställningsförhållanden, arbetsuppgifter m. m. behandlas i *kapitel XIII*. Inledningsvis lämnas en redogörelse för nuvarande förhållanden i dessa avseenden. Kommittén framhåller beträffande lantbruksskolorna, att de i tidigare kapitel föreslagna förändringarna i undervisningens uppläggning vid många skolor kommer att medföra, att praktisk undervisning kommer att ingå i utbildningen i ökad omfattning. För bl. a. handhavande av denna undervisning föreslår kommittén, att yrkeslärartjänster inrättas vid sidan av ämneslärartjänsterna vid lantbruksskolorna. Sådana tjänster bör i erforderlig omfattning inrättas successivt i samband med inrättande av nya skolor eller —i vissa fall — när ämneslärartjänster blir vakanta.

Undervisningsskyldigheten per vecka för rektor och ämneslärare vid lant-

bruksskolorna bör i stort sett överensstämma med den, som i gällande stadga är fastställd för motsvarande befattningshavare vid de nuvarande lantmannaskolorna. För behörighet som rektor och ämneslärare bör vidare i princip gälla samma krav som hittills, dock med vissa kompletteringar. Bl. a. bör även yrkeslärare, som uppfyller behörighetskraven för ordinarie tjänst, kunna förklaras behörig att söka och inneha rektorstjänst.

Yrkeslärarnas undervisningsskyldighet föreslås böra fastställas till 34—40 praktiska undervisningstimmar per vecka. För behörighet som yrkeslärare skall fordras avlagd lantmästarexamen eller motsvarande utbildning. Ifråga om ordinarie yrkeslärartjänst bör därutöver uppställas samma krav på lärartjänstgöring som för ordinarie ämneslärartjänst.

Om kommitténs förslag om pedagogisk grundutbildning för lärare vid lantbrukets yrkesskolor m. fl. genomföres, förordar kommittén, att för erhållande av ordinarie lärartjänst bör — efter viss övergångstid — uppställas krav på genomgången sådan utbildning. Ordinarie yrkeslärare, som genomgått pedagogisk utbildning, bör placeras i lönegrad 16. Övriga yrkeslärare bör i likhet med motsvarande lärare vid de nuvarande jordbrukets yrkesskolor placeras i lönegrad 15.

Ifråga om tillsättning av rektors- och lärartjänster föreslår kommittén, med ändring av vad som nu gäller, att rektor skall utses av tillsynsmyndigheten och ordinarie lärare av skolstyrelsen utan föregående behörighetsförklaring av nämnda myndighet.

I anledning av den av 1960 års riksdag beslutade omorganisationen av lärarutbildningen på det husliga området föreslår kommittén vissa kompletteringar av behörighetsvillkoren för rektor och ämneslärare vid lanthushållsskolorna. Vidare föreslås, att bestämmelser om undervisningsskyldighet jämväl bör fastställas för lärarpersonalen vid dessa skolor. Denna bör omfatta samma antal timmar per vecka som för rektor och ämneslärare vid lantbruksskolorna. För att avlasta rektor och lärare från en del arbetsuppgifter, som ej kan direkt hänföras till undervisning, föreslår kommittén, att vid de större skolorna bör anställas en husmor, avlönad av skolans huvudman. Vid tillsättning av rektor och ämneslärare vid lanthushållsskola bör tillämpas samma bestämmelser som vid tillsättning av motsvarande befattningshavare vid lantbruksskola.

Med hänvisning till förslaget i kapitel IV om inrättande av ordinarie lektorstjänster i vissa fackämnen i lantmästarkursen, föreslår kommittén, att sökande till sådan befattning skall ha avlagt agr. lic.-examen.

I *kapitel XIV* behandlas pedagogisk grundutbildning och fortbildning för lärare vid lantbrukets yrkesskolor m. fl. Kommittén anser, att den pedagogiska grundutbildningen bör vara gemensam för lärare av olika kategorier och för konsulenter m. fl. hos hushållningssällskap, och att den bör ges i särskilda kurser, omfattande c:a 15 veckor, vilka genomgås sedan fackutbildningen avslutats. Kommittén föreslår, att utbildningen förlägges till Jälla lantmannaskola och Alnarpsinstitutet. Vidare förutsätter kommittén, att staten skall svara för de med den pedagogiska utbildningen förenade kostnaderna.

Kommittén finner det i hög grad angeläget, att den fortbildningsverksamhet, som uppbyggts under senare år, ytterligare utbygges och förstärkes. Såväl den pedagogiska grundutbildningen som fortbildningen bör enligt kommit-

téns mening stå under lantbruksstyrelsens ledning och överinseende.

I *kapitel XV*, som behandlar statsbidragen till lantbrukets yrkesskolor, lämnar kommittén inledningsvis en kortfattad redogörelse för de olika anslagen och de viktigaste bestämmelserna för statsbidragsgivningen. Kommittén anför därefter vissa allmänna synpunkter på den nuvarande statsbidragsgivningen och de med densamma förknippade villkoren. I samband därmed föreslås vissa ändringar i gällande villkor om minimiantalet elever i kurserna. I det följande redovisar kommittén sina förslag rörande den fortsatta statsbidragsgivningen.

Vad först gäller statsbidrag till byggnader har kommittén i skrivelse till Kungl. Maj:t den 11 september 1960 framlagt förslag till nya statsbidragsbestämmelser. Kungl. Maj:t har i statsverkspropositionen till 1961 års riksdag under nionde huvudtiteln, punkt 69, framlagt förslag till nya grunder för bidrag till stadigvarande byggnadsarbeten i huvudsaklig överensstämmelse med vad kommittén förordnat.

Ifråga om statsbidrag till undervisningsmateriel föreslår kommittén, att bidrag i fortsättningen bör utgå till den första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel för såväl maskinundervisning som annan undervisning. Statsbidrag föreslås utgå med 90 procent av anskaffningskostnaden. Förutom till den första uppsättningen undervisningsmateriel bör bidrag även utgå till anskaffning successivt av nytillkommande maskiner och redskap.

Statsbidrag till avlöning åt lärarpersonalen föreslås utgå med i princip 100 procent av avlöningskostnaden. Vidare föreslås en förenkling av statsbidragsgivningen genom att densamma baseras på en för varje skola och lärartjänst på visst sätt beräknad normallönekostnad. Denna bestämmes i princip på samma sätt som det bidragsunderlag, som ligger till grund för beräkningen av statsbidraget till lärarlöner inom bl. a. folkskoleväsendet och vid högre kommunala skolor.

Kommittén föreslår, att statsbidraget till driftkostnader även i fortsättningen bör utgå i form av särskilda grundbidrag och tilläggsbidrag. Dessa bidrag bör dock utgå med visst belopp per undervisningsvecka och elevvecka i stället för — som nu är fallet — med visst belopp per arbetsdag resp. elevdag. Vid beräkningen av nya bidragsbelopp har kommittén utgått från att statsbidraget i genomsnitt bör täcka 50 procent av skolornas driftkostnader efter avdrag för influtna hyror.

Från anslaget Särskilda utbildningskurser utgår för närvarande statsbidrag till dels vissa utbildningskurser, dels fortbildningskurser för lärare, konsulenter m. fl. Kommittén föreslår, att anslaget i fortsättningen disponeras för pedagogiska grundutbildningskurser och fortbildningskurser för lärare vid lantbrukets yrkesskolor m. fl.

Eleverna vid lantbrukets yrkesskolor bör även i fortsättningen erhålla studiehjälp enligt nu gällande bestämmelser. Undantag göres dock för eleverna i kortare grundläggande yrkeskurser, till vilka studiehjälp föreslås utgå enligt de bestämmelser, som gäller för kurser, vilka anordnas med statsbidrag från anslaget Kunrsverksamhet för jordbrukets rationalisering.

Kommitténs förslag är avsedda att genomföras under en övergångstid. I sina kostnadsberäkningar i *kapitel XVI* har emellertid kommittén funnit lämpligt att med utgångspunkt i uppgifterna i lantbruksstyrelsens petita för budgetåret 1961/62 framräkna de kostnadsändringar, som — jämförda med de i 1961 års

statsverksproposition för nionde huvudtiteln föreslagna anslagsbeloppen — skulle uppkomma under budgetåret 1961/62, därest kommitténs förslag i sin helhet skulle ha genomförts under detta budgetår. De av kommittén framlagda förslagen skulle med denna förutsättning under nämnda budgetår ha medfört en kostnadsökning för staten med sammanlagt 2.665.000 kronor.

Särskilda yttranden

Av herrar Arnegren, Boo, Ekerot och Zachrison

I direktiven för lantbruksundervisningskommittén framhålles bl. a. att av de blivande jordbrukarna genomgår fortfarande endast en mindre del yrkesutbildning. Särskilt är detta fallet med småbrukarna. Vidare påpekas, att för lantarbetarna finnes ingen ordnad yrkesutbildning. För att i nämnda avseenden åstadkomma förbättringar har kommittén föreslagit vissa åtgärder. Den viktigaste av dessa torde vara införandet av en utbildningsgång, som bygger direkt på den obligatoriska skolan. Dessa åtgärder torde sannolikt bidraga till en ökad anslutning av elever till lantbruksskolornas kurser men är enligt vårt förmenande icke tillräckliga för att uppnå en i nuvarande läge icke endast önskad utan nödvändig utvidgning av yrkesutbildningen på jodbrukets område. Vi anser, att frågan om ytterligare åtgärder för att stimulera elevrekryteringen borde ha prövats i samband med kommitténs behandling av det i direktiven angivna spörsmålet om antalet undervisningsanstalter och därmed också elevplatser, som kan beräknas bli erforderligt i framtiden. Emellertid har Kungl. Maj:t den 11 november 1960 uppdragit åt lantbruksstyrelsen att uppgöra och inkomma med förslag till långsiktig plan för den fortsatta upprustningen och utbyggnaden av undervisningsanstalterna. Visserligen har Kungl. Maj:t i sagda skrivelse förutsatt, att ifrågavarande planläggning skulle ske efter samråd med bl. a. kommittén, men för att icke ytterligare försena framläggandet av kommitténs övriga förslag har kommittén efter samråd med jordbruksdepartementet avstått från att deltaga i den slutliga behandlingen av berörda frågor. I samband med planläggningen bör enligt vår mening göras en samlad översyn av alla de åtgärder, som kan leda till en ökad elevanslutning.

Av herrar Arnegren, Ekerot och Zachrison

I kap. XIII har kommittén bl. a. behandlat frågan om tillsättning av rektors- och lärartjänster vid lantbrukets yrkesskolor och därvid förordat en annan ordning än den nu gällande i vad avser rektorer och ordinarie ämneslärare. Kommitténs majoritet har sålunda föreslagit, att befattning som rektor skall tillsättas av lantbruksstyrelsen och att befattning som ämnes- och yrkeslärare bör tillsättas av skolans styrelse. Som enda skäl härför har beträffande rektor angivits, att det synes riktigt att tillsynsmyndigheten — i likhet med vad som tillämpas för motsvarande befattningar inom andra skolformer — skall ha det avgörande inflytandet. Som stöd för förslaget att skolstyrelsen bör utan föregående behörighetsförklaring av lantbruksstyrelsen utse lärare anföres,

att behörighetsvillkoren för berörda lärare är enkla och entydiga samt att de ej bör ge anledning till misstolkning. Vidare framhålles, att det på grund härav bör vara möjligt att förenkla det nu tillämpade förfaringssättet vid tillsättandet av ordinarie lärartjänster.

Undertecknade har icke kunnat ansluta sig till ovan angivna förslag utan anser, att hittillsvarande förfaringssätt alltjämt bör tillämpas vid tillsättandet av rektorer och ordinarie lärare. Detta innebär enligt vår mening en lämplig avvägning och fördelning av befogenheterna i berört hänseende mellan tillsynsmyndigheten och skolstyrelsen. Erfarenheterna av ifrågavarande system, vilket tillämpats sedan år 1940, är mycket goda och de skäl, som åberopats för en ändring, synes oss ej vara tillräckligt bärande för en övergång till ett nytt förfaringssätt, vilket dessutom sannolikt skulle medföra en väsentlig utökning av antalet besvärsärenden i hithörande frågor. Ifråga om rektorerna bör vidare uppmärksammas, att dessa — vid sidan av sin uppgift att vara skolledare — även ha ansvaret för skoljordbrukets skötsel och ekonomi. Det är här ofta fråga om mycket betydande värden. Med hänsyn härtill synes det motiverat att huvudmannen äger ett avgörande medinflytande vid utseendet av den, som skall vara ledare för såväl skolan som jordbruket. Vi vill även framhålla, att skolstyrelsen torde bättre än en central myndighet kunna avgöra vilken av de på förslaget uppförda sökandena, som med hänsyn till skolans och de lokala förhållandena är den mest lämplige. Det må även erinras om att vid folkhögskolorna, med vilka lantbruksundervisningsanstalterna sedan gammalt haft mycket gemensamt, tillkommer det skolstyrelsen att bland de av skolöverstyrelsen behörighetsförklarade sökandena utse såväl rektor som ordinarie lärare.

Beträffande lärarna har kommittémajoriteten — som framgår av det ovan sagda — gått åt rakt motsatt håll och ansett, att tillsynsmyndigheten ej skulle ha någon som helst befattning med frågor, som sammanhänger med ordinarie ämnes- och yrkeslärares tillsättande. Det är enligt vår mening att gå för långt, eftersom det skulle få till följd, att prövningen av behörighet som lärare skulle uppdelas på minst 24 olika skolstyrelser. Även om skolstyrelserna torde vara väl skickade att bedöma de sökandes lämplighet är därmed icke sagt, att samtliga skolstyrelser kommer att följa enhetliga regler vid behörighetsprövningen. För att garantera en objektiv och rättvis behörighetsprövning synes denna bör göras av *en* myndighet, nämligen lantbruksstyrelsen. När det gäller tillsättandet av ordinarie lärare bör således lantbruksstyrelsen även fortsättningsvis medverka på sätt som nu sker genom att pröva de sökandes behörighet och upprätta förslag, upptagande de tre mest meriterade. Det bör sedan tillkomma skolstyrelsen att bland de på förslaget uppförda utse innehavaren av den ledigförklarade befattningen.

Slutligen vill vi framhålla, att i nuvarande stadga för lantbruksundervisningsanstalter är bl. a. föreskrivet, att vid antagande av rektor eller ämneslärare må särskilt avseende fästas vid väl vitsordad praktisk verksamhet inom ämnesområdet för den sökta befattningen. Vidare stadgas, att vid besättandet av rektors- eller lärarbefattning, med vilken är förenad skyldighet att handhava skötsel av skoljordbruk, bör särskilt uppmärksammas vikten av att sökanden äger de insikter och egenskaper, som ha betydelse för en god skötsel av skolegendomen. Enligt vår mening är nu angivna bestämmelser av sådan aktualitet och betydelse, att de alltjämt böra ingå och angivas bland behörighetsvillkoren.

Av herr Edblom

Det moderna jordbruket i dag — och ännu mer i framtiden — kräver en omfattande utbildning hos sina utövare. Den enskilda jordbrukaren behöver för att kunna utvinna ett gott resultat av sitt arbete en allt mer omfattande såväl teoretisk som praktisk utbildning. Kravet på utbildning framträder särskilt starkt dels mot bakgrunden av det förhållandet att jordbrukaren i sin verksamhet måste vara insatt i ett flertal olika kunskapsområden som t. ex. djurskötsel, växtodling, maskinteknik och företagsekonomi, som vart och ett motsvaras av ett allt mer omfattande och mångskiftande vetenskapligt underlag. Dels ställer de växande investeringsbehoven helt naturligt ökade krav på både tekniskt och företagsekonomiskt kunnande, då detta i utpräglad grad kommer att bli en slags garanti för att den enskilda jordbrukaren överhuvudtaget skall kunna göra de stora investeringar som erfordras i modern specialiserad jordbruksproduktion.

Det bör därför inte råda något tvivel om att behov av en utbildning utöver den grundläggande yrkesutbildningen kommer att föreligga och att detta även kommer att öka rent numerärt framöver. Denna utbildning bör ges en sådan utformning att den utgör ett mellanting mellan den grundläggande samt arbets- och driftsledareutbildningen och den högskolemässiga agronomutbildningen i likhet med vad kommittén skisserat i form av en lantmästarutbildning.

Den av kommittén förordade uppläggningen av lantmästarutbildningen synes emellertid vara mest lämpad för dem som söker sig till denna utbildningsväg i avsikt att bli tjänstemän på olika områden men mindre lämpad för blivande egna företagare. I detta avseende synes kommitténs förslag lida av samma svagheter som den nuvarande ordningen, som även sammanhänger med den alltför begränsade intagningen av studerande. Genom den starka begränsningen av antalet intagna elever har detta antal icke kommit att stå i rimlig proportion till antalet sökande och därmed efterfrågan på en utbildning av detta slag. Detta har dels medfört en strävan efter högre betyg och andra kvalifikationer än vad som normalt skulle motsvara de formella kraven, dels att många ansökt om inträde under flera år. I den sålunda skapade onormalt hårda konkurrensen är det sannolikt att många sökande, som avsett att bli egna företagare, varken haft möjligheter eller velat offra tid och arbete på att öka sina intagningskvalifikationer i samma utsträckning som övriga sökande. I realiteten har de därmed avstängts från en utbildning, som de med hänsyn till de växande kraven i olika avseenden i övrigt bedömt vara erforderlig som grund för sin yrkesutövning. Sannolikt utgör dessa förhållanden en del av förklaringen till den minskning av andelen utexaminerade lantmästare, som varit sysselsatta i jordbruket som egna företagare eller som anställda arbets- eller driftsledare. Det är önskvärt att uppläggningen av utbildningen för framtiden undanröjer dessa verkningar och ger fritt tillfälle för kvalificerade sökande att skaffa sig den utbildning de anser erforderlig.

Med hänsyn till dessa förhållanden är det sannolikt att behovet av en utbildning av detta slag är större än som kan tillgodoses med det av kommittén föreslagna högsta antalet elevplatser. Av denna anledning bör omfattningen redan från början beräknas efter ett större antal elever. Då det ej är möjligt att tillgodose ett större behov enbart genom de föreslagna kurserna vid Alnarp bör en lantmästarkurs snarast anordnas även vid Ultuna.

Beträffande lantmästarkursens uppläggning i övrigt har kommittén diskuterat alternativet att kursen anordnas som en tvåårig sammanhängande kurs vid sidan av arbets- och driftsledarkursen. Man har även pekat på de pedagogiska fördelarna av en sådan uppläggning och att denna skulle medge ett rationellt utnyttjande av studietiden. I sitt ställningstagande har emellertid kommittén frångått detta alternativ, då man ansett skälen för att göra den egentliga lantmästarutbildningen som en ettårig påbyggnad på arbets- och driftsledarkursen överväga. Bland annat har man pekat på att eleverna med en sådan uppläggning inte från början behöver ta ställning till frågan om den mer omfattande lantmästarutbildningen. Det är sannolikt att detta kommer att passa bra för dem som av olika anledningar önskar gå fram etappvis och söka sig fram på olika vägar och utnyttja olika möjligheter. Det är emellertid lika sannolikt att denna ordning är klart otillfredsställande för dem som från början har en klar inriktning och som så snabbt och effektivt som möjligt vill fullfölja den önskade utbildningen. Detta kan t. ex. ofta vara fallet med dem som avser att bli egna företagare men i stor utsträckning även sådana som har en annan inriktning. En sammanhängande utbildningsgång bör även på sitt sätt kunna bidra till att göra både utbildningen och inriktningen på yrket mer attraktiv, främst för de unga blivande egna företagarna.

Av denna anledning bör lantmästarkursen anordnas som en sammanhängande tvåårig kurs vid sidan om arbets- och driftsledarkursen. För inträde i lantmästarkursen bör kvalifikationer av ungefär samma slag och omfattning krävas som vid inträde i arbets- och driftsledarkurs vad avser praktik och grundläggande yrkesutbildning samt i fråga om teoretisk grundutbildning realexamen, enhetsskola 9 g eller motsvarande kunskaper. För att få genomgå lantmästarkursens andra år bör fordras minst betyget godkänd i första årskursen i samtliga ämnen. Möjligheter att tentera in i andra årskursen bör finnas t. ex. för sådana som önskar komplettera med denna utbildning efter genomgången arbets- och driftsledarkurs eller på grundval av motsvarande kunskaper som inhämtats på annat sätt.

Av herr Hjorth

I fråga om den regionala ledningen av lantbrukets skolor har jag en i viss mån avvikande mening mot kommitténs majoritet och vill därför något utveckla mina synpunkter på denna punkt. Som kommittén i kap. XI påpekat kräves det ett nära och intimt samarbete mellan skolorna inbördes och mellan skolorna å ena sidan och olika organ på lantbrukets och skolväsendets områden å den andra sidan, om lantbrukets skolor skall kunna fylla sin uppgift i den produktionsbefrämjande verksamheten på lantbrukets område. Enligt min mening borde man låta detta förhållande påverka den organisatoriska uppläggningen inom lantbruksutbildningen i högre grad än vad som kommit till uttryck i kommittémajoritetens förslag.

Jordbruket och skogsbruket äger, till skillnad från övriga näringsgrenar, regionala organ, vilka sedan gammalt haft undervisning, upplysning och rådgivning som en av sina huvuduppgifter. Dessa organ -- hushållningssällskapen och skogsvårdsstyrelserna — har en mycket nära kontakt med respektive näringar och utgör på länsplanet samlande organ för upplysningsverksamheten i vidsträcktaste bemärkelse på näringarnas område.

Den utbildning, som lantbrukets skolor skall svara för, måste ske i intim kontakt med näringen och med den fortlöpande information av olika slag, vilken åvilar nämnda organ. Genom den föreslagna regionala skolstyrelsen skulle visserligen samordningen av undervisningen de olika skolorna emellan kunna förbättras, men anknytningen till näringen och informationsverksamheten synes ej bli så effektiv som önskvärt vore. Under utredningsarbetet har tydligt framkommit ett behov av att bättre samordna de personella resurserna hos lantbrukets skolor och hushållningssällskapen till fromma för den samlade undervisnings- och informationsverksamheten. Inte minst den under olika delar av året mycket växlande beläggningen på många av skolorna medför personalorganisatoriska problem, som lättare skulle kunna bemästras om personalen under smidigare former än systemet med fyllnadstjänstgöring medger kunde disponeras för olika aktuella uppgifter inom hela undervisnings-, informations- och upplysningsområdet.

Redan nu griper skolornas och hushållningssällskapens undervisningsverksamhet i viss mån över varandra. Eftersom skolmässig utbildning, fortbildningskurser och andra former av upplysning enligt mitt sätt att se endast är olika sidor av undervisningsverksamheten sedd såsom en större enhet, borde det vara mest ändamålsenligt att ledningen för hela detta verksamhetsområde ordnades så enhetligt som möjligt. Stöd för värdet av en sådan organisationsform kan man få på det skogliga området, där skogsvårdsstyrelserna svarar för både skolmässig utbildning, fortbildning och upplysningsverksamhet av olika slag när det gäller skogsägare, skogsarbetare och lägre skogsbefäl. Det synes vara allmänt omvittnat att detta varit en lycklig anordning med avseende på både verksamhetens resultat och det effektiva utnyttjandet av personalresurserna.

Jag anser därför att man bör allvarligt överväga om ej hushållningssällskapens förvaltningsutskott lämpligen skulle kunna fungera som regionala skolstyrelser för lantbrukets skolor. Inom dessa förvaltningsutskott har landstingen — huvudmän för flertalet skolor — ett mycket stort om ej dominerande inflytande genom att hälften av de ej självskrivna ledamöterna utses av dem. Då det kan tänkas att de av landstingen utsedda ledamöterna i hushållningssällskapens förvaltningsutskott ej i tillräcklig grad representerar lantbruksskoleintressena bör tingen beredas tillfälle att ompröva valet av sina ledamöter i nämnda utskott.

Någon ändring av huvudmannaskapet för de olika skolorna behövs ej heller vid denna lösning av organisationsfrågan. Den regionala skolstyrelsens befogenheter såsom de utformats i betänkandet och vilka jag i princip godtar innebär ju icke att huvudmannen frånhänder sig avgörandet i några väsentliga avseenden. Gentemot huvudmannen fungerar skolstyrelsen främst *dels* som ett planläggande och anslagsberäknande organ, *dels* inom den av huvudmannen uppdragna ekonomiska ramen som ett verkställande och förvaltande organ. I alla frågor, som mera väsentligt berör huvudmannens ekonomiska intressen t. ex. utvidgning av verksamheten, byggnationer, anskaffning av dyrare utrustning m. m. kvarstår ju huvudmannens beslutanderätt ograverad. Detsamma gäller i allt väsentligt även undervisningsverksamhetens allmänna uppläggning och inriktning. Det synes mig därför icke behöva från landstingens synpunkt sett innebära något uppgivande av väsentliga befogenheter att godtaga hushållningssällskapens förvaltningsutskott

som regionala skolstyrelser även om landstinget ej utser majoriteten av ledamöterna i detta utskott. Mycket talar för att en enhetlig ledning på sätt här antytts skulle bli till fördel för den samlade undervisnings- och upplysningsverksamheten på jordbrukets och lanthushållningens område sett ur synpunkten att tillgängliga resurser utnyttjas på effektivast möjliga sätt.

Enligt kommittémajoritetens förslag skulle skogsvårdsstyrelsen utse en ledamot i den fristående regionala skolstyrelsen. Med den av mig förordade organisationen kan detta ej ske. Emellertid anser jag att samordningen av den skogliga utbildningen inom lantbrukets skolor med den av skogsvårdsstyrelserna bedrivna verksamheten bör kunna tillfredsställande lösas *dels* genom den föreslagna regeln att även timlärare skall äga deltaga i lärarrådets sammanträden, *dels* genom införande av en regel att länsjägmästaren eller den han sätter i sitt ställe skall äga rätt att närvara när hushållningssällskapets förvaltningsutskott diskuterar frågor rörande skoglig undervisning i lantbrukets skolor samt att därvid vid behov få sin mening antecknad till protokollet. Reellt sett torde de synpunkter skogsvårdsstyrelsen har att företräda bli lika väl tillgodosedda på detta sätt som genom en formlig representation i en fristående styrelse. När det gäller sällskapens upplysnings- och kursverksamhet fungerar ju f. n. ett liknande system där länsjägmästaren deltager i sällskapets undervisningsnämnd.

Mot förslaget om hushållningssällskapens förvaltningsutskott som regionala skolstyrelser kunde måhända invändas, att sällskapen torde komma att beröras av de organisationsöverväganden, vilka åvilar 1960 års jordbruksutredning. Den ovan redovisade grundinställningen till organisationsfrågan, nämligen att skolorna bör så nära som möjligt knytas till jordbrukets regionala organ, leder i antaget fall till följande slutsats. Den regionala ledningen av lantbrukets skolor kan i avvaktan på en eventuell omorganisation av de offentliga organen till jordbrukets stöd möjligen behöva få provisorisk karaktär. Därvid bör en även provisorisk förläggning till hushållningssällskapens förvaltningsutskott föredragas framför tillskapande av fristående regionala skolstyrelser av provisorisk karaktär. Betydelsen av en regional samordning är så stor att pågående utredning på organisationsområdet ej bör få hindra frågans lösning även om denna ej skulle kunna bli definitiv.

Av herr Söderqvist

Kommittén har i kapitel XI gjort ett uttalande om den centrala ledningen för lantbruksundervisningen, som jag inte kan biträda. I samma kapitel har kommittén också framlagt vissa förslag om skolstyrelsernas sammansättning m. m. Jag har en annan uppfattning än kommittémajoriteten om hur skolstyrelserna bör vara sammansatta och utses. Ett uttalande av kommittémajoriteten i här berörda sammanhang angående lämpliga huvudmän för lantbruksundervisning föranleder viss erinran från min sida och även ett förslag.

För min del anser jag att övervägande skäl talar för att den centrala ledningen av lantbrukets yrkesskolor — lantbruksskolor och lanthushållsskolor — utövas av den myndighet, som svarar för större delen av yrkesutbildningen i övrigt här i landet, nämligen överstyrelsen för yrkesutbildning. Jag föreslår sålunda, att en överflyttning kommer till stånd.

Lanthushållsskolornas uppgift är att meddela huslig yrkesutbildning. Att denna utbildning i vissa avsnitt får en

speciell inriktning på förhållandena i jordbrukarhushållen ändrar i och för sig inte karaktären härvidlag. Vikten av samverkan med överstyrelsen för yrkesutbildning, när det gäller betydelsefulla frågor om utbildningen vid lanthushållskolorna, har också kommittémajoriteten understrukit. Inom överstyrelsen finns en särskild byrå för den husliga yrkesutbildningen. Det utan tvekan effektivaste för att uppnå den erforderliga samordningen på detta fält är, att lanthushållsskolorna får överstyrelsen såsom tillsynsmyndighet och inordnas under nämnda byrå.

Kommittémajoriteten har framhållit betydelsen av kontakter med näringen och ansett att bättre möjligheter till sådan kontakt föreligger, om ledningen av lantbrukets yrkesskolor kvarligger hos lantbruksstyrelsen. Angående behovet av samråd i rent fackliga frågor har jag ingen från kommittémajoriteten avvikande uppfattning. Det är emellertid ingenting som är speciellt för jordbrukets område i detta, och jag anser, att all erforderlig kontakt av betydelse för skolornas verksamhet kan upprätthållas även av överstyrelsen för yrkesutbildning. Samråd och samverkan med myndigheter, organisationer och enskilda, som har speciella insikter i någon eller några frågor av betydelse för utformningen av yrkesutbildningen inom skilda fack, är något som normalt alltid måste förekomma i överstyrelsens verksamhet. Av stor betydelse är enligt min mening att lantbruksundervisningen närmas till övrig yrkesutbildning. Jag anser, tvärtemot vad kommittémajoriteten synes göra, att detta skulle vara ägnat att medföra, att yrkesutbildningen inom jordbrukets område skulle vinna det beaktande, som den med hänsyn till sin betydelse för jordbruksnäringen behöver. Behovet av fackkunskap inom överstyrelsen för yrkesutbildning bör, när det gäller lantbruksundervisningen, tillgodoses genom att där inrättas en särskild fackbyrå under en fackbyråchef. På nämnda byrå skulle sålunda handläggas bl. a. ärenden rörande organisationen och undervisningens anordnande vid lantbruksskolorna.

Även ledningen av den i betänkandet föreslagna lärarutbildningen anser jag bör förläggas till överstyrelsen för yrkesutbildning, som har en särskild byrå för lärarutbildning och yrkespedagogisk reformverksamhet.

En naturlig följd av att lanthushållsskolor och lantbruksskolor får överstyrelsen för yrkesutbildning såsom tillsynsmyndighet bör vara, att skolorna också inordnas under de regionala organ, som numera finns på skolväsendets område, länsskolnämnderna. Framförallt bör det bli planerings- och samordningsfrågor, som nämnderna i fråga om dessa skolor kommer att behöva taga befattning med. Efter vad jag har kännedom om har länsskolnämnderna vid sin planeringsverksamhet för yrkesutbildningen icke kunnat undgå att beakta också lantbruksundervisningens del av det hela. Det har emellertid rått tveksamhet om och i vilken mån nämnderna här kunnat agera.

Det är naturligtvis viktigt, att de samordningsproblem, som kan föreligga, lösas på bästa sätt. Någon lösning av dessa problem, som icke lika väl kan vinnas på annat sätt, anser jag emellertid inte att kommittémajoritetens förslag om den gemensamma skolstyrelsen inom landstingskommunerna anvisar. Kontakter i samordningssyfte bör kunna åstadkommas, även om man behåller möjligheten att ha särskilda styrelser för de olika skolorna.

Flertalet skolor har landstingskommun som huvudman. Jag anser att landstingen själva i dessa fall bör få utse styrelse. Bestämmelserna bör utfor-

mas så, att möjligheter föreligger att, om så befinnes lämpligt, utse gemensam styrelse för två eller flera skolor. För närvarande är rektor självskriven ledamot av skolstyrelse. Jag föreslår ingen annan ändring i det hänseendet än att, om gemensam styrelse väljes för flera skolor, en av rektorerna bör ingå i styrelsen. Hur denne skall utses, bör få fastställas av tillsynsmyndigheten. De valda ledamöternas antal synes böra vara minst fyra. För de valda ledamöterna bör finnas suppleanter. Styrelsen bör inom sig få utse ordförande och vice ordförande. Om gemensam styrelse utses för flera skolor, bör de rektorer, som inte är ledamöter, vara föredragande var och en för ärenden, som berör enbart den egna skolan.

I fråga om val av styrelse för landstingskommuns yrkesskola gäller en bestämmelse, som säger, att det bör väljas lämpliga personer, däribland representanter för arbetsgivare och arbetare till lika antal. Ledamöterna bör, sägs det, äga god kännedom om skolområdets arbetsliv i allmänhet och om de yrken, som undervisningen avser. Jag anser, att liknande bestämmelser bör kunna gälla för val av styrelse för lantbruksskola eller lanthushållsskola, som har landstingskommun såsom huvudman.

För skolor, som har annan huvudman än landstingskommun, synes i huvudsak nu gällande regler i fråga om styrelses sammansättning m. m. kunna utan olägenhet alltjämt få gälla.

Vad kommittémajoriteten framhåller angående behov av större rekryteringsområden för lantbrukets yrkesskolor torde väl i huvudsak vara riktigt. Jag anser emellertid, att man inte får utestänga kommunerna — enskilda eller i samverkan — från möjligheterna att ordna yrkesutbildning också inom lantbrukets områden.

I propositionen nr 124 till 1949 års riksdag uttalade departementschefen, att han intet hade att erinra mot ett av sakkunniga för yrkesutbildning inom jordbruk och skogshantering gjort förslag om att jordbruksutbildning skulle kunna meddelas även vid kommunala anstalter för yrkesundervisning. Sådana kurser borde, framhöll departementschefen, liksom övriga kurser vid dessa skolor stå under tillsyn av överstyrelsen för yrkesutbildning och erhålla bidrag från anslag under åttonde huvudtiteln. I viss omfattning förekommer också kurser för undervisning på vad som kan betecknas lantbrukets områden vid yrkesskolor, huvudsakligen dock deltidskurser.

Om det i något fall befinnes lämpligt att vid kommunal yrkesskola anordna heltidskurser av de slag, som kommittén i detta betänkande förordar, anser jag att det bör få ske. Statsbidraget bör få utmätas efter de grunder, som kommittén föreslår för lantbrukets yrkesskolor. Därest rekryteringsområdet emellertid blir mindre än en landstingskommun, bör statsbidraget till lärarlöner utgå med, i stället för av kommittén för skolorna i övrigt föreslagna 100 procent av på visst sätt beräknade kostnader, 78 procent. Till stadigvarande undervisningsmateriel bör i så fall få utgå statsbidrag med hälften eller, i undantagsfall, högst två tredjedelar av kostnaderna. Denna regel gäller nu i fråga om statsbidrag till yrkesskola med kommun som huvudman.

BILAGA 1.

Förteckning över lantbruksundervisningsanstalterna

Skola	Län	Ägare	Skoljord-bruk	Huvudkurser
1. *Lantmanna-skolor*				
Hamra	Stockholms	B	J	Helårskurs, ladug.förm. kurs
Sånga-Säby	»	F	J	Vinterkurs
Finsta	»	L	J	Vinterkurs, fortsättn.kurs, längre kurs, prakt.teor. sommarkurs, helårskurs
Jälla	Uppsala	L	J	Vinterkurs, längre kurs, helårskurs
Stenkvista	Södermanlands	L	J	Vinterkurs, prakt.teor. sommarkurs, maskinskötarkurser (2 st)
Ökna	»	L	J	Vinterkurs, helårskurs, ladug.förm.kurs
Vreta Kloster	Östergötlands	L	J	Vinterkurs, längre kurs, ladug.förm.kurs
Tenhult	Jönköpings	L	J	Vinterkurs
St. Segerstad	»	L	J	Vinterkurs, fortsättn.kurs
Ingelstad	Kronobergs	L	J	Vinterkurs, fortsättn.-kurs, fortsättn.kurs med hemkontakt, prakt.teor. sommarkurs
Ryssby	»	L	J	Vinterkurs, fortsättn.kurs, fortsättn.kurs med hemkontakt
Gamleby	Kalmar	L	J	Vinterkurs, fortsättn.kurs med hemkontakt, prakt. teor. sommarkurs
Ingelstorp	»	L	J	Vinterkurs, förberedande vinterkurs, fortsättn.kurs med hemkontakt, längre kurs, prakt.teor. sommarkurs, helårskurs, maskinskötarkurs
Lövsta	Gotlands	L	J	Vinterkurs, fortsättn.kurs med hemkontakt
Bräkne-Hoby	Blekinge	L	J	Vinterkurs, fortsättn.kurs, prakt.teor. sommarkurs
Önnestad	Kristianstads	F	J	Vinterkurs, trädgårdsbetonad vinterkurs, fortsättn. kurs, trädgårdsbetonad fortsättn.kurs, längre kurs, prakt.teor. sommarkurs, ladug.förm.kurs, maskinskötarkurs

Ägare: B = aktiebolag
F = förening
H = hushållningssällskap
L = landsting
S = stiftelse

Skola	Län	Ägare	Skoljord-bruk	Huvudkurser
Tomelilla	Kristianstads	L	J	Vinterkurs
Osby	»	L	J	Vinterkurs, skogsbetonad vinterkurs, sommarkurs, trädgårdsbetonad sommarkurs, fortsättn.kurs, prakt. teor. sommarkurs, ladug. förm.kurs
Hammenhög	»	L	J	Vinterkurser (2 st.), fortsättn.-kurs, prakt. teor. sommarkurs, helårskurs, maskinskötarkurser (2 st), ladug.förm.kurs
Vilan	Malmöhus	F	J	Vinterkurs, fortsättn.kurs, längre kurs, prakt.teor. sommarkurs
Svalöv	»	F	J	Vinterkurs, tvåvinterskurs. fortsättn.kurs, längre kurs, prakt.teor. sommarkurs, helårskurs
Skurup	»	F	J	Vinterkurs, fortsättn.kurs, prakt.teor. sommarkurs, helårskurs, maskinskötarkurs
Hörby	»	F	J	Vinterkurs, tvåvinterskurs, prakt.teor. sommarkurs, kurser i fjäderfäskötsel
Plönninge	Hallands	L	J	Vinterkurs, fortsättn.kurs
Dingle	Göteborgs och Bohus	H	J	Vinterkurs, fortsättn.kurs, prakt.teor. sommarkurs
Jordhammar	»	H	J	Prakt.teor. sommarkurser (2 st), maskinskötarkurser (2 st)
Nuntorp	Älvsborgs	L	J	Vinterkurs
Sätila	»	L	J	Vinterkurs, fortsättn.kurser i skogshushålln. resp. ekonomi, fortsättn.kurs med hemkontakt, maskinskötarkurs
Skara	Skaraborgs	L	J	Vinterkurs, fortsättn.kurs, prakt.teor. sommarkurs
Klagstorp	»	H	J	Maskinskötarkurser (2 st), ladug.förm.kurs
Sötåsen	»	L	J	Vinterkurs, prakt.teor. sommarkurs
Lillerud	Värmlands	L	J	Vinterkurs, prakt.teor. sommarkurs
Kyrkerud	»	L	J	Vinterkurs, prakt.teor. sommarkurser (2 st)
Kävesta	Örebro	L	—	Vinterkurs
Fellingsbro	»	L	J	Vinterkurs

Skola	Län	Ägare	Skoljord-bruk	Huvudkurser
Sala	Västmanlands	L	J	Vinterkurs, fortsättn.kurs, prakt.teor. sommarkurs
Vassbo	Kopparbergs	H	J	Vinterkurs, helårskurs, ladug.förm.kurs
Rättvik	»	L	J	Vinterkurs, fortsättn.kurs med hemkontakt, prakt. teor. sommarkurs
Nytorp	Gävleborgs	L	J	Vinterkurs, fortsättn.kurs med hemkontakt
Nordvik	Västernorrlands	L	J	Vinterkurs, prakt.teor. sommarkurs, helårskurs, ladug.förm.kurs
Tvillingsta	»	L	J	Vinterkurs
Hussborg	»	L	J	Vinterkurs
Torsta	Jämtlands	L	J	Vinterkurs, 6 mån. komb. ladug.- och hushållskurs
Umeå	Västerbottens	L	J	Helårskurs, maskinskötarkurs, ladug.förm.kurs, 6 mån. trädgårdskurs
Vindeln	»	L	J	Sommarkurs
Skellefteå	»	L	J	Vinterkurs, fortsättn.kurs, prakt.teor. sommarkurs
Malgomaj	»	L	J	Sommarkurs med fortsättn. kurs, prakt.teor. sommarkurser (2 st)
Gran	Norrbottens	L	J	Vinterkurs, prakt.teor. sommarkurs
Vojakkala	»	L	J	Vinterkurs, prakt.teor. sommarkurs
Björkfors	»	L	J	Helårskurs
2. *Lantbruks-skolor*				
Berga	Stockholms	Staten	J	Tvåårig kurs, ettårig kurs, ladug.förm.kurs
Ultuna	Uppsala	»	J	Tvåårig kurs, ettårig kurs, ladug.förm.kurs
Ulvhäll	Södermanlands	H (huvudman)	J	Tvåårig kurs, ettårig kurs, maskinskötarkurser (2 st), ladug.förm.kurs
Bollerup	Kristianstads	S	J	Ettårig kurs, manskinskötarkurser (2 st), ladug. förm.kurs
Alnarp	Malmöhus	Staten	J	Tvåårig kurs, ettårig kurs, ladug.förm.kurs

Skola	Län	Ägare	Skoljordbruk	Huvudkurser
3. *Lanthushållsskolor*				
Vackstanäs	Stockholms	S	J	Halvårskurs, vinter » sommar årskurs, 6 mån. trädgårdskurs
Källgården	Uppsala	L	J	Halvårskurs, vår » höst
Benninge	Södermanlands	L	J	Halvårskurs, vinter » sommar årskurs
Rimforsa	Östergötlands	L	J	Halvårskurs, vinter » sommar
Borghamn	»	F	—	Halvårskurs, vår » höst 6 mån. trädgårdskurs
Tenhult	Jönköpings	L	—	Halvårskurs, vinter » sommar 5 mån. forts.kurs
St. Segerstad	»	L	—	Halvårskurs, vår » höst
Ryssby	Kronobergs	L	—	Halvårskurs, vinter » sommar
Högsby	Kalmar	L	—	Halvårskurs, vinter » sommar
Bräkne-Hoby	Blekinge	L	—	Halvårskurs, vår (2 st) » höst 5 mån. fortsättn.kurs 6 mån. trädgårdskurs
Hammenhög	Kristianstads	L	—	Halvårskurs, vår » höst
Osby	»	L	—	Halvårskurs, vinter » sommar årskurs
Tollarp	»	L	J	Halvårskurs, vår » höst 6 mån. trädgårdskurs
Apelryd	»	F	—	Halvårskurs, vinter » sommar årskurs, 6 mån. trädgårdskurs
Åkersberg	Malmöhus	S	J	Halvårskurs, vinter » sommar 6 mån. trädgårdskurs
Plönninge	Hallands	L	J	Halvårskurs, vinter » sommar
Dingle	Göteborgs och Bohus	H	—	Halvårskurs, vinter » sommar
Nuntorp	Älvsborgs	L	—	Halvårskurs, vinter » sommar
Sätila	»	L	—	Halvårskurs, vinter » sommar

Skola	Län	Ägare	Skoljord-bruk	Huvudkurser
Bjertorp	Skaraborgs	L	—	Halvårskurs, vår » höst
Brunsbo	»	L	—	Halvårskurs, vinter » sommar
Sötåsen	»	L	—	Halvårskurs, vinter » sommar
Uddeholm	Värmlands	B	J	Halvårskurs, vinter » sommar 6 mån. trädgårdskurs
Kyrkerud	»	L	—	Halvårskurs, vår » höst
Kvinnersta	Örebro	L	—	Halvårskurs, vinter » sommar
Tärna	Västmanlands	L	J	Halvårskurs, vinter » sommar
Rättvik	Kopparbergs	L	—	Halvårskurs, vinter » sommar
Snöån	»	B	—	Halvårskurs, vinter » sommar årskurs
Helsingegården	Gävleborgs	L	J	Halvårskurs, vinter » sommar
Hussborg	Västernorrlands	L	—	Halvårskurs, sommar
Stöndar	»	L	J	Halvårskurs, vinter » sommar 6 mån. trädgårdskurs
Tvillingsta	»	L	—	Halvårskurs, vinter » sommar
Rösta		L	J	Halvårskurs, vinter » sommar
Levar	Västerbottens	L	—	Årskurs
Vindeln	»	L	—	Halvårskurs, sommar
Skellefteå	»	L	—	Årskurs
Dalkarlså	»	L	J	Årskurs
Malgomaj	»	L	—	Halvårskurs, vinter
Gran	Norrbottens	L	—	Halvårskurs, vinter » sommar
Tornedalen	»	L	—	Halvårskurs, vår » höst
Vittjärvsgården	»	L	J	Halvårskurs, vinter » sommar
4. *Jordbrukets yrkesskolor*				
Gålö	Stockholms	H (huvudman)	J	Tvåårig kurs för pojkar
Sorselegården	Västerbottens	L	J	Ettårig och tvåårig kurs för pojkar, ettårig kurs i lanthushåll för flickor
Pålkem	Norrbottens	S	J	Ettårig kurs för pojkar, ettårig kurs i lanthushåll för flickor

Antalet huvudkurser och elever vid lantbruksundervisningsanstalterna läsåren 1954/55—1958/59

Skolform, kurser	Läsår														
	1954/55			1955/56			1956/57			1957/58			1958/59		
	Kurser	Elever		Kurser	Elever		Kurser	Elever		Kurser	Elever		Kurser	Elever	
		Totalt	Medeltal per kurs		Totalt	Medeltal per kurs		Totalt	Medeltal per kurs		Totalt	Medeltal per kurs		Totalt	Medeltal per kurs
1. *Lantmannaskolor*															
Vinterkurs och därmed jämförlig sommarkurs ...	49	1 505	31	51	1 574	31	49	1 575	32	49	1 635	33	49	1 658	34
Fortsättningskurs (inkl. fsk. med hemkontakt) ...	17	159	9	13	214	16	16	258	16	25	340	14	25	359	14
Längre kurs	6	103	17	7	104	15	7	130	19	6	104	17	7	121	17
Prakt.teor. sommarkurs	14	138	10	16	200	13	20	238	12	25	307	12	27	337	12
Maskinskötarkurs	7	74	11	7	100	14	8	112	14	10	138	14	13	175	13
Helårskurs	9	108	12	9	92	10	9	113	13	10	100	10	12	132	11
Ladugårdsförmanskurs ...	8	26	3	10	43	4	9	38	4	10	38	4	10	46	5
Summa elever	—	2 113	—	—	2 327	—	—	2 464	—	—	2 662	—	—	2 828	—
Antal skolor		51			51			50			50			50	
2. *Lantbruksskolor*															
Tvåårskurs															
yngre avd	6	55	9	5	37	7	4	32	8	4	36	9	4	37	9
äldre avd.	7	69	10	6	47	8	5	33	7	4	30	8	4	29	7
Ettårskurs	7	71	10	6	83	14	6	76	13	5	73	15	5	68	14
Ladugårdsförmanskurs ...	7	43	6	5	24	5	6	29	5	4	19	5	5	26	5
Maskinskötarkurs	2	24	12	2	24	12	5	58	12	3	30	10	4	50	13
Summa elever	—	262	—	—	215	—	—	228	—	—	188	—	—	210	—
Antal skolor		7			6			6			5			5	

Skolform, kurser	Läsår														
	1954/55			1955/56			1956/57			1957/58			1958/59		
	Kurser	Elever		Kurser	Elever		Kurser	Elever		Kurser	Elever		Kurser	Elever	
		Totalt	Medeltal per kurs		Totalt	Medeltal per kurs		Totalt	Medeltal per kurs		Totalt	Medeltal per kurs		Totalt	Medeltal per kurs
3. *Lanthushållsskolor*															
Halvårskurs (vinter- el. vårkurs)	31	858	28	32	912	29	33	909	28	34	994	29	35	1 050	30
Halvårskurs (sommar- el. höstkurs)	35	821	23	36	875	24	37	935	25	37	991	27	38	1 083	29
Årskurs	8	162	20	8	157	20	8	162	20	8	166	21	7	152	22
Summa elever	—	1 841	—	—	1 944	—	—	2 006	—	—	2 151	—	—	2 285	—
Antal skolor		39			39			40			40			41	
4. *Jordbruksskolor*															
Tvåårig kurs för pojkar															
yngre kursen	3	49	16	2	29	15	2	28	14	2	26	13	2	28	14
äldre kursen	3	47	16	3	40	13	2	23	12	2	27	14	2	26	13
Ettårig kurs för pojkar	2	15	8	2	13	7	2	14	7	2	12	6	2	21	11
Ettårig kurs för flickor	2	27	14	2	26	13	2	28	14	2	28	14	2	28	14
Summa elever	—	138	—	—	108	—	—	93	—	—	93	—	—	103	—
Antal skolor		4			4			3			3			3	

Schema över kommitténs förslag till utbildningsgång i lantbruksundervisningen

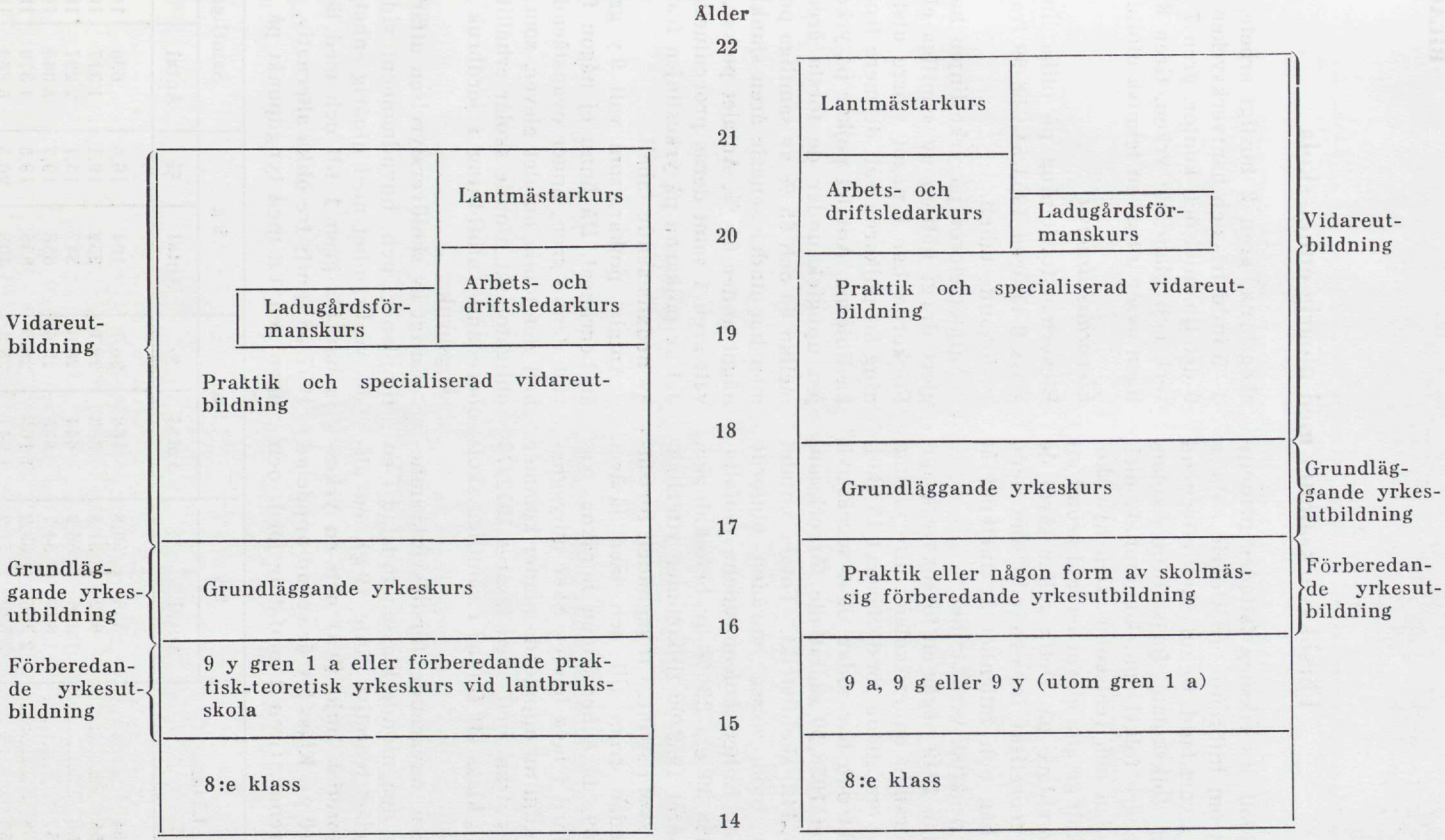

Anmärkning: Flertalet av eleverna i arbets- och driftsledarkurser, ladugårdsförmanskurser och lantmästarkurser kommer att vara äldre än som framgår av schemat, då värnpliktstjänstgöringen i allmänhet kommer att fullgöras före inträdet i dessa kurser.

Försöksverksamhet med nioårig enhetsskola

Vid 1950 års riksdag fattades principbeslut om införande av nioårig enhetsskola i vårt land. Denna skall efterhand ersätta folkskolan, fortsättningsskolan, den högre folkskolan, kommunala mellanskolan och realskolan. Den nya skolan skall ge alla elever en god grund att bygga vidare på. Detta gäller såväl de mera teoretiskt intresserade som dem, vars håg och fallenhet är inriktad åt mera praktisk verksamhet.

Sedan 1949 pågår en försöksverksamhet rörande enhetsskolans utformning. Denna omfattade första läsåret 13 skoldistrikt och har sedan ökat successivt. Läsåret 1958/59 omfattade förverksamheten 142 skoldistrikt. Totala antalet elever inom dessa områden utgjorde 227.000. Enhetsskoleområdena omfattade 1958/59 c:a 23 % av befolkningen.

Läsåret 1959/60 tillkommer ytterligare 76 skoldistrikt. Utbyggnaden fortsätter sedan fram till och med läsåret 1968/69, då enhetsskolan beräknas vara införd i hela landet. Sker utbyggnaden enligt nu uppgjorda planer kommer således från och med läsåret 1972/73 nionde klass att finnas i samtliga skoldistrikt.

I den nuvarande försöksverksamheten är den nionde klassen indelad i en utpräglad teoretisk linje (9 g), en allmänteoretisk linje (9 a) och en yrkeslinje (9 y). Klass 9 y är sedan uppdelad i 8 grenar. Gren 1 omfattar jord- och skogsbruk, gren 2 husligt arbete, gren 3—5 industri- och hantverksyrken, gren 6 detaljhandel och kontor, gren 7 hantverk och blandade yrken. Gren 8 slutligen avser att ge en teknisk utbildning.

Elevernas linjeval

Elevernas fördelning på olika linjer i klass 9 läsåren 1953/54—58/59 framgår av följande tabell.

Antalet elever på yrkeslinjen har utgjort drygt hälften av samtliga elever. Flickorna har i något större utsträckning än pojkarna valt de mera teoretiska linjerna. Antalet pojkar på yrkeslinjen uppgick under de första åren till mellan 60 och 65 % av samtliga pojkar, men har under senaste åren sjunkit till något under 60 %. Antalet pojkar, som valt gren 1 samt deras procentuella andel av pojkarna på yrkeslinjen framgår av nedanstående tabell.

Antalet pojkar, som valt 9 y gren 1 är begränsat. Då ännu ej någon flicka valt denna gren, anger ovanstående tabell det totala antalet elever, som i ett obligatoriskt nionde skolår erhållit förberedande utbildning i jordbruk eller skogsbruk.

Enligt av skolöverstyrelsen utfärdade timplaner och huvudmoment vid försöksverksamhet med nioårig enhetsskola har för gren 1 till och med läsåret 1957/58 funits tre olika alternativ, nämligen gen 1 a med tyngdpunkt på jord-

Läsår	9 y		9 a		9 g		Samtliga	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
1953/54	358	56,8	168	26,7	104	16,5	630	100,0
1954/55	682	51,8	383	29,1	252	19,1	1 317	100,0
1955/56	1 306	56,9	644	28,0	347	15,1	2 297	100,0
1956/57	1 827	54,7	855	25,6	658	19,7	3 340	100,0
1957/58	2 356	53,9	1 165	26,6	858	19,5	4 379	100,0
1958/59	3 520	51,2	1 941	28,3	1 408	20,5	6 869	100,0

Läsår	Pojkar i klass 9 y	9 y gren 1		Undervisade i lantmannaskola
		Antal	i %	
1953/54	196	41	20,9	—
1954/55	400	38	9,5	—
1955/56	717	32	4,5	—
1956/57	993	76	7,8	20
1957/58	1 319	77	5,8	16
1958/59	1 933	121	6,3	41
Summa	5 558	385	6,9	77

bruk, gren 1 b med tyngdpunkt på skogsbruk samt gren 1 c omfattande trädgårdsundervisning. Ungefär hälften har genomgått gren 1 a och hälften gren 1 b. I några distrikt har yrkesämnena enbart omfattat skogsbruk.

Anslutningen till 9 y gren 1 har varit störst i Norrland. Av de 386 eleverna var 239 från Norrland, 58 från Svealand och 89 från Götaland. Elever från 20 enhetsskoledistrikt har valt 9 y gren 1. I de flesta fall har antalet elever varit så lågt, att undervisningen ordnats gemensamt för elever från flera distrikt.

Timfördelningen i olika alternativ i 9 y gren 1

Från och med läsåret 1959/60 har fastställts följande fyra alternativ jämte förebilder till timplaner för klass 9 y gren 1.

	Antal veckotimmar för gren			
	1 a	1 b_1	1 b_2	1 c
Läroämnen:	Lika för de fyra grenarna			
Modersmålet		4		
Samhällskunskap		2		
Geografi		1		
Biologi med hälsolära		2		
Fritt valt arbete		[1]3		
Summa		12		
Gymnastik med lek och idrott		[2]3		
Yrkesämnen:				
Jordbruksekonomi	2	1	—	—
Jordbrukslära	7	2	—	12
Husdjurslära	6	2	—	—
Allmän skogsbrukskunskap	1	2	2	—
Skogsvård	1½	5	6	—
Avverkning	2½	8	9	—
Yrkesräkning (med skogsmätning)	3	3	3	—
Maskin- och redskapslära	[3]2	[3]2	5	1
Trädgårdslära	—	—	—	[4]12
Summa	25	25	25	25
Summa summarum	40	40	40	40

[1] T. ex. engelska eller tyska med praktisk inriktning eller tilläggskurs i modersmålet.
[2] Kan inställas under vecka, som helt ägnas åt yrkesarbete i näringslivet.
[3] Eventuellt ytterligare 3 timmar som fritt valt ämne.
[4] Jämte yrkesräkning.

Totala antalet veckotimmar utgör 40, varav antalet timmar i yrkesämnena utgör 25. Då läsåret omfattar 36 effektiva arbetsveckor, uppgår totala antalet undervisningstimmar under läsåret till 1.440 respektive 900. Undervisningen i de allmänna läroämnena omfattar c:a 1/3 och i yrkesämnena c:a 2/3 av det totala timantalet. I gren 1 a ligger tyngdpunkten på jordbruksundervisningen med c:a 75 % jordbruk och 25 % skog. I gren 1 b_1 är förhållandena mellan jord och skog omvända. Gren 1 b_2 omfattar endast skogsundervisning och i gren 1 c ligger tyngdpunkten på trädgårdsskötsel.

Undervisningens uppläggning i 9 y gren 1

Undervisningen i gren 1 a har till uppgift att bibringa eleverna grundläggande kunskaper och färdigheter i jordbruks- och husdjursskötsel, dess naturliga förutsättningar samt tekniska betingelser. Den skall även meddela eleverna en kort orientering om skogsnäringens betydelse och om viktigare skogsvårdande åtgärder samt ge dem någon övning i vanligen förekommande skogsarbeten.

Undervisningen i gren 1 b_1 har till uppgift att ge eleverna kännedom om skogsnäringens betydelse och organisation. Den skall lära eleverna att förstå vikten av god skogsvård samt ge dem grundläggande kunskap om skogsskötseln och någon färdighet i att utföra de enklaste skogsvårdsarbetena. Undervisningen skall därjämte bibringa eleverna kunskap om och färdighet i huggningsarbete, kännedom om handredskap och färdighet i deras skötsel och vård samt en grundläggande kunskap om avverknings- och transportarbete i övrigt. Dessutom har den till uppgift att orientera eleverna om jordbrukets betydelse och naturliga förutsättningar samt lära dem grunderna i jordbruks- och husdjursskötsel.

Gren 1 b_2 har till uppgift att ge en väl avpassad undervisning för sådana elever, som räknar med att i huvudsak sysselssäta sig inom skogsbruket.

Gren 1 c är avsedd för blivande företagare och anställda inom trädgårdsnäringen.

I de av skolöverstyrelsen utfärdade anvisningarna har angivits, att undervisningen skall ge eleverna en avrundad förberedande utbildning, som dels kan bilda underlag för fortsatt utbildning i yrket och dels kan ge en god grund för praktiskt arbete inom yrket. Eleverna skall vid undervisningen i olika arbetsmoment få en allsidig träning, som siktar till att lära dem ett rätt utförande av arbetet med lämpliga hjälpmedel och arbetsmetoder. Stor vikt bör läggas vid rätt skötsel och vård av maskiner. Den teoretiska och praktiska undervisningen bör i möjligaste mån samordnas. Demonstrationer och övningar bör komplettera den teoretiska undervisningen. Undervisningen skall bedrivas på ett sådant sätt, att den tillgodoser både blivande företagare och anställda inom näringen.

Olika alternativ att administrativt lösa frågan om enhetsskolans förberedande jordbruksutbildning

Vid uppläggningen av den föreberedande jordbruksutbildningen i 9 y gren 1 har under de gångna årens försöksverksamhet olika vägar prövats. Man kan i huvudsak urskilja tre olika alternativ:

1. All undervisning under det nionde skolåret har handhafts av enhetsskolan.
2. Eleverna har efter åttonde klassen överflyttats från enhetsskola till lantmannaskola, som svarat för all undervisning under det nionde skolåret.
3. Undervisningen under det nionde skolåret har dels skett vid enhetsskola och dels vid lantmannaskola. Enhetsskolan har då handhaft de allmänna läroämnena och lantmannaskolan har svarat för yrkesämnena.

Som exempel på skoldistrikt, där all undervisning i klass 9 y gren 1 skett inom enhetsskolans ram kan nämnas Oland i Uppland, Vifolka i Östergötland och Älghult i Småland. De två första var bland de distrikt, som påbörjade försöksverksamheten 1949, och har haft nionde skolår sedan läsåret 1953/54. I Oland träffades första läsåret avtal med en enskild jordbrukare om att få disponera egendomen för jordbruksundervisning. Yrkeslärare anställdes och den teoretiska och praktiska yrkesundervisningen skedde på gården. Efter ett läsår frångick man denna lösning av jordbruksutbildningen. Den teoretiska yrkesundervisningen har sedan läsåret 1954/55 skett i enhetsskolan och de praktiska övningarna på en åkerareal, som tillhör kommunen.

I Vifolka var yrkesundervisningen under läsåret 1053/54 förlagd till en kommunen tillhörig egendom. Sedan läsåret 1955/56 får eleverna genom avtal mellan kommunen och Östergötlands distrikt av Jordbrukarungdomens förbund sin undervisning i yrkesteori och yrkespraktik vid Valla gård, Linköping. Undervisningen har handhafts av en lantmästare, som är anställd som yrkeslärare av Vifolka kommun med placering vid Valla gård. Vid de praktiska övningarna har även egendomens arbetsledare medverkat. Eleverna har varit inkvarterade vid Valla gård måndag—torsdag varje vecka och har under fredagar och lördagar erhållit undervisning i de allmänna läroämnena vid hemkommunens centralskola.

Älghult har haft sitt första nionde skolår läsåret 1958/59. Yrkesundervisningen i gren 1 har skett vid ett av kommunen ägt jordbruk. Detta har varit utarrenderat till en lantmästare, som samtidigt varit anställd av kommunen som yrkeslärare.

I några distrikt, där så få elever anmält sig, att man ej kunnat anordna en särskild gren, har yrkespraktiken skett i hemmen eller på enskilda gårdar och yrkesteorin bedrivits som korrespondensstudier.

Samarbete med lantmannaskolor

I flera fall har all undervisning under det nionde skolåret förlagts till lantmannaskola. Sålunda har vid Nordvik och Hörby lantmannaskolor under tre läsår anordnats praktisk-teoretiska huvudkurser för elever i enhetsskolans klass 9 y gren 1. Eleverna har kommit från ett flertal skoldistrikt och varit inkvarterade vid lantmannaskolan under pågående kurs. Timplanerna har godkänts av lantbruksstyrelsen och skolöverstyrelsen. Kurstiden har omfattat vid Nordvik omkring 1 juli—omkring 15 april och vid Hörby omkring 1 augusti—mitten av juni. Vid Hörby har det varit ett kursuppehåll från höstterminens slut till omkring 1 mars. Den teoretiska undervisningen såväl i de allmänna läroämnena som i yrkesämnena har handhafts av lantmannaskolans lärare. För undervisningen i skogshushållning har anlitats jägmästare och skogsmästare från respektive skogsvårdsstyrelser. De praktiska övningarna har skett vid respektive skoljordbruk. På grund av den begränsade åkerarealen vid Hörby lantmannaskola har praktiken i viss omfattning skett vid tre stycken intilliggande enskilda jordbruk. Som handledare har främst tjänstgjort vid skoljordbruket anställda arbetsledare samt, då det gällt skogsarbeten, skogvaktare. Eleverna har i princip efter åttonde läsåret överförts från enhetsskolan till lantmannaskolan.

Vid Skurups lantmannaskola samt Nytorps skogs- och lantmannaskola har ett samarbete skett med enhetsskolorna i Svedala respektive Bollnäs skoldistrikt. Eleverna har under vissa tider av läsåret varit inkvarterade vid lantmannaskolan. Vid Nytorp har detta skett under tiden 1 augusti—30 september och 15 maj—10 juni samt vid Skurup under tiden 1 augusti—31 oktober och 15 april—12 juni. Lantmannaskolorna har i dessa fall icke haft möjlighet att ta emot 9 y-elever under den tid, som den ordinarie vinterkursen pågått vid skolorna. Lantmannaskolan har

handhaft undervisningen i yrkesteori och yrkespraktik och enhetsskolan har ombesörjt undervisningen i de allmänna ämnena. I Bollnäs har viss del av undervisningen i skog skett under vintern i enhetsskolan och då handhafts av skogsvårdsstyrelsens personal. I Svedala har också viss undervisning i yrkesteori förekommit vid enhetsskolan under vintern och då handhafts av lärare från Skurups lantmannaskola. Den teoretiska undervisningen har handhafts av agronomer och jägmästare, den praktiska huvudsakligen av instruktörer och arbetsledare vid skoljordbruken. Skoldistrikten har betalat för elevernas inkvartering, resor, läroböcker m. m. Vid Skurups lantmannaskola har två sådana kurser förekommit läsåren 1955/56 och 1956/57 med sammanlagt 10 elever. På grund av det begränsade elevantalet på jordbrukslinjen i Svedala enhetsskola har dessa från och med läsåret 1957/58 sammanförts med eleverna från de övriga skoldistrikten i Skåne och erhållit sin förberedande yrkesutbildning vid Hörby lantmannaskola. Vid Nytorp har samarbetet med enhetsskolan i Bollnäs fortgått under tre år sedan läsåret 1956/57. I dessa kurser har deltagit 45 elever.

Eleverna i klass 9 y gren 1 från Hietaniemi skoldistrikt erhöll under läsåren 1953/54 och 1954/55 under c:a 9 veckor sin jordbruksutbildning vid Vojakkala lantmannaskola. Deras undervisning i skog och mekanisk verkstad liksom i de allmänna läroämnena gavs i hemkommunen.

I huvudsak har endast ovan angivna lantmannaskolor deltagit i försöksverksamheten med den förberedande jordbruksutbildningen inom enhetsskolan. I övrigt har några elever från olika distrikt erhållit denna utbildning som elever vid Gålö jordbruksskola eller som elever i praktisk-teoretisk sommarkurs eller 5 månaders vinterkurs vid någon lantmannaskola.

Praktisk yrkesorientering i jordbruk i enhetsskolans klass 8

I enlighet med enhetsskolans timplan förekommer i klass 8 som tillvalsämne praktisk yrkesorientering med fyra veckotimmar. Dessa kan lämpligen koncentreras till en sammanhängande tidsperiod och omfattar då fyra hela läsveckor. Eleverna skall under denna tid bilda sig en uppfattning om några yrkens krav, möjligheter och förhållanden. Eleverna har tidigare i klass 7 och 8 erhållit teoretisk yrkesorientering. För att ge ett gott och riktigt utbyte är det viktigt, att den praktiska yrkesorienteringen blir förlagd till lämpliga arbetsplatser. I många fall erhålles en god bild av yrkesmiljö och arbetsförhållanden genom praktik på enskilda gårdar. Enligt skolöverstyrelsens anvisningar bör praktiska utbildningsanstalter också i vissa fall utnyttjas för detta ändamål. Sedan läsåret 1952/53 har c:a 100 elever från enhetsskolans åttonde klass erhållit praktisk yrkesorientering vid sammanlagt 8 lantmannaskolor. Dessutom har vid ungefär hälften av samtliga lantmannaskolor under senare läsår ett stort antal elever från folkskolans åttonde klass erhållit yrkesorientering.

BILAGA 5.

Förslag till undervisningsplan för 21-veckors grundläggande yrkeskurs i jordbruk[1]

1. *Ämnesplan*

Läroämne	Antal timmar
Samhällslära	20
Yrkesräkning	50
Lantbrukskemi	30
Jordbrukslära (med geologi o. botanik)	165
Maskinlära (med fysik)	130
Husdjurslära (med ärftlighetslära)	170
Lantbruksekonomi	75
Redovisningslära	50
Byggnadslära	20
Skogshushållning	70
Demonstrationer, exkursioner m. m.	40
Gymnastik och idrott	20
Summa:	840

2. *Ämnenas omfattning*

Samhällslära (20 tim.): Människan och samhället.

Yrkesräkning (50 tim.): Repetition, omfattande reguladetri, procenträkning, geometri, tillämpningsövningar med exempel, hämtade från jordbruket och skogsbruket.

Lantbrukskemi (30 tim.): Kemins grundlagar, de viktigaste grundämnena, tillämpad oorganisk och organisk kemi.

Jordbrukslära med geologi och botanik

Geologi (historisk geologi, bergarter, lösa jordlager)	10	
Marklära och klimatlära	15	
Torrläggning och bevattning	15	
Jordens bearbetning	15	
Växtnäring, gödselmedel, kalkning	25	
Allmän botanik (anatomi, fysiologi)	10	
Systematisk botanik	5	
Växtföljder, utsäde	10	
Ogräs, växtsjukdomar, skadedjur	25	
Odling av olika växtslag	35	165

Maskinlära med fysik

Fysik (mekanik, värmelära, el-lära)	20	
Materiallära, maskinelement, elmotorer	15	
Traktorer	25	
Lantbruksmaskiner	30	
Maskinövningar	40	130

Husdjurslära med ärftlighetslära

Anatomi och fysiologi	15	
Ärftlighetslära, raser och avel	30	
Utfodringslära	55	
Skötsel	20	
Sjukvårdslära	15	
Mjölkhushållning	10	
Praktiska övningar	25	170

Lantbruksekonomi

Allmän orientering om svenskt lantbruk	5
Lantbrukets samhällsekonomiska uppgifter	5
Fastighetsekonomi, fastighetsbildning, arrondering, investering, finansiering	20

[1] Detta förslag till undervisningsplan är — i likhet med härefter följande förslag till undervisningsplaner för olika slag av kurser — avsett att ytterligare klarlägga kommitténs uppfattning om undervisningens uppläggning. Det skall icke betraktas som ett slutgiltigt förslag utan är endast avsett att ligga till grund för den framtida planeringen av undervisningen vid skolorna, som skall ske i samråd med tillsynsmyndigheten.

Olika produktionsgrenars ekonomi, arbetslära	35	
Marknadslära och föreningskunskap	10	75

Redovisningslära

Kassabokföring	25	
Deklaration	15	
Driftsanalys	10	50

Byggnadslära (20 tim): Byggnadsmaterial, utrymmesberäkning, planläggning av byggnader, värmeisolering, byggnadsdelar, vatten, avlopp och vattenvård, el-installationer, byggnadsvård, ekonomiska frågor.

Skogshushållning

Allmän skogsbrukskunskap	15	
skogsbruket i samhället, företagsformer och ägargrupper, skogslagar, naturvård, skoglig information;		
Skogsskötsel	25	
marklära och skogsbiologi, maskin och redskapslära, beståndets anläggning, vård och avveckling;		
Drivning (avverkning)	15	
allmänna drivningsfrågor, redskaps- och maskinlära, avverkning, transporter;		
Driftsekonomi och planläggning		15
skogsmätning, skogsekonomi, korttids- och långtidsplanläggning	—	70

BILAGA 6.

Förslag till undervisningsplan för 25-veckors grundläggande yrkeskurs med utvidgad undervisning i skogshushållning

1. *Ämnesplan*

Läroämne	Antal timmar
Samhällslära	20
Yrkesräkning	50
Lantbrukskemi	30
Lantbruksbotanik	20
Jordbrukslära (med geologi)	110
Maskinlära (med fysik)	120
Husdjurslära (med ärftlighetslära)	130
Lantbruksekonomi	60
Redovisningslära	40
Byggnadslära	20
Skogshushållning	340
Demonstrationer, exkursioner m. m.	40
Gymnastik och idrott	20
Summa:	1.000

2. *Ämnenas omfattning*

Samhällslära (20 tim.): Människan och samhället

Yrkesräkning (50 tim.): Repetition omfattande reguladetri, procenträkning, geometri, tillämpningsövningar med exempel, hämtade från jordbruket och skogsbruket.

Lantbrukskemi (30 tim.): Kemins grundlagar, de viktigaste grundämnena, tillämpad oorganisk och organisk kemi.

Lantbruksbotanik (20 tim.): Allmän botanik (anatomi och fysiologi), systematisk botanik.

Jordbrukslära med geologi och botanik

Geologi (historisk geologi; bergarter, lösa jordlager)	10	
Marklära och klimatlära	15	
Torrläggning och bevattning	10	
Jordens bearbetning	10	
Växtnäring, gödsling och kalkning	15	
Växtföljder, utsäde	10	
Ogräs, växtsjukdomar, skadedjur	20	
Odling av olika växtslag	25	110

Maskinlära

Fysik (mekanik, värmelära, el-lära)	20	
Materiallära, maskinelement, el-motorer	15	
Traktorer	20	
Lantbruksmaskiner	25	
Maskinövningar	40	120

Husdjurslära med ärftlighetslära

Anatomi och fysiologi	10	
Ärftlighetslära, raser och avel	25	
Utfodringslära	45	
Skötsel	15	
Sjukvårdslära, hovvård, hovbeslag	10	
Mjölkhushållning	10	
Praktiska övningar	15	130

Lantbruksekonomi

Allmän orientering om svenskt lantbruk	5	
Lantbrukets samhällsekonomiska uppgifter	5	
Fastighetsekonomi, fastighetsbildning, arrondering, investering, finansiering	15	
Olika produktionsgrenars ekonomi	25	
Arbetslära	10	60

Redovisningslära

Kassabokföring	25	
Deklaration	10	
Driftsanalys	5	40

Byggnadslära (20 tim.): byggnadsmaterial, utrymmesberäkning, planläggning av byggnader, värmeisolering, byggnadsdelar, vatten, avlopp och vattenvård, el-installationer, byggnadsvård, ekonomiska frågor.

Skogshushållning

Allmän skogsbrukskunskap skogsbruket i samhället, företagsformer och ägargrupper, skoglig administration, skogliga organisationer, övriga organisationer, skoglig utbildning, skogslagar, naturvård, skoglig information	20	
Skogsskötsel marklära och skogsbiologi, maskin- och redskapslära, beståndets anläggning, beståndsvård, beståndets avveckling	90	
Drivning (avverkning) allmänna drivningsfrågor, redskaps- och maskinlära, avverkning (huggning), transporter, avtalskännedom, virkesvård	100	
Driftsekonomi och driftsplanläggning skogsmätning, skogsekonomi och skogsbokföring, korttidsplanläggning, långtidsplanläggning, försäljning	100	
Praktisk hästvård och skogskörning	30	340

3. Anvisningar för undervisningsplanens tillämpning

En del av den tid, som i undervisningsplanen är anslagen för undervisningen i allmänna läroämnen och fackämnen, avser för jordbruk och skogsbruk gemensam undervisning. Det är angeläget, att detta beaktas vid kursuppläggningen för undvikande av dubbelundervisning. En klar gränsdragning mellan ämnena bör göras i samråd med samtliga berörda lärare. För jordbruk och skogsbruk gemensam undervisning bör i första hand förekomma i nedanstående ämnen.

Yrkesräkning
Lantbrukskemi
Lantbruksbotanik
Jordbrukslära med geologi och botanik
- geologi
- marklära och klimatlära
- torrläggning och bevattning

Maskinlära
- fysik
- materiallära, maskinelement, el-motorer
- traktorer

Husdjurslära med ärftlighetslära (avseende hästen)
- anatomi och fysiologi
- ärftlighetslära, raser och avel, utfodringslära
- sjukvårdslära, hovvård, hovbeslag

Lantbruksekonomi
- investering, finansiering, olika produktionsgrenars ekonomi

Redovisningslära

Förslag till undervisningsplan för 10-veckors kortare grundläggande yrkeskurs

1. *Ämnesplan*

Läroämne	Antal timmar
Yrkesräkning	25
Jordbrukslära	40
Växtodlingslära	60
Maskinlära	90
Husdjurslära	100
Ekonomilära	55
Studiebesök	15
Diverse	15
Summa:	400

2. *Ämnenas omfattning*

Yrkesräkning: Sorträkning, procenträkning, reguladetri, geometri, tillämpningsövningar med exempel hämtade från jordbruket.

Jordbrukslära: Marklära, torrläggning och bevattning, jordbearbetning, växtnäring, gödselmedel och kalkning, praktiska övningar.

Växtodlingslära: Växtföljder, grödornas sådd, skötsel, skörd och förvaring, bekämpning av ogräs och växtsjukdomar, praktiska övningar.

Maskinlära: Materiallära, maskinelement, el-motorer, förbränningsmotorer, traktorer, lantbruksmaskiner, maskinövningar.

Husdjurslära: Anatomi och fysiologi, utfodring av olika husdjur, husdjurens skötsel och vård, ladugårdshygien, mjölkhygien, praktiska övningar.

Ekonomilära: Jordbrukets ställning i samhälls- och näringsliv, fastighetsekonomi, finansiering, olika produktionsgrenars ekonomi, produktionsplanering, arbetsfrågor, arbetarskydd.

Studiebesök: Exkursioner, studieresor till gårdar i skolans närhet.

Diverse: Föredrag i allmänna ämnen, diskussioner m. m.

3. *Anvisningar för undervisningsplanens tillämpning*

Yrkesräkning: Undervisningen skall främst syfta till att göra deltagarna förtrogna med återkommande och viktiga beräkningsuppgifter inom jordbruket.

Jordbrukslära: Undervisningen skall främst ge praktiskt betydelsefulla kunskaper om olika bearbetningsmetoder, gödselmedel och deras egenskaper o. s. v. Den skall också ge förklaringar och en bakgrund till olika åtgärder, som vidtas exempelvis ifråga om jordbearbetning, avvägning av gödselgivorna o. s. v. En del av undervisningen bör om möjligt ges i form av praktiska övningar.

Växtodlingslära: Undervisningen skall i första hand ge praktiskt tillämpbara kunskaper om de olika grödornas sådd, skötsel, skörd och förvaring. För varje gröda kan behandlas lämplig plats i växtföljden, lämplig gödselgiva, betning av utsädet, utsädesmängd, sådjup, skötsel under växttiden innefattande ogräsbekämpning och bekämpning av skadedjur och växtsjukdomar, olika skörde- och bärgningsmetoder, förvaring. I samband härmed bör ges förklaringar och en bakgrund till olika åtgärder, som vidtas exempelvis ifråga om betning av utsädet, ogräsbekämpning, lagring av produkterna o. s. v. En del av undervisningen bör om möjligt ges i form av praktiska övningar.

Maskinlära: Undervisningen skall omfatta grunddragen av traktorernas och lantbruksmaskinernas konstruktion och funktion samt inställning, skötsel och vård. En stor del av undervisningen bör förläggas till maskinhall och ges i form av demonstrationer och praktiska övningar

Husdjurslära: Undervisningen i anatomi och fysiologi bör omfatta fodersmältnings- och fortplantningsorganens samt juvrets byggnad och funktion. Vid undervisningen i utfodringslära skall deltagarna lära känna fodermedlen, deras egenskaper och användning samt inverkan på djurens hälsotillstånd. Deltagarna skall i anslutning härtill upprätta enkla foderstater för olika djurslag och göra beräkningar och planeringar i anslutning till dessa. Undervisningen i djurens skötsel och vård samt ladugårdshygien skall främst behandla de åtgärder djurskötaren kan vidta för att påverka djurens trivsel och hälsa samt produktion. I samband med undervisningen i mjölkhygien, mjölkningens utförande och mjölkens behandling redogöres för mjölkningsanläggningens konstruktion och skötsel. En stor del av undervisningen bör förläggas till djurstallarna och ges i form av demonstrationer och praktiska övningar.

Ekonomilära: Inledes med en redogörelse för jordbruksbefolkningens relativa storlek samt jordbrukets struktur och de förändringar, som desamma undergår, samt jordbruksproduktionens omfattning och betydelse i landets näringsliv. I samband med undervisningen i fastighetsekonomiska frågor såsom företagsstorlek, arrondering, värdering m. m. behandlas grunddragen i svensk jordbrukspolitik. Genom bidragskalkyler och andra beräkningar belyses de olika produktionsgrenarnas ekonomi ställda i relation till hela företagets ekonomi. Undervisningen i arbetsfrågor skall behandla arbetspsykologi, arbetsfysiologi och arbetsteknik samt journalföring och beräkningar i anslutning till olika arbetsuppgifter. I samband härmed behandlas olika åtgärder i syfte att minska riskerna för olycksfall i arbetet.

Förslag till undervisningsplan för grundläggande praktisk-teoretisk yrkeskurs

1. *Ämnesplan*

Läroämne	Antal timmar
Samhällslära	20
Yrkesräkning	30
Lantbrukskemi	40
Jordbrukslära (m. geologi o. botanik)	160
Husdjurslära (m. ärftlighetslära)	160
Maskinlära (m. fysik)	140
Lantbruksekonomi	80
Redovisningslära	65
Byggnadslära	30
Skogshushållning	70
Exkursioner	40
Diverse	25
Summa:	860

2. *Ämnenas omfattning*

Samhällslära (20 tim.): Människan och samhället

Yrkesräkning (30 tim.): Repetition av sorter, procenträkning, geometri m. m. Tillämpad räkning med exempel från lantbruk och skogsbruk.

Lantbrukskemi (40 tim.): De viktigaste grundämnena liksom de enklare kemilagarna genomgås. Tillämpad oorganisk och organisk kemi med anknytning till lantbruket. Genomgång av gödselmedlens och fodermedlens kemi.

Jordbrukslära med geologi och botanik

Geologi	10	
Marklära, klimat m. m.	15	
Torrläggning o. bevattning m. arealmätning	15	
Allmän botanik (anatomi, fysiologi)	10	
Systematisk botanik (mest ogräskännedom, även på besprutningsstadium)	5	
Växtnäring, mikroorg., gödselmedel, kalkning	30	
Utsäde, växtföljder	10	
Ogräs, sjukdomar, skadedjur	30	
De olika växtslagens odling och skörd	35	160

Husdjurslära med ärftlighetslära

Anatomi och fysiologi	20	
Ärftlighetslära, raser, avel	30	
Utfodring och skötsel	60	
Sjukvårdslära med stallhygien	15	
Mjölkhushållning	10	
Praktiska övningar bl. a. i mjölkning	25	160

Maskinlära

Fysik (mekanik, värmelära, el-lära)	20	
Materiallära, maskinelement, motorer	15	
Traktorer	25	
Lantbruksmaskiner	35	
Övningar som delvis förlägges till sommaren	45	140

Lantbruksekonomi

Sveriges jordbruk	5	
Nationalekonomiska begrepp, marknadslära med föreningsrörelse	15	
Fastighetsekonomi, förvärv av fastighet och finansiering	15	
Planering av olika driftsgrenar	25	
Arbetslära	20	80

Redovisningslära

Kassabokföring	25	
Enkelt bokslut	20	
Deklaration	15	
Driftsanalys	5	65

Byggnadslära

Allmän planläggning	5	
Byggnadsmaterial	5	
Ventilation	5	
Planlösningar och inredningsdetaljer	15	30

Skogshushållning

Allmän skogsbrukskunskap	15	
skogsbruket i samhället, företagsformer och ägargrupper, skogslagar, naturvård, skoglig information;		
Skogsskötsel	25	
marklära och skogsbiologi, maskin och redskapslära, beståndets anläggning, vård och avveckling;		
Drivning (avverkning)	15	
allmänna drivningsfrågor, redskaps- och maskinlära, avverkning, transporter;		
Driftsekonomi och planläggning	15	
skogsmätning, skogsekonomi, korttids- och långtidsplanläggning	—	70

Förslag till undervisningsplan för 8-veckors specialkurs i växtodlingslära

1. *Ämnesplan*

Läroämne	Antal timmar	
Botanik		
Växtfysiologi	4	
Växternas fortplantning	2	
Växtsystematik	4	10
Allmän jordbrukslära		
Jordarter	7	
Jordens bearbetning	8	
Gödsellära	20	35
Allmän växtodlingslära		
Facktidskrifter	2	
Växtförädling	3	
Försöksverksamhet	10	
Utsäde och frökontroll	20	
Skörde- och bärgningsmetoder	15	50
Ogräsbekämpning		
De vanligaste ogräsen	10—15	
Förebyggande åtgärder mot ogräs	5	
Kemisk ogräsbekämpning	20	35—40
Växtskydd		
Växtsjukdomar, allmänt	7	
De olika växtslagens sjukdomar	15—20	
Skadegörare, allmänt	8	
De olika växtslagens skadedjur	15—20	
Handhavandet av växtskyddsmedel	5	50—60
Speciell växtodling		
Växtföljder	10	
Tillämpad växtodlingslära	95	
Lönsamhetsberäkningar	10	
Växtodlings- och gödslingsplaner	15	
Kontakt med hushållningssällskapet	5	135
Summa		315—330

2. *Ämnenas omfattning*

Botanik

Växtfysiologi: Kolassimilationen; växternas andning, vattenupptagning och näringsupptagning.

Växternas fortplantning: Könlös och könlig förökning; själv- och korspolination; befruktning

Växtsystematik: Växtrikets indelning; hur man examinerar en växt; bakteriernas och svamparnas byggnad och livsbetingelser.

Allmän jordbrukslära

Jordarter: Mineraljordar; organogena jordar.

Demonstration i fält och/eller demonstration av för trakten karakteristiska jordprover, som i förväg insamlats och bestämts.

Jordens bearbetning: Jordens struktur; jordbearbetningsredskapens användning; höst- och vårbruk; om möjligt demonstration i fält.

(Ev. SOL-filmerna: Plöjningsarbetets utförande och Såbäddens beredning samt diskussion i anslutning härtill).

Gödsellära: Växternas näringsämnen; naturlig gödsel och urin; kväve-, fosfor-, kaliumhaltiga och sammansatta gödselmedel; mikroelement; enkla beräkningar rörande näringsinnehåll m. m.; kalkning; markkartering.

(Val av gödselmedel, mängder och

spridningstider behandlas lämpligen i den speciella växtodlingläran för varje växt).

Allmän växtodlingslära

Fackstidskrifter: Olika facktidskrifter; anvisningar om hur man finner olika uppgifter.
Växtförädling: Våra växtförädlingsanstalter; förädlingsmetoder.
Försöksverksamheten: Försöksverksamhetens organisation och ändamål; medelfel och M-diff.; ev. någon beräkning i anslutning härtill; försökssammanställningarnas uppställning och tolkning.
Utsäde och frökontroll: Värdebestämmande egenskaper hos utsädet; frökontrollväsendets organisation, verksamhet och befogenheter; statsplombering samt övrig kontroll över saluförda utsädesvaror; allmänna krav på utsädesodlingar; val av utsäde; studium av frökataloger; övningar i grobarhetsundersökningar samt enkel fröanalys.
Skörde- och bärgningsmetoder: Skörmetoder; principer för ensilering; lagring av spannmål och fröer.
Demonstration av skulltork, silotyper, torknings- och lagringsanordningar (vid besök på gårdar); kostnadsberäkningar och kostnadsuppgifter.

Ogräsbekämpning

De vanligaste ogräsen: Annuella, bienna och perenna ogräs; de vanligaste ogräsens egenskaper, utbredning och förekomst; (kan under sommaren demonstreras i fält, under vintern med hjälp av tejpade eller pressade exemplar i för bekämpning lämpligt stadium); groning av ogräsfrön på groningsapparat.
Förebyggande bekämpningsåtgärder: Utsädets och växtföljdens betydelse; mekanisk ogräsbekämpning.
Kemisk ogräsbekämpning, Kemiska ogräsmedel; val av bekämpningsmedel; ogräsbekämpning i olika grödor; bilagen, varningsföreskrifter, förgiftningsrisker och skyddsbestämmelser; ogrässprutor, deras inställning och skötsel.
(Vid genomgången kan förslagsvis »de vanligaste ogräsen», »förebyggande bekämpningsåtgärder» och »kemiska ogräsmedel» behandlas före den speciella växtodlingsläran. Val av bekämpningsmedel samt ogräsbekämpning i växande gröda kan sedan tagas upp till behandling i samband med genomgång av de olika växterna i det tillämpade växtodlingsavsnittet. Då den speciella växtodlingsläran genomgåtts sammanfattas, utvidgas och slutföres kapitlet om ogräsbekämpning).

Växtskydd

Växtsjukdomar, allmänt: Fysiogena växtsjukdoms- och skadeorsaker; parasiterande svampar, bakterier och virus; förebyggande bekämpning; kemiska bekämpningsmedel.
De olika växtslagens sjukdomar: Lektioner, övningar, demonstrationer i fält.
Skadedjur, allmänt: Högre djur; insekter; övriga lägre djur; förebyggande bekämpning; kemiska bekämpningsmedel.
De olika växtslagens skadedjur: Lektioner, övningar, demonstrationer i fält.
Handhavandet av växtskyddsmedel: Bilagen, varningsföreskrifter, förgiftningsrisker och skyddsbestämmelser.
(»Växtsjukdomar, allmänt» och »skadedjur, allmänt» kan lämpligen behandlas före genomgången av den speciella växtodlingsläran. De olika växtslagens växtsjukdomar och skadedjur behandlas kortfattat i samband med genomgången av varje växt i den tillämpade växtodlingsläran. Då den speciella växtodlingsläran genomgåtts sammanfattas, utvidgas och slutföres kapitlet om växtskydd).

Speciell växtodling

Växtföljder: Faktorer av betydelse för valet av växtföljd; exempel på växtföljder.

Tillämpad växtodlingslära: De olika grödornas omfattning och betydelse inom länet; odling av våra vanligaste åkerbruksväxter.

Ev. fältmässig köksväxtodling, fröodling).

(Vid genomgång av den tillämpade växtodlingsläran bör försöksresultaten från länet eller försöksområdet ligga till grund för undervisningen. Eleverna kan — i många fall — efter gruppstudier själva redogöra för t. ex. sort-, gödslings- och andra frågor i anslutning till studier av försöksresultaten).

Studieresor och exkursioner till gårdar med olika driftsinriktningar. Demonstrationer i fält. Ev. praktiskt försöksarbete.

Lönsamhetsberäkningar: Exempel på kalkylmodeller för olika grödor.

Växtodlings- och gödslingsplan: Eleverna kan lämpligen i grupper arbeta med en gödslings- och växtodlingsplan under i förväg givna förutsättningar. (Övningsmarkkarta kan erhållas från någon kemisk station. Lämplig karta finnes också i Jordbrukskläran, del I). Gödslings- och växtodlingsplan uppgöres sedan individuellt för den egna gården eller annan valfri gård.

Kontakt med hushållningssällskapet: Sort-, gödslings- och övriga växtodlingsfrågor tages upp till diskussion med länets jordbrukskonsulent; hushållningssällskapets verksamhet.

Förslag till undervisningsplan för 10-veckors specialkurs i nötkreatursskötsel

1. *Ämnesplan*

Läroämne	Antal timmar på lärosal		i stallar
	lekt.	övn.	övn.
Yrkesräkning	40		
Fodermedel	10	10	5
Utfodring	25	70	10
Skötsel	20	20	20
Avels- och raslära	10	10	10
Ekonomi	30	30	
Sjukvårdslära, hygien, byggnader	20	10	10
Studieresor	40		
Summa:	195	150	55
Totalsumma:			400

2. *Ämnenas omfattning*

Utfodring

Foderstater enligt grundutfodringsplaner; praktiska övningar i fodertilldelning.

Skötsel

Könsorganens byggnad och funktioner jämte övningar i stallarna beträffande brunstkontroll; kontroll av den sexuella hälsan; veterinärernas arbete m. m.. Djurets byggnad och funktioner, mjölkning och mjölkhygien med övningar i laboratorium, t. ex. beträffande diskmetoder, kylning m. m. Dagliga skötseldetaljer med demonstrationer och övningar, ryktmetoder, bekämpande av parasiter, klövvård, klippning, avhorning, ringning, tjurdressyr och tjurtrimning, journalföring.

Avels- och raslära

Sveriges raser och deras ekonomiskt viktiga egenskaper, härstamningsbevis och i samband härmed övningar i avkommeundersökningar, avkommebedömningar, uppskattning av avelsvärde enligt Korkmans metod, övriga allmänna åtgärder för aveln. Skolbesättningens pålägg och utgallringar, exteriörbedömning och slaktkvalitetsbedömning i anslutning till leverans av slaktdjur.

Ekonomi

Val av inköpt foder, mjölkproduktionens intensitet, köttproduktionen, arbetsrationalisering, betesskötselns ekonomi.

Studieresor

Till slakteriet med övningar i bedömning före och efter slakt; seminstationer m. m.

BILAGA 11.

Förslag till undervisningsplan för 8-veckors specialkurs i svinskötsel

1. *Ämnesplan*

Läroämne	Antal timmar på lärosal lekt.	övn.	i stallar övn.
Yrkesräkning	10		
Utfodring (inklusive fodermedel)	30	70	20
Skötsel	15		20
Avels- och raslära	15	15	10
Ekonomi	10	30	
Sjukvårdslära, hygien, byggnader	15	10	10
Studieresor	40		
Summa	135	125	60
Totalsumma			320

2. *Ämnenas omfattning*

Utfodring

Fodermedel; foderstater, bl. a. efter uppgjorda grundutfodringsplaner; fodrets inverkan på tillväxt- och slaktkvalitet.

Skötsel

Arbetsordning; brunst, parning, grisning, smågrisarnas skötsel, kastrering; journalföring och parasitbekämpande.

Avels- och raslära

Våra svinrasers bruksegenskaper och deras bedömning; allmänna åtgärder för svinaveln; antavlor m. m.

Ekonomi

Smågrisproduktionen; gödsvinsproduktionen; utfodringens intensitet; bestämning av slaktvikt; arbetsrationalisering; nettoberäkning.

Sjukvårdslära, hygien, byggnader

Utöver läroboksgenomgången i dessa ämnen följes den veterinära kontrollen i skolbesättningen.

Studieresor

Besök vid svingårdar med och utan automatisk utfodring, firmor, som blandar svinfoder; bedömning av slaktkvalitet före och efter slakt vid slakteri.

Förslag till undervisningsplan för 10-veckors specialkurs i fjäderfäskötsel

Läroämnen	Antal timmar
Fjäderfäskötselns förutsättning, omfattning och betydelse	10
Utfodringslära	45
Avels-, ras- och exteriörlära	15
Kläckning, maskiner och redskap	15
Kyckling- och ungdjursuppfödning	15
Hönsbesättningens gallring	35
Byggnadslära med inredningar	20
Sjukdomar, hygien	25
Allmän skötsel	20
Gås-, ank- och kalkonskötsel	20
Ekonomi (lönsamhetsberäkningar jämte driftsplan för viss produktionsinriktning)	40
Kvalitetsproduktion, klassificering och produkternas användning i hushållet	30
Handels- och marknadslära	10
Övningar och demonstrationer	40
Studieresor	40
Enskilda och allmänna ämnen jämte överläggningar	20
Summa	400

Omkring halva undervisningstiden avser undervisning i form av lektioner och återstoden av tiden demonstrationer, övningar och dylikt.

BILAGA 13.

Förslag till undervisningsplan för 12-veckors specialkurs i maskinlära

1. *Ämnesplan*

Läroämne	Antal timmar: lektioner	demonstrationer och övningar	praktiska reparations- o. svetsn. arbeten
Fysik	10	5	
Materiallära och maskinelement	10	5	
Verkstadsutrustningens handhavande	5	5	
Traktorer	20	20	
Lantbruksmaskiner	25	10	
Lantbrukets el-utrustning	5	5	
Maskinanvändningens ekonomi	15	10	
Svetsning	10	10	60
Maskinreparationer och maskinvård			
Traktorer		10	90
Skördetröskor		5	40
Övriga lantbruksmaskiner		5	45
Arbetarskydd	5		
Enskilda uppgifter	5	15	
Studieresor		30	
Summa:	110	135	235
		Totalsumma:	480

2. *Ämnenas omfattning*

Fysik

Repetition och inlärning av viktiga grundbegrepp inom mekanik, värmelära och el-lära.

Materiallära och maskinelement

Undervisningen skall ge förtrogenhet med olika former av järn och deras egenskaper, viktiga legeringar, skruvar, muttrar och gängsystem, kilar, nitar, axlar, lager, kopplingar och transmissioner.

Verkstadsutrustningens handhavande

Genomgång och demonstration samt övningar med de verktyg och verkstadsmaskiner, som kommer att utnyttjas vid maskinvårds- och reparationsarbetena under kursen.

Traktorer

Repetition av traktorläran med utvidgning främst i avsnitt som rör traktorernas underhåll och reparationer (= reparationsteori). Här bör också ingå övningar med olika metoder att kontrollera traktorernas kondition.

Lantbruksmaskiner

Ämnet bör omfatta ett begränsat urval av de för orten viktigaste lantbruksmaskinerna. Jämsides med en genomgång av maskinernas konstruktion och funktion bör i förekommande fall maskinens utnyttjande och användning behandlas. Sålunda: plogar och plöjning, skördetröskor, självbindare och skördemetoder, torkar och torkning etc.

Lantbrukets el-utrustning

Undervisningen skall ge en orientering om landsbygdens el-distribution med ta-

riffer samt en mera ingående kunskap om el-installationer och el-utrustning på en lantgård med underhåll och vård samt olycksrisker.

Maskinanvändningens ekonomi
Undervisningen skall ge kunskaper och övning i att bedöma och göra beräkningar över jordbrukets maskinkostnader.

Svetsning
Undervisningen skall omfatta såväl gas- som el-svetsning och vara inriktad på jordbrukets behov.

Maskinreparationer och maskinvård
Traktorer — reparationerna bör omfatta helrenoveringar, d. v. s. fullständig genomgång av traktorns alla delar. Det är önskvärt, att varje deltagare får arbeta med såväl dieseltraktor som förgasartraktor.

Skördetröskor — bör bli föremål för grundlig genomgång, då de utgör mycket viktiga och dyrbara maskiner för jordbruket med kort användningstid. Reparations- och underhållsarbetena bör omfatta grundlig kontroll och genomgång av tröskans alla delar.

Övriga lantbruksmaskiner. Reparations- och underhållsarbeten bör omfatta för orten aktuella lantbruksmaskiner såsom plogar, såningsmaskiner, gödselspridare, slåttermaskiner, självbindare etc.

Enskilda uppgifter
De enskilda uppgifterna bör omfatta frågor inom ämnesområdet. Som exempel på sådana uppgifter kan nämnas planering för maskinuppsättning på en viss gård, planering för reparationsutrymme med utrustning, insamlande av uppgifter om en viss grupp lantbruksmaskiner etc. (Eventuellt kan resultaten av de enskilda uppgifterna delges kursen i form av inledningsanföranden med efterföljande diskussion.

BILAGA 14.

Förslag till undervisningsplan för 10-veckors specialkurs i företagsekonomi

1. *Ämnesplan*

Läroämne	Antal timmar
Lantbruksekonomi	
Jordbrukets ställning i samhället i Sverige och övriga länder	5
Samhällsekonomi	15
Lantbrukets juridik	15
Fastighetsekonomiska frågor	25
Lantbruksföretagets finansiering	10
Arbetets effektivitet och organisation	10
Driftsekonomi	100
Redovisningslära	100
Olika betalningsmedel	
Inventering och bokföring m. m.	
Redovisningens användning för driftsekonomiska beräkningar	
Kontorsteknik	
Deklaration	
Marknadslära	40
Psykologi m. m.	
Psykologi	10
Maskinskrivning	15
Exkursioner	25
Summa:	370

2. *Ämnenas omfattning*

Lantbrukseknomi

Samhällsekonomi: Olika termer såsom nationalinkomst, nationalproduktion, konsumtion; inkomst- och förmögenhetsfördelning; allmänt om finanspolitik, inflation—deflation; statliga organisationer på jordbrukets område.

Lantbrukets juridik: Förvärv och byte av fast och lös egendom; arrende, handlingar i samband med arrende; arbetstids- och semesterlagen; diverse allmänna juridiska spörsmål.

Fastighetsekonomiska frågor: Svensk jordbrukspolitik; företagsstorlek, arrondering, värdering; jord kontra skog.

Lantbruksföretagets finansiering: Lån, likviditet.

Arbetets effektivitet och organisation: Faktorer påverkande arbets- och dragkraftsförbrukningen; säsongvariation och variation för olika grödor; arbetets organisation och planering (häri ingår ej arbetsteknik, d. v. s. redskapens handhavande och praktiska användning i fältet. Detta måste inhämtas på annat håll).

Driftsekonomi: Ekonomisk terminologi, funktionsplaneringens teori, investering; växtodlingens ekonomi — korttidsplanering och dylikt; djurskötselns ekonomi — kött, mjölk, fläsk m. m.; skogsekonomi; lönsamhetsberäkningar; planering av driftsinriktningen på den enskilda gården inklusive skogen.

Minst halva tiden beräknas använd till övningar. Övningstimmarna bör i första hand användas till träning i uppgörande av kalkyler (bidragskalkyler) eller andra snabbkalkyler, som kan komma att bli aktuella för driftsekonomisk planering på kort sikt. Alla vid ett lantbruk förekommande driftsgrenar bör bli föremål för lönsamhetsberäkningar varjämte kostnadskalkyler bör uppgöras för olika investeringsalternativ i t. ex. maskiner, byggnader och skogsvägar.

Redovisningslära

Inventering och bokföring: Inventering, kassabokföring, kontolära, affärsbokslut (enkelt), kontoplan, bokslutstablå.

Kontorsteknik: Blanketter m. m., tekniska hjälpmedel, affärskorrespondens.

Deklaration: Beskattningsprinciper; allmän självdeklaration med bilagor för jord och skog, rörelse, annan fastighet; skatteberäkning och kontroll.

Marknadslära

Prisbildningens teori, handelns uppgift, handelns organisation; producent- och konsumentkooperation, pris- och marknadsreglerande åtgärder; internationell handel.

Psykologi

Arbetspsykologiska faktorer m. m.; arbetsledning.

Förslag till undervisningsplan för 42-veckors arbets- och driftsledarkurs

1. *Ämnesplan*

Läroämnen	Antal timmar	
Jordbruks- och växtodlingslära		
Jordbrukslära	30	
Växtodlingslära, allmän	45	
Ogräsbekämpning	30	
Växtskydd	50	
Speciell växtodling	100	255
Maskinlära		
Materiallära och maskinelement, verkstadsutrustning	25	
Traktorer	30	
Lantbruksmaskiner	30	
Lantbrukets el-utrustning	10	
Svetsning	55	
Maskinreparationer och maskinvård	150	
Arbetarskydd	5	
Enskilda uppgifter	20	325
Husdjurslära		
Fodermedlen	20	
Utfodring	120	
Skötsel	65	
Avel och raser	20	
Sjukvårdslära, hygien, byggnader	25	250
Företagsekonomi		
Lantbruksekonomi	170	
Redovisningslära	100	
Marknadslära	40	310
Arbetsorganisation och arbetsledning		
Arbetet och arbetskostnaderna i lantbruket	10	
Företagsekonomiska synpunkter på arbetsförbrukningen	55	
Psykologi	60	
Arbetsfysiologi, arbetsstudier, löneformer, avtal m. m.	40	
Arbetsledning	100	
Praktisk arbetsträning	25	
Arbetsplanering (övn.)	30	
Studieresor och exkursioner	120	
Gymnastik och diverse	100	540
Summa:		1.680

2. *Ämnenas omfattning*

Jordbruks- och växtodlingslära

Jordbrukslära: Jordarter, jordens bearbetning, gödsellära.

Växtodlingslära, allmän: Växtförädling, försöksverksamhet, utsäde och frökontroll; skörde- och bärgningsmetoder.

Ogräsbekämpning: De vanligaste ogräsen, förebyggande åtgärder mot ogräs, kemisk ogräsbekämpning.

Växtskydd: Växtsjukdomar (allmänt), de olika växtslagens sjukdomar, skadegörare (allmänt), de olika växtslagens skadedjur, handhavandet av växtskyddsmedel.

Speciell växtodling: Växtföljder; tillämpad växtodlingslära, växtodlings- och gödslingsplaner; hushållningssällskapens verksamhet på växtodlingens område.

Maskinlära

Materiallära och maskinelement, verkstadsutrustning: Olika former av järn och deras egenskaper, legeringar; skruvar, muttrar, gängsystem, kilar, nitar, axlar, lager, kopplingar och transmissioner; verktyg och verkstadsmaskiner (handhavande och vård).

Traktorer: Repetition av traktorläran, traktorernas underhåll och reparation.

Lantbruksmaskiner: De viktigaste lantbruksmaskinernas konstruktion, utnyttjande, inställning och användning.

Lantbrukets el-utrustning: Landsbygdens el-distribution, tariffer, el-installationer, el-utrustning på en lantgård, underhåll och vård; olycksfallsrisker.
Svetsning: Gas- och el-svetsning.
Maskinreparationer och maskinvård: Reparations- och underhållsarbeten på traktorer, skördetröskor och övriga lantbruksmaskiner.
Enskilda uppgifter: T. ex. planering för maskinuppsättning på en viss gård eller planering för reparationsutrymmen med utrustning.

Husdjurslära

Fodermedlen: De vanligaste fodermedlens egenskaper, användning och inverkan på produkternas kvalitet och djurens hälsotillstånd.
Utfodring: Grundutfodringsplan, foderstater för olika husdjur (nötkreatur, svin), praktiska övningar i fodertilldelning.
Skötsel: Könsorganens byggnad och funktion, brunstkontroll, betäckning, kalvning, grisning; smådjurens och ungdjurens skötsel. Djurens dagliga skötsel, ryktmetoder, parasitbekämpande, klövvård, klippning, avhorning, ringning, tjurdressyr och tjurtrimning; journalföring. Juvrets byggnad och funktion, mjölkning och mjölkhygien, diskmetoder.
Avel och raser: Sveriges raser och deras ekonomiskt viktiga egenskaper; härstamningsbevis, avkommeundersökningar, avkommebedömningar, uppskattning av avelsvärdet, antavlor; exteriörbedömning; bedömning av slaktkvalitet.

Företagsekonomi

Lantbruksekonomi: Jordbrukets ställ i samhälls- och näringsliv; nationalekonomiska termer och begrepp; jordbrukets juridik; fastighetsekonomiska frågor, finansiering. Driftsekonomisk terminologi, funktionsplaneringens teori, investering; olika produktionsgrenars ekonomi (växtodling, djurskötsel, skog), lönsamhetsberäkningar, planering av driftsinriktningen.
Redovisningslära: Inventering och bokföring; kontorsteknik, beskattningsprinciper, allmän självdeklaration (jord och skog, rörelse, annan fastighet), skatteberäkning och skattekontroll.
Marknadslära: Prisbildningens teori, handelns uppgift, handelns organisation; producent- och konsumentkooperation, pris- och marknadsreglerande åtgärder; internationell handel.

Arbetsorganisation och arbetsledning

Arbetet och arbetskostnaderna i lantbruket: Arbetet som socialt, ekonomiskt, psykologiskt och fysiologiskt problem; arbetskostnaderna i lantbruket och deras beroende av klimat, gårdsstorlek, driftsform och planering.
Företagsekonomiska synpunkter på arbetsförbrukningen: Driftsformens, arronderingens, driftsintensitetens, mekaniseringsgradens och byggnadernas (planlösning, inredning och utrustning med mekaniska hjälpmedel) inverkan på arbetsförbrukningen.
Psykologi: Allmän människokunskap, arbetspsykologi.
Arbetsfysiologi, arbetsstudier, löneformer, avtal m. m.: Arbetsfysiologi; arbetsstudier (teori, hjälpmedel, materialets bearbetning och utnyttjande); löneformer; formulär för arbetsledning, arbetsredovisning och avlöning; lagstiftning rörande lantarbetet, semester m. m.
Arbetsledning: Planering på längre och kortare sikt; arbetsmetoder och -studier rörande arbeten i ekonomibyggnader samt arbeten med växtodlingen på fälten, transportarbeten och diverse arbeten, reparations- och underhållsarbeten.
Arbetsplanering: Övningar i arbetsplanering.

Förslag till undervisningsplan för 24-veckors kurs för utbildning av ladugårdsförmän

1. *Ämnesplan*

Läroämne	Antal timmar lektioner o. demonstrationer	övningar	summa
Avelslära	60	60	120
Utfodringslära	165	50	215
Husdjurens skötsel och vård	80	300	380
Mjölkhygien	10	—	10
Driftsekonomiska problem och redovisningsfrågor	50	50	100
Psykologi och arbetsorganisation	20	20	40
Studieresor och exkursioner	—	50	50
Diverse	25	—	25
Summa:	410	530	940

2. *Ämnenas omfattning*

Avelslära

Fortplantningsfysiologi
- Könsorganen och deras funktioner
- Åtgärder för att förebygga uteblivven dräktighet
- Brunstkontroll och bevakning av husdjurens könsliga hälsa

Ärftlighetslagarna
Arv och miljö
Avelsvärde
Urval av avelsdjur
Avelsmetoder
Husdjurskontroll
- Kontrollbokföring
- Härstamningskontroll, identitetskontroll, märkning
- Härstamningsbevis

Slaktdjursbedömning
Exteriörbedömning

Utfodringslära

Utfodringens roll i animalieproduktionens ekonomi
Husdjurens krav på fodret
Fodersmältningsfysiologi och ämnesomsättning (spec. våmfysiologi)
Gränsområdet mellan ekonomi, växtodlingslära och husdjurslära
Bärgning, konservering och lagring
Fodermedelskännedom och inköpsplanering (spec. kraftfoder)
Grundutfodringsplan och foderstater
Sommarutfodring
Foderbyten och foderövergångar
Utfodringen speciellt av högmjölkande kor
Utfodringen omkring kalvningen
Ungdjursuppfödning
Köttdjursproduktion
Utfodringsfel hos kalvar
(Svinens utfodring)

Husdjurens skötsel och vård

Husdjurens krav på klimat, stall och skötsel
Byggnadsmaterial, inredning, isolering, ventilation
Mjölkning
Mjölkningsanläggningen
Ladugårdens övriga maskiner och transportanordningar, el-lära
Klövvård
Ringning, avhorning, kastrering
Sjukvård
Förlossning
Sinläggning

Mjölkhygien
Allmän och personlig hygien
Disk; varmvattenberedare
Silning
Kylning, kylapparater

Driftsekonomiska problem och redovisningsfrågor
Foderproduktionens ekonomi
Mjölkproduktionens ekonomi
Ungdjursuppfödningens ekonomi
Fläskproduktionens ekonomi
Marknadslära
Journalföring
Foderkontroll

Psykologi och arbetsorganisation
Arbetets effektivitet och organisation
Psykologi
Arbetsledning
Arbetslagstiftning, semesterlagen
Arbetsmarknadens organisationer
Arbetslistor

Studieresor och exkursioner
Wiad, Statens husdjursförsök, seminstation, vet.-lab., djursjukhus, slakteri, mejeri.

3. *Anvisningar för undervisningsplanen tillämpning*

Avelslära
Fortplantningsfysiologi: Eleverna övas i att upptäcka brunst och i att bevaka husdjurens könsliga hälsa. De går dagligen (eventuellt viss del av kurstiden) rond i skolbesättningen. Varje elev får sig tilldelad vissa kor, som han sedan har ansvaret för under hela kursen (eller den del av kurstiden, som dessa övningar pågår). De åtgärder, som bör föranleda förklaringar från lärare, diskuteras sedan gemensamt. Dessa övningar inräknas i ämnet avelslära och beräknas till en halv tim. per dag. Sammanlagd övningstid i fortplantningsfysiologi c:a 50 timmar.

Utfodringslära
Sedan de tre först angivna huvudmomenten genomgåtts, fortsätter undervisningen med att eleverna får besöka särskilt utvalda gårdar (studiegårdar) med olika inriktning av animalieproduktionen och med olika uppläggning av utfodringen. Dessa gårdar följes sedan under kursens gång. Därmed vinnes, att eleverna får förståelse för betydelsen av

1) att producera förstklassigt foder
2) att tillvarataga fodret rationellt
3) att planera utfodringen rationellt
4) att kombinera fodermedlen rätt
5) att köpa in fodermedel på ett ekonomist sätt
6) att undvika foderombyten

Eleverna lär sig dessutom mer än ett utfodringssystem. Läraren kan i undervisningen anknyta till för eleverna kända förhållanden.

Husdjurens skötsel och vård
Mjölkning: Eftersom det visat sig hur mycket det betyder, att *mjölkningsarbetet utföres rätt,* skall stor vikt läggas vid utbildningen i mjölkning. Lektioner, demonstrationer och några timmars övningar kan vara av stort värde för nybörjaren, men är av begränsat värde för en blivande ladugårdsförman. Den tidigare praktiken kan vara av mycket skiftande kvalitet.

Med hänsyn till det ovan anförda föreslås, att eleverna i grupper under kurstiden eller en större del därav får svara för mjölkningen av ett antal kor under kvalificerad ledning och med effektiv kontroll, vars resultat fortlöpande delgives eleverna. Juverhälsan kontrolleras vid övningsperiodens början och fortlöpande under kursens gång. Silningsprov och reduktasprov uttages då och då.

1950 års undersökning angående lantmästarnarnas sysselsättning

Undersökningen omfattade 398 av de t. o. m. 1949 utexaminerade lantmästarna eller mer än 80 % av samtliga.

		Antal	%
Egna jordbrukare		133	33,5
Lantbrukstjänstemän			
Förvaltare	49		
Inspektorer	78		
Befallningsmän, ladufogdar	4		
Kamrerare, kassörer	2		
Bokhållare	10		
Annan driftsledare	6	149	37,4
Betesinspektörer		14	3,5
Konsulent, instruktör, kamrer, jordbrukssakkunnig eller assistent hos hushållningssällskap, lantbruksnämnd, domänverket eller JUF		30	7,5
Lärare vid lantmanna-, lantbruks-, jordbruksskola eller jordbruksbetonad fortsättningsskola		9	2,3
Övriga		63	15,8
	Summa:	398	100,0

Av gruppen »Övriga» var flertalet anställda hos jordbrukets ekonomiska och fackliga organisationer, arbetsförmedlingar, firmor, som tillverkar eller säljer lantbrukskemikalier, korrespondensinstitut med lantbruksundervisning, statens maskinprovningar, statens centrala frökontrollanstalt, egendomsförvaltning vid universitet och städer, utsädesfirmor och växtförädlingsanstalter, Landsbygdens byggnadsförening (LBF), Skandinaviska kreatursförsäkringsbolaget samt konservindustrien.

BILAGA 18.

1959 års undersökning angående lantmästarnas sysselsättning

	1949—53		1954—58		1949—58	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Egna jordbrukare	45	19,2	40	16	85	17,6
Arrendatorer	39 84	16,7 35,9	23 63	9,2 25,2	62 147	12,8 30,4
Lantbrukstjänstemän	54	23,1	76	30,4	130	27
Instruktörer	36	15,4	54	21,6	90	18,5
Anställning i						
industrien	20		18		38	
handeln	21 41	17,5	19 37	14,8	40 78	16,1
Diverse	19	8,1	20	8,0	39	8,0
		100,0		100,0		100,0
Summa	234		250		484	

Förslag till undervisningsplaner för lanthushållskolans yrkeskurser

1. Ämnesplan

Teoretiska lektioner	21 veckors yrkeskurs	39 veckors yrkeskurs	18 veckors yrkeskurs för hemvårdarinnor
Praktisk kemi och fysik		20	10
Kostlära	55	70	25
Bostads- och hemvårdslära	35	60	30
Sömnads- och vävteori	25	40	20
Ekonomilära (hushålls- och företagsekonomi jämte föreningskunskap)	35	75	40
Hygien, hemsjukvård och hållningslära	30	40	35
Barnavård	20	35	25
Husdjurslära och mjölkhygien	30	50	5 (enbart mjölkhygien)
Trädgårdslära	35	50	
Arbetsorganisation och arbetsteknik	15	30	20
Psykologi och samhällslära med familjekunskap	30	60	40
Sång, gymnastik	20	40	30
Summa timmar	330	570	280
Praktisk undervisning med övningar och demonstrationer			
Matlagning, slakt, konservering	145	300	120
Familjehushåll	87	150	120
Hemvård	116	210	120
Slöjd	174	300	120
Trädgårdsskötsel, ladugårds- och smådjursskötsel	87	210	60 (friv.[1])
Summa timmar	609	1170	540

[1] får bytas mot praktiska övningar i andra ämnen.

2. Ämnenas omfattning

Här nedan lämnas en kortfattad redogörelse för de olika ämnenas omfattning. Det torde ankomma på tillsynsmyndigheten att lämna närmare anvisningar för undervisningens bedrivande.

Praktisk kemi och fysik

Kemi: grundläggande organisk och oorganisk kemi jämte biokemi. Endast avsnitt, som utgör underlag för undervisning i övriga teoretiska och praktiska ämnen, skall behandlas.

Fysik: de delar av fysiken, som är tillämpliga i det praktiska arbetet, bl. a. elektricitetens användning i hushållet, beräkning av förbrukning av elektrisk energi m. m.

Kostlära

Närings- och födoämneslära: näringsämnenas förekomst och egenskaper,

kroppens behov av näring under olika åldrar och betingelser, näringsvärde och pris, näringsämnenas förändringar vid olika behandlingsmetoder, födoämnenas sammansättning och värde, såväl ur närings- som ekonomisk synpunkt, förvaring av livsmedel, sambandet mellan fullvärdig kost och god hälsa.

Varukännedom: livsmedelsforskningen och dess rön, livsmedelslagstiftning, varudeklaration, kvalitetskontroll, varubedömning. Möjlighet att ge god varukunskap bör beaktas i ämnets samtliga avsnitt.

Matlagningslära med tillämpningsövningar: principer för rationella matlagnings-, bakningss- och konserveringsmetoder, systematisering av metoderna — såväl grundläggande som avancerade, olika arbetsmoment med användande av kraft- och tidsbesparande hjälpmedel, praktiska arbetsuppgifter vid tillagning av måltider, tillvaratagande av slaktprodukter, konservering m. m., matsedelsförslag för olika kategorier av hushåll, halvfabrikat, prisberäkningar, diet- och skonkost. Stor vikt skall vid skötseln av olika typer av mindre hushåll läggas vid samordningen av olika sysslor.

Bostads- och hemvårdslära med tillämpningsövningar

Bostadslära: kort historik över bostadens utveckling och samhällsplanering, bostadens planlösning och funktioner, bostadshygien, bostadssociala åtgärder, planlösningar och inredningsförslag, färglära, arbetsplaner, maskin-, el- och redskapslära, varvid stor vikt lägges vid de olika hjälpmedlens rätta skötsel och vård, praktiska övningar i olika hemvårdsarbeten.

Inventarievård: småreparationer som lämpligen kan utföras i hemmet.

Klädvård: Förebyggande, daglig och säsongbetonad kläd- och skovård ur materialekonomisk och hygienisk synpunkt.

Tvättlära: tvättarbetets rationella utförande med hänsyn till material och metod, arbetsplaner, lönsamhetsberäkningar för hemtvätt, kollektiv tvätt och inlämningstvätt, handtvätt, maskintvätt, kemisk tvätt enligt uppgjord arbetsplan, användning av olika maskintyper, redskap och tvättmedel.

Sömnads- och vävteori med tillämpningsövningar

Sömnadsteori: textil materiallära, maskin- och verktygslära, tyg- och kostnadsberäkningar, pris- och kvalitetsberäkningar mellan å ena sidan hemmaproducerade och å andra sidan beställda eller fabrikstillverkade varor.

Vävteori: materiallära, redskapslära, bindningsteknik, garnberäkningar, husbehovsvävningens ekonomiska betydelse samt vävningens betydelse som kulturbevarande faktor, nyttosömnad med omsyning av olika plagg, användning av kommeriella mönster, prydnadssöm m. m.

Ekonomilära

Sambandet mellan hemmens och samhällets ekonomi, hushållsekonomi med bokföring och budgetberäkningar, inköps- och distributionskunskap, prissättning, rabattsystem, reklam, skatter, försäkringar, deklaration, arbetsekonomi, grundläggande lantbruksekonomi, jordbrukets föreningsrörelse, grupparbete och diskussion i anslutning till de olika avsnitten.

Hygien, hemsjukvård och hållningslära

Hygien: kort repetition av den obligatoriska skolans kurs, som behandlar människokroppens byggnad och funktioner, personlig hygien, mentalhygien, sexualhygien, arbetshygien och sam-

hällshygien, motion — kondition, medicinska synpunkter på njutningsmedlens användning.

Hemsjukvård: enligt Svenska Röda Korsets kursprogram.

Hållningslära: rätta arbetsställningar, god hållning, husmoderns yrkessjukdomar, träning av för praktiskt arbete viktiga muskelgrupper.

Barnavård

Undervisningen skall bygga på tidigare i olika sammanhang inhämtade kunskaper samt skapa förståelse och intresse för barn, spädbarnets vård, barnets fysiska och psykiska utveckling under spädbarns- och koltåldern, uppfostrans mål och medel, åtgärder för att skydda barn mot olycksfall och förgiftningar i hemmet, övningar i anslutning till de teoretiska lektionerna.

Husdjurslära och mjölkhygien med tillämpningsövningar

Husdjurslära: orientering om husdjursraser, husdjurens anatomi, sjukdomar och deras bekämpande, utfodring och skötsel av olika husdjur, ekonomiska synpunkter på olika produktionsgrenar.

Mjölkhygien: mjölkningsarbetets utförande och mjölkens rätta behandling, kvalitetsbedömning och betalning, mjölkprodukter, praktiskt arbete i djurstallar, utfodring och skötsel av får, svin och fjäderfä, i förekommande fall även nötboskap, mjölkning där förhållandena så medger, skötsel av mjölkkärl m. m.

Trädgårdsskötsel med tillämpningsövningar

Växternas odlings- och livsbetingelser, växtsjukdomar och skadedjur, olika arbetsmoment i trädgården under vegetationsperioden, planering av en hemträdgård, ekonomiska synpunkter på odling av nyttoväxter, blommor ute och inomhus, praktiska övningar i skolans övningsträdgård med användande av ändamålsenliga redskap och metoder, som förenklar rutinarbetet, tillvaratagande och förvaring av trädgårdsprodukter.

Arbetsorganisation och arbetsteknik

Organisationsproblem för olika typer av hushåll, maskiner, redskap och tekniska hjälpmedels rätta användning och vård, arbetsmetoder, arbetsträning, demonstration i anslutning till de olika avsnitten samt tillämpning i det praktiska arbetet.

Psykologi och samhällslära med familjekunskap

Psykologi: barn- och ungdomspsykologi, samarbets- och samlevnadsfrågor.

Samhällslära: kort återblick på det nutida samhällets uppbyggnad, landsbygdens speciella problem, olika samhällsinstitutioners syfte och verksamhet, stödåtgärder för familjer, barn och ungdom, gamla och sjuka, arbetsmarknaden, yrkesrådgivning, yrkesutbildning, mellanfolkligt samarbete, press, radio, television, förenings- och diskussionsteknik med övningar i anslutning därtill.

Familjekunskap: hemmens betydelse för individ och samhälle, äktenskapet och familjerättsliga frågor, familjen — den nybildade, växande och åldrande familjen —, hemarbetande och yrkesarbetande husmor, samlevnadsproblem, generationsmotsättningar.

Förslag till undervisningsplan för 3-veckors avslutande kurs för utbildning av hemvårdarinnor

Inträdesfordringar: Att ha genomgått 39 eller 18 veckors yrkeskurs vid lanthushållsskola samt fullgjort föreskriven praktiktjänstgöring.

1. Målsättning

1. Sammanfatta de olika undervisningsmomenten från tidigare genomgångna kurser till en enhet.
2. Ge teoretiska kunskaper om hemvårdarinneyrket.
3. Fördjupa elevernas kunskaper om samhällets hjälpåtgärder.

2. Ämnesplan

Yrkeskunskap	20	timmar
Psykologi	40	»
Samhällslära	40	»
Föredrag med dikussioner	20	»
Summa	120	timmar

3. Ämnenas omfattning

Yrkeskunskap: Undervisningen syftar till att ge god överblick inom verksamhetsområdet och bör anknyta till praktiska situationer, som beräknas kunna uppstå i arbetet. Den sociala hemhjälpens historia, organisation och uppgifter skall behandlas och i anslutning därtill bör författningar, instruktioner och avtal kommenteras. Vidare bör hemvårdarinnornas skyldigheter och rättigheter belysas liksom vikten av arbetsmoral och arbetsdisciplin. Undervisningen skall även ge grundläggande kunskaper om smitto-, yrkesskade- och olycksfallsrisker i arbetet. Övningar i att sätta upp enkla skrivelser och rapporter skall ingå i undervisningen.

Psykologi: Undervisningen i detta ämne skall vara en fördjupning av de i tidigare kurser behandlade momenten. Särskilt intresse bör ägnas samarbetets och samlevnadens problem, frågor rörande barn- och ungdomspsykologi samt åldrandets psykologi. Beteenderubbningar och neuroser samt något om deras uppkomst och behandling bör beröras. Stort utrymme bör under dessa lektioner lämnas åt frågor och diskussioner i anslutning till elevernas egna erfarenheter.

Samhällslära: Kort repetition av det nutida samhällets organisation och funktioner. De fortsatta studierna i detta ämne skall ge orientering om de sociala förmåner, som i dag erbjudes individen med särskild tonvikt på vad samhället gör för familjen, för ensamma föräldrar med barn i uppväxtåldern, för ungdom samt för sjuka och gamla. I samband härmed belyses de ekonomiska förutsättningarna inom olika familjetyper. Undervisningen i detta ämne bör läggas så, att den grundlägger intresse för allmänna frågor och stimulerar till aktivt deltagande i samhällslivet.

Föredrag och föreläsningar: Dagsaktuella frågor. Diskussioner med inledningsanföranden av elever om problem, som dessa möter i press, radio och television. Studieresor företages till sociala institutioner, som eleverna senare i sin yrkesutövning kommer i kontakt med.

Förslag till undervisningsplan för 6-veckors kurs i lanthushållets och jordbruksföretagets ekonomi

1. Målsättning

1. Skapa förståelse för sambandet mellan hushåll och företag inom familjejordbruket.
2. Ge grundläggande kunskaper i lantbruksekonomi.
3. Fördjupa elevernas kunnande när det gäller möjligheterna till rationell skötsel av jordbrukarhushållet.

2. Ämnesplan

	tim.
Lantbruksekonomi	60
Arbetskunskap	20
Yrkeshygien	15
Maskinlära med kostnadskalkyler (hushållsmaskiner)	25
Inköpskunskap	10
Familjekunskap	25
Rationell matlagning och konservering	30
Föreläsningar och diskussioner	12
Studiebesök	6
Summa	203

3. Ämnenas omfattning

Lantbruksekonomi: befolkningsutvecklingen, inkomstförhållandena inom jordbruket, grundläggande ekonomiska begrepp, principer för lönsamhetsberäkningar, investeringsobjektens konkurrenskraft, arbetet som produktionsfaktor, säsongvariationer i arbetsförbrukningen, prisbildningen samt något om pris- och marknadsregleringar, olika produktionsgrenars förutsättningar, produktionsplanering, förädling av jordbruksprodukter, ekonomiska och fackliga föreningsrörelsen samt lantbruksbokföringens syfte och uppgift.

Arbetskunskap: värdering av arbetskraften i hushållet, värdering av arbetskraften i jordbruket, olika arbetsmetoder, tidsvinster och tidsförluster, arbetsplanering samt arbetsorganisation.

Yrkeshygien: hälsorisker i hushållsarbetet, olycksfallsrisker i hushållsarbetet, arbetsplatsens utformning, arbetsställningar samt arbetstid och vilopauser.

Maskinlära med kostnadskalkyler: hushållsmaskinernas konstruktion och skötsel, installationsfrågor samt kostnadskalkyler och lönsamhetsberäkningar.

Inköpskunskap: företagstyper inom detaljhandeln, handeln och distributionsarbetet, kundens insats i distributionsarbetet, reklamens vägar och verkningar samt prissättning och prisrabattering..

Familjekunskap: samarbetets psykologi, rättigheter och skyldigheter familjemedlemmarna emellan, barnens ekonomiska fostran, hemarbetande barns avlöning samt familjen och samhället.

Rationell matlagning och konservering: metoder, lönsamhet samt planering och organisation.

Föreläsningar och diskussioner: aktuella ämnen inom ramen för kursens målsättning.

Studiebesök: besök vid slakteri och mejeri, där särskilt förädlingen av produkterna studeras, samt vid lämpliga gårdar.

4. Metodanvisningar

Lantbruksekonomi

Undervisningen anknytes så nära som möjligt till de lokala förhållandena samt

till elevernas praktiska kunskaper från föräldragårdar, egna gårdar eller praktikgårdar. Vid behandlingen av lönsamhetsberäkningar skall anknytas till elevernas egna hushåll. I detta hänseende skall tillämpningsövningar förekomma avseende dels jordbruket och hushållet var för sig och dels jämförelse mellan dessa båda.

Vid behandlingen av arbetet som produktionsfaktor och säsongvariationer i arbetsförbrukningen skall varje elev utarbeta en årsarbetsplan, som syftar till att kapa arbetstopparna inom hushållet och jordbruket genom en förnuftig planering av den gemensamma arbetskraften.

Kökträdgårdens storlek och sortval beräknas i produktionsplaneringen. Eleven bör själv göra upp en plan över vad kökträdgården för det egna hushållets behov skall omfatta. Huvuddelen av undervisningen i rationell matlagning och konservering bör komma före denna arbetsuppgift, så att eleverna får möjligheter att omsätta sina erfarenheter härifrån i sin trädgårdsplan. Vidare måste vid planens utformning hänsyn tagas till tillgången på arbetskraft. Behovet av arbetskraft till trädgården måste sålunda kunna inrymmas inom den årsarbetsplan, eleven tidigare utformat.

Arbetskunskap
Eleverna skall praktiskt pröva olika arbetsmetoder och göra iakttagelser beträffande energi- och tidsåtgång. De bör vidare sätta upp förslag till begränsade arbetsplaner, som de sedan ges tillfälle att praktiskt pröva. En betydande del av undervisningen i arbetskunskap måste sålunda ske i form av övningar.

Yrkeshygien
Övningar i riktiga arbetsställningar samt avslappningsövningar.

Maskinlära med kostnadskalkyler
Undervisningen sker huvudsakligen i form av övningar, varvid eleverna får plocka isär och sätta ihop de olika maskinerna. I samband med dessa övningar demonstrerar läraren, hur maskinerna arbetar.

Vid behandlingen av kostnadskalkyler och lönsamhetsberäkningar skall eleverna göra prisjämförelser mellan arbetsuppgifters utförande på olika sätt, t. ex. kostnaden för tvätten när den sköts a) i hemmet utan maskinell utrustning, b) i hemmet med maskinell utrustning, c) i andelstvättstuga, d) av tvättinrättning.

Inköpskunskap
Eleverna skall göra upp förslag på vilka förråd av livsmedel, rengöringsmedel och andra förbrukningsartiklar, som bör finnas i hemmet, och med utgångspunkt härifrån göra upp förslag till, hur inköpen skall ordnas. Stor vikt bör härvid läggas vid att hushållets utgifter lätt kan kontrolleras.

Familjekunskap
Undervisningen i detta ämne bör i stor utsträckning ske i form av grupparbete och diskussioner.

Rationell matlagning och konservering
Undervisningen meddelas i form av demonstrationer och övningar. Särskild vikt bör här läggas vid lönsamheten av tillvaratagande av egna produkter samt vid användningen av tids- och arbetskraftsbesparande tillagningsmetoder.

KUNGL BIBL.
18 APR 1961
STOCKHOLM

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1961

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Begravningsplatser och gravar. [5]
Underrätterna. [6]
Den allmänna brottsregistreringen. [11]

Försvarsdepartementet

Enhetlig ledning av krigsmakten. [7]

Kommunikationsdepartementet

Statliga belastningsbestämmelser av år 1960 för byggnadsverk. [12]

Finansdepartementet

Sparstimulerande åtgärder. [2]
Automatisk databehandling inom folkbokförings- och uppbördsväsendet. [4]
Preliminär nationalbudget för år 1961. [10]

Jordbruksdepartementet

Totalisatorverksamheten. [1]
Lantbrukets yrkesskolor. [13]

Handelsdepartmentet

Effektivare prisövervakning. [3]

Inrikesdepartementet

Om läkarbehov och läkartillgång. [8]
Principer för en ny kommunindelning. [9]

EMIL KIHLSTRÖMS TRYCKERI AB STOCKHOLM 1961